

Ф.Ф. III - 289 Кандидат
И.Ч. бр: 8390 П.П.

Универзитет „Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ во Скопје

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ во Скопје
Институт за безбедност, одбрана и мир - мир и развој

Докторска дисертација

**ВЛИЈАНИЕТО НА НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА
МИГРАЦИЈА ВРЗ МИРОТ И СТАБИЛНОСТА НА
ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН**

Ментор
Проф. Д-р ТОНИ МИЛЕСКИ

Кандидат
М-р ЗОРАН ЈОВЕСКИ

Скопје, 2012

СОДРЖИНА:

Вовед -----	6
Глава I	
1. Идејна скица -----	10
1.1. Формулирање на проблемот на истражување -----	10
1.2. Цели на истражувањето -----	13
1.3. Предмет и основна хипотетичка рамка на истражувањето ----	15
1.3.1. Теретско детерминирање на предметот на истражување -----	16
1.3.2. Операционализација на предметот на истражување ----	19
1.3.3. Хипотези на истражувањето -----	21
1.3.4. Варијабли на истражувањето -----	22
1.3.5. Методи и техники на истражување -----	23
1.4. Научна и општествена оправданост на истражувањето -----	25
1.5. Резултати од истражувањето -----	25
Глава II	
1. Теориска рамка на поимот миграција -----	28
1.1. Теории за развојот на населението -----	28
1.2. Поим за миграција -----	31
1.3. Видови на миграции -----	33
1.4. Причини за појава на миграциите -----	42
1.4.1. Природни причини за појава на миграциите -----	45
1.4.2. Општествени причини за појава на миграциите -----	46
1.4.3. Економски причини за појава на миграциите -----	48
2. Нелегална и присилна миграција -----	50
2.1. Поим за нелегални и присилни миграции -----	50
2.2. Причини за појава на нелегални и присилни миграции -----	51
2.3. Видови на нелегални и присилни миграции -----	52
3. Справување со миграцијата -----	56
3.1. Институционални капацитети -----	56
3.1.1. Министерство за надворешни работи -----	57

3.1.2.	Министерство за внатрешни работи -----	59
3.1.3.	Министерство за труд и социјална политика -----	61
3.1.4.	Агенција за мигранти и ислеништво -----	61
3.1.5.	Центри за гранично управување -----	63
3.1.6.	Останати институционални капацитети -----	64
3.2.	Вонинституционални капацитети -----	65
3.3.	Мерки за спречување на миграцијата -----	65
3.3.1.	Визна политика -----	66
3.3.2.	Размена на податоци и информации -----	67
3.3.3.	Предгранични и други превентивни мерки -----	68
3.3.4.	Интегрирано гранично управување -----	68
3.3.5.	Протерување -----	70
3.3.6.	Доброволно враќање -----	71
3.3.7.	Превземање - Рeadмисија -----	73

Глава III

1.	Нелегална и присилна миграција во земјите од Западен Балкан -----	75
1.1.	Општ контекст за појава -----	75
2.	Карактеристични периоди на нелегални и присилни миграции на просторот на Западен Балкан -----	78
2.1.	Распаѓање на некогашна Југославија -----	79
2.1.1.	Настани поврзани со распаѓањето на некогашна Југославија -----	79
2.1.2.	Миграции поврзани со распаѓањето на некогашна Југославија -----	85
2.1.3.	Враќање на бегалците и раселените лица од војната во некогашна Југославија -----	87
2.2.	Бегалската криза на Косово -----	95
2.2.1.	Настани поврзани со бегалската криза на Косово -----	95
2.2.2.	Миграции поврзани со бегалската криза на Косово -----	97
2.2.3.	Враќање на бегалците и раселените лица од бегалската криза на Косово -----	100
2.3.	Конфликтот во Република Македонија -----	104
2.3.1.	Настани поврзани со конфликтот во Република Македонија -----	104
2.3.2.	Миграции поврзани со конфликтот во Република Македонија -----	108

2.3.3. Враќање на бегалците и раселените лица од конфликтот во Република Македонија -----	109
3. Други видови на нелегална и присилна миграција во земјите од Западен Балкан -----	114
3.1. Криумчарење на лица во земјите од Западен Балкан -----	118
3.2. Трговија со луѓе во земјите од Западен Балкан -----	121

Глава IV

1. Презентирање на состојбите со нелегалната и присилна миграција во земјите од Западен Балкан -----	128
1.1. Република Македонија -----	128
1.2. Република Србија -----	132
1.3. Република Косово -----	137
1.4. Република Албанија -----	141
1.5. Босна и Херцеговина -----	147
1.6. Црна Гора -----	150
1.7. Република Хрватска -----	153
2. Согледување на состојбата со криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан -----	157
1.1. Согледување на состојбата со криумчарењето на лица во земјите од Западен Балкан -----	157
1.2. Согледување на состојбата со трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан -----	160
3. Општи препораки за криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан -----	161

Глава V

1. Превенција и борба против нелегалната и присилна миграција во земјите од Западен Балкан -----	164
1.1. Превенција и борба против нелегалната и присилна миграција во Република Македонија -----	164
1.1.1. Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 год. -----	166
1.1.2. Национален акциски план за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 год. -----	174
1.1.3. Акциски план за борба против трговијата со деца во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 год. ----	175

1.2.	Превенција и борба против нелегалната и присилна миграција во Република Србија -----	180
1.2.1.	Национална стратегија за борба против илегална миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 год. -----	181
1.2.2.	Стратегија за управување со миграцијата во Република Србија -----	186
1.2.3.	Стратегија за борба против трговијата со луѓе во Република Србија -----	194
1.3.	Превенција и борба против нелегалната и присилна миграција во Република Косово -----	198
1.3.1.	Национална стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 год. -----	200
1.3.2.	Акционен план за миграции во Република Косово за периодот 2009 - 2012 год. -----	205
1.3.3.	Национална стратегија и план на активности против трговијата со луѓе во Република Косово за периодот 2008 - 2011 год. -----	206
2.	Заеднички елементи на Стратегиите против нелегалната и присилна миграција на земјите од Западен Балкан -----	213

Глава VI

1.	Статистичка анализа на сосотојбата со нелегалната и присилна миграција во Република Македонија -----	216
1.1.	Статистичка анализа на сосотојбата на границата на Република Македонија -----	216
1.1.1.	Статистички показатели според бројот на премини на границите на Република Македонија -----	221
1.2.	Статистичка анализа на нелегалната и присилна миграција во Република Македонија во периодот 2001 – 2010 год. -----	225
1.2.1.	Нелегални мигранти во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год. -----	226
1.2.2.	Кривични дела поврзани со нелегални мигранти во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год. ----	231
1.3.	Споредбени показатели - нелегални мигранти и стапка на криминал -----	235
2.	Заклучоци во врска со состојбата со нелегалната и присилна миграција во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год. -	238

ВОВЕД

Во последните неколку децении, миграционите процеси во светски рамки се одвиваа со променлив обем, интензитет и во различни правци, при што забележаа и континуиран пораст. Погорнава констатација важи и се однесува и кога се во прашање нелегалните и присилни миграции. Статистиките покажуваат дека денес, околу 200 милиони лица живеат надвор од земјата во која се родени, што претставува повеќе од (3) три проценти од вкупното население во светот. Нивниот обем е поголем од било кога, и се очекува трендот на пораст да продолжи и во иднина.

Новите безбедносни реалности предизвикани со распаѓањето на биполарниот свет, последиците од процесот на глобализација, како и последиците од националната, верската, големодржавната и територијална конфронтација и чинот на формирање на нови самостојни држави, во прв ред ги наметнаа новите предизвици и закани по мирот и меѓународната стабилност и бараат нови одговори за нивно решавање. И покрај тоа што земјите од Западен Балкан¹ се определија за односи на добрососедство и соработка и заеднички Европски и Евроатлански интеграции, и на долг рок ги минимизираа конвенционалните закани, сепак овој осетлив регион сеуште ги трпи последиците од постконфликтниот период и е длабоко оптоварен со нивните рецидиви.

Повремените манифестации на екстремн национализам, расна и верска нетрпеливост, меѓународен тероризам и организиран криминал, нелегална и присилна миграција и недозволена трговија од сите видови, претставуваат реални закани од прв ред. Поседувањето на големи количини на нелегално оружје, урбаниот тероризам, тешкиот криминал, економскиот криминал и даночната евазија, исто така имаат висок степен на интензитет. Кршливата регионална безбедност и тековните проблеми се чини, сеуште не се надминати, па од исклучително голема важност претставува една реална, објективна и долгорочна проценка на закани, ризиците и опасностите по мирот и стабилноста на земјите од овој регион.

¹ Според неформалната определба, групата на земји на Западен Балкан ја сочинуваат: Република Македонија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Албанија, Србија, Црна Гора и Косово.

Повеќето од овие закани, ризици и опасности не бараат традиционален одговор од страна на системите за одбрана, туку бараат одговор од страна на други, специјално за тоа организирани сили. Во суштина, се работи за долгорочни и плански инвестиции за модернизација и усовршување на министерствата за внатрешни работи и одбрана, силите за обезбедување на границите, царинските служби, како и на останатите служби поврзани со менаџирање на кризи. Во видно изменети околности на опкружување, во глобални рамки, системите за одбрана на земјата немаат само мисија на заштитата на територијалниот суверенитет и интегритет, туку истите треба да бидат во функција на одговор на неконвенционалните закани за мирот и меѓународната стабилност кои не познаваат ограничувања, трансационални сè и функционираат без почитување на државните граници.

Самиот наслов на трудот јасно покажува дека нашиот интерес на истражување е фокусиран токму на нелегалните и присилни миграции и нивното влијание врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан. Имајќи ја во преден план сензитивната општествено - политичка состојба во која во моментов се наоѓаат земјите од овој регион², речиси е извесно дека потрагата за сигурност, подобар живот и благосостојба, иницирана главно од економската и политичката нестабилност на државите, но и од верската и национална нетрпеливост на граѓаните, претставуваат основни фактори за појава на овие видови на миграции. Ако на ова се додадат уште и сецесионистичките побуди на одредени етнички групи што периодично и во различен степен се интензивираат, се чини ќе ја добиеме реалната слика за нелегалната и присилна миграција од овој регион.

Согласно предметот на истражување, во трудот најголемо внимание е посветено токму на нелегалните и присилни миграции во сите видови и форми. Податоците што се користени при истражувањето главно се добиени од релевантните институции (најчесто се користени официјални податоци

² Земјите од Западен Балкан се наоѓаат во различни фази од Евроатланските интегративни процеси: Хрватска, Албанија - веќе се официјални членки на НАТО (North Atlantic Treaty Organisation - Северно Атланска Одбрамбена Организација); Р. Македонија - чека покана за членство во НАТО; Босна и Херцеговина и Црна Гора - земји аспиранти за членство во НАТО; Србија - земја со посебен одбрамбен систем и Косово - земја која сеуште се бори за меѓународно признавање на својата државност. Ниту една од земјите сеуште не е членка на ЕУ (European Union - Европска Унија).

наведени во билтени и извештаи на Министерствата за внатрешни работи, Министерствата за надворешни работи и Министерствата за одбрана) на земјите од Западен Балкан. Исто така, во ова истражување се користени и официјални податоци презентирани од страна на релевантни меѓународни организации и институции кои во фокусот на интерес ја имаат нелегалната миграција во современиот контекст на Западен Балкан - ОБСЕ (OSCE)³, УМНИК (UNMIK)⁴, УНХЦР (UNHCR)⁵, ИОМ (IOM)⁶, и други. Секако, во ова истражување свое значајно место има и користењето на соодветна странска и домашна стручна литература.

Како дел од дисертацијата направено и соодветна анализа на целокупната политичка констелација во која се наоѓаат земјите од контекстот на Западен Балкан што мошне значајно придонесе да се искристализира феноменологијата на нелегалните и присилни миграции во однос на нивната генеза, нивниот интензитет, како и на нивното влијание врз мирот и стабилноста на земјата.

Поради крајно негативното влијание на нелегалните и присилни миграции врз животот и здравјето на луѓето, како поделни настани во кои нелегалните и присилни миграции на просторот од Западен Балкан земаат голем замав, во овој труд се истражуваат: 1991 година - Распадот на некогашна Југославија; 1999 година - Бегалската криза во Косово и 2001 година - Конфликтот во Република Македонија. Во еден свој дел, истражувањето дава приказ на состојбите со нелегалната и присилна миграција поделно за секоја од земјите од Западен Балкан.

Соодветен дел од трудот е отстапен на превенцијата и борбата против нелегалните и присилни миграции во Република Македонија, Србија и Косово преку прикажување на дел од одредбите на Стратегиите за борба

³ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) - Организација за безбедност и соработка на Европа (Основана како КЕБС (CSCE) во 1973 година а преименувана како ОБСЕ (OSCE) на 1 Јануари 1995 година). Денес членуваат 56 земји членки и 11 земји партнери, а од 12 Октомври 1995 година Република Македонија е постојана членка на оваа организација.

⁴ Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) - Времена административна мисија на Косово која започна во Јуни 1999 година.

⁵ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) - Канцеларија на високиот комесаријат на Обединетите Нации за бегалци (воспоставена на 14 Декември 1950 година).

⁶ International Organization for Migration (IOM) - Меѓународна организација за миграции (Формирана воспоставена 1951 година) - Мисија во Скопје (Формирана 1999 година).

против нелегалните и присилни миграции, криумчараењето на мигранти и трговијата со луѓе во овие три држави од Западен Балкан.

Исто така, во трудот се истражува и статистички потврдува токму влијанието на нелегалните и присилни миграции изразени преку формите на криумчарење на лица и трговија со луѓе врз мирот и стабилноста во Република Македонија, како една од земјите на Западен Балкан.

Врз основа на резултатите од истражувањето, користејќи при тоа одредени статистички параметри (експоненцијален тренд), во трудот е направена и поконкретна проценка за идниот интензитет на загрозување на мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан од страна на нелегалните и присилни миграции. Овие резултати претставуваат значаен научен придонес кон подобро и поцелосно согледување на проблематиката поврзана со миграциите, поточно, подобро согледување на влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан во целина, како и резултати за влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на Република Македонија поодделно.

Со истражувањето на пошироката агенда на прашања поврзани со овие видови на миграции, секако дека се дојде поблиску до изнаоѓање на оптимална комбинација на стратегии за нивно намалување и целосно сузбивање. Тоа пред сè претпоставува обука и образование на кадрите вклучени во одбраната, професионализација, стандардизација, логистика, како и развојни стратегии за подобрување на разузнавачките способности и менаџмент на сите лица и институции вклучени во откривање и спречување на овие појави.

Со други зборови, со ова истражување, се надеваме дека ќе дадеме значаен придонес во изнаоѓањето на трајни решенија за одржување на мирот и стабилноста како во пооделните земји, така и на регионот на Западен Балкан во целина.

ГЛАВА I

1. ИДЕЈНА СКИЦА

1.1. ФОРМУЛИРАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан, денес претставува нивни врвен приоритет. Но, за негово зачувување, од исклучително голема важност претставува реалната, објективна и долгорочно насочена проценка на заканите, ризиците и опасностите со кои се зафатени овие земји. При изготвувањето на оваа проценка, како потенцијални закани, ризици и опасности⁷ за мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан ќе ги забележиме:

- Потенцијални закани - екстреман национализам, расна и верска нетрпеливост, меѓународен тероризам, организиран криминал, нелегална и присилна миграција, недозволена трговија и сл.
- Потенцијални ризици - поседување на големо количество нелегално оружје и постоење на транзициски проблеми од типот на организиран криминал, корупција, економски криминал и сл.
- Потенцијални опасности - активности на странски специјални служби насочени кон влошување на безбедносната состојба, последици од судир на интереси за користење на изворите и патиштата на стратегиските енергенци, елементарни и техничко - технолошки катастрофи, компјутерски криминал од големи размери, деградација и уништување на животната средина и сл.

Секако, една, можеби и клучна закана по мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан претставуваат токму и нелегалните и присилни

⁷ Оваа подеба на потенцијалните закани, ризици и опасности е користена во документот Стратегиски одбрамбен преглед - Политичка рамка на Владата на Република Македонија.

миграции изразени преку повеќе облици кои во различен период, различно се интензивираат обременувајќи го мирот и стабилноста на овој простор. Како поделени периоди во кои нелегалните и присилни миграции на просторот од Западен Балкан земаат голем замав, во трудот се посочени:

➤ **1991 година - Распадот на некогашна Југославија**

По смртта на Јосип Броз Тито (1980 година) тензиите помеѓу народите на СФР Југославија се зголемија и во 1991 година кулминираа со воен конфликт и конституирање на новите самостојни држави: Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора и Република Македонија. Според некои статистички податоци, до потпишувањето на Дејтонскиот договор на 21 ноември 1995 година, кога и официјално заврши кризата во некогашна Југославија, се споменува бројка на зафатени околу еден милион бегалци (мигранти и раселени лица) од сите етнички групи. Истите, секако дека имаа импликации врз одржувањето на мирот и стабилноста на овој регион. За време на овој период, како и во годините потоа, се чувствуваа и сеуште се чувствуваат последиците од овие миграциони движења.

➤ **1999 година - Бегалската криза во Косово**

Под притисок на власта на Слободан Милошевиќ иницирана од побуната на Албанското население од Косово поради губењето на статусот на покраина во новата држава Србија и Црна Гора, околу 360.000 луѓе од Косово присилно мигрираа на територијата на Република Македонија. Последиците од овие присилни миграции се почувствуваа само две години подоцна.

➤ **2001 година - Конфликтот во Република Македонија**

Голем број на теоретичари и добри познавачи на приликите, конфликтот што тогаш ја зафати Република Македонија го дефинираа како

конфликт кој е увезен од надвор. Токму овој термин, можеби најреално го прикажува фактот што зборува дека нелегалното мигрирање на Албанското население, главно од Косово, како и на вооружените лица - припадници на АНА⁸, ОВК⁹, ОВПМБ¹⁰ и ОНА¹¹, во многу придонесоа да започне еден конфликт на просторот на територијата на Западна Македонија за повеќе човекови права за Албанците¹². Конфликтот резултираше со сериозно загрозување на мирот и стабилноста на земјата и со неколку стотици човечки животи на двете страни. Во период потоа, но и денес, сеуште се забележуваат голем број на легални и присилни миграции преку крвката и порозна гранична линија со Косово.

Превземените акциите од страна на Министерството за внатрешни работи (Планинска бура)¹³ насочени против терористичките групи лоцирани во западниот дел на Република Македонија (во кои поголемиот дел од членовите се мигранти од Косово) претставуваат само пример колкаво може да биде тоа загрозување.

Токму поради погорното, појдовната основа за разработување на темата на дисертацијата е ставена на влијанието на нелегалната и присилна миграција врз мирот и стабилноста на овие земји. Исто така, во фокусот на интерес на трудит се поставени и нејзините појавни облици и мотиви,

⁸ АНА - Албанска Национална Армија

⁹ ОВК - Ослободителна Војска на Косово

¹⁰ ОВПМБ - Ослободителна војска на Прешево, Медвеѓе и Бујановац

¹¹ ОНА - Ослободителна Национална Армија

¹² Активностите на овие вооружени групи во овј период беа во контекст на борбата за обединување на албанските територии од Косово, Република Македонија и Јужна Србија, а појавувањето на таканаречената АНА е логична последица на повеќегодишното делување на вооружените Албанци. Подоцна, од ОВК настана Косовскиот Заштитен Корпус, под чија закрила беа ОВПМБ од Јужна Србија и ОНА од Република Македонија.

¹³ Планинска бура е името на големата полициска акција што ја спроведоа специјалните сили на македонското МВР во ноември 2007 година, во шарпланинското село Бродец над Тетово. Акцијата беше спроведена за отстранување и разбивање на албанските терористичко - екстремистички криминални групи дојдени од Косово, кои се закануваа со рушење на мирот и стабилноста во Република Македонија. По неколку месечните провокации од страна на албанските терористичко - екстремистички криминални групи од Косово на подрачјето на Тетовскиот регион, македонските специјални полициски сили на 7 ноември 2007 година, ја спроведоа акцијата Планинска бура. Акцијата започна со жестоки вооружени пресметки помеѓу македонските специјални сили и албанските екстремисти во селото Бродец во 4 часот изутрина. Жестоките вооружени престрелки трааа се до 14 часот, кога екстремистичката криминална банда беше целосно разбиена и уништена. Акцијата македонските сили ја спроведоа со логистичка поддршка од 3 хеликоптери на АРМ, и со повеќе оклопни возила. Во полициската акција Планинска бура беа убиени 7 албански екстремисти, 12 екстремисти беа уапсени, а останатиот дел од екстремистите пребегнал преку државната граница. Во оваа акција беше запленило големо количество на огнено и тешко оружје, кое според полициските извори било доволно за вооружување на 150 лица и за водење на повеќе месечни вооружени борби.

нивниот раст и развој, како и нивниот иден интензитет од аспект на временската дистанца. Свое соодветно место во трудот наоѓаат и облиците и начините за нивно сузбивање изразени преку постојаното унапредување и подобрување на постојните системи на интегрирано гранично обезбедување и континуираната заштита на границите, подобрувањето на визниот режим, иницијативите за поголема свесност за регионалната состојба, како и начините на размена и проток на разузнавачки и друг вид на корисни информации.

Согласно социолошкиот интерес за истражување на социјалните чинители и влијанија, специфичното истражувачко прашање на оваа дисертација е поставено на следниот начин:

- Колку и како, нелегалната и присилна миграција влијае врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан, особено во Република Македонија, Србија и Косово?

Со оглед на фактот дека нелегалните и присилни миграции се последица на делувањето на најразлични фактори како од интерен така и од екстерен карактер, нивното истражување резултира со предлог мерки и начини за нивно намалување и сузбивање, како и со предлог мерки за изнаоѓање на најсоодветни решенија за нивно целосно елиминирање, во насока на обезбедување на траен мир и стабилност на овој регион.

1.2. ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

На самиот почеток на ова истражување треба да се потенцира неговото смислено изведување кое се одвиваше преку низа однапред дефинирани чекори за водење на самата истражувачка постапка. Како и во поголемиот број на слични истражувања, прв и можеби најважен чекор во целокупниот процес на истражување претставуваше одредувањето и дефинирањето на целите на истражувањето¹⁴.

¹⁴ Supek R., (1968), Ispitivanje javnog mnijenja, Zagreb, Naprijed, стр. 8-9.

Подоцна, остварувањето на овие цели, како основен дел од овој истражувачки проект, јасно го детерминира нивото на научното сознание што беше остварено. Иако во современата социолошка литература постојат повеќе типологии и повеќе видови на цели, ова истражување се насочи главно на остварување на два вида на цели - научни и општествени.

➤ **Научни цели**

Овие цели беа замислени и се поставени да служат како водилки во научното откривање и разбирање на пред сè, современите предизвици и закани за мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан, а со тоа и на нелегалната и присилна миграција како дел од нив. Како дел од дисертацијата направено и соодветна анализа на целокупната политичка констелација во која се наоѓаат земјите од контекстот на Западен Балкан што мошне значајно придонесе да се искристализира феноменологијата на нелегалните и присилни миграции во однос на:

- Нивната генеза;
- Нивниот интензитет; како и
- Нивното влијание врз мирот и стабилноста на земјата.

Исто така, врз основа на резултатите од истражувањето, користејќи при тоа одредени статистички параметри (експоненцијален тренд), направена е и поконкретна:

- Проценка за идниот интензитет на загрозување на мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан од страна на нелегалните и присилни миграции.

➤ **Општествени цели**

Во текот на самото истражување овие цели констатираа една изразена клима на резистентност кон овој современ облик на загрозување на

мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан и се промовираа како научна поткрепа за алармирање на пошироката јавност за превземање на конкретни активности за нивно намалување и целосно сузбивање. Поради апликативниот карактер на резултатите од ова истражување, истите имаат за цел да се трансформираат во значајни сегменти во реализација и остварување на крајната општествена цел - постигнување на мир и стабилност на регионот како императив.

Овие два вида на истражувачки цели - научните и општествените, поврзувачката спојка во вид на взаемно дејство на теориско - емпириска и научно - практична симбиоза ја остварија освен во строго дефинираниот и детерминиран пристап на истражување и преку дел од социолошкиот метод на студија на случај што се примени при собирањето и обработката на податоците за нелегалните и присилни миграции во Република Македонија, Србија и Косово за одделни периоди¹⁵.

1.3. ПРЕДМЕТ И ОСНОВНА ХИПОТЕТИЧКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Една од основните поставки на критичката теорија е да таа, дејствувајќи како критичка свест, ја совлада напнатоста што постои помеѓу индивидуата и општеството, односно ја совлада напнатоста помеѓу свесната, умна, целесообразна и спонтанa индивидуа и односите кои ја сочинуваат основата на тоа општеството. Таа е момент на практика што дејствува во ситуација кога постои одредено и значајно отстапување од законски определениот начин на однесување на субјектите што го чинат тоа општество.

Според тоа, само ваквиот пристап на дијагностицирање на поимот на нелегални и присилни миграции во земјите од Западен Балкан значајно ќе придонесе за поставување на цврсти основи за изградба на траен мир и соживот на овие простори. Само со ваков пристап ќе создадеме услови за развој на поединецот и негова перспектива во иднина.

¹⁵ Се мисли на периодите: 1991 - Распадот на некогашна Југославија; 1999 - Бегалската кризата во Косово и 2001 - Конфликтот во Република Македонија.

1.3.1. ТЕОРЕТСКО ДЕТЕРМИНИТАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Иако, како поширок предмет на истражување на овој труд, претставуваат новите предизвици и закани за мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан, сепак, главниот акцент е ставен токму на нелегалните и присилни миграции и нивното влијание врз мирот и стабилноста на овие земји.

➤ Миграција

Поимот миграција се сваќа како селење или преселба и ја претставува секоја настаната промена на местото на живеење на поединци или (мали и поголеми) групи на луѓе. Со други зборови, со помот на миграција опфатено е секое движење на луѓето од едно на друго место во една или од една во друга земја, при што ова движење (мигрирање) може да биде доброволно или присилно, односно може да биде законски (легално) или незаконски (нелегално)¹⁶. Со оглед на фактот дека во литературата не постои нивна соодветна поделба, поделбата и видовите на миграции што се користеи во трудот претставуваат сублимат за чија изработка се користени повеќе извори¹⁷.

Миграцијата претставува еден многу сложен процес, кој од неговите почетоци па се до денес е под влијание на повеќе фактори. Многу е тешко од мешавината на објективни и субјективни фактори јасно да се одвојат факторите кои имаат најголемо влијание врз донесување на одлуката за миграрање, па поради тоа со сигурност може да се каже дека миграцијата како процес е мулти - факторска.

Во литературата постојат повеќе обиди за дефинирање и издвојување на најзначајните фактори на миграцијата како процес, така што до денес не постои нивна јасна поделба. Еден од обидите со кој се дефинира влијанието на факторите од кои зависи миграцијата, поточно влијанието

¹⁶ Најопшто дефинирање на поимот на миграција на луѓето.

¹⁷ Посочената поделба на миграцијата по видови е дадена понатаму во трудот.

нафакторите врз мотивот за мигрирање, направен е преку таканаречениот „модел на гравитација“. Аналогно на природното гравитационото поле, врз миграцијата како процес влијаат два вида на фактори:

- Притисни фактори - војни, социјална и политичка несигурност, верска, национална и расна дискриминација, сиромаштијата, невработеноста и сл.; и
- Повлечни фактори - мир, благосостојба, социјална и политичка стабилност на земјата, добри економски услови за живеење на граѓаните и сл.

Притисните фактори најчесто се поврзани со местото или земјата на емиграција (војни, социјална и политичка несигурност, сиромаштијата, невработеноста и друго) и вршат специфичен и многу важен притисок врз мигрантите влијаејќи врз одлуката за промена на средината, односно ја олеснуваат одлуката за мигрирање од едно на друго место односно од една во друга земја. Од друга страна, врз изборот на тоа место, односно врз изборот на земјата на мигрирање, влијаат и повлечните фактори (мир, благосостојба, социјална и политичка стабилност, добри економски услови за живеење и сл.), со што и овие фактори мошне значајно го потпомагаат процесот на миграција на луѓето.

Многу автори причините за појава на миграцијата главно ги лоцираат во следните три групи на причини:

- Природни причини: временски непогоди, природни катастрофи, епидемии, неконтролиран прираст на население во одредени средини и спротивно - здрава и стабилна природна средина, контролирано и здраво население и сл.;
- Општествени причини: војни, политичка нестабилност на одделна земја, верска и национална нетрпеливост и спротивно - мир, политичка, верска и национална стабилност, и сл.; и

- Економски причини: глад, сиромаштија, лоши економски услови за живеење и спротивно - желба и потреба за подобар и поквалитетен живот, економска стабилност, благосостојба и сл.

Со комбинација на основните видови на миграција произлезени од општата дефиницијата на самиот поимот миграција, со причините за појава на миграциите и факторите што истата ја предизвикуваат, се добиваат голем број на различни видови на миграции. Секако, името го добиваат спред причината или факторот што сакаме да биде нагласен.

➤ **Нелегални и присилни миграции**

Како нелегални и присилни миграции се дефинираат сите привремени или трајни промени на местото на живеење на поединци или (мали и поголеми) групи на луѓе, во една или од една во друга земја, кои што се одвиваат под влијание на било каква присила и на незаконит (нелегален) начин, без разлика на видот на причините и факторите што ја предизвикуваат нивната појава¹⁸.

Согласно предметот на истражување, во трудот најголемо внимание е посветено токму на нелегалните и присилни миграции во сите видови и форми. Како и за останатите видови на миграции, така и за овие видови на миграции, не постои нивна општа и соодветно прифатена типологија и поделба. Сепак, во согласност со веќе претходно прифатените критериуми на поделба на миграциите, и кај нелегалните и присилни миграции ние ќе разликуваме:

- Нелегални и присилни миграции предизвикани од природни причини: временски непогоди, природни катастрофи, епидемии на заразни болести, неконтролиран прираст на население и спротивно - здрава и стабилна природна средина, контролирано и здраво население и сл.;

¹⁸ Најопшто дефинирање на поимот за нелегални и присилни миграции на луѓето.

- Нелегални и присилни миграции предизвикани од општествени причини: војни, политичка нестабилност, на одделна земја, верска и национална нетрпеливост и спротивно - мир, политичка, верска и национална стабилност и сл.; и
- Нелегални и присилни миграции предизвикани од економски причини: глад, сиромаштија, лоши економски услови за живеење и спротивно - желба за поквалитетен живот, економска стабилност, благосостојба и сл.

1.3.2. ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Со цел да што полесно биде апсорбирана истражуваната материја поврзана со предметот на истражување - нелегалните и присилни миграции, во натамошниот текст следува операционализација на самиот предмет на истражување со цел за посочување на пооделни значајни сегменти од ова истражување.

- Тргувајќи од фактот дека сè се случува во одреден простор и во одредено време, сосема јасно е дека во ова истражување е истражуван определен простор. Поконкретно, овде е истражуван просторот на Западен Балкан - Хрватска, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, а особено Република Македонија, Србија и Косово. Во работниот опсег на ова истражување географскиот поим за простор е разгледуван како државна териотрија.
- Државата претставува темелен субјект на речиси сите социополитички истражувања бидејќи истата е основен и најважен облик на социјално и политичкото организирање на граѓаните. Таа претставува историска творба што настанала во одреден временски период, односно, тогаш кога развитокот на производните сили ја руши хомогената општествена структура на првобитната заедница и доведува до поделба на општество на класи.

- Стратегиската положба на државата во трудот е третирана како збир на одредени стратегиски чинители кои јасно ја дефинираат и определуваат нејзината сефкупна положба. Притоа, во склоп на истражувањето на стратегиската положба на државата, покрај другите детерминанти, вклучени се следните елементи: географска положба на државата територија, нејзната големина, обезбеденоста на нејзините границите, системот на гранично управување, визниот режим, како и нејзиниот однос со соседите од аспект на нивните политички и стратешки цели, интереси и определби.

- Поради фактот дека самиот поим на нелегални и присилни миграции асоцира на промена на териториите на оделните земји, во трудот соодветно место најде и визниот режим на земјите од Западен Балкан. Истиот е разгледуван во функција на законски и легален начин на поцесот на миграње на луѓето, со особена анализа на неговите слабости во делот на неговата компатибилност со визните режими на соседните земји - Србија и Косово.

- Мирот и стабилноста на државата е дефиниран како своевидна целокупност на комплементарни активности превземени од страна државата и највисоките државни органи и институции со цел за обезбедување, заштита и унапредување на виталните државни интереси, што во исто време значи и грижа за сите граѓани преку обезбедување на претпоставки за развој на демократско општество во целина.

- Системите на интегрираното гранично управување на земјите од контекстот на Западен Балкан се разгледувани како склоп на активностите превземени од страна на државите за заштита сопствениот суверенитет и територијален интегритет, но и како начин за намалување и целосно сузбивање на нелегалните и присилни миграции на просторот на Западен Балкан - особено преку границите помеѓу Република Македонија, Србија и Косово.

1.3.3. ХИПОТЕЗИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Поаѓајќи од општиот пристап на истражување, самиот процес на истражување ја наметна потребата за поставување на меѓусебно поврзан ситем на работни хипотези со една единствена цел - да го олеснат процесот на истражување. Со цел да овој процес биде јасен и концизен, во ова истражување покрај општата и посебните хипотези, користени се и поединечни хипотези.

➤ Општа хипотеза

- Нелегалните и присилни миграции евидентирани во земјите од Западен Балкан значајно влијаат врз мирот и стабилноста на регионот.

➤ Посебни хипотези

- Нелегалните и присилни миграции евидентирани во Република Македонија значајно влијаат врз мирот и стабилноста на регионот.
- Нелегалните и присилни миграции евидентирани во Србија, значајно влијаат врз мирот и стабилноста на регионот.
- Нелегалните и присилни миграции евидентирани во Косово, значајно влијаат врз мирот и стабилноста на регионот.

➤ Подинечни хипотези

- Природните причини (епидемии, временски непогоди, природни катастрофи и сл.) евидентирани во земјите од Западен Балкан, претставуваат значајни фактори кои што го детерминираат и од кој што зависи самиот процес на нелегални и присилни миграција на населението од овој регион.

- Општествените причини (војни, политичка, верска и национална нетрпеливост и сл.) евидентирани во земјите од Западен Балкан, претставуваат значајни фактори кои што го детерминираат и од кој што зависи самиот процес на нелегални и присилни миграции на населението од овој регион.

- Економските причини (глад, сиромаштија, желба за подобар и поквалитетен живот, желба за вработување и професионално напредување и сл.) евидентирани во земјите од Западен Балкан, претставуваат значајни фактори кои што го детерминираат и од кој што зависи самиот процес на нелегални и присилни миграции на населението од овој регион.

1.3.4. ВАРИЈАБЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Системот на варијабли што се користи при ова истражување има за цел да даде најрелевантни показатели за влијанието на нелегалните и присилни миграции во земјите од Западен Балкан.

Со цел да овој систем биде јасен и разбирлив, истиот е поставен на следниот начин:

➤ Независна варијабла

- Нелегалните и присилни миграции во земјите од контекстот на Западен Балкан - особено нелегалните и присилни миграции во Република Македонија, Србија и Косово.

➤ Посредувачка варијабла

- Актуелните општествено-политички и економски состојби во земјите од контекстот на Западен Балкан - особено општествено-политичките и економски состојби во Република Македонија, Србија и Косово.

➤ **Зависна варијабла**

- Мирот и стабилноста на земјите од контекстот на Западен Балкан - особено мирот и стабилноста во Република Македонија, Србија и Косово.

1.3.5. МЕТОДИ И ТЕХНИКИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Методолошката рамка на ова истражување ја сочинуваат голем број на методолошки техники на истражување кои го одразуваат неговиот дескриптивен и експликативен карактер. Аналогно на останатите општествени истражувања, и овде се користеа два вида на методи на научното истражување - општи и посебни научни методи.

➤ **Општи научни методи**

- Дијалектичкиот метод, чија основа лежи во проучувањето на меѓусебната зависност и поврзаност на прицесите и појавите во еден сложен организам што се наоѓа во процес на континуирано функционирање;
- Методот на анализа, кој што ја дефинира постапката на расчленување на целината на делови, односно расчленување на сложените појави и процеси на поедноставни делови за истите да бидат што подобро анализирани;
- Методот на синтеза, што претставува метод на соединување на поединечните елементи во целина како и на подсистемите во систем со цел за добивање на поопшти адекватни сознанија за истражуваната појава во целина;
- Методот на индукција, што се однесува на логичкото заклучување од поединечното кон општото, што овозможува процес на

утврдување на општите правила според кои се одвиваат општествените појави и процеси;

○ Методот на дедукција, каде што логичкото заклучување оди од поставката дека ако појава е општо прифатена, прифаќањето се однесува и за поединечните случаи на таа појава;

○ Методот на компарација, или метод во кој се следат и споредуваат појавите и случаевите во времето и просторот со цел да биде откриена нивната динамика и нивното просторно појавување. Со оваа споредбена анализа ја откриваме суштината на појавата и ги објаснуваме причините и последиците;

○ Метод на интуиција, што овозможува полесно осознавање на взаемната поврзаност меѓу општествени појави, со потпора на личното искуство на поискусните истражувачи и стручни лица во конкретната и сродни научни области на истражување; и

○ Методот на анализа на содржината, со кој се опфати анализата на најразлична документација, меѓудржавни договори, стратегиски и акциони планови, историска документација, и други документи со што се дојде до богат извор на податоци кои овозможуваат успешност на истражувањето.

Се разбира, покрај погорните, во ова истражување во помал обем беа застапени и други општи методолошки постапки.

➤ **Посебни научни методи**

Посебните научни методи што се користеа во процесот на ова истражување претставуваат специфичен начин на размислување во функција на задоволување на потребите за докажување на влијанието на нелегалната и присилна миграција врз мирот и стабилноста на земјите од

Западен Балкан. Според тоа, употребата на бројки, индекси, коефициенти и користење на математичко - статистички постапки во средувањето и анализата на податоците, дадоа значаен придонес за остварување на поставените цели на ова истражување.

1.4. НАУЧНА И ОПШТЕСТВЕНА ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Од научен аспект истражувањето на влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан е мошне значајно со оглед на тоа што во нашата научна мисла и практика не се вршени вакви истражувања. Поради фактот дека во Македонската научна теорија и практика не постојат трудови кои како научен дискурс го имаат полето на нелегалните и присилни миграции и нивното влијание врз мирот и стабилноста на регионот на Западен Балкан, добиените сознанија од ова истражување претставуваат први од оваа област и ќе послужат како солидна научна база за понатамошни научни истражувања. Во исто време, самите резултати на ова истражување имаат апликативен карактер и ја детерминираат неговата општествена оправданост.

Истите, секако дека претставуваат сегменти што ќе можат и што ќе треба да бидат вградени во официјалната, како надворешна така и внатрешна, државна безбедносна стратегија и политика на Република Македонија со една единствена цел - зачувување на мирот и стабилноста во регионот на Западен Балкан.

1.5. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Со разработка на поставената тематска целина се добија резултати што секако претставуваат значаен научен придонес кон подобро и поцелосно согледување на проблематиката поврзана со миграциите, поточно, со влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан во целина, како и резултати за влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на Република Македонија поодделно.

Како индикатори според кои се формираа резултатите од истражувањето послужија официјалните податоци за:

- Бројот на незаконските преминувања на граничните линии на земјите од Западен Балкан направени од страна на нелегалните мигранти врз основ на сите причини - природни, економски и политички;
- Бројот на откриени нелегални мигранти;
- Бројот на прекршувањата на редот и мирот (кражби, провали во домови и сл.) направени од страна на нелегалните мигранти;
- Бројот на дејствијата насочени против уставниот поредок на земјата (шверц на оружје, кампови за обука, келии и сл.) направени од страна на нелегалните мигранти;
- Бројот на терористички активности со кои се нанесува удар врз мирот и стабилноста на земјата и во кои се загрозуваат човечки животи (поставување на експлозивни направи, убиства на граѓани и сл.) направени од страна на нелегалните мигранти; и слично.

Врз основ на добиените резултати од ова истражување се дојде до поконкретни теориски сознанија кои во многу ќе придонесат за за:

- Генезата на причините за појава на нелегалните и присилни миграции во земјите од Западен Балкан;
- Интензитетот на нелегалните и присилни миграции во земјите од Западен Балкан;
- Влијанието на нелегалните и присилни миграции врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан;

како и до релативна:

- Проценка за идниот интензитет на загрозување на мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан од страна на овој извор.

Од друга страна, со истражувањето на пошироката агенда на прашања поврзани со овие видови на миграции, секако дека дојдовме поблиску до изнаоѓање на оптимална комбинација на стратегии за нивно намалување и целосно сузбивање. Тоа пред сè претпоставува обука и образование на кадрите вклучени во одбраната, професионализација, стандардизација, логистика, како и развојни стратегии за подобрување на разузнавачките способности и менаџмент на сите лица и институции вклучени во откривање и спречување на овие појави.

ГЛАВА II

1. ТЕОРИСКА РАМКА НА ПОИМОТ НА МИГРАЦИИ

1.1. ТЕОРИИ ЗА РАЗВОЈ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Брзиот развој на популацијата, како и разликите и специфичностите на одделни подрачја, поттикнал бројни истражувачи да ја истражуваат проблематика поврзана со развојот на населението. Прашањата поврзани со движењето на човечката популација датираат уште од времето на Антиката. Уште тогаш, прашањето за оптимална бројност на населението било поставувано од страна на познатите старогрчки мислители Платон и Аристотел. Во врска со ова прашање, Платон своите размислувања главно ги насочил кон одговорот за тоа колкав број на граѓани би бил доволен за идеална држава, додека пак Аристотел сметал дека еден ден би настапила немаштија и сиромаштија доколку со закон не се ограничи бројот на населението во тогашните полиси.

Исто така, за прашањата поврзани со движењето на популацијата расправале и средновековните мислители. Така на пример, Тома Аквински (Thomas Aquinas) сметал дека на зголемувањето на бројот на населението на одредена територија треба да му претходи континуирано зголемување на производството на прехранбени производи¹⁹.

Арапскиот мислител Ибн Халдун (Ibn Khaldun) развил теорија за влијание на цикличните фактори врз развојот на популацијата. Тој сметал дека подрачјата со погусто население имаат поголема добивка поради поголемата поделба на трудот, поголемото користење на природните богатства и поголемата воена и општествената сигурност што според него, имале директно влијание врз зголемувањето на наталитетот и опаѓањето на смртноста на населението. Според неговата теорија, под влијание на цикличните фактори следело успорување, стагнација и застој во развојот на

¹⁹ Тома Аквински (1225 година - 7 март 1274 година) голем италијански теолог и философ. Тој е основоположник на томизмот, а за негова најголема заслуга се смета поставувањето на теологијата на научна основа. Има напишано многу философски и теолошки дела - „Теолошка сума“, http://mk.wikiperia.org/wiki/Thomas_Aquinas.

целокупното општеството, по што потоа, логички, опаѓал и бројот на населението²⁰.

Со прашања поврзани со развојот на попуацијата се занимавал и Николо Макијавели (Niccolò Machiavelli). За разлика од останатите тогашни мислителци, Макијавели сметал дека единствениот излез од пренаселеност на одредена територија претставува иселувањето на дел од населението²¹.

Со економскиот напредок на Западна Европа во преминиот од XVIII во XIX век и со сè поголемиот популационен притисок, прашањата поврзани со развојот и зголемувањето на човечката популација станувале сè поприсутни. Во тоа време во Западна Европа индустриската револуција зема голем замав, па како последица на високата стапка на наталитет, на пазарот на работна сила се јавува значаен вишок. Со зацврстувањето на граѓанската класа економски и политички, како и со зголемувањето на производството и животиот стандард, за што многу придонела и бројната емиграција пред сè, од прекуморските земји, демографската состојба во Западна Европа во многу се променила.

Сваќањата на Томас Роберт Малтус (Thomas Robert Maltus) изнесени во делото „Расправа за законитостите на населението“ имале доста големо влијание врз неговите современици како и врз подоцнежните проучувачи на оваа проблематика. Тој сметал дека луѓето можат да се множат еднакво брзо во сите делови од светот, додека пак средствата за живот можат да се развиваат во поголема или помала мерка, но не со онаа брзина со која се зголемува човечката популација. Според ова негово сваќање, поставено е и познатото „малтусово правило“ според кое, населението се зголемува со геометриска, а средствата потребни за живот со аритметичка прогресија. Сепак, како најголема забелешка на оваа негова теорија се смета фактот дека врз основа на една конкретна состојба во која се тогаш се наоѓала

²⁰ Ибн Халдун (1332 година - 1406 година) роден во Тунис - Северна Африка, а со неговото семејство мигрира во Шпанија. Тој е голем арапски историчар и филозоф, и познат како амбасадор на социологија. Автор е на околу 19 записи поврзани со социологијата, населението, историјата и философијата, http://mk.wikipedia.org/wiki/Ibn_Khaldun.

²¹ Николо Макијавели (3 мај 1469 година - 20 јуни 1527) бил италијански функционер, писател, поет, воен стручњак, комедиограф и политичар. Негово најпознато дело „Владетелот“ - политичка расправа во која ја изложил својата теорија за граѓанската држава. Тој ја истакнал идејата дека „целта ги оправдува средствата“, што подоцна под поимот „макијавелизам“ се подразбира токму значењето на оваа мисла, http://mk.wikipedia.org/wiki/Niccolo_Machiavelli.

Велика Британија, Томас Малтус изведувал општи природни закони кои се однесувале и со кои го толкувал целокупниот развојот на човештвото²².

Теориите за развојот и движењето на население биле бројни во текот на XIX и XX век. Во овој период се поголемо внимание се посветувало на урбанизацијата, наталитетот и константното зголемување на популацијата, така што овие теории попримале дел од социолошките и економските општествени појави.

Така Луј Думонт (Luj Dumont) развил теорија според која во општеството постои состојба во која луѓето од пониските класи тежнеат да го зголемат својот животен стандард и да се искачат погоре на општественото скалило. Тоа, според него било можно само во демократски општества каде што градовите со својата развиена индустрија го привлекувале селското население да ги напушти свите традиционални селски фамилии, и да под влијание на градското живеење ја загуби смислата и потребата за големо и бројно семејство, што секако, значајно се одразува и влијае врз наталитетот на населението²³.

И во текот на овој век истражувањата поврзани со законитостите за развојот на населението бае проодолжени при што беа создадени и нови теории, кои во себе ги вклучувааа географските, економските, културолошките закономерности. Во овие теории, современите проследувачи на оваа проблематика, за прв пат стапката на пораст на населението и наталитетот ги поврзуваа со степенот на урбанизација. Исто така, во овој период за прв пат големо влијание и се прида на жената како фактор кој значајно влијае врз промената на демографската структура на светот. Според нив, колку повеќе растела економската независност на жената, толку помалку време и останувало за одгледување на децата. Како резултат на тоа се доаѓа и до промена на старосната граница на стапување во брак, истата

²² Томас Роберт Малтус (13 февруари 1766 година - 23 декември 1834 година), познат англиски демограф и економист - најпознат по неговите песимистички, но исклучително влијателни размислувања. Тој се смета за основач на демографијата - наука за движењето на населението, http://mk.wikipedia.org/wiki/Thomas_Maltus.

²³ Луј Думонт (1911 година - 1998 година) еминентен социолог и индиологист - блоковита фигура во областа на социологијата и антропологијата во светот. Неговиот фокусот е Индија споредена со Западните земји. Преку студијата на кастински систем во Индија, нуди неколку нови перспективи на социјалната структура на луѓето, http://mk.wikipedia.org/wiki/Luj_Dumont.

значајно се зголемува, со што пак драстично се намалува наталитетот и растот на населението особено во Европските земји почнувајќи до шеесетите години на XX век па наваму. Сепак, и покрај ова состојба, значајната демографска експанзија на населението, претставува дел од вкупниот контекст на целиот XX век.

Поради фактот дека миграцијата е само еден од сегментите за следење на бројноста на популацијата, сите овие теории за развојот и движењето на популацијата значајно придонесоа за проучувањето на миграционите двожења на луѓето. Иако само посредно ги третираат, нивното значење е од голема важност за современото проучување на миграцијата како неодминлив општествен феномен.

1.2. ПОИМ ЗА МИГРАЦИЈА

Поимот миграција доаѓа од латинскиот збор - *migratio* што значи селење или преселба. Според тоа, поимот миграција (се мисли на луѓето) ја претставува секоја промена на местото на живеење на поединци или мали и поголеми групи на луѓе. Или со други зборови, поимот миграција претставува географско поместување, или селење на населението и формирање на ново привремено или постојано престојувалиште. Истата се дефинира и како перманентно менување на местото на живеење на луѓето, негово релоцирање, поради остварување на одредени активности или интереси²⁴.

Со оглед на предметот на истражување, миграцијата на луѓето може да биде дефинирана и како движење на луѓето во една или од една во друга земја, при што ова движење (мигрирање) може да биде доброволно или присилно, односно може да биде законски (легално) или незаконски (нелегално)²⁵. Воедно, таа претставува еден од најсложените популациони процеси поради нејзините бројни димензии: кој се движел, колку често се движел, каде се движел, како се движел, зошто се движел и сл.. Економските, општествените и природните услови, како и природниот пораст на населението претставуваат најчестите причини за мигрирањето на луѓето.

²⁴ Талевски Ј. Д., (2004), Демогеографија, Битола, Унив. „Св.Климент Охридски“ – Битола, стр. 97.

²⁵ Изведена дефиниција

Миграциите претставуваат комплексни демографски варијабли и истите можат да се манифестираат како масовни егзодуси т.е. кога за краток временски период многубројно население се движи од една во друга средина (миграцијата на населението од Источна во Западна Германија по обединувањето, миграциите на просторите зафатени со воени дејствија при распаѓот на некогашна Југославија - Косово, Босна и Херцеговина, егзодусите во Руанда и Хаити и други), или пак како перманентен процес кога населението константно, во подолг временски период се движи од една во друга средина (од руралните средини во урбаните; од ниско кон високо развиените средини). Сите видови на миграци, заедно со наталитетот²⁶, морталитетот²⁷, фертилитетот²⁸ и природниот прираст²⁹ претставуваат главните компоненти преку кои се следат промените кај населението. Сепак, поради фактот дека миграциите се многу тешки за следење, денес голем број на земји не можат со точност да го следат движењето на своето население.

За какава појава станува збор, говори фактот дека според официјалните податоци во моментот евидентирани се околу 175 милиони меѓународни мигранти што претставува околу 3,5 проценти од вкупниот број на населението на земјата. Само во текот на изминатите четири децении вкупниот број на меѓународните мигранти двојно е зголемен, иако процентот на населението кое по разни основи се иселува од сопствените земји е останат ист. Ако ги погледнеме пак само внатрешните миграции во Индија и Кина, ќе видиме дека нивниот број е поголем од бројот на меѓународните мигранти. Колкав е бројот на население кое по разни основи и на разни простори мигрира (во самите држави и надвор од државните граници), можеме само да претпоставуваме.

²⁶ НАТАЛИТЕТ - раѓање. Најчесто се изразува преку стапка на наталитет (изразен во проценти или во промили за одреден период од една година, еден месец и сл. Постојат и други категории: Тотален наталитет - вкупен број на родени деца и Ефективен наталитет - вкупен број на живородени деца.

²⁷ МОРТАЛИТЕТ - означува смртност на населението, односно, го изразува бројот на умрените лица во одреден период.

²⁸ ФЕРТИЛИТЕТ - ефикасност на плодноста на населението, или соодност на бројот на живородените деца со бројот на женското население во репродуктивниот период (од 15 до 49 години старост). Фертилитетот или ФЕКУНДИТЕТОТ ја означува вистинската плодност на популацијата во одреден временски период.

²⁹ ПРИРОДЕН ПРИРАСТ - разлика помеѓу бројот на родени и бројот на умрени лица. Врз основ на овој однос се добива стапка на природен прираст на населението за одреден временски период.

1.3. ВИДОВИ НА МИГРАЦИИ

Во стручната литература постои широка лепеза на поделби и класификации на миграциите. Во зависност од критериумот, различни автори, различно ги класифицираат.

I. Така на пример Проф. Д-р Јове Димитрија Талевски разликува шест општи типови на миграции³⁰.

- o Во првиот тип на миграции, овој автор ги вбројува големите освојувачки мигрирања (походи) на населението во времето на Стариот Рим како и освојувањата кои ги правеле некогашните големите народи - Аварите, Монголите, Турците и др.
- o Во вториот тип на миграции според него, спаѓаат тивките селидби на населението кое ги следело големите освојувачки походи. Според Талевски, овој тип на миграции бил предизвикан и од одредени природни фактори како што се глад, суши, поплави, земјотреси, вулкански ерупции и други временски непогоди.
- o Во третиот тип на миграции тој го вбројува мигрирациите на луѓето што се резултат на систематското населувања на популационо празните но богати простори, при што на населението кое се населува на овие простори најчесто му се даваат одредени економски, но и друг вид на општествени олеснувања од страна на домицилната држава.
- o Четврт тип на миграции според овој автор, ги претставуваат преместувањата на цели етнички малцинства, па и на цели народи поради настанување на одредени геополитички промени. Овие миграции се од понов датум, а како покарактеристични примери за

³⁰ Талевски Ј. Д., (2004), Демографија, Битола, Унив. „Св.Климент Охридски“ - Битола, стр.98-99.

овој вид на миграции е преместувањето на населението од 1922 година помеѓу Грција и Турција, преместувањето на околу девет милиони Германци од источноевропските простори по Втората светска војна, преместувањето на населението на Индија и Пакистан од 1947 година како и многу други преселби.

- Во петтиот тип на миграции, според Талевски, спаѓаат сукцесивните политички иселувања и пребегнувања на групи на луѓе. Во покарактеристичните примери на овој вид на миграции се вбројуваат миграциите кои се случија после Октомвриската револуција како и миграциите што следуваа после завршувањето на Првата и Втората светска војна.

- Шестиот тип на миграции, според овој автор, претставуваат економските миграции на луѓето. Овој вид на миграции денес се најзастапени.

II. Поделбите на миграции за кои подолу ќе стане збор и за кои сметаме дека најсоодветно ги прикажуваат видовите на миграции се изведени врз основ на повеќе критериуми:

- Во зависност од тоа дали се работи за иселување или доселување на насление, миграциите во основа се делат на две големи групи – емиграција и имиграција:

- Емиграција доаѓа од латинскиот збор - *emigratio* и значи иселување; додека пак

- Имиграција доаѓа од латинскиот збор - *imigrare* и значи доселување.

И покрај големата и суштествена разлика помеѓу овие две групи на миграции, најчесто се користи нивниот заеднички поим - миграција.

➤ Од аспект на тоа дали миграциите се вршат само во границите една земја, или пак од една во друга земја, тие можат да бидат - внатрешни и надворешни:

- Внатрешни миграции (in - migration) претставуваат миграциите кај кои населението се поместува (доселува или иселува) само во рамките на територијата на една земја; додека пак
- Надворешни миграции (out - migration) претставуваат миграциите кај кои населението се поместува (доселува или иселува) на територија од една во друга земја.

Причините за настанување на внатрешните миграции можат да се разгледуваат од повеќе аспекти. Овие миграции можат да бидат мигрирања на населението од село во град, односно од рурална во урбана средина, миграции на населението заради обезбедување на работа, школување, заради задоволување на различни потреби од доменот на здравството, културата, заради стапување во брак и формирање на семејство, заради извршување на сезонски работи, зимување, летување и сл.

Надворешните миграции настануваат главно поради природни, општествени и економски причини. Тие, за разлика од внатрешните миграции, предизвикуваат значајни промени во структурата на населението во државата од која се емигрира но и во државата во која се имигрира. Не е редок случајот кога кај учесниците во надворешните миграции се јавуваат одредени проблеми поради приспособувањето (адаптација) со населението во почетната фаза на мигрирање, како и проблеми во понатамошниот период што следува, односно во периодот до нивното евентуалното трајно претопување (асимилација).

Денешната современа држава посветува особено внимание на надворешните миграции. Нивното следење се врши преку анализа на голем број статистички значајни показатели, меѓу кои како најзначајни ги издвојуваме: стапката на имиграција, стапката на емиграција и стапката на нето миграција.

➤ Стапка на имиграција (S_i) претставува бројот на имигранти кои пристигнале државата на 1.000 жители:

$$S_{im} = \frac{B_i}{P} \times 1.000$$

B_i - број на имигранти, а
 P - број на вкупно население.

➤ Стапката на емиграција (S_e) претставува бројот на емигранти кои заминуваат од државата на 1.000 жители:

$$S_{em} = \frac{B_e}{P} \times 1.000$$

B_e - број на емигранти, а
 P - број на вкупно население.

➤ Стапка на нето миграција (S_{nm}) го претставува односот помеѓу нето миграцијата и вкупното население и покажува колку се зголемил, односно колку се намалил бројот на населението во државата во однос на 1.000 жители:

$$S_{nm} = \frac{B_i - B_e}{P} \times 1.000$$

B_i - број на имигранти;
 B_e - број на емигранти, а
 P - број на вкупно население.

Добиената вредност на нето миграцијата може да биде позитивна или негативна (кога повеќе население имигрира таа е позитивна, додека пак ако повеќе население емигрира таа е негативна).

➤ Според времетраењето на самиот процес, миграциите можат да бидат - привремени и трајни:

- Привремени миграции се оние миграции што се однесуваат на мигрирање на населението на одреден и релативно краток временски период; додека пак
- Трајни миграции се оние миграции што се однесуваат на мигрирањето на населението на неодреден и релативно подолг временски период.

Привремените миграции уште можат да бидат и поделени на дневни, неделни и сезонски. Дневните па и неделните миграции главно го опфаќаат движењето на населението пред се поради школување или задоволување на некоја краткотрајна и временски определена работа. Сезонските миграции се едни од најстарите миграции и се карактеристични за номадските и полуномадските народи. Трајното преместување на населението или трајните миграции значат напуштање на едно место на живеење и трајно населување на друго место на живеење за подолг временски период. Тука спаѓаат надворешните миграции, односно трајните мигрирања на луѓето од една во друга земја.

➤ Во зависност од тоа дали луѓето своеволно (доброволно) или под некоја присила мигрираат, миграциите можат да бидат - доброволни и присилни:

- Доброволни миграции се оние миграции кај кои што населението своеволно и без присила го менува своето престојувалиште; додека пак
- Присилни миграции претставуваат сите оние миграции каде промената на престојувалиштето на населението е резултат на влијанието на некоја присила.

Поради фактот дека самото мигрирање на населението најчесто е мотивирано и се изведува поради некоја одредена причина, која во суштина претставува еден вид на присила, (епидемии, временски непогоди, природни катастрофи, војни, политичка нестабилност на одделна земја, верска и национална нетрпеливост на населението, глад, сиромаштија, желба за подобар и поквалитетен живот и сл.) се смета дека доброволни миграции во чист вид не постојат.

И доброволните, и присилните миграции најчесто се во комбинација со останатите видови на миграции.

➤ Од аспект на почитување на постојните законски регулативи со кој се регулира самиот процес на мигрирање, миграциите ги делиме на легални (законски) и нелегални (незаконски):

- Легални (законски) миграции се оние миграции кои се одвиваат легално и во согласност со законската регулатива на земјата или земјите во кои се случуваат; додека пак
- Нелегални (незаконски) миграции се оние миграции кои се остваруваат по незаконски пат и за кои не постои законски основ за нивно извршување.

Законската регулатива која го уредува начинот и извршувањето на миграциите е во согласност со националната стратегија и политика на државата за која се однесува. Основа на тоа претставуваат законите што ја регулираат оваа материја, а пред се Законот за државјанство, Законот за патни исправи и Законот за визен режим.

Согласно на фактот дека нелегалните (незаконски) миграции најчесто се надворешни миграции, Република Македонија, како и останатите земји до контекстот на Западен Балкан заштитата од овој вид на миграции ја остваруваат преку подобрување на сопствените системи за интегрирано гранично обезбедување. Поради тоа, кога населението не може да оствари легална (законска) миграција, главно поради визниот режим на државите од

кои и во кои сака да мигрира, тоа се одлучува на нелегален (незаконски) начин на мигрирање. Како најчести причини за нелегален начин на мигрирање на луѓето претставуваат општествените и економските состојби во кои се наоѓа населението во државите, главно со понизок општествено - економски развој. Забележани се дури и цели егзодуси на нелегални мигранти особено од земјите на Азија (Кина, Пакистан, Виетнам) во високо развиените Европски земји (Германија, Франција, В. Британија). Водени главно од мотивот за подобар живот и лесна и висока заработувачка, не редок случајот на нелегални (незаконски) мигрирања и на Албански граѓани на териториите на државите Австрија, Швајцарија, Италија, Грција.

Во последно време, со цел да се заштитат од овој вид на миграции, развиените земји и земјите членки на Европската Унија применуваат ригорозни и несекојдневни контроли за влез на нивните територии.

➤ Најголемиот број на познавачи на материјата поврзана со миграциите, причините за нивна појава главно ги сврстуваат во три групи:

- Природни причини;
- Општествени причини; и
- Економски причини.

Според тоа, од аспект на причините и мотовите кои ги предизвикуваат, миграциите можат да бидат - природни, општествени и економски:

- Природни миграции претставуваат миграциите кои што се предизвикани од природни причини: временски непогоди, природни катастрофи, епидемии, неконтролиран прираст на население во одредени средини и спротивно - здрава и стабилна природна средина, контролирано и здраво население и сл.;
- Општествени миграции претставуваат миграциите што се предизвикани од општествени причини: војни, политичка

нестабилност на одделна земја, верска и национална нетрпеливост и спротивно - мир, политичка, верска и национална стабилност, и сл.; додека пак

- Економски миграции претставуваат сите оние видови на миграции кои што се предизвикани од економски причини: глад, сиромаштија, лоши економски услови за живеење и спротивно - желба и потреба за подобар и поквалитетен живот, економска стабилност, благосостојба и сл.

III. Подолу наведените видови на миграции, претставуваат миграции на кои денес им се посветува особено внимание поради нивното крајно негативно влијание. Според подрачјето кое го покриваат, истите ги делиме на:

- Интелектуални миграции³¹ - миграции изразени преку мигрирањето на високообразованите кадри направени главно од економски причини но и од потребата за работа во структурата и потврдување на стручните способности, лошите услови за научно - истражувачка работа и сл.

- Миграции на бегалци* - мигрирања луѓе (најчесто група на луѓе) во друга земја, што се случува кога земјата од која мигрираат е зафатена со одредена кризна состојба (војна, временска непогода, суша, глад и сл.) за да подоцна, кога ќе се создадат поволни услови организирано се вратат во земја од каде мигрирале.

³¹ За овој вид миграции направени се две истражувања. Во 1994 година од Одделението за информатика при Македонската академја на науките и уметостите и во 2004 година од страна на Економскиот институт од Скопје во рамките на проектот „Миграција на високообразовни и стручни кадри - причини и последици“ финансиран од страна на Министерство за образование и наука. Повеќе во „Потенцијална интелектуална емиграција во РМ“ - Верица Јаневска, Економски институт - Скопје, 2003 година.

* Во насока на усогласување на кривиното законодавство во 2002 година во Кривичниот законик е воведен членот 418-а (трговија со луѓе), а во 2004 година во Кривичниот законик се воведени две нови дела 418-б (криумчарење со мигранти) и 418-в (организирање на група и поттикнување на извршување на кривично дело - трговија со луѓе и криумчарење на мигранти). Во 2008 година во Кривичниот Законик е воведено уште едно кривично дело 418-г (трговија со малолетно лице).

- Миграции на баратели на азил* - мигрирања на поединци или групи на луѓе за да поднесат индивидуални барања за признавање право на азил во земјата каде мигрираат со цел да добијат идентични права како и граѓаните на земјата во која мигрираат.
- Миграции поврзани со криумчарење на луѓе* - миграње на луѓе во одредена (транзитна) земја за да преку нејзната територија, најчесто со поддршка на лица од таа земја, мигрираат во друга (крајна) земја (член 418-б од Кривичниот закон на Република Македонија).
- Миграции поврзани со трговија на луѓе* - миграции на лица (без своја воља) во одредена земја со цел за нивно експлатирање и злоупотребување во земјата каде (без своја воља - присилно) мигрирале (член 418-а од Кривичниот закон на Република Македонија).
- Миграции поврзани со трговија со малолетни лица* - претставуваат присилните миграции (член 418-г од Кривичниот закон на Република Македонија) на малолетни лица од една во друга земја.
- Миграции заради вршење на криминални дејствија* - претставуваат специфичен вид на миграции со цел да мигрантот за време на нелегалниот престој во земјата во која времено мигрирал, изврши кривични дејствија (измама, изнуда, кражба, убиство и сл.) и потоа се врати во земјата од која мигрирал (член 418-в од Кривичниот закон на Република Македонија).

Поради фактот дека во научната литература нема точно издиференцирана и соодветна класификација на видовите миграции, погоре елаборираните поделби и класификации на миграциите, за чија изработка се користени најразлични извори, сепак покажуваат одредена типологија на оваа комплексна појава. Имајќи ја во предвид комплексноста како и

причинско - последичната врска на самиот процес на миграција, речиси со сигурност можеме да констатираме дека чист вид на миграции не постојат. Најчесто тоа е комбинација на повеќе видови на миграции.

Со оглед на погорното, при анализата на нелегалните и присилни миграции основа ќе претставуваат само особеностите на тој вид на миграција - незаконски начин на мигрирање и постоење на одреден вид на присила за мигрирање.

1.4. ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА МИГРАЦИИТЕ

Речиси е невозможно точно да се каже каква била состојбата со населеноста на земјата во времето на појавата на првиот човекот. За ова денес постојат повеќе претпоставки кои се темелат и засноваат на различни видови на доказен материјал. И покрај тоа што разместеноста и концентрацијата на населението зависи од развојот на човековата заедница, односно од развојот на општеството и општествено - економските состојби, таа во голема мера зависи и од природно - географските услови на населениот простор.

Така на пример, се до денес, со сигурност не е точно утврдено кога и каде точно се појавил човекот. Според едни претпоставки, тоа биле топлите области на Јужна Азија, а според други, централните делови на Африка, поточно источните делови на Централна Африка. Се смета дека човекот настанал во кварталниот период, односно помеѓу 1.000.000 и 600.000 години пред нашата ера.

Исто така, во научната мисла постои одредено разидување во однос на прашањето за тоа каде и како настанал човекот, така што една група на теоретичари сметаат дека човекот е со моногенетско потекло т.е. настанал од еден вид и на едно место, а потоа се проширил на останатите делови од земјата, додека пак другата група на теоретичари, приврзаници на таканаречената теорија на полицентризам, сметаат дека човекот настанал на повеќе места во релативно краток временски период. Археолошките наоди покажуваат дека и двете групи на теоретичари имаат основа за докажување на нивните теории.

Од појавата на умниот човек (*homo sapiens*)³² најважната улога во човековиот развој ја има социолошката еволуција, односно социолошкото очовечување. Во првобитната заедница, во времето на низок степен на дивјаштво, населеноста на земјата била ограничена. Тогашниот човек бил поврзуван само со местото на неговото настанување. Подоцна, со развојот на орудјата, преку процесот на работа и општествената поделба на трудот, човекот започнува да станува сè помалку зависен од природата со што и започнува процесот на ширење на населеноста на земјата.

Причината за појава на првите миграции сеуште е нејасна, но многу е веројатно дека умниот човек (*homo sapiens*), мигрирал од богатите места со стада, храна и засолништа по принуда на сила, односно поради честите конфликти меѓу групите. Иако не се знае речиси ништо за тогашната општествената организација, сепак, се претпоставува дека секоја мала група имала свој водач кој ги одредувал насоките на активност на групата, вклучувајќи ја и одлуката за миграција. Најверојатно, секоја одлука на водачот за миграција на групата била под влијание на надворешните фактори како што се климата и достапноста до храна во местото на престојување на групата, намалувајќи ја при тоа неговата слобода на избор. Очигледно, климатските промени на животната средина станале примарен фактор за појава на миграција на луѓето.

Првото ширење на населеноста на земјата се смета дека започнало во средниот степен на дивјаштво. Во тоа време, поради растечкиот природен прираст, популацијата бројно се зголемува и луѓето започнуваат да бараат нови простори за живеење, со што и официјално започнува постојаниот процес на мигрирање на луѓето. Првобитните миграции во основа имале скитачки карактер бидејќи главно биле номадските движења на собирачите на плодови, ловците и риболовците. Иако не се знае како се одвивале овие мигрирања, се претпоставува дека луѓето мошне рано, т.е. уште во периодот на старото камено време, го населиле најголемиот дел на земјата. Во периодот на неолитот тие започнале да одгледуваат разни видови на растенија и да припитомуваат и употребуваат животни.

³² Проверке на веб страна - <http://www.urbandictionary.com>

За ширењето на неселеноста на земјата исто така значајни се бакарниот и бронзениот период (периоди кои настанале околу 3.000 години пред нашата ера). Исто така, во периодот на металното време, кога се изработувале поусовершени орудија од метал, луѓето доживеале и повисок степен на културен развој што довело до создавање на првите народи - во Европа се споменуваат Иберите, додека пак во Африка, Египќаните и Етиопјаните. Такви големи заедници на луѓе имало и во Месопотамија како и покрај долините на големите индиски и кинески реки Нил, Инд и Хоанхо. Во овој период следат големи миграции на просторите на Европа кои доведуваат до создавање на елементи за појава на повисока општествена култура. Подоцна, со појавата на имотната нееднаквост, се појавиле класите и државата, кои исто така влијаеле и имале свои соодветни импликации и врз територијалното проширување и миграциите на населението.

Ова разместување - мигрирање на луѓето, главно се одвивало преку копнени и водени патишта. Мигрирањето на луѓето по копно се одвивало во долги етапи и со долги запирања и одмори. Со ваквото мигрирање луѓето доаѓале главно до нови побогати природни средини со подобри природно - географски услови за живеење. Но и таму, од една страна се зголемувал природниот прираст на населението и доаѓало до пренаселеност на просторот, а од друга страна населените области економски слабеее поради исцрпување на животните ресурси. Згора на тоа, и постоеле постојани меѓусебни судири од помал и поголем размер за нивно користење. Сепак, во основа, и овие миграции биле поттикнати главно од природни, општествени и економски фактори.

Мигрирањето на луѓето по морски патишта започнува најпрвин покрај крајбрежјето, за да подоцна, кога се усовршиле средствата за пловење и навигација, тоа се прошири и на подалечни прекуморски патувања. Така, во време на големите географски откритија кон крајот на XV век кога биле откриени нови прекуморски патишта за Индија и Америка, се створиле поволни услови за мигрирање на луѓето и на овие нови и далечни простори. И овие миграции во основа ги имале исти мотивациони фактори - природни, општествени и економски, но се разликуваат од претходните по далечината на новите простори и начинот на мигрирање.

1.4.1. ПРИРОДНИ ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА МИГРАЦИИТЕ

Како природни причини за појава на миграциите и поместувањето на луѓето главно се вбројуваат: неконтролираниот прираст на население, епидемиите на заразни болести, временските непогоди - големите пожари, поплави и суши, како и природните катастрофи од типот на земјотреси, вулкански ерупции, лизгање на земјишта и спротивно - здрава и стабилна природна средина, контролирано и здраво население и сл. Иако во поново време, поради развојот на соодветни начини за справување со несаканите природни појави, истите се помалку изразени, сепак, овие причини за појава на миграциите и поместувањето на луѓето и денес се среќаваат.

Во историјата на човештвото се познати поголем број на миграции предизвикани токму од влијанието на овие причини, а според одредени историски тврдења, овие причини се посочени дури и како основа за исчезнувањето на големи народи и цивилизации.

Со оглед на факторите што ги причинуваат, речиси и не постои дилема дали миграциите предизвикани од овие причини се доброволни и присилни. Самиот факт дека природни појави се случуваат независно или со минимално влијание на луѓето наведува на констатација дека се работи за присилни (принудни) миграции, што пак не е случај кога истите се анализираат од аспект на нивната легалност. Овие видови на миграции доколку се одвиваат во согласност со позитивните законски регулативи на домицилната држава спаѓаат во групата на легални миграции, додека во спротивно, доколку се извршуваат без почитување на законските прописи за мигрирање, тие се нелегални. Истите, најчесто спаѓаат во групата на легалните (законски) миграции.

Во овој вид на миграции спаѓаат и миграциите кои научната мисла денес ги поврзува со терминот - еколошки, односно, тука се вбројуваат сите миграции предизвикани од еколошки промени³³, еколошки раселувања³⁴, еколошки бегалци³⁵ и сл.

³³ Милески Т., (2006), Еколошка безбедност, Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ - Скопје, стр.62-68.

³⁴ Исто;

³⁵ Исто;

Како природни причини за ова еколошко раселување т.е. мигрирање на луѓето се идентификуваат опустошувањето на просторот, обесшувувањето, недостигот на вода, засоленост на наводнуваните почви и осиромашување на биодиверзитетот. Со истите овие причини се поврзуваат и глобалните климатски промени и рапидниот пораст на населението во помалку развиените држави. Дополнителни влошувања за појава на овој вид на миграции предизвикуваат екстремните временски настани и природните катастрофи предизвикани од страна на човечкиот фактор.

1.4.2. ОПШТЕСТВЕНИ ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА МИГРАЦИИТЕ

Друг вид на причини од кои зависат и кои значајно ги поттикнуваат миграционите движења на луѓето претставуваат општествените движења. Тие во себе ги вклучуваат: воените судири, политичката нестабилност на земјите, верската и национална нетрпеливост на граѓаните и спротивно - мир, политичка, верска и национална стабилност и сл. Според интензитетот, миграциите иницирани од овие причини денес се најзастапени, така што се смета да не постои простор на земјата каде не се случиле или каде не случуваат ваков вид на миграции.

Аналогно на поделните причини што истите ги предизвикуваат, овие видови на миграции така и се нарекуваат: воени миграции - мигранти, политички миграции - мигранти и сл.

Што се однесува до нивната легалност, најчесто тие се легални кога во нивната реализација се вклучуваат различни национални и меѓународни организации за заштита на правата на луѓето, кои делуваат во согласност со многубројните меѓународни закони за заштита на овој вид мигранти, додека пак тие се нелегални, кога под дејство на случувањата во соседната земја или земји, мигрантите се приморани да не ги почитуваат законските норми за премин на граничните линии. Миграциите под дејство на овој вид на причини речиси без исклучок се принудни.

Како и останатите видови на миграции, и овој вид на миграции има свои особености, карактеристики и специфичности по кои се разликува од другите. Сепак, нивна основна карактеристика претставува големиот број на

несакани дејствија по здравјето и животот на мигрантите. Овие миграции се карактеризираат главно со тоа што³⁶:

- Најчесто се случуваат на простори и територии каде има хронични конфликти од било кој вид (национални, верски и сл.);
- Овој вид на миграции најчесто е пропратен со зголемена смртност на мигрантите;
- Предизвикуваат трајни и болни психолошки пореметувања и трауми на мигрантите;
- Доколку се работи за времено мигрирање, враќањето на мигрантите е пропратено со низа негативни појави по животот, здравјето и имотот на мигрантите; и
- Трајното искоренување на миграции под дејство на овие причини може да се постигне само во долги временски периоди.

На миграциите предизвикани од овој вид на причини денес се посветува особено внимание. Поради нивното крајно негативно влијание, денес постојат бројни организации, па дури и цели структури на организации кои посветуваат големо внимание токму на овој вид на миграции. Запирањето на конфликтите, кои што во суштина претставуваат основна причина за појава на овие видови на миграции, претставува прв приоритет за човештвото.

Погорното, како највисок приоритет на човештвото наведено е во Повелбата на организацијата на Обединетите Нации (ОН)³⁷ каде што со свое членство партиципираат речиси сите земји од светот.

³⁶ Поповски М. и Наумовска К., (2008), Долготраен посттраумски стрес и квалитет на живот кај раселените лица во Македонија, Годишен зборник - Филозофски факултет – Скопје, стр 4-5.

³⁷ ОН - Обединетите Нации (United Nations) - Меѓународна организација основана 20 јуни 1945 година, во Сан Франциско, која произлегува од некогашното „Друштво на народите“ основана во 1919 година. Седиштето се наоѓа во Њујорк, и во неа денес членуваат 192 држави, <http://www.un.org>.

1.4.3. ЕКОНОМСКИ ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА МИГРАЦИИТЕ

Како економски причини за појава на миграциите на луѓето најчесто се издвојуваат: економската нестабилност на земјата, гладот, сиромаштијата и спротивно - благосостојба, економска стабилност, желба и потреба за подобар и поквалитетен живот и сл. Овие причини особено делуваат во фазата на постконфликтните периоди, односно во периоди кога на земјата и се потребни реформи за заздравување на економијата.

Многумина од социолозите сметаат дека економските миграции, кои денес претставуваат едно од централните прашања на светската, а посебно на европската политика, претставуваат нус - производ на глобалната интеграција од една страна, но и последница на економската рецесија и економските кризи во одделните земји од друга страна.

Во поново време, оваа ситуација доаѓа особено до израз на просторот од Европскиот континент, каде после политичкото и безбедносно помирување, земјите на Југоисточна Европа беа соочени со речиси целосно уништена економија.

Со цел да биде означен неразвиениот дел на Европа каде што живеат околу 24 милиони луѓе или околу 6,5% од вкупната популација на Европската Унија, европските политички власти ја воведоа политичката креација наречена „Западен Балкан“. Бруто домашниот производ (БДП) или „пер capita“ (per capita)³⁸ на земјите од Западен Балкан изнесува 50 милиони евра или просечно 2.300 евра по жител, со значителни разлики внатре во самиот регион (на пример: Хрватска има 5.400, а Република Македонија 2.700 евра).

За појасна илустрација на економската состојба во која се наоѓаат земјите од Западен Балкан, неопходно е потребно да се посочат некои од економските индикатори³⁹:

³⁸ Бруто домашниот производ (per capita) - вкупната пазарна вредност на сите произведени финални добра и услуги во една земја во одреден период (вообичаено една година). Бруто домашен производ се однесува поради фактот дека амортизацијата на капиталните фондови е вклучена во вредноста. Доколку се одземе амортизацијата на капиталните фондови би се добил - нето домашен производ.

³⁹ Јанеска В., (2005), Современите меѓународни миграции од Република Македонија и социо - економскиот развој, Скопје, Економски институт - Скопје, стр 21-24.

- Едноцифрена инфлација се одржува веќе подолго време во Албанија, Босна и Херцеговина, Република Македонија и Хрватска како резултат на политиката која во економската терминологија се нарекува „политика на надворешни потпирачи“. Тоа во суштина значи дека националната валута на земјата е цврсто врзана за конвертибилна странска валута (најчесто Евро), но и дека значајно се почитуваат препораките на макроекономската агенда практикувани од страна на Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд;
- Клучните финансиски трансакции во земјите од Западен Балкан, претставуваат главно трансфери на парични средства на работници што работат во странство;
- Вкупниот износ на директните странски инвестиции во земјите од Западен Балкан во периодот од 1997 - 2004 година изнесуваше 16,4 милјарди евра, или по околу 2 милјарди евра годишно по земја. Најголемо учество во директните странски инвестиции има Хрватска со околу 54%, потоа следуваат Србија и Црна Гора заедно со 22%. Останатиот износ на директни странски инвестиции инвестирани отпаѓаат на четирите земји: Албанија, Босна и Херцеговина и Република Македонија;
- Официјално најзадолжени се Србија и Црна Гора со заеднички долг од над 12 милјарди долари, додека пак Хрватска, со околу 5 милјарди долари има најголеми девизни резерви кога се во прашање земјите од Западен Балкан;
- Како дел од регионот на Западен Балкан, Република Македонија се наоѓа на пониско ниво на средно развиени земји. Според последните проценки, вкупниот долг на Република Македонија се движи во рамките на средно задолжените земји и го надминува износот од 2 милјарди долари.

Доколку се следат миграционите текови на населението од овој регион ќе се забележува дека постојните општествено - економски состојби во кои се наоѓаат земјите од Западен Балкан имаат клучно влијание врз нивниот обемот и динамика.

Така на пример, поттикнати од желбата за подобар живот, во периодот на деведесеттите години, десетици илјади Македонци речиси секоја година заминуваа во прекуокеанските земји. Оваа тенденција на мигрирање на населението по потрага по подобар живот продолжи и во последните години манифестирајќи се овој пат како економска миграција насочена кон земјите од Западна Европа.

Миграциите кои се резултат на влијанието на економските фактори можат да бидат легални и нелегални. Мигрантите ги користат и двата начини подеднакво. Следејќи ги активностите на европските организации за заштита на луѓето, денес, масовните економски миграции главно се легални. Со оглед на постоењето на економската принуда како основна причина за појава на овој вид на миграции, овие миграции спаѓаат во групата на присилни миграции.

2. НЕЛЕГАЛНИ И ПРИСИЛНИ МИГРАЦИИ

2.1. ПОИМ ЗА НЕЛЕГАЛНИ И ПРИСИЛНИ МИГРАЦИИ

Самиот поим на нелегални и присилни миграции не наведува на заклучокот дека се работи за негативни мигрирања кои што се одвиваат со прекршување на одредени, со закон регулирани начини на мигрирање, или на прекршување на одредени морални начела на однесување при самиот процес на мигрирање. Со други зборови, самите поими нелегалност и присила во сонова го дефинираат и видот на миграцијата примајќи ги при тоа и соодветните особености што произлегуваат од нив. Во тој контекст, нелегалните миграции главно ги прекршуваат легалните законски норми на мигрирање, додека пак присилните миграции се однесуваат на прекршување на одредени морални, но и на законски норми на однесување на луѓето како услов или мотив за извршување на самиот процес на мигрирање.

Со оглед на погорното, евидентно е дека доколку било кој вид на миграција (емиграција - имиграција, внатрешна - надворешна, привремена - трајна и сл.) прими еден дел, или во целост ги добие карактеристиките на еден од овие два поими (нелегалност или присила), ќе се вброи во групата или групите на нелегални и присилни миграции. Овие миграции имаат свои сопствени особености и карактеристики по кои се разликуваат еден од друг. Сепак, поради нивната длабока причинско - последична меѓусебна поврзаност, овие миграции најчесто се разгледуваат заедно.

Само како пример, поради постоење на воен конфликт во СР Југославија во 1999 година (Бегалската криза)⁴⁰, во која според официјалните податоци околу 360.000 луѓе од Косово нелегално но и присилно ја преминаа официјаната гранична линија на Република Македонија. Поради отсуство на легален начин на преминување на граничната линија помеѓу Република Македонија и тогашна СР Југославија, како и поради постоење на присила при самиот чин на мигрирање (воен конфликт), овој вид на миграција ги доби карактеристиките на нелегална, но и на присилна миграција. Од друга страна, поради комплексноста на општествено - политичката ситуација во која истиот се одвиваше, овој вид на миграција доби дел од карактеристиките и на останатите видови на миграции - политичка, привремена, надворешна и сл.

Од посочениот пример, но и од самиот предикат кој што истите ги дефинира, овие видови на миграции претставуваат едни од најнегативните миграции бидејќи директно влијаат врз животот и здравјето на луѓето. Исто така, овие миграции се едни од најтешките видови на миграции и од аспект на нивното големо влијание врз мирот и стабилноста на земјата или земјите во кои се одвиваат.

2.2. ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА НЕЛЕГАЛНИ И ПРИСИЛНИ МИГРАЦИИ

Како причини за појава на нелегалните и присилни миграции се издиференцираат три основни групи:

⁴⁰ Провере на веб страна - <http://www.setimes.com>

- Природни причини (временски непогоди, природни катастрофи, епидемии, неконтролиран прираст на население и спротивно - здрава и стабилна природна средина, контролирано и здраво население и сл.);
- Општествени причини (војни, политичка нестабилност, на одделна земја, верска и национална нетрпеливост на граѓаните и спротивно - мир, политичка, верска и национална стабилност на државата и сл.); и
- Економски причини (глад, голема сиромаштија, лоши економски услови за живеење на граѓаните и спротивно - желба за поквалитетен живот, економска стабилност на државата, благосостојба и сл.).

Во комплексната општествено - економска состојба во која денес се наоѓаат земјите од Западен Балкан, многу е тешко да се утврди една основна причина за миграција на луѓето. Комплексноста на контекстот како и взаемното влијание различни по својот вид на причини, доведува до нивна комбинација, при што се добиваат голем број на различни видови на нелегални и присилни миграции. Ваквото прогресивно зголемување на различни, според причините, нелегални и присилни миграции, значајно ни ја усложнува работата но и јасно ни го посоочува фактот дека нелегални и присилни миграции во чист вид не постојат. Нивна најчеста форма претставуваат нелегалните и присилни миграции кои се резултат на влијанието на основните причини (природни, општествени и економски) кои делуваат заедно или последователно една по друга.

2.3. ВИДОВИ НА НЕЛЕГАЛНИ И ПРИСИЛНИ МИГРАЦИИ

I. Со оглед на предметот на истражување, како и со оглед на претходно прифатената поделба на миграциите, нелегалните миграции ги дефинираме на следниот начин:

о Нелегални (незаконски) миграции⁴¹ претставуваат оние видови на миграции на луѓето (емиграции - имиграции; внатрешни - надворешни; трајни - привремени; природни, општествени и економски) кои се одвиваат на нелегален (незаконски) начин или за кои не постои пропишан (легален) законски начин за нивно извршување.

Погорната дефиниција ги опфаќа сите видови на нелегални миграции. На нивна комбинација со другите видови на миграции, јасно се забележува дека бројот на нелегални миграции значајно и прогресивно расте, што наведува на заклучок дека останатите видови на миграции се здобиваат со додавката - нелегални, при што формираат голема група на нелегални миграции. Сепак, со оглед интересот на истражување, особено внимание посветуваме само на оние видови на нелегални миграции за кои сметаме дека на одреден начин значајно влијаат врз мирот и стабилноста на земјата или земјите во кои се одвиваат.

II. Соодветно на погорното, присилните миграции се дефинираат на следниот начин:

о Присилни миграции⁴² претставуваат оние видови на миграции на луѓето (емиграции - имиграции; внатрешни - надворешни; трајни - привремени; природни; општествени и економски) каде промената на престојувалиштето на луѓето се врши под влијанието на некоја присила.

Како и во претходниот случај, и овде се забележува дека со комбинација со другите видови на миграции бројот на присилни миграции прогресивно расте, што исто така наведува на заклучок дека останатите видови на миграции и во овој случај се прошируваат со додавката - присилни и ја формираат групата на присилни миграции.

⁴¹ Најопшто дефинирање на нелегалните миграции - изведена дефиниција.

⁴² Најопшто дефинирање на присилните миграции - изведена дефиниција.

Бидејќи бројот на присилните миграции исто така е значајно голем и обемен за елаборирање, со оглед на нашиот интерес на истражување посебно внимание посветуваме само на оние видови на присилни миграции за кои сметаме дека најповеќе влијаат врз мирот и стабилноста на земјата или земјите во кои се одвиваат. Тука пред се спаѓаат присилните миграции кој што се резултат на влијанието на на општествените причини (војни, политичка нестабилност на одделна земја, верска и национална нетрпеливост и сл.). И во овој случај, најголем проблем претставува издвојувањето на поделната причина за настанување на миграциите, бидејќи речиси без исклучок, општествените случувања како причина за појава на присилните миграции делуваат зеднички или последователно една по друга.

III. Поради нивното крајно негативно влијание како врз самите мигранти, така и врз мирот и стабилноста на земјата во целина, денес, особено внимание им се посветува на следните видови на нелегални и присилни миграции:

- Интелектуални миграции - миграции изразени преку миграција на високообразованите кадри главно поради економски причини, потребата за потврдување на лични и стручни способности, неповолни услови за вршење на научно - истражувачка работа и сл.
- Миграции на бегалци - мигрирања луѓе (најчесто група на луѓе) што се случува кога земјата од која мигрираат е зафатена со одредена кризна состојба (војна, временска непогода, суша, глад и сл.) за да подоцна, кога ќе се создадат поволни услови, мигрантите организирано се вратат во земјата на потекло.
- Миграции на баратели на азил - мигрирања на поединци или групи на луѓе за да поднесат барања за добивање на азил во земјата каде мигрираат со цел да се здобијат со идентични права како и граѓаните на земјата во која мигрирале и во која го поднесле барањето за азил.

- Миграции поврзани со криумчарење на луѓе - миграње на луѓе во одредена (транзитна) земја, за да преку нејзната територија и најчесто со поддршка на лица од таа земја, мигрираат во друга (крајна) земја на нивна дестинација. (член 418-б од Кривичниот закон на Република Македонија).
- Миграции поврзани со трговија на луѓе - миграции на лица (без своја воља) со цел за нивно експлатирање и злоупотребување во земјата каде (без своја воља - присилно) мигрирале (член 418-а од Кривичниот закон на Република Македонија).
- Миграции поврзани со трговија со малолетни лица - претставуваат присилните миграции (член 418-г од Кривичниот закон на Република Македонија) на малолетни лица од една во друга земја кои се одвиваат со посредство на трети лица.
- Миграции заради вршење на криминални дејствија - претставуваат специфичен вид на миграции со цел мигрантот, за време на нелегалниот престој во земјата во која времено мигрирал, изврши кривични дејствија (измама, изнуда, кражба, убиство и сл.) и потоа се врати во земјата од која мигрирал (член 418-в од Кривичниот закон на Република Македонија).

Согласно на фактот дека контекстот на Западен Балкан веќе подолг период не е зафатен од воени дејствија од поголеми размери, фактот дека Косово издејствува меѓународно признавање по мирен пат, како и согласно фактот дека земјите од овој регион се наоѓаат во различни фази од Евроатланските интегративни процеси⁴³, според официјалните извештаи на

⁴³ Хрватска, Албанија веќе се официјални членки на НАТО (North Atlantic Treaty Organisation - Северно Атланска Одбрамбена Организација), Хрватска чека и датум за отпочнување на преговори со ЕУ (Еuropean Union - Европска Унија), Р. Македонија е пред портите на НАТО и чека датум за отпочнување на преговори за влез во ЕУ, Босна и Херцеговина и Црна Гора - земји аспиранти за членство во НАТО и се обидуваат да отпочнат преговори за членство во ЕУ, Србија - земја која аплицира за членство во НАТО и ЕУ и смета дека наскоро ќе отпочне за нејзина Евроатланска интеграција и Косово - земја која сеуште се бори за меѓународно признавање на својата државност.

меѓународните организации, најголемиот број на миграциите кои значајно го загрозуваат мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан отпаѓаат токму на овој вид на миграции. Со други зборови, погорните видови на нелегални и присилни миграции во последниве години претставуваат крајно негативни миграции кои значајно го загрозуваат мирот и стабилноста на регионот на Западен Балкан во целина.

3. СПРАВУВАЊЕ СО НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА

3.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КАПАЦИТЕТИ

Со оглед на комплексноста и специфичноста на миграционата проблематика, сите земји, вклучително и земјите од Западен Балкан градат соодветни институции, тела и инструменти преку кои ја спроведуваат истата. Тие претставуваат темел и основа за стварување на трајна добрососедска политика на земјите од Западен Балкан како и основа за нивно вклучување во Европската Унија и Нато.

Функционирањето на институционалните капацитети кои треба да ја спроведуваат генералната миграциона политика во земјите од Западен Балкан има исклучително значење за унапредување на националните интереси. Спроведувањето на миграционата политика зависи од добрата поставеност и организација на институциите задолжени за тоа, но и од способноста на нивните кадровски и технички капацитети. Добрата поставеност и функционирањето на овие институционални капацитети претставува еден од најзначајните приоритети на земјите од Западен Балкан за забрзување на Евроинтегративните процеси и побрз прием во Европската Унија и Нато.

Што се однесува до постоење на институционални капацитети за спроведување на миграционата политика, информациите говорат дека земјите од Западен Балкан немаат специјализирани Агенции за менаџирање на миграцијата, туку дека имаат различни институции кои покриваат различни миграциони прашања. Во ваква реална поставеност на поделните институционални капацитети, станува неопходност, како за националната

така и за меѓународна миграционата политика, постоењето на добра соработка помеѓу земјите од Западен Балкан како и заедничка координација на сите институции кои го допираат ова осетливо прашање.

Институциите за кои подолу ќе стане збор речиси без исклучок функционираат во скоро сите земји од Западен Балкан. Нивните варијации по однос на овластувањата и обврските по однос на овие прашања, претставуваат само одраз на делимичното линеарно поместување на ингеренциите што истите ги имаат како на национално така и на меѓународно ниво.

3.1.1. МИНИСТЕРСТВО ЗА НАДВОРЕШНИ РАБОТИ

Министерствата за надворешни работи⁴⁴ на земјите на Западен Балкан играат главна улога во спроведувањето на генералната надворешна политика на сопствената земја. Во основа, особеното значење на визната политика на земјата како дел од вкупната надворешна политика, ги промовира Министерствата за надворешни работи како релевантен и примарен фактор за регулирање на миграционите процеси на граѓаните. Министерствата за надворешни работи преку Директоратот за консулзани и визно - пасошки работи, како и во соработка со дипломатско - конзуларните претставништва лоцирани во странство, се залагаат за обезбедување на стручна, квалитетна, навремена помош и услуга на сите државјани на сопствената држава, кои по разни основи патуваат и престојуваат во странство, односно кога се наоѓаат надвор од земјата.

Во рамките на овие министерства функционира дипломатско конзуларна мрежа и информативни центри кои се грижат за културните, економските и социјалните права на граѓаните. Го помагаат информирањето на граѓаните, остваруваат бројни дневни контакти со граѓаните, во целост ги согледуваат потребите на мигрантите и ги информираат на најпогоден начин. Не е редок случајот кога во склоп на овие министерство

⁴⁴ Повеќе податоци за целите, улогата и работата на Министерството за надворешни работи на Република Македонија може да се најдат на веб страна на министерството - www.mfa.org.mk (Види во делот - Цели и приоритети).

функционираат разни координативни тела за мигранти кои имаат задача да ги координираат и процесуираат предвидените активности, програми и проекти согласно интересите на мигрантите како и согласно интересите на државата од која и во која се мигрира.

Речиси беа исклучок, во рамките на ова министерство во скоро сите земји од Западниот Балкан функционираат визни центри. Нивната основна задача е да ја спроведуваат визната политика на државата. Истата, има за цел брзо и целосно ги информира граѓаните што сакаат да мигрираат преку централниот визен информативен систем како и да врши размена на податоци помеѓу дипломатско конзуларните претставништва, централните органи и граничните премини.

Кадровските и информатички капацитети за сите структури кои се вклучени во консултативната постапка за остварување на ова право мора да се надоградуваат за да бидат во можност да ги вршат потребните активности од типот на проверките на барањата за виза (податоци за непожелни лица во државата, одбиени барања за виза, цел на патувањето, гаранции и слично) како и да прават јасна разлика помеѓу лицата кои имаат валидни причини да мигрираат и оние кои немаат. Со цел за континуирано следење на миграционите текови и трендови потребно е постојана обука на вработените што работат на проблематика поврзана со миграцијата, како и практикување на сеопфатен систем на обука кој ќе ги има во предвид потребите за ефикасно спроведување на визната политика на земјата.

Основните критериуми за разгледување на барањата за виза треба да се сметаат за основа за натамошните чекори што треба да се превземат во од страна на земјата. Што се однесува до усогласување на визната политика, земјите од Западен Балкан треба постепено да ја усогласуваат својата визна политика со онаа на Европската Унија имајќи го во предвид својот национален интерес, а како дел од тоа, имајќи го во предвид и одржувањето на регионалната кохерентност на Балканот, Европа и Светот. Инаку, визната политика на Европската Унија, за разлика од визните политики на земјите од Западен Балкан каде има повеќе видови на виза или каде што воопшто не се потребни, предвидува само две категории на виза - за патување и за транзитирање. Според тоа, земјите од Западен Балкан треба

да ја усогласат својата визна политика со визната политика на Европската Унија со цел за полесно пристапување, но не и ако таа е во спротивност со своите национални интереси.

3.1.2. МИНИСТЕРСТВО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

Министерствата за внатрешни работи⁴⁵ на земјите од Западен Балкан имаат клучна улога во делот на манаџирањето на миграциските токови. Во основа, Министерствата за внатрешни работи тие се занимаваат со прашањата поврзани со контрола и надзор на државните граници, надзор и спроведување на постапката за добивање на државјанство, азил и слично. Дobar дел од миграционата политика Министерствата за внатрешни работи ја вршат во согласност и координација со Министерствата за надворешни работи. Во некои земји од Западниот Балкан во склоп на Министерствата за внатрешни работи функционираат и Сектори за погранични работи и Транзитни центри со основна задача да ги згрижат жртвите на нелегалната и присилна миграција.

Според тоа, тежиштето на активностите на Министерствата за внатрешни работи на земјите од Западен Балкан главно се однесува на остварување на следните задачи:

- Практична примена на постојната законска регулатива на миграционата политика на земјата;
- Воспоставување на механизам за мониторинг на миграционите токови;
- Проверка на документите (пасошите и визите) на граѓаните што ја минуваат границата без разлика дали се работи за влез или излез од државата;

⁴⁵ Повеќе податоци за улогата и работата на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија може да се најдат на веб страна на министерството - www.moi.org.mk (Види во делот - Стратешки план на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија за период 2009 - 2011 год).

- Контрола на границите со цел да се утврди статусот на лицата кои ја минуваат границата (легално и нелегално); и
- Континуирано спречување на извршување на нелегална и присилна миграција од сите видови.

Во согласност со меѓународното право, секоја држава има суверенитет да ги регулира протоците на миграција во согласност со нејзините преференци. Во тој контекст, секоја земја мора и треба да регулира: кој може да влезе на нејзина територија, по кој основ може да влезе, со каков вид на документи може да влезе и кој граничен премин може да го користи.

Покрај ова, Министерствата за внатрешни работи на земјите од Западен Балкан треба редовно да ги следат миграционите токови, да изготвуваат редовна анализа на приливот и одливот на лица, како и да вршат собирање и евиденција на сите релевантни информации потребни за следење на миграционите движења и континуирана борба против сите видови на нелегална миграција. Развивањето на начини за проценка на целокупната миграција треба да овозможи откривање на сите видови на преминување на граничните линии почнувајќи од легалните и законски премини, па се до откривање на фалсификувани документи за премин на граничните линии и користење на мрежи и илегални премини.

Обезбедувањето на државните граници на земјите од Западен Балкан како дел од системите на интегрираното гранично управување мора да се гледа и како составен дел на моделите за управување и обезбедување на границите по европски и светски терк.

Континуираното развивање на потребната материјално - техничка опрема и обука на извршителите (граничари, цариници и сите службени лица кои работат на проблематиката поврзана со миграцијата) во земјите од Западен Балкан се јавува како неопходна потреба но и обврска која ќе мора да се исполни со цел да се пратат современите трендови и новите директиви на Европската Унија. Погорново, претставува неизоставен дел на планските активности на министерствата за внатрешни работи.

3.1.3. МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Министерствата за труд и социјална политика⁴⁶ на земјите од Западен Балкан исто така играат клучна улога во спроведувањето на миграционата политика на сопствената земја, особено во делот на почитувањето и спроведувањето на социјалните права на мигрантите како и во делот на прашањата поврзани со нивното времено сместување и обезбедување со храна. Во најчест случај, во склоп на овие министерства се формираат оделенија за азил, миграции и хуманитарна помош кои имаат за цел да се грижат за подобрување на статусот и правата на мигрантите по сите основи, нивното движање, престој и згрижување. Активностите на посебните оделенија во рамките на овие министерства се во согласност со законските и подзаконските акти, конвенциите и протоколите на поголем дел од Европските директиви за прифат и престој на мигрантите.

Како дел од капацитетите за справување со различните видови на миграции во склоп на овие министерства најчесто работат Прифатните центри за мигранти. Нивната основна задача е обезбедување на сместувалиште, исхрана, социјални услуги и друг вид на неопходни услови согласно минимум стандардите за прифат на мигранти утврдени со меѓународните акти ратификувани од земјата, односно земјите во кои е лоциран прифатниот центар.

3.1.4. АГЕНЦИЈА ЗА МИГРАНТИ И ИСЕЛЕНИШТВО

Без разика на името што истите го носат, речиси во сите земји од Западен Балкан функционираат Агенции за мигранти или Агенции за мигранти и иселеништво⁴⁷. Нивната задача е комплексна, а надлежностите им се дефинирани врз основ на закон за нивно формирање, организација и делување.

⁴⁶ Повеќе податоци за работата и задачите на Министерството за труд и социјална политика на Република Македонија може да се најдат на веб страна на министерството - www.mtsr.org.mk (Види во делот - Надлежности на Министерството за труд и социјална политика на Република Македонија.

⁴⁷ Во Република Македонија функционира државна Агенција за иселеништво на Република Македонија. Повеќе за неа на веб страна - www.makemigration.com (Види во делот - Проекти и активности, Стратешки план, и Програма на Агенцијата за иселеништво на Република Македонија).

Своите активности, поврзани со решавањето на најголемиот број на проблеми на мигрантите, овие агенции ги насочуваат преку два сектори:

- Сектор за правни, економски и општи работи чија основна задача е запознавањето на мигрантите со законските и подзаконските акти на земјата во која или од која тие мигрираат, информирање на мигрантите за економската состојба во земјата, нивна регрутација, нивно упатување до надлежните институции како и нивно вклучување во економските токови на земјата во која или од која мигрираат; и
- Сектор за одржување и унапредување на врските со мигрантите со основна задача за одржување на редовни контакти, брзо и точно информирање, издавање на брошури од интерес за мигрантите и како и нивно целосно вклучување во јавниот и културниот живот на земјата во која или од која мигрираат.

Основа за дефинирање и реализација на општите и конкретните цели на Агенциите за миграции и иселеништво од земјите на Западен Балкан претставуваат нивните стратешки планови за делување кои главно се насочени за остварување на неколку групи на активности:

- Реинтеграција на мигрантите и иселениците;
- Нивно редовно и точно информирање;
- Поттикнување на културниот развој на мигрантите и иселениците;
- Унапредување на положбата и правата на мигрантите и иселениците; и
- Унапредување на врските на земјите од кои и во кои се мигрира.

Агенциите за миграции и иселеништво речиси без исклучок тесно соработуваат со Министерствата за надворешни и внатрешни работи како и со Министерствата за труд и социјална политика.

3.1.5. ЦЕНТРИ ЗА ГРАНИЧНО УПРАВУВАЊЕ

Центрите за гранично управување⁴⁸ на земите на Западен Балкан се основаат со цел за нивна побрза Евроинтеграција, членство во НАТО и зачувување на националниот и регионалниот мир и стабилност. Како дел од националниот безбедносен сектор, центрите за гранично управување вршат повеќе работи поврзани со олесувањето на протокот на лица и стоки преку државните граници.

Најчесто, центрите за гранично управување на земјите од Западен Балкан се составени од претставници од Министерствата за внатрешни работи, Царинските служби на земјите и други национални институции поврзани со надзор на државните граници и граничното управување. Со цел за поефикасна координација како и олеснување на размената на податоци и информации, координативните центри за гранично управување на поделните земји од контекстот на Западен Балкан изготвуваат соодветни процесни правила и постапки наменети за остварување на поедини активности како што се донесувањето на:

- Правила за координација на мерките и активностите што ги превземаат институциите при граничното управување;
- Правила за координација при мониторинг на ситуација на границата меѓу институциите кои имаат надлежност во интегрираното гранично управување;
- Постапка за меѓусебна размена на информации меѓу институциите вклучени во интегрираното гранично управување; и
- Стандардни постапки со цел да се обезбеди проценка на релевантниот ризик при граничното управување.

⁴⁸ Повеќе за Центарот за интегрирано гранично управување на Република Македонија на веб страна - www.igu.gov.mk (Како Проект на Меѓуминистерстката група на ЕУ, Финансиран и раководен од страна ЕУ, Владата на Република Македонија ја донесе Национална стратегија за интегрирано гранично управување во Октомври 2003 година).

Со оглед на нивната значајност, Центрите за гранично управување на земјите од Западен Балкан играат значајна улога во спречувањето на сите видови на миграции, вклучително и на нелегалните и присилни миграции со што значајно придонесуваат за остварување на мирот и стабилноста на регионот во целина.

3.1.6. ОСТАНАТИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КАПАЦИТЕТИ

Во зависност од поставеноста на политичкиот систем на државата и нејзината стратегија за справување со миграциите, вклучително и справување со нелегалните и присилни миграции, секоја пооделна држава во зависност од сопствените можности формира најразлични институционални капацитети⁴⁹.

Покрај институциите кои првенствено ја третираат оваа материја, со пооделни активности во решавањето на проблемите поврзани со миграцијата, во зависност од подрачјето на делување, активно се вклучуваат и останатите институционални капацитети:

- Министерството за правда;
- Министерството за образование;
- Министерството за култура;
- Државниот завод за статистика и други.

Со оглед на сложеноста на миграциите, речиси е извесно дека за трајно решавање на проблемите поврзани со миграциите, а особено за решавање на проблемите поврзани со нелегалните и присилни миграции, потребно е активно вклучување на целокупниот систем на институции на земјите од Западен Балкан. Секако, тоа вклучува и превземање на меѓусебно координирани мерки на делување на сите заинтересирани субјекти без разлика на нивната основна област на делување.

⁴⁹ Со цел да се справи со проблемот на нерегуларна миграција, Република Македонија донесе Стратегија за борба против нелегалните и присилни миграции како и Акционен план за борба против трговијата со луѓе во кој вклучи голем број на државни институции и тела со посебни и однапред дефинирани задачи.

3.2. ВОНИНСТИТУЦИОНАЛНИ КАПАЦИТЕТИ

Во рамките на спроведувањето на миграционата политика на земјите од Западен Балкан и решавањето на проблемите поврзани со миграциите, вклучително и проблемите поврзани со нелегалните и присилни миграции, голем придонес даваат и вонинституционалните капацитети во кој главно ги вклучуваме:

- Матицата на иселеници⁵⁰;
- Верските објекти - цркви, катедрали, џамии и сл.; и
- Разни (домашни и странски) здруженија на граѓани - НВО сектор.

Без разлика на нивната моќност, погоре посочените вонинституционални капацитети за справување со миграцијата редовно се среќаваат во сите земји од Западен Балкан. Тие значајно придонесуваат во борбата против сите видови на неододелени миграции активно придонесувајќи за подобрување на мирот и стабилноста на земјите од овој регион.

3.3. МЕРКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА МИГРАЦИЈАТА

Секоја држава од Западен Балкан, во рамките на својата миграциона политика предвидува голем број на законски мерки за спречување на сите видови на негативни миграции во кои секако се вбројуваат и нелегалните и присилни миграции. Овие мерки вклучуваат:

- Надворешна контрола на мигрантите која се состои од видливи активности од страна на државата за да го контролира влезот и излезот во земјата; како и со

⁵⁰ Повеќе податоци за Матицата на иселеници од Република Македонија на веб страна - www.maticanaiselenici.com (Матицата на иселениците од Македонија е основана по иницијатива на повратници, културни и општествени дејци од Македонија на 17 мај 1951 година. Во текот на своето над педесетинско постоење Матицата на иселеници дел самостојно, а дел во соработка со државните институции на Република Македонија, како и со организациите на нашите иселеници во странство реализираше и реализира голем број на проекти во повеќе сфери: култура, издаваштво, образование...).

о Внатрешната контрола над странците од нивниот прв влез до евентуално стекнување на државјанство. Овде главно се мисли на евалуација на поднесените барања за азил, евалуација на барањата за престој и работна дозвола, употребата на идентификациони документи, контрола на работодавачите, контрола на школите, болниците и сл.

Накратко, се работи за контрола на сите аспекти на живот со кои се среќаваат мигрантите. Сепак, без разлика на тоа за колку и какви миграциски канали на нелегална и присилна миграција се контролираат, секогаш ќе постои потребата за нејзино ефикасно сузбивање и целосно елиминирање.

3.3.1. ВИЗНА ПОЛИТИКА

Во речиси сите земји од Западен Балкан визната политика на државата е регулирана со Законот за странци или слични закони со него. Со овој или сличните закони, законодавството на земјите од Западен Балкан го усогласува делот на легалните миграции со Европа, со Шенгенската спогодба и со законодавството на земјите Европската Унија.

Прашањето на визната политика како комплексно прашање е длабоко поврзано со суверенитетот на државата. Според тоа, во поглед на националната политика за визи одлучуваат Владите на земјите, додека Министерствата за надворешни работи ги изготвуваат билатералните договори за воспоставување на визен режим со земјите за кои сметаат дека е потребна примена на посебен визен режим.

Во основа, земјите од Западен Балкан без исклучок се залагаат за либерализација на визниот режим во билатералните односи со другите Европски земји што е во согласност со една од основните цели на Европската Унија - слобода на движење на лица, добра и услуги, како и за хармонизација на визниот режим согласно Регулативата на Советот бр. 231/95 од 25 септември 1995 година со која се определуваат трети земји чии граѓани мора да поседуваат визи при преминувањето на надворешните граници на

државите членки⁵¹. Одтука и заложбите на земјите од Западен Балкан за приближување кон стандардите на Шенген договорот, кон кој се стремат во рамките на нивната генерална стратегија за полноправно членство во Европската Унија.

Земјите од Западен Балкан својата развојна политика како во досегашниот, така и во наредниот период ја насочуваат кон постигнување целосна координираност и соработка со надлежните органи и служби на граничните премини, нивно техничко поврзување и создавање на единствена база на податоци, примена на европските стандарди при изработката на личните исправи и другата документација, прилагодување на внатрешната национална законска регулатива со законската регулатива на Европската Унија и прифаќање на највисоките стандарди за развој на демократските процеси.

Визната политика на земјите од Западен Балкан има превентивно влијание на тековите на нелегалната и присилна миграција во насока на нејзино спречување или намалување, а одлуките за внесување или бришење од списокот на држави на одредена земја за кои е потребна виза се носат на највисоко политичко ниво.

3.3.2. РАЗМЕНА НА ИНФОРМАЦИИ И ПОДАТОЦИ

Сите земји од Западен Балкан, преку различни државни институции, меѓусебно, редовно разменуваат информации поврзани со миграциите. Без разлика на нивниот политички статус и членство во одредени меѓународни организации и структури (Пактот за стабилност⁵²,

⁵¹ После повеќегодишен дијалог помеѓу Европската комисија и Република Македонија, на 19 Декември 2009 година стапи на сила Одлуката на Европската комисија за укинување на визите за влез во земјите (освен за Велика Британија и Ирска) од Европската Унија за граѓаните од Република Македонија. Се очекува наскоро да профункционира визната либерализација и за граѓаните на останатите земји од контекстот на Западен Балкан.

⁵² Пактот за стабилност за Југоисточна Европа (Stability Pact For Sout Eastern Europe) беше лансиран во 1999 година како сеопфатна стратегија за превенција на конфликтите од меѓународната заедница, чија цел е јакнење на напорите на земјите од Југоисточна Европа во зајакнувањето на мирот, демократијата, почитувањето на човековите права и економскиот просперитет. Пактот за стабилност обезбедува рамка за да се стимулира регионалната соработка и забрзување на интеграцијата во европските и евро - атлантските структури. Првиот специјален координатор на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа во периодот 1999 - 2001 година беше Бодо Хомбах.

МАРРИ⁵³, ИОМ⁵⁴), земјите од Западен Балкан соработуваат и со бројни држави членки на Европската Унија во областа на контрола на миграциите и имаат склучено бројни меѓусебни согодби за соработка во оваа област.

3.3.3. ПРЕДГРАНИЧНИ И ДРУГИ ПРЕВЕНТИВНИ МЕРКИ

Мерките кои можат да придонесат за превенција на миграциите се состојат од совети и поддршка на лицата и институциите за врска, финасиска и техничка поддршка за активности на институции во други земји како и кампања за подигање на свеста на граѓаните.

Обуката на конзуларните и дипломатските лица со цел да можат да ги разликуваат лицата со валидни причини за влез или престој и оние кои немаат такви причини е уште еден важен сегмент за превенција во борбата против нелегалната и присилна миграција. Сепак, доколку овие лица дојдат до информации за организирани канали преку кои се криумчарат мигранти или какви било сознанија за можна нелегална миграција, тие треба навремено преку системот за размена на информации да ги известат надлежните институции во државата што ја претставуваат и чии национални интереси ги штитат со цел истата да биде навремено сузбиена.

3.3.4. ИНТЕГРИРАНО ГРАНИЧНО УПРАВУВАЊЕ

Прифаќањето и спроведувањето на шенген стандардите за гранични контроли од страна на земјите од Западен Балкан како и прифаќањето и усвојувањето на најдобрите практики од државите на Европската Унија, претставува определба кон Европската интеграција и

⁵³ Регионална иницијатива за миграција, азил, бегалци (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative - MARRI) се занимава со прашањата на управување со миграцијата на Западен Балкан преку промоција на поблиска регионална соработка и сеопфатен, интегриран и кохерентен приод кон проблемите на миграцијата, азилот, управувањето со границите, визни политики и конзуларна соработка, враќање на бегалците и решавање со цел да се исполнат меѓународните и европските стандарди. Врвен приоритет на МАРРИ е зајакнување на регионалната соработка помеѓу земјите од Западен Балкан како витален дел од процесот на Евроинтеграција.

⁵⁴ Меѓународна организација за миграции (International Organization for Migration - IOM) претставува водечка меѓународна организација за мигранти основана 1951 година која работи со мигранти и влади на изнаоѓање на одговор на зголемената миграција како предизвик на денешницата. Во неа денес членуваат 132 држави и 80 поголеми меѓународни невладини организации.

создавање на предуслови, целата територија на Европскиот континент, вклучително и територијата на Западен Балкан, да станат област на слобода, правда и безбедност.

Развојот на комуникациите, како и се поголемата миграција на луѓето и појавата на меѓународниот организиран криминал ја наметнува потребата од прифаќање и имплементација на шенгенското законодавство во областа на граничната контрола како врвен приоритет на овие земји. Граничната контрола се спроведува на границата спрема државите со кои се граничат земјите од Западен Балкан, а безбедноста и стабилноста зависат во голема мера од примената на ефикасно гранично управување, информирање, комуницирање и координација помеѓу самите земји.

Ефикасното и ефективно гранично управување ќе им овозможи на граѓаните на овие земји да живеат во една област на безбедност и слобода каде ќе можат да патуваат послободно и каде прекуграничната трговија значајно ќе се олесни, што секако ќе создаде клучни предуслови за подобрување на целокупната стабилност на земјите, нивен побрз економски раст и развој и намалување на сиромаштијата. Вака подобрената прекугранична соработка ќе го подржи развојот на поотворени општества што крајно ќе доведе до подобро разбирање и толеранција на нивните соседи и нивните културни, верски и јазични разлики.

Заканите врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан произлезени од нелегалната и присилна миграција на граѓаните и лошото функционирање на системите за гранично управување, може многу поефикасно да се решат доколку властите надлежни за управување со државната граница ја подбрат својата комуникација, размената на информации и севкупната соработка.

Во Република Македонија, како и во сите држави од регионот на Западен Балкан, надзорот над државната граница се регулира со посебен закон (во Република Македонија - Закон за надзор на државната граница)⁵⁵.

⁵⁵ Закон за надзор на државната граница (Пречистен текст со последна измена во Службен весник на Република Македонија бр. 88 од 16.07.2009 година). Со овој закон се уредуваат прашањата поврзани со надзорот на државната граница, соработката на државните органи кои имаат надлежности во граничното управување, надлежностите на полицијата во внатрешноста и меѓународната полициска соработка.

3.3.5. ПРОТЕРУВАЊЕ

Протерувањето на мигрантите претставува една од мерките за спречување на нелегалната и присилна миграција. Протерувањето на мигрантите во државите од Западен Балкан е уредено со Законот за странци⁵⁶. Овој закон, согласно на европските стандарди, предвидува експлицитна одредба дека одредбите кои се однесуваат за протерување на странец од државата не се применуваат на странец кој претходно поднел барање за признавање на правото на азил во истата држава, како и на странец на кого државата му го признала правото на азил, согласно Законот за азил и на него сличните закони (забрана на присилно отстранување на странец е предвидена во член 107 во Законот за странци на Република Македонија).

Покрај заштитата на барателите на азил, законите што ја регулираат оваа материја овозможуваат заштита и на странските држајани на кои им е изречено решение за отстранување од земјата за следните случаи:

- Кога неговиот живот или слобода би биле во опасност поради неговата раса, вера, националност, припадност на социјална група или политичко уверување; или
- Кога е подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Секоја одлука за протерување како и оние издадени на лица чии барања за азил не се прифатени, мора да биде издадена согласно националното законодавство, писмено и да содржи информации за постојниот правен лек. Во согласност со член 13 од Европската конвенција за човекови

⁵⁶ Закон за странците (Службен весник на Република Македонија бр. 35 од 23.03.2006 година). Со овој закон главно се уредуваат условите за влез, напуштање и престој на странците во Република Македонија, како и нивните права и должности, освен на странците кои бараат заштита од Република Македонија согласно со Законот за азил или кога според меѓународното право уживаат привилегии и имунитети.

права и слободи⁵⁷, секој човек чии права и слободи се повредени ќе има ефективни импликации пред националните надлежни власти без разлика дали повредата е сторена од лица кои постапуваат по службена должност. При преземање на мерки за протерување на лице треба да се обрне внимание на минималните стандарди за задржување на лице до негово одалечување. Задржувањето на лице до негово одалечување, мора да биде во согласност со националното законодавство и меѓународните стандарди за човекови права. Особено внимание треба да се посвети на членот 5 од Конвенцијата за човекови права и слободи во кој е наведено дека секој има право на слобода и лична безбедност и дека никој нема да биде лишен од слобода освен во случај, на законско лишување од слобода или задржување на лице со цел спречување на остварување на недозволен влез во земјата или лице за кое е изречена мерка на депортирање или екстрадиција.

Исто така е важно е да се напомене дека било кое лице нетреба да се врати во земја каде таквото враќање би било спротивно на Конвенција која го регулира статусот на бегалци, Конвенцијата за човекови права и слободи или Конвенцијата за малтретирање и друго сурово нечовечко или деградирачко постапување или казнување или пак Конвенцијата за правата на децата. Во суштина, оваа мерка треба да се применува само како крајно и последно средство во борбата против нелегалната и присилна миграција.

3.3.5. ДОБРОВОЛНО ВРАЌАЊЕ

Согласно одредбите на членот 105 од Закон за странци на Република Македонија, доброволното враќање значи згрижено и самостојно враќање во матичната земја, транзит или во трета држава засновано врз слободна и

⁵⁷ Најпознат инструмент за заштита на човековите права е Универзалната декларација за човековите права, усвоена од Генералното собрание на Обединетите нации во 1948 година - која сама по себе не е обврзувачка, но е правно применлива во меѓународниот обичај и практика. Преземајќи ја иницијативата од Универзалната декларација, Советот на Европа во 1950 година ја донесе Европската конвенција за заштита на човековите права и слободи со која се регулираат основите на човековите права - почитувањето на секој поединечен човечки живот и достоинство правата и слободите на секој поединец со меѓународен договор за човековите права и со конкретен механизам за негова заштита. Човековите права не треба да се купуваат, заработат или да се наследат и затоа тие се неотуѓиви, што значи дека тие се својствени за секое човеково битие, без оглед на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, вероисповеста, политичкото или друго мислење, национално или општествено потекло, неговиот имотен статус и сл..

информирана одлука на повратникот, дури и кога алтернативата на оваа одлука е присилно враќање. Во согласност со ставовите наведени во декларацијата за универзалните права на човекот, доброволното враќање на мигрантите идентично се дефинира и во останатите земји од Западен Балкан.

Доброволното враќање се повеќе се смета за префериран избор за враќање и се покажува дека е поекономичен, хуман, и води кон добри односи помеѓу сите фактори вклучени во неговата реализација. Националните законодавства на земјите од Западен Балкан како и во поголем број земји од светот, даваат предност на доброволното враќање наспроти присилното враќање.

Согласно праксите, утврдени во земјите членки на Европската Унија се препорачува одредени категории на лица да се исклучат од доброволното враќање (лица кои извршиле сериозни кривични дела и слично). Како минимален стандард, подолу наведените категории на миграти имаат право на доброволно враќање:

- Странски лица со нерегуларен статус откриени од надлежните органи на територијата на земјата, непридружувани малолетни лица, физички онеспособени лица, семејства со мали деца, жртви на трговија на луѓе кои искажале желба да се вратат во земјата на потекло, одбиени баратели на азил или баратели на азил кои ги повлекле своите претходно доставени барања и немаат сопствени средства за издршка, како и сите беспомошни (и со регулиран статус) странци.

Основни елементи практикувани од страна на земјите од Западен Балкан при процесот на доброволно враќање на странските лица – мигранти по сите основи се следните:

- Промовирање на програми за асистирано доброволно и одржливо враќање, а по потреба и во соработка со меѓународни или домашни невладини организации;

- Советување за враќање при прва прилика; и
- Јасно информирање за можноста за доброволно враќање на лицата, со право на избор за нивно присилно враќање.

Општа препорака за сите потенцијални корисници на програмите за доброволно враќање е тие да бидат информирани за постоењето на овие програми. Тоа може да се стори преку советувања за враќање во самите центри за задржување или прифаќање, или во амбасадите и конзуларните претставништва. Невладините и другите партнерски организации што делуваат во оваа област потребно е да се вклучат при извршувањето на информативните програми.

Анализирајќи ги досегашните нелегални и присилни миграции во земјите од Западен Балкан, во овие програми не се вклучени мигрантите кои незаконски влегле во државата и кои подлежат на присилно отстранување поради кривични дела извршени на територија на земјата домицил на програмата за згрижено доброволно враќање.

3.3.6. ПРЕВЗЕМАЊЕ - РЕАДМИСИЈА

Европската Унија во мај 1994 година донесе Акционен план во кој се наведени начелата кои мора да бидат застапени во билатералните и мултилатералните договори за реадмисија и изготви модел на договор за реадмисија врз основа на тие начела. Почнувајќи од јануари 1995 година, земјите членки на Европската Унија почнаа да го користат моделот на Договорот за реадмисија⁵⁸ како основа за преговори со трети земји при склучувањето на договорите за реадмисија во насока на овозможување на

⁵⁸ На 2 декември 1999 година, Советот на Европската Унија се согласи да ја адаптира стандардната клаузула за реадмисија во врска со репатријација на лица со незаконски престој во земјите членки на Европската Унија која треба да се внесе во договорот на Заедницата или мешовитите договори. Адаптацијата на клаузулите дефинирани со Договорот за реадмисија од 1995 година се должи на стапување во сила на Договорот од Амстердам (1 мај 1999 година) според кој прашањата во однос на реадмисијата на лицата стануваат дел од надлежностите на Заедницата, со што на Заедницата како целост единствено и се дава право и овластување да склучува договори за реадмисија.

враќање на лица кои не ги исполнуваат или повеќе не ги исполнуваат условите за влез или престој и во целите на овозможување на транзит на лица во духот на соработката и врз реципрочна основа на земјите потписнички на договорот за реадмисија.

Договорот за реадмисија главно ги опфаќа прашањата за реадмисија на сопствените државјани, обврзувајќи ги договорните страни да ги примат на барање на другата договорна страна, без било какви формалности нелегалните и присилни мигранти, под услов да се докаже или валидно да се претпостави дека тие поседуваат државјанство на договорната страна од која се бара да го прими лицето.

Исто така, Договорот има за цел да обезбеди поедините договори за реадмисија да не влијаат врз обврските на договорните страни кои произлегуваат од Конвенцијата за статусот на бегалците, Меѓународните конвенции за екстрадиција и транзит, Конвенцијата за заштита на човековите права и човековите слободи, Меѓународните конвенции за азил како и од други договори поврзани со реадмисија на странски државјани.

Применувањето на членот 67 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација на Република Македонија со Европската Унија е во контекст на нивните напори да ја намалат нелегалната и присилна миграција со цел да ги подобрат сопствените изгледи и да бидат избришани од листата на Европската Унија на држави за чии државјани се потребни визи за влез во Шенгенската зона.

ГЛАВА III

1. НЕЛЕГАЛНА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

1.1. ОПШТ КОНТЕКСТ ЗА ПОЈАВА

Прашањето за нелегалните и присилни миграции на просторот на Западен Балкан во послениве две децении завзема приоритетно место. Причините поради кои што овој регион стана референтен случај претставуваа логичка последица од конфликтот што се случи со распаѓањето на некогашна Југославија во 1991 година, постконфликтна состојба што резултираше со бегалска криза на Косово од 1999 година, и транзицискиот период што заврши со воената криза во Република Македонија од 2001 година, при што во помал или поголем обем беа зафатени сите земји од Западен Балкан - Република Македонија, Хрватска, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија и Косово.

Подолу посочените состојби што на овој простор и во овој период се случија, се идентификувани како најчести причини за појава на нелегалните и присилни миграции:

➤ Премин од транзиција кон пазарна економија

Процесот на економска транзиција што во овој период ги зафати земјите од Западен Балкан водеше до намалување на квалитетот на живеење и брзо ширење на сиромаштијата кај поголемиот дел од населението. Во исто време, самата природа на транзицискиот процес значајно придонесе за континуирано слабеење на државните институции и појава на засилена корупцијата. Се смета дека во овој период степенот на пораст на криминалните активности вклучително и степенот на пораст на нелегалните и присилни миграции во повеќето земји од регионот на Западен Балкан е обратно пропорционален со постигнатите успеси на другите држави во имплементирање на пазарните економски реформи. Овие тешки економски

услови ги погоди најмногу луѓето мигранти, кои стремејќи се кон подобар живот зачестија со мигрирање⁵⁹. Исто така, во вакви услови, трговците и криумчарите на луѓе гледаа особена можност за добивање големи суми на пари со минимална или никаква инвестиција.

➤ **Отворање на границите**

Во почетокот на 1990 година, веднаш по завршувањето на Студената војна, се отворија границите на државите од поранешниот социјалистички блок. Во овој период, мигрирањето (легално или нелегално) за најголемиот број од граѓаните од земјите на Западен Балкан претставуваше решение за сиромаштијата и нудеше шанси за подобар живот. Имајќи го ова предвид, многу лица кои бараа помош при мигрирање во странство, стануваа жртви на трговците и криумчарите на луѓе. Отворањето на границите доведе до значаен пораст на нелегалната имиграција, но и особен пораст на организирана криминална активност кои во себе ја вклучуваа трговијата и криумчарење на луѓе⁶⁰. Трговијата и криумчарењето на луѓе не е нов феномен, но е познато дека голем дел од „новиот вид на трговија“ потекнува токму од државите од поранешниот социјалистички блок и земјите на Западен Балкан. Иако соработката помеѓу земјите од регионот во борба против нелегалните и присилни миграции, како и миграциите поврзани со трговијата и криумчарење на луѓе во деведесеттите години значајно се подобри, сепак под влијание на околностите во овој период драстично се зголемија миграциите по овој основ.

➤ **Постоење на „црн пазар“**

Како што е случај со сите форми на организиран криминал, постоењето на развиен „црн пазар“ играше голема улога во основањето и

⁵⁹ Romanian Intelligence Service, “Transnational organized crime-a threat to the global market”, достапно на: <http://www.sri.ro/pdfur>.

⁶⁰ Shellez, L., “Human Trafficking: Transnational Crime and Links njith Terrorism”, Statement to the House Committee on International Relations Subcommittee on International Terrorism, Nonproliferation and Human Rights, 25 June 2003, достапно на: <http://www.usinfo.state.gov>.

развојот на нелегалните мрежи на нелегална трговија од сите видови. По 1990 година, почнаа да се појавуваат различни криминални групации кои ги искористуваа слабостите на државата и корумпираноста на државните структури. Вообичаено, трговците кои пренесуваа лица преку државните граници беа инволвирани и во неколку други форми на трговија. Освен тоа, лицата кои беа вклучени во трговија со други артикли мотивирани од високите приходи кои се стекнуваа од трговијата со луѓе со релативно низок ризик можеа многу лесно да станат трговци со луѓе поради нивната запознаеност со веќе постојните мрежи и правци на движење⁶¹.

➤ **Војните во поранешна Југославија**

Распадот на Југославија и војните кои се појавија како последица на распадот доведоа до пораст на организирани криминални активности во регионот на Балканот. Потребата да се финансираат воените активности од различни групи инволвирани во конфликтот во регионот доведе до појава на „воена економија“, која создаде свои финансиски фондови од илегални активности. Мрежите на криминални активности као и илегалните пазари кои беа создадени за време на војните продолжија да постојат и по нивното завршување затоа што истите се покааа како многу економски исплатливи. Често пати и меѓународните мировни сили беа вклучени во овие нелегални активности (трговија со луѓе и проституција), а многупати беа посочени како главни конзументи на „производите“ на криминалните групи⁶². Етничките, религиозните, социјалните и националните разлики кои се толку длабоко вкоренети кај балканските народи, исчезнуваат кога се работи за пари кои се добиени од овие нелегални активности. Како пример за ова, постојат докази за силна поврзаност помеѓу албански и српските банди, бидејќи се свесни дека стабилизацијата на регионот е против нивните заеднички интереси⁶³.

⁶¹ Bruggeman, N.J., “Securitiz and Combating International Organized Crime and Terrorism”, European Community Studies Association, December 2002, достапно на: <http://www.ecsanet.org>.

⁶² Romanian Center for Journalism of Investigation, “Trade njith Povertz, Human Beings Trafficking”, Report of the Human Beings Trafficking in the Balkans, September 2003, достапно на: <http://www.proiect.ns>.

⁶³ Curtis, G, E., “Nations Hospitable to Organized Crime and Terrorism”, Federal Research Division, Librarz of Congress, October 2003, достапно на: <http://www.loc.gov/frd/frd>.

И денес, нелегалните и присилни миграции, вклучително и миграциите поврзани со трговија и криумчарење на луѓе, се исклучително важни прашања за земјите од Западен Балкан бидејќи имаат негативно влијание на целокупниот процес на демократизација, ги ослабуваат напорите за реформи на институциите и ја поттикнуваат корупцијата, заканувајќи се на целокупниот процес на стабилизација на регионот.

2. КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПЕРИОДИ НА НЕЛЕГАЛНИ И ПРИСИЛНИ МИГРАЦИИ НА ПРОСТОРОТ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН

Со оглед на фактот дека во трудот се третираат миграциите како појава, спецификата на поделните периоди за кои подолу ќе стане збор ќе биде насочена само кон анализа на овие периоди од аспект на миграциските токови, изразени во бројки и показатели, исклучувајќи го при тоа политичкиот или било кој друг аспект. Секако, правото на враќање во матичната држава како и успешното реинтегрирање на мигрантите - бегалци и раселените лица, ќе биде составен дел и предмет на интерес. Правото за враќање во матичната држава е основно човеково право заштитено со голем број на меѓународни механизми.

Во Универзалната декларација за човекови права, се вели дека „секој има право да напушти било која држава, вклучувајќи ја и неговата сопствена држава, и да се врати повторно во државата во која претходно живеел“⁶⁴. Ова основно човеково право е наведено во повеќе меѓународни декларации кои ја допираат оваа материја, а исто така е поддржано и од Меѓународната конвенција за политички и цивилни права⁶⁵ како и Меѓународната конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација⁶⁶.

Голем број на заклучоци усвоени и донесени од страна на Извршниот комитет на УНХЦР ги потврдиле основните права на бегалците за

⁶⁴ Конференција на регионалните министри за враќање на бегалците, Сараевска декларација, Јануари 2005 година.

⁶⁵ Регионален форум на МАРПИ (MARRI), Сараевска декларација, 26 Април 2007 година.

⁶⁶ Комисија на европските заедници, комуникација во политичките приоритети во борбата против нелегална имиграција на луѓе од трети земји ЦОМ (COM), Брисел, 19 Јули 2006 година.

да се вратат доброволно, безбедно и достоинствено во своите домови⁶⁷. Правото на враќање на раселените лица е афирмирано и во основните начела на Обединетите Нации кои го третираат прашањето на ватрешното раселување⁶⁸. Успешното реинтегрирање на бегалците и ватрешно раселените лица претставува клучен фактор за нивно безбедно и сигурно враќање. Нивното вклучување во финансиските и другите тековни активности врз основа на еднаквост и недискриминација, јасно ги дефинира суштинските услови за создавање на трајни основи за интегрирање на овие лица. Од посебно значење се и посебните мерки кои гарантираат дека вратените лица ќе бидат заштитени од закани или било каков вид на дискриминација.

2.1. РАСПАЃАЊЕ НА НЕКОГАШНА ЈУГОСЛАВИЈА

2.1.1. НАСТАНИ ПОВРЗАНИ СО РАСПАЃАЊЕТО НА НЕКОГАШНА ЈУГОСЛАВИЈА

Социјалистичката Федеративна Република Југославија (СФРЈ) беше основана од Југословенските комунисти, во Јајце - Босна и Херцеговина, на 29 Ноември 1943 година. Таа беше изградена врз основа на федерален принцип. За прв Претседател на новата држава беше избран - Јосип Броз Тито⁶⁹, југословенски комунист со хрватско потекло. Политичкиот систем во ова земја го водеше само една политичка партија - Сојузот на комунисти на Југославија. По смртта на Јосип Броз Тито, во Југославија започна тешката економска и политичката криза, која се пренесе и во самиот Сојуз на Комунисти. Во Јануари 1990 година беше свикан XIV Вонреден Конгрес на Сојузот на комунисти Југославија кој што ја започна работата во атмосфера

⁶⁷ Комисија на европските заедници соопштение во апликацијата на глобален пристап на миграцијат во источните и југоисточните региони, ЦОМ (СОМ), Брисел, 16 Мај 2007 година.

⁶⁸ Државата мора да дава информации за враќањето на бегалците; Како пример за тоа претставува Извештајот: Serbia Countrs Sweet - Извештајот е изготвен од Групата 484 и Центарот за развојни услуги во Октомври 2007 година.

⁶⁹ Јосип Броз Тито (7 мај 1892 - 4 Мај 1980) југословенски револуционер, државник и генерален секретар (претседател) на Сојузот на комунисти на Југославија (1939-1980). По војната, тој беше премиер (1943 - 1963), а подоцна претседател (1953 - 1980) на Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Од 1943 до неговата смрт во 1980 година беше маршал на Југославија и врховен командант на Југословенската народна армија (ЈНА).

на големи тензии меѓу српските претставници од едната страна и словенечките и хрватските делегати од друга страна. Пред да ја заврши својата работа, Конгресот се распадна, со што во суштина се распадна и Сојузот на комунисти на Југославија како партија. Токму во овој период, веднаш по распаѓањето на Сојузот на комунисти, беше промовиран новиот плуралистички (повеќепартиски) систем, беа формирани повеќе политички партии и беа одржани повеќепартиските избори во сите федерални единици на тогашна Социјалистичка Федеративна Република Југославија.

Во Словенија и Хрватска на повеќепартиските избори победија оние политички партии кои се залагаа за отцепување од СФР Југославија⁷⁰. Повеќепартиските избори во Хрватска беа спроведени на почетокот на 1990 година. На овие избори победи Хрватската Демократска Заедница - ХДЗ, на чело со Фрањо Туѓман. Веднаш по изборите беше конституиран Хрватскиот парламент (Хрватски сабор), кој веднаш усвои многу амандмани на Хрватскиот устав за промена на хрватските симболи, што многу придонесе за засилување на меѓуетничките тензии и до поголемо усложнување на ситуацијата во Хрватска. Покрај поставувањето на новата хрватска власт, која произлезе од парламентарните избори, беше зголемен и отпорот на Србите што живеат во Хрватска, кои не се согласуваа да се живеат во новата хрватска држава. Спротивставувајќи се им на одлуките на новите хрватски институции, српските лидери во Хрватска, во јуни 1990 година во Книн ја свикаа „Првата српска Конвента“ и ја усвоија Декларацијата за сувереност и автономијата на српскиот народ во Хрватска. Во Август 1990 година во Хрватска започнаа и првите вооружени судири. Хрватската полиција се обиде но не успеа да ги разоружа резервните српски полициски сили во Бенковац, кои пак со помош на Србите на околните села ја зазедоа полициската станица и го запленија целото оружје. Хрватските власти се обидоа да испратат специјалните воени сили, но Југословенската Армија (ЈНА) ги спречи тие обиди. Заштитени од Југословенската армија, хрватските Срби го реализираа референдумот за автономија и на 1 Октомври 1990 година го прогласија Српскиот Автономен Регион - Српска Краина.

⁷⁰ Во Република Словенија овие сили беа под водство на Милан Кучан, додека во Република Хрватска под водство на Фрањо Туѓман.

Во почетокот на 1991 година хрватската власт на чело со Фрањо Туѓман се обиде да организира сопствена воена сила, купувајќи оружје од надвор од земјата. Од друга страна, Југословенската армија отворено започна да ги вооружува хрватските Срби, кое нешто ги предизвика Хрватите на демонстрации и опколување на командата на Југословенска Морнарица во Сплит на 6 Мај 1991 година, што доведе и до отворен воен вооружен судир помеѓу Хрватската полиција и Југословенската војска една против друга.

Искрите на вооружениот конфликт беа разнесени и во Словенија. Најмногу во Марибор, каде изби отворен воен конфликт помеѓу единиците на Словенечката територијална одбрана и Југословенската армија. По улиците во Марибор излегоа и тенкови на Југословенската армија, што резултира со убиството на еден словенски граѓанин и масовни демонстрации на Словенците. После овој настан, во цела Словенија масовно се организираа протести против Југословенската армија.

Развојот на настаните во Република Хрватска и Република Словенија го забрза распаѓањето на СФР Југославија. На 16 Јуни 1991 година Парламентот на Словенија прогласи независност на Република Словенија, додека пак на 25 Јуни 1991 година и Парламентот на Република Хрватска прогласи независност и потполна сувереност на новата хрватска држава. Еден ден по прогласувањето на независноста на Република Словенија, нејзините специјални единици лоцирани на граничните премини со Италија, Австрија и Унгарија, ги заменија сите ознаки и знамето на СФР Југославија со ознаки и знаме на Република Словенија.

Исто така, граничните премини на Словенија со соседните земји ги запоседнаа Словенечките единици на територијалната одбрана. Напорите на Југословенската армија за да ги спречи овие процеси беа неуспешни. Поради тоа, Југословенската армија со воена сила ги нападна вооружените единици на Словенечката територијална одбрана што се наоѓаа на граничните премини и се обиде повторно да ги стави под своја контрола аеродромите, со цел да ја изолира Република Словенија од светот.

За време на тие настани, министерот за одбрана на Република Словенија - Јанез Јанша ја даде следната изјава: „од денеска за Словенија

почнуваат денови на војна, бидејќи за ова имаме предупредување од самата Југословенска армија предвидено со воениот план Бедем - 91 на Југословенската Народна Армија, но ние сме спремни, на силата да им се спротивставиме со сила“.

Нема дилема дека со оваа интервенција Југословенската армија се обиде да воспостави контрола над граничните премини и со сила да ја поврати Република Словенија во рамките на Југославија со цел да го запре процесот на распаѓање. Во меѓу време, единиците на територијална одбрана на Република Словенија ги блокираа и воените гарнизони на Југословенската армија што се наоѓаа на територијата на Република Словенија. Немајќи друг излез, Врховната команда на Југословенската армија, на 18 Јуни 1991 година нареди повлекување на сите воени единици од територијата на Република Словенија. Многу од овие единици подоцна беа стационирани во Република Хрватска и Република Босна и Херцеговина.

Со повлекување на Југословенската армија, Република Словенија и официјално се оддели од Југославија. И официјално, од тој момент, започна фазата на распаѓање на СФР Југославија. Српските воени експерти, под раководство на Слободан Милошевиќ, лесно го „заборавија“ отцепувањето на Република Словенија, бидејќи сметаа дека доколку се експонира ова отцепување, тоа ќе ги поттикне и другите федерални единици на отцепување и предизвикување на крвава граѓанска војна. Токму овие кругови, потпирајќи се на воената сила, под чија команда беше Југословенската армија, ја бара војната како единствено средство за поставување на новите односи во една нова, трета Југославија, во која би доминирале Србите.

Во меѓувреме, Хрватскиот лидер Фрањо Туѓман работеше на зајакнување на хрватските воени сили - Соединета народна гарда, чии воени вежби беа изведувани на тајни локации, додека оружјето што го користеше се носеше од надвор преку тајни патишта. Со почетокот на вооружените судири, хрватските воени сили многу брзо се зголемија. Според Извештајот за стратешки политики на одбраната на Соединетите Американски Држави, во овој период Република Германија и продала на Хрватска голем број разновидно пешадиско оружје, борбени авиони, ракети земја - воздух и тенкови од најново производство.

Со зголемен интензитет борбите во Хрватска продолжија и преку летото во 1991 година. Според словенечкиот пример, и во Хрватска, беа блокирани воените гарнизони на Југословенската армија. Но, за разлика на Словенија, во Хрватска имаше многу Срби. Затоа, кога хрватската полиција се судираше со српското население во Хрватска, Југословенската армија добиваше причина повеќе за интервенција и превземаше акции со цел да го одбрани српското население. За многу кратко време, ваквите поединечни случаи толку многу се зголемија што доведе да во Хрватска започне вистинска вооружена војна.

На почетокот на Септември 1991 година, Лордот Керингтон, во улога на Претседател на Меѓународната Конференција во Хаг, се обиде да го разреши хаосот што владееше во Југославија. И покрај неговата голема заложба, организираната конференција од негова страна, заврши крајно неуспешно.

Кон крајот на Септември 1991 година започнаа воените операции на Југословенската армија насочени кон градот Вуковар кој според југословенски воени експерти, се сметаше за рбетен столб на хрватската војска. Според наводите на военото списание „Народна Армија“, овој град цели децении се подготвувал да го поддржи военото влегување на германските сили преку Дунав. Во текот на наредните два месеци, борбата за Вуковар толку многу се интензивира од двете страни, што доведе до негово целосно разурнување.

Во Декември 1991 година силите на Југословенската армија го бомбардираа и градот Дубровник при што најмногу настрада стариот дел на градот. Бомбардирањето на стариот дел на Дубровник, се чини длабоко го насочи интересот на светот за безумието од војната на Балканот.

Кон крајот на 1991 година, Република Словенија и Република Хрватска се стекнаа со статус на независни држави. По признавањето на Република Словенија и Република Хрватска од страна меѓународниот фактор, Босна и Херцеговина на чело со претседателот Алија Изетбеговиќ, се најде пред две алтернативи: да бара независност од меѓународниот фактор или да и се придружи на Југославија на Слободан Милошевиќ. Според неофицијални извори, во Март 1991 година, во Караѓорѓево, српскиот и хрватскиот

претседател - Милошевиќ и Туѓман, постигнале таен договор за Босна и Херцеговина кој предвидувал нејзина целосна поделба.

После повеќепартиските избори во Босна и Херцеговина кои се одржаа во Октомври 1991 година, муслиманските и хрватските претставници во парламентот на Босна и Херцеговина усвоија одлука за отцепување на Босна и Херцеговина од СФР Југославија. Со оваа одлука не се согласија српските претставници кои транспарентно го напуштија парламентот на Босна и Херцеговина. Еден месец подоцна, на 9 - 10 Ноември 1991 година, српските претставници во Босна и Херцеговина организираа референдум на српското население на кој референдум со големо мнозинство Србите од Босна и Херцеговина, се изјаснија да останаат во состав на СФР Југославија.

Неземајќи го во предвид референдумот на Србите од Босна и Херцеговина, претседателот Алија Изетбеговиќ побара од Меѓународната заедница да ја признае независноста на Босна и Херцеговина. На ова барање, Меѓународната заедница одговори дека независноста на Босна и Херцеговина ќе биде признаена само ако нејзиниот народ на референдум ја поддржи ова одлука. За таа цел, во Февруари 1992 година, Муслиманите и Хрватите, преку референдум се изјаснија за независност на Босна и Херцеговина. После овој референдум, тензиите во Босна и Херцеговина секојдневно растеа. Така, на 1 Март 1992 година, на една српска свадба, изби конфликт при што од страна на Муслиманите беше пукано во свадбарите Срби при што беше убиен таткото на зетот. Според многумина, овој настан само ја прелеа чашата и ја разгоре искрата што ја „запали“ Босна и Херцеговината.

Меѓународната заедница ја призна независноста на Босна и Херцеговина на 6 Април 1992 година. Признавањето на Босна и Херцеговина ја стави Југословенската армија пред свршен чин, претставувајќи ја како туѓа сила на територијата на новата држава Босна и Херцеговина. Од друга страна, Србите во Босна и Херцеговина самостојно формираа парламент и прогласија нова независна република - Република Српска, на чело со Радован Караџиќ. Бања Лука беше прогласен за главен град, а Југословенската армија која беше стационирана на територијата на Босна и Херцеговина ја презеде

под своја команда генералот Ратко Младиќ. Армијата на Ратко Младиќ во текот на 1992 и 1993 година освои 70% од територијата на Босна и Херцеговина.

Силите на Република Српска не беа единствената војска која се бореше во оваа независна држава. Таму се бореа и Хрватскиот Одбор на Одбраната (ХВО), како военото крило на Фрањо Туѓман, кое држеше под контрола многу територии. На 5 Јуни 1992 година и Хрватите од Босна и Херцеговина, по примерот на Србите, прогласија независната република нарекувајќи ја Херцег - Босна. Исто така, војската на Босна и Херцеговина која под команда на Претседателот Алија Изетбеговиќ се бореше за зедничка држава, во текот на 1994 година стави под своја контрола поголем дел од територијата на Босна и Херцеговина.

Според аналитичарите, војната во Босна и Херцеговина беше најголемата трагедија што се случи со распаѓањето на СФР Југославија. Што се однесува до крајот на воениот конфликт во Босна и Херцеговина, тој заврши со потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор помеѓу трите завојувани страни.

2.1.2. МИГРАЦИИ ПОВРЗАНИ СО РАСПАЃАЊЕТО НА НЕКОГАШНА ЈУГОСЛАВИЈА

Иако Република Македонија успеа да ги избегне воените дејствија од етничкиот конфликт од 1999 година кој избувна со распаѓањето на СФР Југославија, сепак, од околу 2 милиони раселени лица за време на овој конфликт, околу 32.000 бегалци влегоа на територијата на Република Македонија. Овие бегалци, претежно избегани од просторите на Босна и Херцеговина и Хрватска, добија хуманитарна заштита од Министерството за ватрешни работи и Министерството за труд и социјална политика на Република Македонија. На 2 март 1999 година, Владата на Република Македонија на овие лица им призна статус на лица - бегалци со што им овозможи користење на право на привремена хуманитарна поддршка.

Со завршувањето на војната во поранешна Југославија, илјадници бегалци и ватрешно раселени лица повторно се вратија во своите домови.

Спротивно на поставените цели на Сараевската декларација од Јануари 2005 година⁷¹, со која требаше да се изнајдат долгорочни решенија за останатите раселени лица што е можно поскоро, и денес постојат многу нерешени прашања кои се уште претставуваат пречки за враќање на бегалците.

Според официјалните статистички податоци, кон средината на 2006 година околу 560.000 лица од поранешна Југославија имале потреба за долгорочно решение⁷². Со почетокот на 2007 година околу 380.000 лица се уште се воде како ватрешно раселени лица од Војната во некогашна Југославија⁷³.

Иако од одреден број на земји е веќе признат статусот на Косово како суверена самостојна држава, сепак неизвесноста од преговорите помеѓу Србија и Косово, имаше и сеуште има големо влијание во процесот на враќање на бегалците во овој регион. Гледано според дел од меѓународните организации кој сеуште се присутни и кои сеуште делуваат во Косово, во влошени политички околности, нерешениот до крај, статус на Косово, претставува значајно потенцијално жариште што може да доведе до ново раселување на околу 85.000 лица кои се живеат во етнички осетливите региони на Косово (особено во северниот дел на Косово).

И денес, државите од Западен Балкан продолжуваат да се соочуваат со големи економски и политички предизвици. Сиромаштијата и невработеноста остануваат клучни проблеми. Во подрачјата што беа зафатени со конфликтот од распаѓањето на некогашна Југославија, процесот на обнова на куќите речиси е завршен, а што се однесува до економската обнова, извесно е дека има значајна потреба за инвестиции кои би ги помогнале предизвиците на развој со кои се соочува регионот во целина.

Исто така, инвестирањата за обнова на институционалните капацитети на државите од Западен Балкан и нивно вклучување во Евроатланските интеграции, би обезбедиле како основен приоритет подобро раководење и спроведување на законите.

⁷¹ Секција В, Начелата поврзани со враќањето, повторно враќање и реинтеграција, како и начелата 28 и 29 од истата декларација.

⁷² Регионална конференција за враќање на бегалците од Југославија, Сараевска декларација, Јануари 2005 година.

⁷³ УНХЦР, Биро на Европа, Збирка на регионални стратешки презентации на 38-миот состанок на комитетот (6 - 9 Март 2007 година).

2.1.3. ВРАЌАЊЕ НА БЕГАЛЦИТЕ И РАСЕЛЕНИТЕ ЛИЦА ОД ВОЈНАТА ВО НЕКОГАШНА ЈУГОСЛАВИЈА

Извештајот за бегалците од војната во Југославија - „Моменталните предизвици за враќање на бегалците во Западен Балкан: перспектива за невладините организации“ изготвен во 2007 година од четири невладини организации од Србија (Група 484), Хрватска (Хелсиншки комитет), Република Македонија (Асоцијација за демократски иницијативи) и Босна и Херцеговина (Вашите права) во партнерство со Советот на Европа за бегалци и раселени лица, во рамките на проектот на меѓународната заедница за обнова, развој и стабилност, во многу придонесе за воведување и регионално зголемување на заштитната политиката на цивилното општество во земјите од Западен Балкан.

Користејќи ги директните искуства на бегалците, ватрешно раселените лица и повратниците од првата фаза, овие четири организации го изготвија извештајот со цел да бидат посочени и наведени некои од бариерите со кои тогаш се соочуваа вратените лица како и да ја презентираат понудената агенда за акција од страна на институциите на Европската Унија и на дел од националните влади на земјите од Западен Балкан.

Европската Унија, вклучително и (ЕЦРЕ)⁷⁴ и неговите партнерски организации преку оваа агенда имаат клучна улога во вршењето притисок врз владите од регионот на Западен Балкан, за да ги исполнат законските обврски за почитување на меѓународните права на човекот, да ги отстранат бариерите за враќање и да воспостават неопходни услови во земјата со кои ќе се гарантира долгорочна безбедност и ефективна реинтеграција на вратените лица.

Според претходно дефинираните приоритети, враќањето на бегалците и раселените лица од војната предизвикана со распаѓањето на Југославија се вршеше во неколку фази со одредени и јасно дефинирани активности:

⁷⁴ ECRE - European Council on Refugees and Exiles, (Програма на Советот на Европа за враќање на бегалците).

➤ **Договор за регулирање на прашањата поврзани со односите на државите наследнички на поранешна Југославија**

Виенскиот договор, односно Договорот за регулирање на прашањата поврзани со односите на државите наследнички на поранешна Југославија стапи на сила во 2004 година и истиот имаше за цел да ги регулира целокупните односи помеѓу новите држави. Анексот Г на овој договор, се однесуваше на регулирање на приватната сопственост и наследните права на граѓаните, го регулираше признавањето, заштитата и пристапот до приватните имоти и добиените права на граѓаните и другите ентитети од државите на поранешна Југославија.

Со овој договор⁷⁵, врз база на реципроцитет и недискриминација, се загарантираа правата на сите граѓани и легални ентитети од поранешна Југославија на сите територии и институции на државите наследнички на поранешна Југославија.

На регионалната конференција посветена на враќањето на бегалците што се одржа во Сараево во Јануари 2005 година, министрите на Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија и Црна Гора се обврзаа дека ќе го регулираат сместувањето на преостанатото раселено население во тековната 2006 година, како и дека ќе го помагаат враќањето и локалната интеграција на бегалците и на ватрешно раселените лица без никаков вид дискриминација и давање на помош и поддршка во соработка со УНХЦР и Европската Унија и ОБСЕ⁷⁶.

Иако земјите потписнички на оваа декларација се согласија да направат акционен план за матична имплементација, неколку години по потпишувањето на Сараевската декларација, напредувањата на овој план не се одвиваше со брзината што се посакуваше. Сепак, сеуште останаа многу недоговорени прашања кои требаше да се решат пред да бидат изготвени акционите планови за враќање на бегалците на секоја држава и нивна матична имплементација.

⁷⁵ Член 7 од Анексот Г од Договорот за регулирање на прашањата поврзани со односите на државите наследнички на поранешна Југославија.

⁷⁶ Конференција на регионалните министри за враќање на бегалците, Сараевска декларација, јануари 2005 став 1.

Исто така, во овој период и Регионалната иницијатива за бегалци, азиланти и мигранти (МАРРИ)⁷⁷, поттикнуваше на регионална соработка по прашањата поврзани со миграција, азил и враќање на раселените лица. Главна цел на оваа иницијатива беше да ја зголеми безбедноста на луѓето и да иницира, помага и ги координира случувањата во областа на азилот, миграцијата, визите, менаџирањето со границите и безбедното враќање.

Во декларацијата на регионалниот форум на МАРРИ од Април 2007 година, учесниците се посветија на изнаоѓање на долгорочно и сигурно решение за бегалците и раселените лица како кои беа идентификувани во Сараево во 2005 година⁷⁸. Акциониот план на МАРРИ за 2007 година не вклучуваше активности или проекти кои беа поврзани со враќањето на ватрешно раселените лица од Западен Балкан. Од заршетокоот на програмата за пристап кон правата на бегалците и раселените лица во 2006 година, МАРРИ беше фокусиран само во процесот на миграцијата вклучувајќи го и илегалното мигрирање.

Со цел за продолжување на активностите на меѓународната заедница, Пактот за стабилност во 2008 година изготви стратегија за негова трансформација во Совет за регионална соработка. Улогата на овој совет е давање на помош во регионалната соработка и поддршка на процесот за европска интеграција на земјите од Западен Балкан.

➤ **Просперитет на државите од Западен Балкан и нивна идна интеграција во Европската Унија**

Договорите за стабилизација и асоцијација (САА)⁷⁹ претставуваат основа за соработката помеѓу државите од Европската Унија и државите од Западен Балкан. Со договорот за стабилизација и асоцијација Европската Унија и земјите од Западен Балкан ги регулираат меѓусебните права и обврски по пат на изготвување на список на кратки и средни приоритетети за реформи, вклучувајќи ги и пакетите со финансиска помош. Враќањето на

⁷⁷ MARRI - Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative; (Регионалната иницијатива на бегалците, азилантите и мигрантите).

⁷⁸ Регионален форум на МАРРИ, Саревска декларација, 26 Април 2007.

⁷⁹ CAA - Stabilisation and Association Agreement; (Договор за стабилизација и асоцијација).

бегалците и на внатрешно раселените лица, иселувањето преку границите и останатите прашања поврзани со бегалците, претставуваат дел од агендата на Процесот за стабилизација и асоцијација. Договори за стабилизација и асоцијација потпишани се со Хрватска, Република Македонија и Црна Гора а во тек е потпишување и со Босна и Херцеговина и Србија. Договорот за влез на Хрватска во Европската Унија е на добар пат. Република Македонија ги исполни критериумите и има статус на земја кандидат за приклучување кон НАТО. Република македонија и го чека датумот за отпочнување на преговорите за полноправно членство во и Европската Унија, а единствена пречка претставува спорот со што Република Грција го има околу уставното име на државата.

Постојаните годишни ивештаи претставуваат само едно од средствата за набљудување и регистрирање на прогресот на земјата кон главните европски приоритети. Механизмите како што се „Специјалните комитети“ во состав на Советот за стабилизација и асоцијација, исто така претставуваат форма за поставување на приоритети, мониторинг и оценка за нивниот целокупен напредок. Што се однесува до државите кандидати како Хрватска и Република Македонија, реализирање на обврските за враќање на бегалците и раселените лица исто така можат да бидат клучни и важни услови за исполнување на одредбите за нивното полноправно членство во Европската Унија и НАТО.

Стратегијата на Европската Унија за приклучување на земјите од контекстот на Западен Балкан секогаш била поддржана со системот на финансирање. До 2006 година, фондовите на Европската унија за државите од Западен Балкан беа поделени преку програмата на Заедницата за помош за обнова, развој и стабилност (ЦАРДС)⁸⁰, која имаше за цел финансиски да го поддржи учеството на државите од Западен Балкан во процесот на стабилизација и асоцијација.

Враќањето на бегалците беше една од четирите основни цели на оваа програма. Од 2007 до 2013 година, стратегијата на Европската Унија за Западен Балкан ќе се финансира од програмата позната како „Механизам за

⁸⁰ CARDS - The Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization; (Помош на заедниците за реконструкција, развој и стабилизација).

помош пред приклучување“ (ИПА)⁸¹. ИПА програмата е основана за да поттикне ефективна помош за секоја држава според потребите на процесот на приближување и содржи четири основни компоненти:

- Помош на транзицијата и институционалниот развој;
- Прекугранична соработка;
- Регионален развој; и
- Развој на човекови ресурси и рурален развој.

Оваа програма вклучува долгогодишна финансиска рамка и поделба на фондови за трите наредни години, разложени врз основа на множеството на критериуми вклучувајќи ги и потребите од придобивки и капацитет на апсорбирање и менаџирање со нив. Според намената, добар дел од финансиските средства од оваа програма се очекува да се икористат за имплементирање на систем за интегрирано гранично управување.

Јакнење на слободата, безбедноста и почитување на правата на граѓаните во Европската Унија започнува преку агендата за поефикасна борба против сите форми на нелегална имиграција, вклучувајќи ја и пограничната безбедност, нелегалното вработување и соработката со трети земји. Враќањето на бегалците и исполнувањето на обврските од Договорот е идентификувано како приоритет на Европската Унија во наредните години. Фондот за враќање на мигрантите познат под општата програма „Менаџирање и солидарност во случаи на миграции“ е веќе одреден за периодот 2008 - 2013 година и изнесува 676 милиони евра. Општата цел на фондот е да ги поддржи залагањата на државите членки за подобрување на менаџирањето на враќањето во сите димензии преку користење на концептот за менаџирање и интегрирано враќање со преференција на доброволното враќање и со вистинска поддршка во текот на имплементацијата на стандардите на враќање.

Во септември 2007 година, договори за олеснување за добивање на визи потпишани се помеѓу Европската Унија од една страна и сите држави на

⁸¹ IPA - Instrument for pre-accession assistance; (Инструмент за претпристапна помош) на Европската Унија.

Западен Балкан од друга страна, а договорите за реадмисија што се поединечно се потпишуваат ги стават обврските и процедурите за властите на државите од Западен Балкан и земјите членки на Европската Унија со цел да знае кога и како да вратат луѓето кои на нелегален начин престојувале и престојуваат на териториите кои се опфатени со овие договори.

➤ Враќање на бегалците и внатрешно раселените лица од земјите на Западен Балкан - основна цел на ЕУ

Статистиките за враќање на бегалците и внатрешно раселените лица од земјите на Западен Балкан, не ја отсликуваат вистинската реалност во подрачјата зафатени со бегалци и внатрешно раселени лица. Главно поради отсуство на официјални податоци, често пати враќањето на имотите или посетата на поранешните куќи и имоти се користи како основа за пресметување на бројот на враќања на бегалците и внатрешно раселените лица во овие земји. Оваа метода на пресметување на бројот на вратени внатрешно раселени лица не дозволува да се направат разлики помеѓу постојаното сместување на бегалците и внатрешно раселените лица и на оние лица кои привремено се враќаат во нивните краишта.

Со оглед на околностите и сложеноста на состојбите во речиси сите земји од Западен Балкан зафатени од конфликтот со распаѓањето на Југославија, проблемите на кои наидуваат бегалците и внатрешно раселените лица при враќањето остануваат исти. Тие главно се сврстени во две групи на пречки од кои зависи и кои значајно го попречуваат и успоруваат процесот на успешното реинтегрирање на овие лица:

- Невработеноста на повратниците, претставува главна пречка за враќање во четирите држави зафатени со конфликтот при распаѓањето на Југославија⁸²; и

⁸² Ова доаѓа и како резултат на тешката економска состојба во земјите од Западен Балкан. Иако е инвестирано во форма на земјоделски проекти или развој на бизнисот, сепак тоа не е во степен во кој ефективно би помогнало во предизвикот на економската обнова со која се соочуваат овие држави. Во Хрватска, согласно со начелата на пропорционална застапеност на сите етнички групи во вработувањето во јавниот сектор, таа е слаба но сепак поддржана во теоријата. Во Република

- Иако официјално, процесот на обнова на имотите на бегалците и внатрешно раселените лица е речиси завршен, сепак постои недостиг на расположливи финансиски фондови за комплетирање на процесот на обнова⁸³.

Државите од Западен Балкан и понатаму продолжуваат да се соочуваат со тешки економски и политички предизвици, а сиромаштијата и невработеноста, се уште остануваат главен проблем. Покрај ова, загрижува и фактот дека меѓународните донатори веќе започнаа процес на постепено повлекување од регионот иако меѓународната помош во врска со враќањето на бегалците и раселените лица во некои земји од Западен Балкан се уште е премногу потребна. Процесот на враќање и понатаму останува сложен процес и полн со потешкотии.

Преземена иницијатива за давање на услуги на долг временски рок идентификувајќи ги при тоа примарните потреби на вратеното население наведува на целосно почитување на агендата за акција со која комплетно еднаш за секогаш ќе заврши овој процес. За таа цел е потребно:

- Решавањето на проблемот за враќање на бегалците и внатрешно раселените лица да биде условено со обезбедување на трајни предуслови за нивно долгорочно враќање преку континуирано

Македонија и во подрачјата во кои имаа некакви можности за вработување, дискриминацијата врз етничка основа или статусот на внатрешно раселените лица може да ја спречи можноста за вработување на луѓето. Одлагањето или усложнувањето на постапката за враќање на обработливото земјиште и на комерцијалниот имот, уште повеќе влијаат во невработеноста во подрачјата на враќање. Ова е исто така голем проблем и во Косово. Имајќи ја предвид состојбата со враќањето во Србија од земјите од Западна Европа, наметната неактивност за време на нивниот престој во трети држави и проблемите со добивањето на карти за идентификација знаејќи ја образовната квалификација добиена во странство, се клучните пречки за вработување. Во Хрватска, загрижувањата остануваат во врска со конвалидацијата на вработувањата, општествените права и другите права на луѓето кои беа привремено надвор од контрола на хрватската влада за време на војната. Во Босна и Херцеговина постоењето на нехармонизираните системи на здравствената грижа и пензиските фондови, влијае на два начина, измените во легислатурата и големиот број на законски прописи ја зголемиле опасноста од дискриминација над повратниците кои бараат да ги уживат основните права, како право на здравствена заштита и грижа за здравјето.

⁸³ Во Босна и Херцеговина фондовите за обнова се потрошени. Онаму каде што имотите се обновени преку донации, вратените лица се уште треба да ги покријат голем дел од трошоците за обнова. Во Република Македонија некои од повратниците се уште чекаат помош за обнова на куќите и компензација на други штети направени за време на конфликтот. Во Хрватска, има дури ислучаеви на дискриминација врз основа на етничката припадност во процесот на класификација на оштетувањето на личната својина.

помагање на економскиот, политичкиот и општествениот поредок во земјите формирани по распаѓањето на Југославија;

- Европската Унија треба да го употреби своето влијание за да изврши притисок врз владите на земјите од Западен Балкан да ги решат проблемите поврзани со враќањето на раселените лица. Перспективата за интеграција или евентуален влез во Европската Унија на земјите формирани по распаѓањето на Југославија, да биде условена со решавање на проблемите поврзани со бегалците и внатрешно раселените лица;

- Имајќи ја предвид меѓуграничната димензија на проблемот со враќањето, решение треба да се изнајде и на регионално ниво за што е потребно решавање и на поединечните меѓугранични проблеми на земјите од Западен Балкан;

- Изготвување и целосна примена на регионален договор базиран врз постоечките приоритети за решавање на пооделни проблеми во врска со враќањето (во однос на правата за земање под наем во Хрватска, обновата на имотите и враќањето на сопственоста во Босна и Херцеговина, долгорочни решенија за раселените лица од Косово и сл.);

- Целосна имплементација на Саревската декларација за враќање на бегалците и внатрешно раселените лица од 2005 година. Европската Унија да врши постојан притисок врз државите за конечно заршување на Акционите планови и Матрицата за имплементација на бегалците и привремено раселените лица од земјите формирани со распаѓањето на Југославија;

- Државите формирани со распаѓањето на Југославија тесно да соработуваат по однос на задолжителното враќање на лицата од кои немаат легална основа за понатамошен престој во земјите во кои

времено се наоѓаат (и од земјите на Европската Унија). Соработката треба да биде во духот на солидарност, но и со финансиска помош наменета за реинтеграцијата на повратниците; и

о Државите членки на Европската Унија, да се воздржат од насилното враќање на бегалците и внатрешно раселените лица (главно од Косово и други подрачја на Србија) со цел за изнаоѓање на трајни решенија за нивна реинтеграција.

Новите проблеми со кои денес се соочуваат овие држави (статус на Косово, името на Република Македонија и сл.), како императив на самите држави но и на меѓународната заедница го налагаат спречувањето на ново раселување на граѓаните од овој регион.

2.2. БЕГАЛСКАТА КРИЗА ВО КОСОВО

2.2.1. НАСТАНИ ПОВРЗАНИ СО БЕГАЛСКАТА КРИЗА ВО КОСОВО

Со одржувањето на Лондонската Конференција од 1913 година, односно веднаш после Првата Балканска војна од 1912 година, територијата на сегашно Косово припадна на Србија и Црна Гора. Првата Светска војна и Париската мировна конференција од 1919 година само го потврди претходното, и ги стави овие простори во склоп на Кралството на Југославија, која што се формираше по падот на Австро - Угарија. За време на Втората Светска војна, најголемиот дел од територијата на Косово беше окупиран од Италија и Германија. Албанците од територијата на Косово активно учествуваа во Антифашистичката борба со надеж дека ќе го добијат правото на самоопределување.

По завршувањето на Втората Светска војна, правото на самоопределување на Косово како самостојна федерална единица во склоп на СФР Југославија изостана, а територијата на денешно Косово доби само статус на афтономна покраина во состав на федералната единица - Република Србија.

Поради положбата во која се најдоа албанците во СФР Југославија, почнувајќи уште од 1948 година, Албанско - Југословенските односи се повеќе се затегнуваа. Така на пример, во 1968 година Албанците од Косово организираа масовни демонстрации, барајќи повеќе права како што беа на пример употребата на сопствени национални симболи (знаме, грб и химна), подигнување на статусот на Косово од Автономија на статус на Република, отворање Косовски универзитет на албански јазик и донесување на нов Устав на Југославија.

Југословенските власти под притисок на албанските демонстрации беа принудени да го допуштат отворањето на Косовскиот Универзитет (1970 година) и употреба на знаме на албанците, додека со уставните промени на 1974 година Косово го доби статусот на конститутивна единица на СФР Југославија. И покрај подигнувањето на статусот на Косово на конститутивна единица на СФР Југославија, албанците од Косово сепак останаа незадоволни од фактот што Косово не го доби статусот на Република, а со тоа и албанците не го добија поимот нација. Тие и понатаму како „национално малцинство“ останаа незадоволни.

Пролетта 1981 година студентите - албанци се дигна на демонстрации, а овој пат, главното нивно барање беше Косово да стане Република. Југословенските власти, на овие барања на албанците одговорија со полициска интервенција, воспоставувајќи вонредна состојба. Пролетните настани на 1981 година, како и периодот до 1990 година беа третирали како контрареволуција на албанците од Косово врз која подоцна се градеше целата антикосовска и антиалбанска политика во тогашна Југославија, а пред се од страна на Република Србија.

Со појавата на повеќепартискиот политички плурализам, СФР Југославија се наоѓаше пред распаѓање. Така, на 2 Август 1990 година Косовското собрание донесе Уставната декларација за прогласување на независност на Косово, а на 7 Септември 1990 година во Качаник, Косовското собрание го донесе и новиот Устав на Република Косово. Од 26 до 30 Септември 1991 година албанците на Косово излегоа на референдум и се изјаснија за независна и суверена држава. На 24 Мај 1992 година на Косово беа спроведени првите повеќепартиски парламентарни избори, на кои

најмногу претеници во новото Косовско собрание доби Демократскиот Сојуз на Косово на чело со Ибрахим Ругова, кој подоцна беше избран за прв претседател на независно Косово.

Новите општествено - политички настани на Косово од ден на ден се заоструваа така што ситуацијата стануваше се понестабилна. Во Ноември 1997 година на една посмртна церемонија на убиен учител (за кое што убиство беше обвинета српската полиција), за прв пат отворено, на воено - политичката сцена се појави Ослободителната војска на Косово (ОВК). Борбата за „ослободување“ на Косово започна на 28 Февруари 1998 година на Дреница, кога Адем Јашари со целото свое семејство, јавно го започна вооружениот отпор против српската војска и полиција. Подоцна, борбите се проширија и низ цело Косово.

По големата трагедија во Босна и Херцеговина, меѓународната заедница не можеше со мирно срце да ги следи останатите случувања во Југославија. Поради тоа, меѓународната заедница во почетокот на Косовската криза, беше принудена да интервенира воено против Српската војска на Слободан Милошевиќ. Меѓународната заедница не можеше да допушти уште една крвава трагедија како онаа во Босна и Херцеговина, па превзеде конкретна акција.

Така, на 24 Март 1999 година сите поголеми телевизиски канали: „CNN“, „Euro News“, „RTL“, „Rai Uno“ и други, известуваа за почетокот на бомбардирањата на Југославија од страна на НАТО. Воените напади на НАТО алијансата започнаа околу 19.40 - 20.00 часот со бомбардирање на стратешки објекти во неколку српски градови: Белград, Нови Сад, Ниш, Подгорица и други.

2.2.2. МИГРАЦИИ ПОВРЗАНИ СО БЕГАЛСКАТА КРИЗА ВО КОСОВО

Веднаш после првите бомбардирања на НАТО на Југославија, во Косово започна се поголема српска тортура врз албанското население. Неколку стотини илјади косовски албанци од сите краеве на Косово, на сила биеа протерани во правец на Албанија и Република Македонија. Ваквиот процес имаше за крајна цел етничко чистење на Косово.

Преминување на македонската граница, особено во почетокот на кризата беше многу отежнат. Тоа најмногу се чувствуваше на граничниот премин Блаце, поради фактот дека Советот за национална безбедност на Република Македонија, по итна постапка донесе одлука со која во контекст на националната безбедност на Република Македонија границите за косовските бегалци треба да се затворат. Во меѓувреме, со цел да се реши проблемот со многубројните бегалците од Косово, во Вашингтон беше одржана средба меѓу Претседателот на САД, Бил Клинтон и Претседателот на Република Македонија, Киро Глигоров. По добиените гаранции од страна на Претседателот на САД, Република Македонија ги отвори границите за косовските бегалци.

Бегалците протерани од Косово кои влегуваа во Република Македонија официјално започнаа да се евидентираат на 2 Март 1999 година. Според евиденцијата на Црвениот Крст на Тетово, само на овој ден се регистрирани околу 1.547 лица, а најглемиот број од нив се сместија во албански семејства. Со почеток на бомбардирањата на НАТО на Југославија, бројот на протерани од Косово рапидно растеше. Така, на 26 Март 1999 година овој број достигна до 13.626 лица.

На 1 Април 1999 година беше забележана долга колона на протерани албанци од Косово кои влегуваа во Република Македонија. Еден ден подоцна овој број, според Хуманитарната организација „Ел Хилал“, достигна 50.000 лица. Ови бегалци беа сместени во Куманово, Скопје, Тетово и Гостивар. До 16 Април, Министерството за внатрешни работи на Република Македонија регистрира 122.895 протерани лица од Косово кои влегле во Република Македонија, а на 27 Април, според изворите на истото министерство, овој број се зголеми на 180.000.

И во Мај 1999 година со зголемен интензитет продолжуваше да расте бројот на протерани албанци од Косово кои влегуваа во Република Македонија. На 3 Мај 1999 година Министерството за внатрешни работи на Република Македонија инфромираше дека во Македонија се сместени 221.000 лица протерани од Косово. Секојдневните инфромации дадени од страна на хуманитарните организации од земјата и странство, како и на државните органи на Република Македонија, информираа дека бројот на

протераните лица од Косово постојано расти и во втората половина на Мај 1999 година. Според информациите на „Radio Internacional“, на 28 Мај 1999 година во Република Македонија вкупниот број на бегалци од Косово ја достигнал бројката од 250.000 лица.

И во текот на месец Јуни 1999 година во Република Македонија влегоа голем број протерани косовари. Така, вкупниот број на албанците и на сите протерани од Косово, кои влегоа во Република Македонија до крајот на Јуни изнесуваше 379.523 лица. Од овој број 92.100 лица беа трансферирани во трети земји, 154.989 лица беа сместени кај албански семејства во Република Македонија, додека пак 112.434 протерани лица беа сместени во кампови кои специјално за нив беа изградени на почетокот на Косовската криза. За време на Косовската криза во Република Македонија беа изградени девет специјални кампови за протераните бегалци од Косово: камповите во Блаце, Стенковец 1 и Стенковец 2 во кои беа сместени околу 79.000 лица, кампот во Непроштено со околу 6.800 лица, кампот во Сенокосе со околу 6.500 лица, кампот во Чегране со околу 69.000 лица, кампот во Бојане со околу 5.800 лица, и кампот во Радушa, во кој беа сместени околу 5.000 протерани косовари.

На 9 Јуни 1999 година, по усвојувањето на Резолуцијата на Обединетите Нации за посредување на меѓународните сили на Косово, под команда на НАТО беше потпишан Мировниот договор меѓу Генералот Џексон и дел од српските генерали. Со цел да биде реализиран Мировниот договор, околу 50.000 војници на НАТО влегоа во Косово.

Во врска со овој договор, од страна на Претседателот на САД Бил Клинтон, беше искажана многу важната порака со која тој им се обрати на косовските бегалци:

„Вие ќе се вратите во вашите домови. Таму вие ќе имате ваши училишта и ќе имате ваша вера. Вие ќе ги изберете вашите раководители и вие сами ќе одлучувате за вашата иднина. Вие нема да и плаќате данок на Југославија и нема да ги испраќате вашите синови војници во Југославија. Вие ќе имате ваша монета, марка или долар“.

Според сите оценки на меѓународната заедница, посебна заслуга за намалување на последиците од настаните поврзани со Косовската криза, без

дилема имаа и албанците од Република Македонија. Секако, не беше мала ниту заслугата на граѓаните на Република Македонија од другите вери. И едните, и другите, во овие тешки и историски моменти, заеднички допринесоа за згрижување на бегалците и намалување на нивните страдања. За начинот со кој Република Македонија се справи со ситуацијата во која релативно кратко време се најде, како и за подршката и условите што на косовските бегалци им ги даде, Република Македонија доби признание од целокупната меѓународна јавност.

2.2.3. ВРАЌАЊЕ НА БЕГАЛЦИТЕ И РАСЕЛЕНИТЕ ЛИЦА ОД КРИЗАТА ВО КОСОВО

Како резултат на Косовската криза од 1999 година, околу 360.000 бегалци – етнички албанци главно од Косово, побараа меѓународна помош во Република Македонија. На 2 март 1999 година, Владата на Република Македонија донесе одлука за привремена заштита на бегалците од Косово. Повеќето од нив, околу 234.000 (64.9%) живееја згрижени во семејства, додека 126.000 лица (35.1%) беа сместени во осум прифатни центри изградени специјално за нив. На 94.408 бегалци од Косово им се даде привремена заштита во повеќе Европски земји, САД, Канада и Австралија⁸⁴. Кога безбедносната состојба во Косово се подобри, 50.572 лица на кои им беѓе дадена привремена заштита во другите земји се вратија во своите домови преку македонска територија, додека бегалците кои беа сместени во Република Македонија се вратија директно во Косово. Повеќето од бегалците од Косово, кои беа присутни во Република Македонија, доброволно се вратија во своите домови на Косово.

На 22 септември 2003 година, Македонската влада донесе одлука за укинување на привремената заштита за бегалците од Косово. На бегалците кои сметаа дека условите за нивно враќање и престој на Косово сè уште не се добри, им се дозволи да поднесат индивидуални барања за добиување на азил

⁸⁴ Од евидентирани 94.408 бегалци од Косово привремена заштита им беше прижена на 14.104 лица во Германија, на 8.045 лица во Турција, на 7.648 лица во САД, на 6.501 лица во Италија, на 5.801 лица во Норвешка, на 5.461 лица во Франција, на 5.006 лица во Канада, на 4.795 лица во Австрија, на 3.828 лица во Холандија, на 3.597 лица во Велика Британија, како и во други Европски земји.

во Република Македонија врз основа на новиот Закон за азил и привремена заштита (Службен весник на Република Македонија бр.49/03). Ова право тогаш го искористија 2.326 лица. Врз основа на закон, Министерството за ватрешни работи на Република Македонија им призна статус на бегалци на околу 1.900 лица, речиси сите припадници на етнички малцинства од Косово, главно Роми, Ашкалии и Еѓипќани. Барањето решение за овие ќе трае уште некое време поради несигурност околу финалниот статус на Косово и немањето услови за нивно интеграње.

➤ Долгорочни решенија за бегалците од Косово

Со подобрување на безбедносната состојба во 2000 година, бегалците од Косово масовно се определија за доброволно враќање на Косово во своите постојани домови. Оние кои сметаа дека сеуште не е безбедно да се вратат, имаа единствена можност да побараат азил во Република Македонија. Во повеќето случаи, овие лица се водеа како „лица со привремена заштита“. Подоцна, токму овој термин им создаваше проблеми при вработувањето, сместувањето и правото на социјално осигурување, бидејќи постоеше разлика околу остварување на одредени права меѓу нив и бегалците со признат статус на бегалец.

Според Законот за азил и привремена заштита на бегалци, статусот на бегалец има дава бегалците скоро исти права и обврски како граѓаните на Република Македонија, со неколку исклучоци: немаат право на глас; немаат право да бидат дел од воената обврска; не можат да вршат дејност; да бидат дел од вработување со дневница или да основаат политичко или граѓанско здружение; да вршат работи кои се определени со закон бидејќи лицето кое ги ужива овие права треба да биде граѓанин на Република Македонија.

Бегалците со признат статус на бегалец можат да стекнат право на движен и недвижен имот. Тие исто така имаат право на вработување со дневница и вршење на дејност но само во услови под кои можат да работаат и странците со привремен престој. Ова право на бегалците со признат статус е дефинирано со членот 51 од Законот со кој се регулираат правата на странците во Република Македонија.

Привремено згрижените лица уживаат право да работаат во исти услови како и странските држајани со привремен престој во Република Македонија, но се разбира, под строга и постојана контрола. Исто така, на привремено згрижените лица им се дозволува да користат сместување регулирано од страна државата за една година, за разлика од лицата бегалци со регулиран статаус на бегалец кои можат да ги користат прифатните центри за две години.

➤ Долгорочни решенија за бегалците Роми од Косово

Уште од 1999 година имаше случаеви на бегалци - Роми од Косово кои заминаа од Република Македонија во Косово и Србија, но се вратија повторно и побараа признавање на статус на бегалец. Владината комисија за азил ги одби нивните барања, а Врховниот суд ги поддржа овие одлуки воведувајќи строго утврдена интерпретација на дефинирањето на поимот бегалец. Во Република Македонија сеуште се сместени околу 1.900 бегалци кои не се етнички албанци како лица со хуманитарна помош. УНХЦР и ОБСЕ се на мислење дека условите за безбедно враќање на овие лица во Косово не се подобни.

Статистиките за враќањето јасно илустрира дека: уште од крајот на борбата во 1999 година, од 230.000 раселени лица од Косово, 8.400 се вратиле во Косово (половината од нив се етнички Срби и Роми)⁸⁵. Исто така, во 2005 година од страна на УНХЦР беше посочено дека етничките групи (Ромите, Ашкалиите и Еѓипќаните) имаат и други сериозни проблеми со кои се соочуваат како на пример: напади со рачни бомби и физички напади што доведува до дискриминација и нивно малтретирање⁸⁶.

Од ограничените можности за враќање во Косово во блиска иднина, како и од недостиг на стратегија за нивна целосна интеграција во Република Македонија, Ромите од Косово бараат повторното сместување во други држави. Сепак, повеќето држави членки на Европската Унија искажуваат

⁸⁵ Извор: UNHCR - „Background Info: Federal Republic of Yugoslavia - Kosovo“, достапно на: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texic/vtx>.

⁸⁶ Извор: UNHCR, „Ставот на УНХЦР во постојана одбрана на поединци од Косово“, Март 2005 година, достапно на: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texic/vtx/home/opendoc>.

скептичност во однос на прифаќањето на Ромите од Косово поради отсуство на можности за долгорочни решенија за оваа малцинска група.

➤ **Заштита од дискриминација - право на работа и образование**

Бегалците роми од Косово, кои се наоѓаат во прифатните центри во Мецитлија, Шуто Оризари и Катланово, во едно интервју за на Human Rights Watch⁸⁷ изјавија дека уловите под кои живееле и се уште живеат, се повеќе од „стравотни“. Специфичен проблем посочен од страна на Ашкалиите и Екипќаните - Роми беше дека етнички Македонци не им ги отстапуваат нивните куќи под наем поради негативните предрасуди и стереотипи кои ги имаат кон Ромите. Што се однесува пак до етничките Албанци од Република Македонија, многумина од нив ги сметаат косовските Роми како соработници на Србите за време на војната во Косово. Друг проблем за бегалците Роми од Косово беше невработеноста. Официјално не постои ниту еден Ром - бегалец од Косово кој е вработен во Република Македонија. Неколкумина од нив успеваат да најдат сезонска работа (градежни работи; копање канали и сл.) но само на „црниот пазар“. Оваа состојба главно се должи на високата стапка на невработеност во самата држава.

Повеќето деца на бегалци Роми не можат во континуитет да следат настава, и само повремено посетуваат училиште. Според истражувањето извршено од страна на Меѓународниот кризен фонд за децата при Обединетите Нации (UNHCR), посочени се две главни причини зошто децата Роми не следат настава или тоа го прават од време на време:

- Лошото однесување на другите ученици кон нив; и
- Сиромаштијата со која се соочуваат.

Статистичките податоци покажуваат дека сеуште постојат одреден број на ромски деца кои имаат проблеми со обезбедување на учебници и

⁸⁷ Human Rights Watch - Американска меѓународна невладина организација која се занимава со прашања поврзани со човековите права во светот. Основана е во Хелсинки во 1978 година, а денешното седиште и се наоѓа во Њујорк.

училишни помагала од страна на нивните семејства, но и дека Република Македонија вложува максимални напори да им обезбеди бесплатни учебници и училишни помагала како и да ги заштити децата Роми од лошиот однос што кои нив го имаат нивните соочениците од другите националности - Македонци и Албанци.

2.3. КОНФЛИКТОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2.3.1. НАСТАНИ ПОВРЗАНИ СО КОНФЛИКТОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во врска со мотивите за започнување на Конфликтот во Република Македонија од 2001 година⁸⁸ и денес сеуште постојат спротивставени мислења помеѓу етничките заедници на Македонците и Албанците од Република Македонија. Како и да е, овој конфликт беше последица на влијанието на многу фактори, меѓу кои како клучни се истакнаа општествено - политички односи меѓу двата најголеми етнитети. Според Албанците, општествените односи што беа поставени од крајот на Втората Светска војна, од кога беше формирана Република Македонија како федерална единица на СФР Југославија претставуваа основа на проблемот на конфликтот. Според нив, за време на постоењето на тогашна Југославија, македонско - албанските односи под патронот на Сојузот на комунисти се развивале во корист на македонските национални интереси со што етничките Албанци од Република Македонија биле на маргините на системот. Ова подразбира дека корените на етничкиот конфликт во Република Македонија од 2001 година се влечат уште од периодот на комунистичкиот систем на СФР Југославија.

Тие сметаат дека со почетокот на демократските процеси и повеќепартискиот политички плурализам, Република Македонија на елегантен начин се прилагоди на новите околности. Поранешната

⁸⁸ Многу повеќе за Конфликтот во Република Македонија од 2001 година може да се најде во трудот на Проф. Д-р Марина Митревска (и други), Превенција и менаџирање на конфликти: случај Македонија: (нова безбедносна парадигма), (2009), Скопје, Бомат графикс, стр. 92-117.

дискриминација, во во новиот период беше потполно легализирана. Новата независна држава беше формирана врз основ на македонскиот национален концепт, и според Албанците, без да се земаат во предвид нивните интереси, иако тие претставуваат значаен политички и економски фактор во Република Македонија. Според нив, сите понуди на албанскиот политички фактор за постигнување на еден албанско - македонски „историски договор“, уште тогаш пропаднале.

Албанската страна смета дека само на крајот од Косовската ослободителна војна во Република Македонија меѓуетничките односи помеѓу овие два ентитета биле релаксирани. Според нив, оваа состојба била констатирана и од страна на странските дипломати. Така, англискиот амбасадор во Република Македонија (Марк Дикинсон), околу македонско - албанските односи во тоа време ќе изјави:

„Меѓуетничките односи во Македонија сега се многу подобри од претходно. Односите се на еден повисок степен, бидејќи ние видовме како беа ослободени градоначалниците на Гостивар и Тетово, видовме исто така дека албанските политички партии на власт играат многу значајна улога чувајќи ја стабилноста во Република Македонија за време на Косовската криза. Видовме дека Република Македонија прими голем број на бегалци и спасувајќи голем број на човечки животи. Исто така, сега гледаме дека со новиот договор за коалиција се опфаќаат неколку согласувања, како што е образованието на Албански јазик, телевизискиот канал на Албански јазик и сл. Мислам дека беше една добра и успешна година во меѓуетничките односи на Република Македонија, особено за албанската страна. Република Македонија, мислам дека демонстрира, како начинот на добри меѓуетнички односи во неа можат да бидат поттик за заедничка соработка. Мислам дека соработката на овие две заедници сега е многу поблиска од колку што беше претходно, и има едно заеничко вклучување за решавање на проблемите на двете страни ...“.

Со оглед на развојот на ситуацијата, во овој период слични оценки имаа и други дипломати кои ја посетуваа Република Македонија. Сепак, кон крајот на 2000 година македонско - албанските односи добија се поголема тензија, особено со потпишувањето на договорот за простирање и опишување

на границата меѓу Република Македонија и тогашна Југославија и усвојување на овој закон во Собранието на Република Македонија. Ова спогодба беше продолжение на поранешниот договор од 1986 година со кој според албанците, се намалуваше улогата на новата држава Косово. Според албанската страна, ова спогодба видно влијаела за зголемување на тензијата и избивање на вооружениот конфликт во Република Македонија.

Со нападот на полициската станица во тетовското село Теарце од страна на Албанските терористи на 22 Јануари 2001 година при кој што напад загина полицаецот Момир Стојаноски, започна таканаречениот „Етнички конфликт во Република Македонија од 2001 година“. Подоцна следувааше поголема криза во селото Танушевци, за да продолжи и на останатите места од пограничниот појас со Косово.

Развитокот на подоцните настани забележаа ескалација на ситуацијата. На 14 март 2001 година конфликтот се прошири и во планинските места над Тетово и во самото Тетово на Тетовското кале. Тоа створи голема паника кај населението, така што продавниците се затвараа, државните службеници ги напуштија работните места, додека учениците од училиштата во градот и студентите ја прекинаа наставата. Заканувањата дека вооружената борба многу брзо може да се прошири и во соседните градови, ја стави во движење и дипломатијата на Меѓународната заедница. Со тоа, Република Македонија се полека стануваше кризен регион на Балканот.

За македонските граѓани, војната во Република Македонија од 2001 година беше „увезена“ од страна на Косово што подразбира дека таа беше поттикната од надвор и дека не ги одразува реалните ставови на албанското население што живее во Република Македонија. Според македонската страна, основна и секако најважна причина што доведе до ваква воена криза во Република Македонија во 2001 година, единствено претставува порастот на националните ставови на Албанците од Косово и оживувањето на идејата за создавање на голема Албанија во која сите албанци ќе живеат заедно.

Ваквите обвинувања за мотивите за отпочнување на конфликтот во Република Македонија од 2001 година, албанската страна не ги прифаќаше

со образложение дека Косово не може да биде „агресор“ бидејќи е протекторат на меѓународната заедница, како и тоа дека ваквите обвинувања, во суштина претставуваат обвинувања против меѓународната заедница, ООН, Европската Унија и НАТО и нивните сили стационирани во Косово за да го обезбедуваат мирот.

За време на конфликтот во Република Македонија од 2001 година, единствено руската политика го обвинуваше меѓународниот фактор, а особено западните земји за негови поттикнувачи. Рускиот министер за одбрана, Игор Сергеев, навести секаква помош за Република Македонија, вклучително и воена па изјави:

„Русија е подготвена да им даде конкретна помош на македонските воени сили за да му се стави крај на конфликтот со албанските екстремисти. Москва не може да биде индиферентна во врска со настаните што се случуваат на Балканот, особено во Косово и Македонија. И даваме политичка поддршка на Република Македонија, но ако е потребна и помош на регуларните вооружени сили на ова република“.

Според тогашниот руски министер, за кризата во Република Македонија од 2001 година главно е одговорен НАТО, кој со цел да го прошири своето влијание во Европа и на Балканот, им дава поддршка на албанските екстремисти. Неговата изјава е во контекст и на ставот што го застапуваше Русија, дека ги толерира Албанците, како и дека нивната „пасивна реакција“ промовира засилување на конфликтот со цел за поголема регионална дестабилизација на овој многу стратешки важен дел од Балканот.

Проширувањето на конфликтот во Република Македонија од 2001 година ја разбуди целата светска дипломатија, а пораки за запирање на конфликтот доаѓаа и од Обединетите Нации и Европската Унија окарактеризирајќи го као карајно негативен.

И денес, за вооружениот конфликт во Република Македонија од 2001 година сеуште постојат истите спротивставени мислења на двете страни. Според Албанската страна, овој конфликт е резултат на нерамноправноста и дискриминацијата на Албанците во целокупниот државен систем со кој тие никогаш не се согласувале, па поради фактот дека албанските политички претставници преку политичкиот процес не успеале да

добијат целосна национална рамноправност, постојната дискриминација и нерамноправност ги натерала да се фатат за оружје, со цел да ги добијат своите национални права.

Ставот на Македонците беше дека „Албанското малцинство“ е еднакво со другите етнички малцинства што живеат во Република Македонија: Ромите, Власите, Турците, Србите и други, без разлика на нивната бројност (Според службената статистика од 1994 година, во Република Македонија половината од населението е несловенско, а на Албанците отпаѓаат околу 23 %). Врз основ на рамноправност на малцинствата, во категоријата на „национални малцинства“ беа вброени и Албанците, што значи дека тие беа ставени во истото рамниште со останатите малцинства и имаа истите права како нив.

Со последните измени на Уставот на Република Македонија беа надминати овие, за многумина сеуште оспорувани барања на Албанците што живеат во Република Македонија, така што сега во новиот Устав е нагласено дека Република Македонија е држава на заедници што живеат во неа. Ова подразбира дека нема уставотворен народ, како и дека без разлика на неговата бројност, терминот „национално малцинство“ или „народ“ во новиот устав на Република Македонија се заменува со терминот „заедница“.

2.3.2. МИГРАЦИИ ПОВРЗАНИ СО КОНФЛИКТОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Како резултат на тензиите помеѓу етничките Македонци и етничките Албанци што живеат во Република Македонија, кои ескалираа со насилан вооружен конфликт во 2001 година, 76.046 лица од подрачјата зафатени со конфликтот се раселија во други подрачја во Република Македонија по потрага по лична сигурност и безбедност. Од нив 72.134 лица се сместија во семејства, додека пак 3.912 лица најдоа сместувалиште во 21 прифатен центар.

Клучот за уредување на статусот на овие лица (ватрешно раселените лица) и за враќање на бегалците во Република Македонија, претаставува Охридскиот рамковен договор кој во Анексот Ц, и членот 3 го регулира

нивното враќање, како и обновата и рехабилитацијата на лицата и местата погодени со вооружениот конфликт.

После Донаторската конференција во Брисел што се одржа во Март 2002 година, следуваа серија на интензивни активности во врска со обновата на оштетените куќи и станови (вкупно 6.634 единици). Во почетокот на 2005 година останаа уште 112 единици кои имаа потреба за обновување. Според новата процедура за попис на население во Република Македонија во 2006 година имаше 755 лица (256 семејства) кои сè уште се водеа како ватрешно раселени лица. Од нив 331 беа со македонско потекло, 234 етнички срби, 111 роми, 62 албанци и 17 бошњаци. Од нив 302 лица (83 семејства) беа сместени во семејства, а другите 452 лица (173 семејства) во прифатни центри во Куманово, Тетово и Скопје.

Службените информации за бројот на лицата кои од Република Македонија побараа азил во други држави, не се познати. Според извори на UNHCR, кој во суштина беше главен и одговорен за асистенција при процесот на враќање на бегалците, до почетокот на 2006 година 8.599 граѓани од Република Македонија побарале азил во други држави. Во овој број се вклучени и околу 400 барања за азил поднесени во почетокот на 2006 година во Косово од државјани на Република Македонија од пограничното подрачје со Косово (главно од селата Танушевци, Брест и Малина Маала).

2.3.3. ВРАЌАЊЕ НА БЕГАЛЦИТЕ И РАСЕЛЕНИТЕ ОД КОНФЛИКТОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Враќањето на раселените лица од воената криза во Република Македонија од 2001 година се одвиваше различно во трите значајни подрачја: полошкото, скопското и кумановско-липковското подрачје. Според официјалните податоци, во подрачјето на Полог (Гостивар и Тетово) стапката на невработеност изнесува 49,9% додека невработеноста кај младите изнесува дури 78,4%. Бруто домашниот производ по глава на жите за ова подрачје е 3.076 УСД што е значително низок во споредба со државниот просек од 6.850 УСД по глава на жител. Во кумановско - липковското подрачје, состојбата со невработеноста е слична како и во полошкото

подрачје – стапката на невработеност е 48,6%, невработеноста кај младите е 80,3% а бруто домашниот производ по глава на жител за ова подрачје изнесува 3.514 УСД. Што се однесува до скопското подрачје, состојбата е многу подобра во однос на останатите две подрачја. Во скопското подрачје степенот на невработеност изнесува 30,4%, невработеноста кај младите лица е 67,6%, а бруто домашниот производ по глава на жител изнесува дури 11.964 УСД. Овие економски показатели покажуваат дека економските причини претставуваат една од главните причини која речиси во целост го оневозможи процесот на безбедно враќање на привремено раселените лица од наведените подрачја.

➤ **Стратегија за враќање на ватрешно раселените лица**

Официјалниот став на владата на Република Македонија во врска со ватрешно раселените лица беше да го поддржи нивното враќањето во нивните куќи и имоти. Сепак, сеуште постојат одредени крупни проблеми при реализација на стратегија за враќање на ватрешно раселените лица од конфликтот. Несигурноста на подрачјата зафатени со конфликтот од 2001 година, вкупната политичка состојба, економските тешкотии во одделни подрачја (подрачјето на Тетово и Куманово - Липково) и големата континуирана поларизација помеѓу двата главни етнитета, претставуваат главните потешкотии за враќање на ватрешно раселените лица.

Како крупни проблеми при реализирањето на стратегијата за враќањето на ватрешно раселените лица се издвоија:

- Личната безбедност на ватрешно раселените лица;
- Обновата на имотите на внатрешно раселените лица;
- Социо - економските услови и правото на вработување на внатрешно раселените лица;
- Создавање услови за непречен процес на образование на внатрешно раселените лица; како и
- Остварувањето на правото на здравствено осигурување на внатрешно раселените лица.

Главната загриженост во однос на враќањето на ватрешно раселените лица беше личната безбедност. Според податоците на Меѓународниот Црвен Крст, околу 66% од ватрешно раселените лица немаат желба или немаат можност да се вратат во своите куќи поради тоа што се загрижени за нивната лична безбедност. Иако насилствата се реткост, има случаи кога раселените луѓе биле уплашени да ја поминат ноќта во своите домови. Чувството на насилство е присутно, а ватрешно раселените лица повеќе преферираат да го продадат својот имот во подрачјата зафатени со вооружениот конфликт отколку повторно да се вратат таму. Локалните власти ја потврдуваат појавата на продавање на имотите од страна на Македонците но и од страна на Албанците во поедини етнички чисти подрачја.

За време на вооружениот конфликт од 2001 година во Република Македонија, вкупно 6.678 куќи беа оштетени. Според Законот за сопственост и други стварни права (Службен весник на РМ бр. 18/2001), државата е одговорна за секое оштетување кое настанало како резултат на насилство, терористички акти, протести или демонстрации. Иако постоеше можност и други субјекти, како на пример - разни хуманитарни организации, да дадат придонес во обновувањето на оштетените објекти и имоти, сепак, според законот, одговорност на државата беше да се обнови или да се надомести направената штета на имотите и објектите за време на конфликтот од 2001 година.

Со цел да се осигура враќањето на внатрешно раселените лица, на Конференцијата на Донаторите во Брисел беше обезбеден буџет за обнова на куќите од 32 милион евра, а дополнителни 1,9 милиони евра беа обезбедени преку (CARDS) програмата за борба против етничката разлика. Внатрешно раселените лица кои сакаа да се вратат во своите огништа потпишуваа Двострани и Тространи договори (Bipartite Agreement, Tripartite Agreement) за да можат да примаат помош за време на обновата на нивните куќи или станови.

Како резултат на ова, до денес, околу 85% од внатрешно раселените лица веќе се вратени во своите домови каде што живееле пред овој конфликт.

Владата усвои посебна програма со активности за оживување на стопанството во подрачјата каде што се случи вооружениот конфликт. Главна цел на оваа програма беше да поттикне активности за развој на земјоделието и бизнис секторот. Во овој контекст, беше усвоен специјален акционен план со активности за заживување на стопанството.

Главна цел за заживување на земјоделието беше: обнова на уништените фарми и средствата за земјоделе, воведување на основи за механизано земјоделство во местата каде што условите се погодни, финансиска помош во секторите за земјоделе и живинарство и обнова и заживување на секторот шумарство. На општинско ниво, активностите се насочија кон реконструкција на системот за наводнување и фекалната канализација, како и за подобрување на инфраструктурата на локални патишта. Во областа на развојот на бизнисот, приоритет им се даде на обнова на структурата на бизнисот со промовирање на иницијативи за развивање на мали бизниси.

Независно од погорните мерки, високата стапка на невработеност во подрачјата на раселените се уште е основен проблем и ги спречува раселените лица да се вратат во нивните краеве. Во некои региони, во кои имаше можност за вработување, дискриминацијата на етничките групи претставуваше пречка за нивно вработување. Друга потешкотија која се однесува на враќањето на ватрешно раселените лица беше обезбедување на услови за образование на децата. Раселените лица кои се враќаа во своите домови имаа можност да посетуваат училиште во подрачјата каде беа времено сместени. Во новонастанатите услови, школувањето на вратените деца во дел од подрачјата беше отежнато поради оштетувањата на училишната инфраструктурата и недостатокот на образовен кадар во подрачјата зафатени со конфликтот. Неможноста да се формира образовен систем со кој ќе бидат опфатени сите деца од сите етничките заедници исто така претставуваше голем проблем, на кој му се посвети особено внимание во годините по конфликтот.

Ватените вработени лица, како и вратените лица кои се невработени и имаат статус на „привремено невработени лица“, имаат законско право на користење на здравствени услуги. Со превземање на

поголем број на законски мерки преку измена на Законот за здравствено осигурување, правото на здравствена заштита им беше овозможено на сите внатрешно раселени лица кои се вратија во своите домови. Сепак, и покрај овие законски мерки, вратените лица, како и целокупното население во подрачјата зафатени со конфликтот, немаат соодветен пристап до здравствените услуги главно поради големото отсуство на медицински персонал во здравствените установи⁸⁹.

➤ Агенда за враќање на внатрешно раселените лица

Со цел да се реши кризата со раселените лица, Владата на Република Македонија излезе со агенда за акција која имаше за цел враќање на раселените лица од државите на Европската Унија и враќање на внатрешно раселените лица во сопствените домови.

Агендата за акција за враќање на раселените лица од државите на Европската Унија и враќање на внатрешно раселените лица главно предвидуваше:

- Развој на стандарди и институционални капацитети за реинтеграција на вратените лица во соработка со државите од Европската Унија. Во соработка со локалните власти, основање на база на информации и податоци за бројот, профилот и дестинацијата на раселените лица во државите на Европската Унија. Овие информации треба да послужат како основа за дефинирање на нивните приоритети вклучувајќи и финансиската помош на локалните власти во подрачјата каде што раселените лица се враќаат;

⁸⁹ Во октомври 2001 Светската здравствена организација (СЗО) заедно со Министерството за здравство направи здравствена евалуација за да ги идентификува клучните проблеми во здравствениот сектор. Врз основа на резултатите од евалуацијата, Светската здравствена организација разви стратегија за подобрување на нивото на здравствените услуги во подрачјата погодени од конфликтот. Идентификуван проблем кој требаше да се реши беше отсуството на здравствениот персонал во местата зафатени во конфликтот. Поларизацијата помеѓу етничките групи како резултат на конфликтот исто така претставуваше проблем на здравствениот персонал при давањето на здравствените услуги и ги зголемуваше тенденциите за одделно решавање на здравствените проблеми на вратените лица.

- Поддршка на невладините организации кои даваат информации, легална помош и асистенција или било кој друг вид поддршка за ватрешно раселените лица, како и овозможување на финансиска помош од донатори за невладините организации за реализација на нивните активности;
- Развивање на институционален капацитет за заштита на времено раселените лица во согласност со начелата на Повелбите на Обединетите Нации вклучувајќи ја и обуката на владините претставници задолжени за помагање на враќањето на раселените лица и нивна реинтеграција во согласност со принципите за заштита на човекови права како на регионално и меѓународно ниво;
- Преземање на акции за отстранување на сите пречки за враќање на раселените лица кои останале во Република Македонија во своите напуштени домови;
- Заршување на процесот на обнова на сите оштетени куќи во подрачјата зафатени со воените дејствија за време на конфликтот, и реинтеграцијата на ватрешно раселените лица преку подобрување на здравствена заштита и создавање на услови за нивно повторно вработување во подрачјата во кои сега вратиле; како и
- Формирање на финансиски фондови од домашни и странски донатори за помош при за решавањето на проблемите на ватрешно раселените лица.

3. ДРУГИ ВИДОВИ НА НЕЛЕГАЛНА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Регионот на Западен Балкан се наоѓа во релативно стабилна состојба на економски, политички, верски и национален план. Сепак, и

покрај ваквата релативна стабилност, се почесто се јавуваат други видови на нелегални и присилни миграции кои значајно го загрозуваат мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан. Нивното влијание како врз самите мигранти, така и врз мирот и стабилноста на земјата е негативно, со што истите значајно го загрозуваат мирот и стабилноста на регионот на Западен Балкан во целина.

Во современи услови на живеење, земјите од Западен Балкан особено внимание им посветуваат на следните видови на нелегални и присилни миграции:

➤ Интелектуални миграции, или миграции изразени преку мигрирање на високообразованите кадри најчесто поради економски причини и потребата за работа во струка (многу поретко поради потврдување на стручните способности или поради лошите услови за научно - истражувачка работа во домицилната земја)⁹⁰. Овој вид на миграции, особено се изразени во последниве десетина години и претставуваат резултат на:

- Континуирираниот „интелектуален пораст“ на граѓаните во земјите од Западен Балкан;
- Немањето на капацитет на државите од Западен Балкан да им обезбедат работно место според нивната струка на високообразованите кадри; како и од
- Хроничниот недостатокот на високообразовани кадри во развиените земји од Европа.

⁹⁰ Германската влада усвои програмата за надминување на недостиг на стручни кадри. Програмата предвидува искористување на постоечките понтенцијали на жените, постарите лица и младите на работниот пазар, но и привлекување на квалификувани кадри од странство. Или поконкретно, со програмата паѓа одредбата, според која предност имаа домашните квалификувани кадри, пред да им се додели некое работно место на државјани од трети земји. Во рамките на програмата за надминување на недостиг на стручни кадри во Германија, универзитетот во Бон нуди програма за практиканти именувана како „Germany Hands - On“. Цел на програмата „Germany Hands-On“ е да делува против недостигот на стручни кадри во Германија и на странските студенти да им понуди шанса на германскиот пазар на трудот. Во моментот најбарани се студентите од медицинските, природно-научните факултети како и од техничките области (Повеќе на веб страна: www.dw-world.de; Утрински весник бр. 3613 од 24.06.2011 год.).

➤ Миграции на баратели на азил - мигрирања на поединци или групи на луѓе за да поднесат барања за азил во земјата каде мигрираат со цел да добијат идентични права како и граѓаните на земјата во која го поднесуваат барањето за азил⁹¹.

Како најчест мотив за овој вид на миграции се:

- Економската несигурност и сиромаштија во земјата од која мигрираат барателите на азил (особено нагласена кај граѓаните на одедени групи на граѓани);
- Подобрите социјални услови за живеење на граѓаните на земјите во кои мигрираат барателите на азил; како и од
- Значајно олеснетиот начин на патување во развиените Западно - Европски земји.

➤ Миграции поврзани со криумчарење на луѓе, или миграње на луѓе во одредена (транзитна) земја за да преку нејзната територија, најчесто со поддршка на лица од таа земја, мигрираат во друга (крајна) земја.

⁹¹ Според извештајот на Агенцијата за бегалци на Обединетите нации - УНХЦР за 2010 година, апсолутната бројка на македонски државјани што во 2010 година побарале азил во некоја од европските земји изнесува 6.400 луѓе. Бројот на азиланти што потекнуваат од Македонија во 2010 година се зголемил за 599 проценти во споредба со 2009 година. Апсолутната бројка на азиланти од Република Македонија е за шест пати поголема од онаа во 2009 година, кога од Република Македонија азил побарале само 910 граѓани. Со ова Република Македонија на листата за азиланти, која ја изработи УНХЦР, изби на негативното прво место според зголемувањето на азилантите во споредба со претходната 2009 година. Втора на оваа листа е Србија, со зголемување на бројот на азиланти за 54 проценти. Во 2010 година азил побарале 28.900 граѓани на Србија, додека во 2009 година само 18.800. Според УНХЦР, голем дел на ваквото зголемување на бројот на азиланти се должи на симнувањето на визниот режим во декември 2009 година. Република Македонија во 2009 година била на 62 место според бројот на азиланти, додека во 2010 се искачила на 14 место на оваа листа. Исто така, извештајот на УНХЦР покажува дека Европа останува најголемиот извор на азиланти бидејќи во 2010 година имало за 19 проценти повеќе баратели на азил од 2009 година. Извештајот ги брои луѓето што побарале азил во таканаречените 44 индустријализирани земји, меѓу кои покрај 27-те држави членки на ЕУ, се и Австралија, Албанија, Босна и Херцеговина, Канада, Хрватска, Исланд, Јапонија, Јужна Кореја, Лихтенштајн, Црна Гора, Нов Зеланд, Норвешка, Србија, Швајцарија, Турција, САД и Македонија. Вкупната бројка на луѓе што побарале азил во овие земји во 2010 година изнесува 358.800, што е за пет проценти помалку од 2009 година. Србија е прва на листата со 28.900 граѓани што побарале азил во овие 44 земји. Потоа следуваат Авганистан со 24.800, Кина со 21.600, Ирак со 20.100 и Русија со 18.900 баратели на азил во 2010 година. Најголем број азиланти примиле Соединетите Американски Држави - 55.500, по што следуваат Франција со 47.800, Германија со 41.300, Шведска со 31.800 и Канада со 23.200 азиланти, односно 56 проценти од вкупниот број азиланти (Дневен весник Вест бр. 3231, Среда 30.03.2011 година).

➤ Миграции поврзани со трговија на луѓе, или миграции на лица (без своја согласност) во одредена земја со цел за нивно експлатирање и злоупотребување во земјата каде присилно се однесени - мигрирале. Во оваа категорија на миграции спаѓаат и миграции поврзани со трговија со малолетни лица од една во друга земја со посредство на трети лица:

- Со цел да се засили борбата против нелегалната трговија на малолетни лица, во Кривичниот закон на Република Македонија издвоен е посебен член - 418-г, кој засебно го регулира ова прекршување на законот.

➤ Миграции заради вршење на криминални дејствија, или миграции кога мигрантот, за време на нелегалниот престој во земјата во која мигрирал, изврши кривични дејствија (измама, изнуда, кражба, убиство и сл.) и потоа повторно се врати во земјата од која мигрирал⁹²:

- Покрај мотивот за извршување на нелегално дејствие поврзано со измама, изнуда, кражба, убиство и слично, основа за извршување на овој вид на миграции претставуваат порозните гранични линии помеѓу земјите од Западен Балкан што овозможуваат лесен премин од една во друга земја.

Поради специфичностите, но и поради бројот на учесници вклучени во нелегалните активности, денес особено важни се нелегалните и присилни миграции поврзани со криумчарење на мигранти и миграциите поврзани со трговија со луѓе. Поради фактот дека истите резултираат со остварување на голем финансиски профит, во нив најчесто се вклучуваат и други лица чија намера е да за одредена, пред сè, економска корист, ги помогнат или извршат овие незаконите дејствија, на овие видови на миграции денес им се посветува особено значење.

⁹² Овој вид на миграции најчесто се одвиваат преку порозните гранични линии (последниве години, се претпоставува дека има десетина случаи каде сторителите на криминалното дејствие извршено во Република Македонија се лица кои мигрирале од Косово кои после извршувањето на криминалното дејствие во Република Македонија повторно се враќаат во Косово).

3.1. КРИУМЧАРЕЊЕ НА ЛИЦА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Миграциите поврзани со криумчарење на лица претставуваат многу сложен проблем бидејќи во исто време тие претставуваат и општествено прашање но и криминален акт. Од тој аспект, Протоколот на Обединетите Нации кој се однесува на миграциите поврзани со криумчарење на лица, како главна цел го има нивното намалување, спречување и целосно сузбивање.

Криумчарењето на лица главно се одликува со тоа што:

- Вклучува мигранти кои претходно се согласиле да бидат предмет на криумчарење;
- Криумчарењето на лица завршува со приститнувањето на мигрантите на нивната планирана дестинација; и
- Криумчарењето на лица секогаш е транснационално, што значи дека тоа се одвива помеѓу две или повеќе земји.

Глобализацијата на општествата, како најзначајна современа појава, значајно допринесува за значителен пораст на криумчарењето на лица така што денес, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе стануваат најголеми бизниси на организираниите криминални групи.

Слично како и кај трговијата со луѓе, главните причини за овој вид на миграции можат да се бараат во принудното раселување на населението поттикнато од природни катастрофи, војни, религиозни или етнички конфликти, политички прогон, граѓанска неслога како и сиромаштија или лоша економска состојба кои ги мотивираат мигрантите да ја напуштат земјата од каде потекнуваат.

Типичните фактори на понуда на земјите во кои се мигрира, се изразени преку потребата од ефтина работна сила, социјално осигурување, стабилна економска состојба и релативна благосостојба, политичка и општествена стабилност во земјата на дестинација и секако, постоење на

дијаспора (заедница која го формира критериумот за избор на земјата на дестинација), во најголемиот број на случаеви претставуваат фактори на понуда што ги исполнуваат повеќето земји членки на Европската Унија.

Криумчарењето на лица на просторот на Европскиот континент претставува политички најекспонираното прашање кое е поставено на највисокото место на националните агенди на Европските земји. Можното идно проширување на Европската Унија со вклучување на земјите од Западен Балкан, слободното движење на луѓе и пристап до пазарите на трудот, ксенофобијата и расизмот, како и економските побарувања предизвикани од намалувањето на активното население во земјите на Европската Унија, како и зголемената потреба за легална и контролирана економска миграција, го поставува ова прашање на врвот на Европската агенда.

Од друга страна, многу е тешко да се опише опсегот на делување на нелегалната миграција изразена преку криумчарење на лица. Податоците се засноваат на одредени моменти (барањата за азил) кои се сметаат за непрецизен показател и не можат да бидат основа за утврдување на вистинската големина на овој вид на миграција. Инаку, податоците што се однесуваат на барателите на азил во земјите на Европската Унија главно бележат значајно опаѓање⁹³. Според Интерпол⁹⁴, Еуростат⁹⁵, Европол⁹⁶ и

⁹³ Од јануари 2003 година се имплементира и започна да функционира EURODAC - база на податоци на отпечатоци од прсти за барателите на азил, која значајно придонесува за драстичното намалување на бројот на мигранти - баратели на азил во земјите членки на Европската Унија.

⁹⁴ ИНТЕРПОЛ (INTERPOL) чие полно име е Меѓународна кривична полициска организација, е организација за олеснување на меѓународната полициска соработка. Таа е формирана во 1923 година, денес во неа членуваат 188 земји а има годишен буџет од околу 59.000.000 \$. Седиштето на оваа организација е во Лион - Франција и е втората по големина меѓународна организација по Обединетите Нации.

⁹⁵ ЕУРОСТАТ (EUROSTAT) е Генерален директорат на Европската комисија со главна задача да и обезбеди на Европската Унија статистички податоци преку промовирање и хармонизација на статистичките методи на земјите членки на Европската Унија, земјите кандидати за членство и земјите членки на ЕФТА. Седиштето и се наоѓа во Луксембург, а статистичките резултати што се сумираат се прикажуваат во рамките на концептот на Европскиот статистички систем.

⁹⁶ ЕВРОПОЛ (EVROPOL), (кратенка од Европската полициска агенција) е агенција за криминалистичко разузнавање во Европската унија. Официјално, како ден на основање се смета 1 јули 1999 година. Има седиште во Хаг, а заклучно со 2007 година, Европол ги опфаќа сите 27 земји членки на Европската Унија и соработува со голем број партнери (земји или институции). На 1 јануари 2010 година Европол е реформирана како полноправна агенција на Европската Унија со што и доби зголемување на овластувањата.

Фронтекс⁹⁷, околу 500.000 нелегални мигранти годишно влегуваат во земјите на Европската Унија. Покрај оние 300.000 пријавени баратели на азил, поголемиот дел од овие азиланти се пренесуваат преку „Балканските тајни канали“. Најчесто, овие канали се користат за криумчарење на мигранти од земјите на Азија и Блискиот Исток, преку Иран, Турција и Бугарија до земјите од Европската Унија. Се е поголем бројот на Западно - Европски земји кои регистрирале постоење на организиран криминал поврзан со криумчарење на лица.

Последниве неколку години состојбата со овој вид на нелегални миграции во земјите од Западен Балкан значително се подобри, иако сеуште постојат одедени прашања кои предизвикуваат загриженост. Близу два милиони лица се вратија назад во своите домови во земјите од каде потекнуваат, околу 1,3 милиони лица сеуште се водат како раселени, вклучувајќи ги и 230.000 етнички Срби, Роми и други малцинства кои го напуштија Косово за време на кризата од 1999 година. Од претходните конфликти на просторот на Западен Балкан, Црна Гора, Србија и Косово и понатаму згрижуваат околу 390.000 бегалци. Тие претставуваат најголема заедница на бегалци во Европа и водечка транзитна област за криумчарење на лица.

Географската близина и општествено - културните врски меѓу земјите на потекло, транзит и дестинација, постоечките системи за транспорт и постоењето на дијаспора, ги дефинира главните патишта кои ги користат криумчарите. Криумчарењето на лица е ниско ризичен бизнис за организираните криминални групи кои меѓусебно ги споделуваат различните акти на нелегална миграција во различни земји, со што значително се отежнува контролата и откривањето на организираните криминални структури. Од овој нелегален бизнис се остваруваат огромни профити, а цената за извршените услуги се определува според националноста и финансиската состојба на мигрантите, ризикот од

⁹⁷ ФРОНТЕКС (FRONTEX) е агенцијата за координација и оперативна соработка помеѓу земјите членки на Европската Унија во областа на управување со надворешните граници. Седиштето и е во Варшава - Полска, формирана како специјализирани и независни тело главно е задолжено за координирање и оперативната соработка меѓу земјите членки на Европската Унија во областа на граничната безбедност. Активностите на Фронтекс започна да бидат целосно оперативни на 3 октомври 2005 година.

патувањето, степенот на професионалност на криумчарите и земјата на дестинација.

Што се однесува до криумчарењето на лица во земјите од Западен Балкан, посебно треба да се истакне дека:

- Сите земји од Западен Балкан (со исклучок на Косово) се држави потписнички на Конвенцијата за бегалци на Обединетите Нации од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Согласно на ова, тие ги донесоа Законите за азил и ги изменија сопствените кривични закони воведувајќи строги казнени одредби за криумчарењето на лица и нелегалното преминување на националните граници. Со ова, во земјите од Западен Балкан во помала или поголема мера се изврши усогласување на законодавствата во согласност со меѓународните стандарди и во сите нив постојат скоро еднакви нивоа на казнени мерки за прекршителите. Сепак, пред земјите од Западен Балкан сеуште остануваат уште многу работи што треба да се направат со цел да се спречи и сузбие нелегалното криумчарење на мигранти во согласност со европските стандарди. И понатаму, како главен проблем претставува недостатокот на статистички податоци и база на податоци за криумчарењето на лица направено од страна на организираниите криминални групи.

3.2. ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

За разлика од криумчарењето на мигранти, која во основа е поврзана со нелегални преминувања на границата, трговијата со луѓе главно се однесува на прекршување на основните човекови права преку негова експлоатација во рамките на организираниот криминал.

Според тоа, оваа појава се помалку се занимава со прашања поврзани со нелегални преминувања во и од одредена држава, а се повеќе се занимава со прашања поврзани со заштита на жртвите на трговијата и нивните права, како и со мерки за казнување на учесниците.

Трговијата со луѓе главно се одликува со тоа што:

- Жртвите на трговијата или никогаш не се согласиле, или само на почетокот биле согласни, незнаејќи за принудите и злоупотреба од страна на трговците;
- Трговијата со луѓе најчесто вклучува и нивна експлоатација во текот на нивното патување со цел да бидат остварени одредени дополнителни придобивки; и
- Трговијата со луѓе не мора секогаш да биде транснационална, што значи дека трговија на луѓе може да се одвива и во рамките на една држава.

Трговијата со луѓе е повеќедимензионален проблем кој се наоѓа високо на агендите на Владите на земјите од Западен Балкан. Тоа претставува податок дека овој вид на организиран криминал сеуште постои, како и дека борба против трговијата со луѓе сеуште не е доволно координирана и ефикасна. Со цел оваа констатација да биде подобрена, земјите на Западен Балкан последниве години превзедоа голем број на заеднички активности, меѓу кои и:

- Усогласување и имплементирање на законодавството на земјите од Западен Балкан во борба против трговијата со луѓе;
- Намалување на побарувачката на услуги што би ги давале лицата кои се жртви на трговијата со луѓе;
- Зголемување и соработката меѓу полициите на земјите од Западен Балкан во борбата против трговијата со луѓе;
- Постојана и засилена борба против криминалците кои остваруваат профит од ранливоста на луѓето кои сакаат да се

спасат од сиромаштијата, невработеноста, гладот и угнетувањето што се врши во нивната сопствена држава;

- Заштита на жртвите од трговијата со луѓе - особено жените и децата; како и
- Помагање на жртвите на трговијата со луѓе преку програми за нивна репатријација.

Иако претставува многу тежок криминал, сеуште во многу земји трговијата со луѓе се смета за помало кривично дело, за кое се предвидени полесни казнени одредби. Со поддршка на Европските институции и Европските програми (CARDS, Советот на Европа, SECI Центарот, Пактот за стабилност, ОБСЕ, ODIHR и ООН), последниве десетина години земјите од Западен Балкан посветија особено внимание на борбата против овој вид на криминал.

Во 2003 година од страна на Советот на Европа беа идентификувани земјите од Западен Балкан кај кои имаше голем недостаток во законодавствата поврзани со овие области на криминал. За исправување на недостатоците во сопствените законодавства, повеќето од нив до 2006 година направија значајни измени во соодветните казнени закони, донесоа нови стратегии и акциски планови, и направија организациски или структурни промени во државните служби и превзедоа други потребни активности за регулирање на претходно констатираните недостатоци. Во овој период преку ИОМ (Меѓународна организација за миграции), со вклучување и целосното учество на невладините организации, беше обезбедена поддршка за земјите од Западен Балкан за обезбедување на привремени дозволи за престој за жртвите од трговија со луѓе.

И покрај фактот дека на ниво на законска основа во борбата против трговијата со луѓе беа постигнати одредени подобрувања, сепак, како проблем се наметнуваше и сеуште се наметнува нивното конкретно имплементирање.

Трговијата со луѓе во која речиси без исклучок спаѓа и сексуалната експлоатацијата на ранливите поединци е во голема мера криминална активност на криминални групи длабоко инволвирани и поврзани со организираниот криминал. Поради ова, најголемиот дел од активностите на полицијата е насочен кон видливите делови на трговијата со луѓе занемарувајќи ги при тоа лицата и организациските структури кои стојат во позадина.

Трговијата со луѓе во најчест случај вклучува криминални организации кои користат закани и употебуваат сила, принуда, измами, лаги и слично. Таа се одвива преку повеќе различни, но меѓусебно поврзани активности, како што е регрутирањето, транспортот, сместувањето и експлоатација. Исто така, трговијата со луѓе не претставува еднократен настан бидејќи нејзините активности се изведуваат во еден релативно подолг временски период.

Организираните криминални групи ги искористуваат можностите на пазарот на сексуални услуги и пазарот на евтина работна сила од една страна, но и ранливата економско - социјална состојба на луѓето (пред се жените и децата) од друга страна. Во нивни прилог одат и големиот профит што можат да го остварат како и релативно малиот ризик да бидат откриени преку системите за контрола на границите. Малиот број на пријавени случаи како и ниската стапка на обвиненија за сторителите на кривички дела поврзани со трговија на луѓе се причина за постоење на сериозна загриженост.

Секоја земја од регионот на Западен Балкан треба да ги отстрани недостатоците при решавањето на проблемите поврзани со трговијата со луѓе преку усогласување на казнените одредби од постојното законодавство и заштита на жртвите преку подигање на свеста на учесниците во трговијата и зајакнување на процесот на реинтеграција на жртвите на трговијата со луѓе.

Секоја година стотици илјади мажи, жени и деца се жртви на трговијата со луѓе насекаде ширум светот. За колкава појава се работи, зборува Извештајот за трговијата со луѓе издаден од страна на Министерството за надворешни работи на САД во кој се наведува дека во

текот на една година околу 600.000 до 800.000 луѓе се жртви на трговијата со луѓе. Од нив околу 70 проценти се жени, а околу 50 проценти се малолетни лица. Меѓународната организација за миграци (ИОМ) проценува дека секоја година околу 500.000 жени се жртви на трговијата со луѓе на пазарите за проституција само во земјите на Европската Унија.

Во извештаите на ОБСЕ пак се споменува бројка од 1,2 милиони деца (на возраст под 18 години, купени или продадени за вршење на домашни работи, работа на фарми, работа во рудниците и во комерцијалната секс индустрија, како и за питачење или вршење на ситни кривични дела) се жртви на трговија со луѓе ширум светот за период од само една година. Според повеќе меѓународни невладини организации кои работат на ова поле, околу 30 проценти од жртвите на трговија со луѓе од земјите од регионот на Западен Балкан се деца.

Поради овие причини, земјите од Западен Балкан треба што побрзо да изготват или да ги прилагодат националните акциски планови за борба против трговијата со луѓе со стандардите на Европската Унија и одлуките на Советот на Европа за сузбивање на трговијата со луѓе и борба против сексуалната експлоатација на деца и детска порнографија, и истите да ги имплементираат.

Регионот на Западен Балкан најчесто се користи како транзитен пат и место на потекло на жртвите на трговија со луѓе, но не се ретки и случаевите кога овој регион претставува и место на нивна дестинација.

Близината до водечките земји на потекло на жртвите на трговија со луѓе, како што се Молдавија, Романија, Украина од една страна, и близината со земјите за влез во Европската Унија како што се Грција и Италија од друга страна, на криминалните групи што се занимаваат со трговија со луѓе од Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Србија и Република Македонија им овозможува да воспостават блиска и корпоративна меѓусебна соработка.

Трговијата со луѓе главно ги содржи следните неколку фази:

- Фаза на регрутација на жртвите, односно фаза кога жртвите на трговијата охрабрани од страна на нивните пријатели или роднини

се пријавуваат за работа во високо развиените земји (најчесто во земјите на Европската Унија) преку огласите кои секојдневно се објавуваат во печатените или електронските медиуми и интернетот⁹⁸;

- Фаза на фалсификување на документи за идентификација и транспорт, односно фаза кога од страна на организираниите криминални групи се обезбедуваат фалсификувани документи за лицата жртви на трговијата со луѓе;

- Фаза на запаѓање во долг, односно фаза кога на жртвите на трговијата им се одземаат личните документи за идентификација на самото место на пристигнување, за да по кртакo време, тие се соочат со неможност за исплаќање на огромниот долг што треба да им го исплатат на трговците за извршената работа, транспорт до местото на дестинација;

- Фаза на принуда, односно фаза кога насилството се користи како присилно средство за работа или исплаќање на долгот⁹⁹. Насилството од страна на трговците изразено преку закани често пати се упатува и до семејствата на жртвите; и

- Фаза на постојана експлоатација¹⁰⁰ односно фаза кога жртвите на трговијата со луѓе се препродаваат или се разменуваат меѓу

⁹⁸ Според повеќе истражувања, карактеристично е дека женските лица кои биле жртви на трговијата со луѓе најчесто се пријавуваат на огласите за работа како бeбиситeри, кeлнeрки, тaнчeрки, фoтoмoдeли и фpизeрки.

⁹⁹ Постојат бројни извештаи во кои се наведува дека жените - жртви на трговијата со луѓе, се чуваат во изолација, претепани, силувани и претворени во зависници од дроги, се со цел да ги задржат на претходно обезбедената работа која најчесто е неморална.

¹⁰⁰ Меѓународното присуство на Косово и во Босна и Херцеговина во доцните деведесетти години од минатиот и во изминатите неколку години од новиот век, создаде значителна побарувачка на сексуални услуги со што Косово и Босна и Херцеговина станаа водечки земји на дестинација на жени - жртви на трговија со луѓе. Се до 2004 година, мисијата УНМИК изготвуваше список на бар - клубови и објекти кои беа без ограничување за посета на персоналот на КФОР и УНМИК. Исто така, во овој период во Босна и Херцеговина и на Косово со помош ЕУФОР, КФОР и Агенциите за спроведување на законот, беа затворени голем број на јавни места каде се нудеа сексуални услуги.

криминалните групи со цел да се овозможи достапност на „нова стока“ или „пресна роба“ на клиентите, да се спречи нивното откривање, или пак да се дезориентираат жртвите со цел да ги спречат да воспостават контакт и да избегаат од „канците“ на криминалните групи.

Со оглед на погорното, што се однесува до трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан, особено треба да се истакне:

- Со цел за понатамошно подобрување на состојбата, како и запирање на овој вид на криминална активност на организираниите криминални групи од земјите од Западен Балкан, во наредниот период е потребно до крај да се реализираат предвидените активности во националните акциони планови за борба против трговијата со луѓе за негово спречување и целосно сузбивање; како и дека

- И кај овој вид на тежок криминал и понатаму како основен проблем претставува недостатокот на евиденција на случаевите на трговијата со луѓе направени од страна на организираниите криминални групи со цел да им се даде адекватна помош на жртвите на трговијата со луѓе.

ГЛАВА IV

1. ПРЕЗЕНТИРАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ СО НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

1.1. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Република Македонија е единствената држава во која по распаѓањето напоранешна Југославија со исклучок на краткиот конфликт од 2001 година, беше избегната војна, деструкција и раселување на населението. Последниве десет години во Република Македонија е видлив напредокот на земјата, политичката ситуација е стабилизирана, постигната е релативна безбедност на граѓаните и обезбедено е непречено функционирање на државните институции.

Потпишаниот Рамковен договор и измените во постоечките закони, се направени со цел да Република Македонија се прилагоди кон меѓународните стандарди. Спроведениот процес на имплементација на новите законски одредби исто така има позитивен ефект на полето на меѓуетничките односи и толеранцијата меѓу различните заедници што живеат во земјата. Во согласност со националниот Акционен план, реформата на правосудството, на кое меѓународниот фактор значајно забележува, одамна е започната, реформата на полицијата успешно се спроведе кон крај, а во моментов се вршат последните припреми на процесот на пристапување на земјата кон членство во Европската Унија за кое нешто Република Македонија, во три наврати доби препорака од Европската комисија за отпочнување на преговорите.

И покрај високиот процент на невработени лица (околу 30% од вкупното работоспособно население), оваа земја за време на големата светска економска криза од 2010 година покажа значајни и успешни економски резултати. Најтешкиот проблем, изнаоѓање на решение во спорот за името што и го наметна јужниот сосед - Грција, ја држи оваа земја во заложништво попречувајќи го нејзиното интегрирање во Европската Унија и НАТО.

Како и во другите земји од регионот на Западен Балкан, и во Република Македонија сеуште се чувствуваат последиците од транзицијата со што му овозможуваат одлични услови на организираниот криминал за негов побрз развој.

Во Член 29 од Законот за Јавно обвинителство на Република Македонија е наведена правната дефиниција за организиран криминал, која во целост соодветствува со меѓународните дефиниции. Главната задача на Единицата за борба против организираниот криминал и корупција од сите видови, формирана во рамките на Канцеларијата на јавното обвинителство на земјата од една страна, и новоформираниот Сектор за борба против организиран криминал во рамките на Министерството за надворешни работи од друга страна, укажуваат дека во Република Македонија континуирано се води организирана борба против организираниот криминал.

Република Македонија, како и останатите земји од Западен Балкан не е имуна на организираниот криминал. Истиот, во Република Македонија ги има следните облици - шверц на мигранти, оружје и голем број различни стоки (цигари, алкохол, нафта и др.), трговија со дрога, измами со јавни набавки, стечаи, приватизации и разни даночни измами. Во целина не е можно да се проценат направените штети од организираниот криминал во земјата, но се цени дека тие изнесуваат неколку стотици милиони евра. Истрага за одредени видови на организиран криминал континуирано се води, и за добар дел од овие истраги има и судски разрешници.

Сепак, според официјалните податоци за периодот 2001 - 2010 година евидентирани многу малку организиран криминални групи. Овие криминални групи, вклучително и криминалните групи поврзани со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе најчесто се со мешана национална структура и оперираат во земјата и во странство, а „заработените“ финансиски средства од нелегалната активност најчесто ги инвестираат во друг вид на легални бизниси. Овие организирани криминални групи се составени од пет до 30 криминалци (во зависност од видот криминал) и имаат внатрешна хиерархиска структура и

поделени улоги и задачи од типот на финансиер, организатор, возач, курир и слично.

Како и кај сите кривични дела, најголем проблем на органите на прогонот на Република Македонија претставува докажувањето на стореното кривично дело. Истоа така, специфично е тоа што членовите на организираните криминални групи кои беа обвинети во изминатите десетина години, средства стекнати од криминалните активности ги вложуваат во легални бизниси.

➤ **Криумчарење на лица во Република Македонија**

Од 2001 до 2003 година во Република Македонија официјално не се регистрирани кривични дела поврзани со криумчарење на мигранти. Во 2004 година регистрирани се 21 кривично дело поврзано со криумчарење на мигранти, додека во 2005 година регистрирани се 35 вакви дела. Во 2006 година се регистрирани 23, во 2007 година 32, а во 2008 регистрирани се рекордни за поледните десет години, 36 кривични дела. Во 2009 и 2010 година забележано е извесно намалување, при што се регистрирани 26, односно 27 кривични дела поврзани со криумчарење на мигранти.

Што се однесува до бројот на криминални групи поврзани со овој вид на криминални дела, тој варира и зависи од изворот што се следи. Многу малку, односно од 10 до 20 проценти од регистрираните кривични дела поврзани со криумчарење на мигранти се извршени од поголеми организирани криминални групи. И кај овој податок имаме тазлична интерпретација во зависност од изворот од кој се следи податокот. Карактеристичен е сличајот од 2004 година кога организирана група составена од 31 член (главно лица од Албанија, Црна Гора, Србија и Република Македонија), потпомогната од тројца припадници на македонската гранична полиција, преку девет најразлични видови на нелегални активности прокриумчариле околу 100 лица преку Македонско - Грчката граница.

Од страна на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија во покарактеристичните кривични дела за 2008 година,

регистрали се 11 дела на организирани групи за криумчарење на мигранти, во 2009 година 5 дела, и во 2010 година 6 кривични дела поврзани со криумчарење на мигранти.

➤ **Трговија со луѓе во Република Македонија**

Неофицијално, се смета дека во Република Македонија во текот на една година по околу 2.000 луѓе, главно жени, се жртви на трговија на луѓе што се одвива преку или во земјата, со што криминалните групи остваруваат годишен профит од околу 30 милиони Евра. Главна тешкотија претставува нивното откривање како и нивното целосно судско докажување. Официјално, надлежните институции на Република Македонија во 2001 година не евидентирале ваков вид на криминал, во 2002 регистрирале 18 кривични дела поврзани со трговија со луѓе, додека во 2003 година забележани се 42 кривични дела поврзани со трговија со луѓе, односно најмногу во последниве десет годин. Во 2004 година се регистрирани 19, во 2005 година 12, додека во 2006 и 2007 година по три кривични дела поврзани со трговија со луѓе. Во 2008 година имаме 10, а во 2009 година осум кривични дела поврзани со трговија на луѓе. За разлика од претходните, во овие години за прв пат посебно регистрираат кривичните дела поврзани со трговија со малолетни лица.

Што се однесува до трговијата со малолетно лице, речиси сите дела поврзани со трговија со луѓе отпаѓаат на трговија со малолетни лица. Во 2008, 2009 и 2010 година регистрирани се само по еден случај на трговија со луѓе, но во истите години регистрирани се девет во 2008 година, седум во 2009 година и три во 2010 година, кривични дела поврзани со трговија на малолетно лице.

Од друга страна, што се однесува до податокот за бројот на вклучени криминални групи, тој е различен во зависност од изворот што се следи. Истото важи и за бројот на сторители на кривични дела за кои постапките за докажување траат подолго време. Инаку, само во 2004 година регистрирани се 19 случаи со вклучени 13 криминални групи и

52 сторители на кривични дела поврзани со трговија на луѓе.

Според оценките на меѓународните организации, Република Македонија најпрвин претставува транзитна земја, пред се за жртвите од Бугарија, Молдавија, Романија и Украина, кои завршуваат на пазарот во Албанија, а дел од нив, преку Италија се упатуваат во Франција и Велика Британија. Има случаи кога жртвите завршуваат и во други земји на Централна и Југоисточна Европа, како и на пазарите во Косово, Црна Гора и Србија. Се смета дека Република Македонија се повеќе станува земја на потекло за жртви со кои се тргува во Италија, додека пак земја на дестинација за жртвите што доаѓаат од Бугарија, Молдавија, Романија и Украина.

1.2. РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Војната во некогашна Југославија и меѓународните санкции од деведесетите години извршија длабоко влијание врз политичката, економската и социјалната состојба и создадоа поволни услови за формирање на голем број на организирани криминални групи не само во Србија, туку и во целиот регион на Западен Балкан. Падот на режимот на Слободан Милошевиќ во 2000 година, имплицараше релативно нестабилна состојба во Србија, па новата српска влада беше приморана решително да се справи со предизвиците предизвикани со транзицискиот и повоениот период, вклучувајќи го и справувањето со организирани криминални групи од сите видови на криминал.

Со акцијата наречена „Сабја“, веднаш по атентатот на тогашниот премиер на Србија Зоран Ѓинѓиќ во 2003 година, органите на прогон на Србија, сериозно и одлучно се зафатија со борбата против организираниот криминал. Во борбата против организираниот криминал во Србија во овој период беа постинати и други успешни акции како што е откривањето на подготовката за атентат на Премиерот Додик, од страна на организирана криминална група од пет атентатори од српска и хрватска националност, поради неговото ангажирање во борбата против организираниот криминал и најавеното отварање на Специјален

оддел за подобрување на борбата против организираниот криминал во Србија како и неговите напори во справување со сомнителните процеси на приватизација на фирми со општествениот капитал. Сепак, и покрај успехот постигнат против Земунскиот клан, и откривањето на учесниците во атентатот на Премиерот Додиќ, во Србија во овој период не беше значајно подобрена состојбата на овој план.

Со низа конкретни мерки преземени од страна на Владата на Србија во последниве неколку години, се чини дека спрегата што постоеше помеѓу безбедносните служби, организираните криминални групи, политичарите и поранешните парамилитарни сили подржани од страна на режимот на Слободан Милошевиќ инсталирани за време на војната во деведесетите години, во голема мера е разбиена. Реформите за поделба на безбедносните и полициските агенции за разузнување и воведување на граѓански надзор веќе се завршени и сега се чека на забрзаното започнување на нивната борба против организираниот криминал од сите видови.

Разрешувањето на проблемите поврзани со поранешниот босанско - српски генерал Ратко Младиќ и останатите воени криминалци за кои се распишани меѓународни потерници за апсење и нивната екстрадиција кај Меѓународниот трибунал за воените злосторства во поранешна Југославија, претставуваа клучни моменти со кои треба да се констатира значаен напредок во отстранување на организираниот криминал во Србија. Бидејќи истото е направено, уапсени се и предадени послените двајца воени злосторници Ратко Младиќ¹⁰¹ и Горан Хаџиќ¹⁰², Србија доби значајна

¹⁰¹ Екстрадицијата на Ратко Младиќ во Меѓународниот суд за воени злосторници во Хаг беше извршена на 31 мај 2011 година откако претходно тој беше уапсен од страна на српските полициски сили на 26 мај 2011 година во селото Лазарево кај Зрењанин. Со актуелното обвинение на Хашкото обвинителство, Ратко Младиќ во 11 точки се товари за геноцид, злосторства против човештвото врз несрпското население и кршење на законите и обичаите на војување за време на војната во Босна и Херцеговина од 1992 до 1995 година. Со испорачувањето на Ратко Младиќ на Хашкиот трибунал, Србија ја исполни својата меѓународна и морална обврска и покажа дека има напредок во борбата против секаков вид на организиран криминал.

¹⁰² Екстрадицијата на последниот хашки бегалец Горан Хаџиќ е извршена на 22 јули 2011 година, откако претходно, на 20 јули 2011 година тој беше уапсен. Хашкиот трибунал го товари поранешниот претседател на Република Српска Краина за воени злосторства направени во Вуковар. За време на воените дејствија во текот на деведесеттите тој се смета за одговорен за мачење и протерување на Хрватите од источна Славонија, како и за ограбување на напуштените куќи на Хрватите.

подршка од меѓународната заедница и успешно ги продолжува претпристрапните преговори за членство во Европската Унија кои беа прекинати во мај 2006 година, односно откако Србија не успеа да го предаде избегнатиот воен злосторник Ратко Младиќ до претходно определениот краен рок (30 април 2006 година). Со екстрадицијата на послените двајца воени злосторници, Србија речиси во целост ги реализира и одредбите од Договорот за стабилизација и асоцијација за приклучување и полноправно членство во НАТО.

Од 1 јануари 2006 година во Србија стапи на сила новиот Кривичен закон во кој се видоизменети и значајно подобрани членовите што се однесуваат на дефинирањето на организираниот криминал и организираните криминални групи од сите видови и предвидени се поголеми затворски казни за членовите на организираните криминални групи, со што се обезбедија трајни основи за отпочнување на ефикасна борба против организираниот криминал во Србија.

Имајќи ја во предвид моќта на организираниот криминал главно изразена преку трговија со дрога, трговијата со луѓе и економскиот организиран криминал, по се изгледа дека истиот претставува клучна закана за внатрешниот мир и стабилност на оваа земја. Корупцијата, приватизациските измами, перењето пари и приходите стекнати од друг вид на криминални дејствија, предизвикуваат загриженост идентична на забележените состојби во останатите држави од регионот на Западен Балкан. И покрај тоа што после 2000 година, шверцот на нелегални стоки, вклучително и шверцот со нафта и цигари беше делумно намален, а собирањето на јавните приходи значително подобро, сепак, сеуште присутното нелегалното збогатување на поединци ја поткопува довербата на граѓаните во владеачките политички структури, органите на прогон и судскиот систем на оваа држава.

Последниве години поголем број на случаеви на организиран криминал завршија со судски пресуди (особено пресудите поврзани со атенатот на премиерот Ѓинѓиќ), и бројот на убиства значително се намали, институциите на државата постигнаа значајни резултати во борбата против сите видови на организиран криминал во Србија.

➤ **Криумчарење на лица во Србија**

Официјалните податоци што можат да се најдат поврзани со криумчарењето на лица во Србија за претходниот десетгодишен период се доста сиромашни. Од друга страна, овие податоци и значајно се разликуваат во зависност од изворот од кој се добиени. Ако на овие констатации го додадеме и фактот дека методологијата на евидентирање значајно им се разликува, доаѓаме до еден заклучок дека бројот на криминални дела поврзани со криумчарење на лица, учеството на организирани криминални групи во криумчарењето на лица, бројот на сторители и бројот на жртви на криумчарењето значајно се разликува.

Иако сиромашни, официјалните податоци велат дека во 2003 година, во Србија се забележени 27 кривични дела поврзани со организирано криумчарење на лица, во кои биле вклучени 16 организирани криминални групи и учество на 64 криминалци. Во 2005 година бројките што се однесуваат за вкупните нелегални миграции поврзани со криумчарење на мигранти видливо се зголемени: евидентирани се 27 кривични дела на криумчарење на лица со учество на 219 нелегални мигранти и 87 сторители на криминални дејствија поврзани со криумчарење на мигранти. Дури 73 лица сторители на криминални дејствија поврзани со криумчарење на мигранти биле српски државјани. Инаку, само во 2005 година на територијата на Србија нелегално влегле 1.076 странски државјани. Најголемиот број од нив биле спроведени со активно учество на организирани криминални групи од Србија. Податоците за криумчарењето на мигранти во останатите години варираат, но сепак се забележува дека во 2008, 2009 и 2010 година постои одредено нивно зголемување.

Што се однесува до половата структура на откриените жртви на криумчарење, неизоставно треба да се нагласи дека бројот на женски лица, во споредба со изминатите години, значително се зголемува во однос на бројот на мажи (вкупно 115 жени, што претставува пораст од околу 100 проценти). Ваквиот значителен пораст на жени се толкува како значителен пораст на процентот на оние мигранти кои можеби подоцна

биле жртви на трговија со луѓе заради сексуална експлоатација. Според податоците забележан е пораст на криумчарењето на малолетни лица (135 нелегални мигранти или пораст од околу 60 проценти), кое што може да се толкува на сличен начин.

➤ Трговија со луѓе во Србија

Министерството за внатрешни работи на Србија за 2003 година регистрирало 17 кривични дела поврзани со трговија на луѓе направени од страна на 106 сторители поврзани во 16 организирани криминални групи. Во Србија, во 2003 година полицијата идентификуваше 49 жртви на трговија со луѓе од кои најголемиот број на жртви биле од Романија, Молдавија, Украина и Руската Федерација. Официјални споредбени показатели за движењето на трговијата со луѓе, со исклучок на наведената констатција дека бројот на тргувани лица бележи намалување како и дека во 2005 година, од вкупно 44 жртви на трговија со лица, 21 лице биле странски државјани пред се од Молдавија, Романија и Украина, како и за движењето во последните неколку години, официјално сеуште не се соопштуваат. Сепак, неофицијално се смета дека во Србија појавата на жртви на домашна, внатрешна трговија со луѓе, особено на малолетни лица е во значителен пораст¹⁰³.

Релевантните меѓународни организации за борба против трговија со луѓе, наведуваат дека Србија главно претставува транзитна земја за жртвите што доаѓаат од земјите на Централна и Југоисточна Европа и завршуваат на пазарот во Босна и Херцеговина, како и за жртвите што доаѓаат од Молдавија, Романија и Украина и завршуваат на пазарите во Италија и другите Западно - европски земји. Според истите извори, Република Србија претставува земја на дестинација за жртвите што доаѓаат од Украина и Молдавија, додека земја на потекло за жртвите што завршуваат на пазарите во Германија, Холандија и Шпанија.

¹⁰³ Така на пример, само во првата половина на 2004 година страна на невладината организација „АСТРА“ дадена е помош 30 жртви на трговија, од кои 22 лица беа домашни, а осум странски државјани.

1.3. РЕПУБЛИКА КОСОВО

Во текот на деведесетите години Косово беше зафатено од виорот на војните во поранешна Југославија, кое слично на Босна и Херцеговина, се најде во ситуација да повоената реконструкција и транзиција ја извршува под управата на УНМИК. Иако официјално веќе е решен статусот на Косово, според разговорите за идниот статус на Косово што се водат под медијација на Обединетите Нации, како основен услов за признавањето на независно Косово ја посочија состојбата со институциите и службите за безбедност на државата како и прилагодувањето на косовскиот правен систем со Европското право и негова целосна примена. Од особен интерес беше и состојбата со борбата против организираните криминални групи од најразличен вид, а особено борбата против организираните криминалци со Албанско етничко потекло.

Неколку години по прогласувањето на независноста, пред Косово¹⁰⁴ сеуште стојат нерешените проблеми со уништените имоти, застарената технологија на претпријатијата, проблемите во процесот на приватизацијата кој е под огромно влијание на политички и криминални структури, колапс на производствениот сектор и огромна невработеност. Од крајот на косовскиот конфликт во 1999 година колу 200.000 срби побегнаа од Косово, додека денес во Косово живеат едвај околу 100.000 срби.

Од неодамна, Србите во северниот дел на Косово објавија вонредна состојба и се заканија дека ќе ги напуштат претходно договорените односи со УНМИК поради недоволна заштита на српското население и превземање на граничните премини во рацете на косовската полиција.

¹⁰⁴ Сообраќањето на Косово и Метохија на 17 февруари 2008 година, еднострано прогласи независност на автономната покраина Косово и Метохија од Република Србија. На седницата на парламентот, за Декларацијата за независност се озјасниле сите 109 присутни парламентарци. Истата вечер Владата на Србија ја поништи оваа одлука прогласувајќи ја како противправен акт на привремените органи во Приштина. На седницата на Српското собрание што се одржа на 18 февруари 2008 година 225 пратеници гласаа за потврда на одлуката на Владата на Србија за поништување на едностраното прогласување на независност на Косово и Метохија. На 8 октомври 2008 година, Генералното собрание на Обединетите нации усвои предлог резолуција со која Србија бара мислење од Меѓународниот суд за правдата со седиште во Хаг дали независноста на Косово и Метохија прогласена во складот со меѓународното право. Заклучно со 30 септември 2011 година независноста на Косово ја признаа 80 (41%) од 193 земји членки на Обединетите Нации.

Косово има сопствена полициска служба која, споредено со полициите во останатите држави во регионот, е адекватно опремена и добро подготвена, особено кога се работи за единиците за борба против организираниот криминал, но е со недоволен персонал и со недостаток на искуство при употреба на новите правила и процедури. Во претходниот период, во Косово постоеше недоверба во работењето на Цивилната полициска единица на УНМИК, која беше составена од полицајци на околу 50 држави без официјален Министер и Министерство за внатрешни работи.

Косово до 2008 година не ги имаше усвоено сите стратегии за борба против криминалните групи базирани на европските и меѓународни стандарди, имаше недостаток на соодветни системи на известување, непостоеја или беа некомпатабилни базите на податоци, беа нејасни или воопшто непостоеја законски одредби за заштита на сведоци (кои се значајни особено за истрагите на организираните криминални групи) како и многу други претпоставки од витално значење за ефикасно функционирање на државата.

Одделот за организиран криминал беше во склоп на Косовскиот заштитен корпус (КЗК)¹⁰⁵ кој превзеде се повеќе надлежности сведувајќи го меѓународниот фактор на вршење на мониторинг. Постигнатиот напредок сепак сеуште не е недоволен во поглед на воспоставувањето на стандарди на една самостојна и суверена држава каква што Косово претендира да биде. За разлика од останатите соседни држави, политичкиот и економски вакуум во кој се наоѓа Косово, сеуште нуди големи можности за организираниот криминал.

Во Привремениот кривичен законик на Косово кој стапи во сила во април 2004 година, јасно е дефиниран поимот на организирана криминална група, во кој за членовите во зависност од задачите што ги извршуваат, предвидени се казни затвор од минимум пет години, додека

¹⁰⁵ Косовскиот заштитен корпус (КЗК) беше формиран во 1999 година, по расформирањето на Ослободителната војска на Косово и на негово чело стои поранешниот генерал на ОВК Агим Чеку. Оваа организација, чии членови се на платниот список на Обединетите нации, а под контрола на НАТО, беше формирана за да помага во обновата на Косово, во елементарни непогоди и во слични ситуации.

за водачите на организираниите криминални групи предвидената казна затвор се движи од седум до 20 години.

И покрај овие законски одредби, од 2003 до 2004 година, 27 организирани криминални групи извршиле 27 случаи на организиран криминал поврзан со трговијата со дрога (15 случаи и групи со околу 150 членови), трговија со луѓе (82 случаи во кој се уапсени 83 лица) како и на друг вид на криминал. Исто така, во Косово не постои институцијата која може да ги обезбеди бараните статистички податоци за организираниот криминал вклучен во трговијата со дрога, трговијата со луѓе, шверц на мигранти, избегнување на плаќање на даноци и корупција и друго. Организираниите криминални групи лоцирани во Косово најчесто се организирани на основа на постоење на традиционални семејни врски, или припадност на поранешни организации (Ослободителната армија на Косово (ОВК) и други.

➤ **Криумчарење на лица во Косово**

Околу 220.000 припадници на малцинствата кои живеат во Црна Гора и Србија ја очекуваат нивната повторна интеграција на Косово, поради насилното востание на албанците од што живеат во северниот дел на Косово, што се случи во март 2004 година. Неколкудневните немири предизвикаа раселување на повеќе од 4.000 членови на малцинството, пред се Срби, но исто така и Роми. Под закрила на Обединетите Нации, меѓународните организации заедно со Канцеларијата за враќање на UNMIK и Привремените институции на самоуправата на Косово (Косовската полициска служба) превзедоа итни акции за решавање на сите општествени проблеми на овие лица.

Во овој период беше забележано дека пазарот за криумчарење на лица е високо профитабилен на Косово, без разлика дали се однесува за организирање на криумчарење на лица или за олеснување на патните аранжмани (агенции за патување) или пак за привремено прифаќање и пренесување на нелегалните мигранти низ територијата на Косово и слично.

Единицата за истраги на граничната полиција на Косовската полициска служба во 2005 година пријави 105 случаеви на нелегална миграција, додека пак од страна на Меѓународниот обвинител, кој соработува со Одделот за правда на UNMIK, пријавени беа седум случаеви на криумчарење на мигранти сторени од страна на 27 сторители и непознат број на мигранти од Пакистан, Бангладеш и Индија. Наредните години забележано е зголемување, така што во 2008 година евидентирани се 126 случаеви на нелегална миграција, 2009 година 132 случаеви а во 2010 година постојат различни официјални податоци кои се движат од 120 до 180 случаеви на криумчарење на лица.

И во последниве три години најголемиот број на лица кои биле предмет на криумчарење се лица во Косово биле мигранти од Кина, Индија и Пакистан, а нивна крајна цел биле земјите на Европската Унија - Италија и Германија.

➤ **Трговија со луѓе во Косово**

Големите промени во полициските структури и одделенијата за борба против трговијата со луѓе во Косово придонесоа за официјално изнесување на крајно нецелосни податоци за овој вид на криминал. Меѓународните полициски службеници вклучени во борба против трговијата со луѓе, со помош на меѓународниот координатор за борба против трговијата со луѓе, во 2003 година забележаа огромен број на случаеви на внатрешна трговија на луѓе, особено малолетни лица на возраст од околу 15 години. Според нив, во 2004 година, 48 жртви биле идентификувани, од кои 11 биле деца на возраст под 18 години. Најголемиот дел од жртвите доаѓаат од Молдавија (17), Албанија (13), а само 11 биле од Косово.

Според официјалната анализа направена од страна на Одделението за борба против трговијата со луѓе на УНМИК за 2005 година биле регистрирани вкупно 95 кривични дела, 90 сторители биле обвинети, а 34 учесници приведени. Повеќето од сторителите биле етнички Албанци (45), а било тргувано со 49 жртви од кои 14 биле деца. 38 жртви, од кои 11

деца, прифатиле да им биде дадена помош со засолниште и делумна репатријација.

Во 2005 година од страна на Косвската полиција биле изведени неколку поголеми акции за откривање на криминални групи, додека во 2006 и 2007 година заедно од страна на Одделението за борба против трговијата со луѓе биле пребарани 603 простории од објекти, затворени 15 и приведени 20 лица поради учество во трговоја со луѓе и проституција. За останатите три години податоците за бројот на кривични дела поврзани со трговија со луѓе значајно се разликуваат, но јасна констатација е фактот дека трендот на кривични дела поврзани со трговија со луѓе (особено на трговија со малолетни лица и жени) во 2008, 2009 и 2010 година има значителен пораст.

Меѓународните организации за борба против трговија со луѓе го класифицираат Косово како транзитна земја за жртвите на трговија со луѓе што доаѓаат од Белорусија, Молдавија, Романија, Руската Федерација и Украина за да понатаму со жртвите се тргува на пазарите во Албанија, Босна и Херцеговина, Италија и други земји од Европската Унија. Според нивната анализа, Косово е место на дестинација на жртвите што доаѓаат од Молдавија, Романија, Украина, Бугарија и Руската Федерација. Од друга страна, Косово се смета за место на потекло за жртвите со кои се тргува на пазарите во земјите од Европската Унија - Италија, Австрија и Велика Британија.

1.4. РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА

Со почетокот на 1991 година во Албанија започна процесот на транзиција. Со оглед на турболентните настани што во овој период се случуваа во нејзина близина, на Балканот, во тогашна Југославија, овој процес беше под големо влијание на различни фактори. Како поважни, се издвојуваат:

- Промените во политичкиот систем на Албанија, кои беа придружени со промени во економскиот систем, како и во

делот на приватната сопственост на граѓаните, кои се одвиваа под влијание на различни политички, партиски и друг вид на притисоци и со голема доза на корупција;

- Големата пирамидална криза од 1997 година, при која што големи финансиски средства преминаа во рацете на мал број на луѓе, што доведе до масовно незадоволство на граѓаните на Албанија и промена на владата;

- Големiot прилив на Косовски бегалци за време и после Косовската криза од 1999 година; како и

- Големата миграција на граѓани на Албанија во земјите од Европската Унија, а особено во Грција и Италија.

Со оглед на нивниот најразличен карактер, ваквите промени намтнаа уште поголем притисок врз процесот на демократизација на албанските институции. Историски гледано, со сигурност може да се изведе општа констатација дека организираниот криминал во Албанија претставува во целост појава која е карактеристична за само за транзициониот период. Иако тој е доста нејасен и недокажан, организираниот криминал во Албанија и понатаму претставува етнички хомоген и хиерархиски структуриран концепт на криминал во албанското општество.

После колапсот со пирамидалите штедилници во 1998 година, Албанија направи институционални реформи воведувајќи специјални Дирекции за борба против организираниот криминал, како во рамки на Канцеларијата на Јавното Обвинителство, така и во рамките на Министерство за јавен ред (Министерство за внатрешни работи), и Центарот за борба против нелегалната трговијата. Сепак, и покрај направените реформи во правиот систем на Албанија, како и ратификација на Конвенцијата за борба против транснационалниот организиран криминал во јули 2002 година, Албанија се чини сеуште не

успеа соодветно да ги прилагоди и имплементира постојните закони. Општа е констатацијата дека во Албанија, акциите што се превземаат за сузбивање на организираниот криминал се сеуште на ниско ниво.

За да ја подобри меѓународната размена на информации поврзани со организираниот криминал, Албанија, не само што ја подобри правната рамка, туку превзеде и низа интензивни индивидуални обуки на пооделни државни служби.

Од друга страна, за да одговараат на меѓународните и европски стандарди, беа днесени голем број на измени во Кривичниот закон, беа усвоени дополнителни закони, како што е Законот за Спречување и сузбивање на организираниот криминал, Законот за Спречување на перење пари, и беа превземени редица на законски мерки за борба против финансирањето на тероризмот.

Денеска, Албанија посветува големо внимание на борбата против организираниот криминал. Во албанското законодавство, под организиран криминал се подразбира многу моќен криминал кој поседува многу големи суми на пари, и претставува најголема закана на општеството, државата и граѓаните.

Со самото појавување, користејќи ги постојните слабости на Албанија, организираниот криминал стануваше се помоќен. Неговите најразлични облици во форма на трговија со дрога, криумчарење на лица, цигари, оружје и други стоки, економски криминал, корупција, и мошне лесно ги зајакнаа врските со соодветните криминални организации од другите странски земји. Развојот на организираниот криминал во Албанија беше поттикнат и од фактот што старите проблеми со бирократијата, апатијата на граѓаните и вработувањето во јавните служби врз политички критериуми, остана да преовладуваат и понатаму, значајно забрзвајќи го при тоа целокупниот коруптивен процес на албанското општество.

Миграционите текови кои започнаа во доцните деведесетти години на минатиот век, придонесоа голем број на албанци да заминат во земјите на Европската Унија, но и во други земји ширум светот. Како резултат на истиот менталитет, јазик, обичаи, семејни и пријателски

врски, беа формирани етнички албански криминални групи со цврсти врски кои соработуваа со организирани криминални групи во Алабанија. И покрај тоа што овие криминални групи се организирани на старомоден традиционален начин, во нив има и лица државјани на странски земји, пред сè Италијани, Белгијци, Германци, Граци и други. Членовите на овие криминални групи се во голем дел високо образовани лица, понекогаш дури и службеници во државната администрација, судството, владата, или се вработени во даночната управа, царинските и полициските служби. За разлика од претходните периоди, современите организирани криминални групи во спроведувањето на сопствените криминални активности употребуваат многу софистицирани техники и содржини.

Почнувајќи од 2005 година, Владата на Албанија активно се влучи во борба против организирани криминални групи, зголемувајќи го при тоа угледот на Министерството за внатрешни работи и албанската државна полиција. Така, во официјалните извештаи на Албанија се наведува дека во 2005 година, во поглед на организираниот криминал, биле регистрирани 2.316 организирани кривични дела, извршени од страна на 2.600 членови на организирани криминални групи од кои половината биле уапсени. Најголемиот број на кривични дела извршени во Албанија се поврзуваат со економскиот криминал и перењето пари, потоа трговија со дрога, како и недозволена трговија од сите видови, вклучително и криумчарење на мигранти и трговија со луѓе.

➤ **Криумчарење на лица во Албанија**

Мсовната поддршка од страна на меѓународните организации и тела во последните десетина години, како и сè позачестените и ефикасни контроли од страна на полицијата доведоа до создавање на нови препреки за криумчарите на мигранти во Албанија. Најголемиот успех на полето на криумчарењето на лица е постигнат во пресекувањето на поморските патишта кон Италија и во гонењето на значително голем број на криминалци што се занимаваат со овој вид на нелегален бизнис. Пред

пресекувањето на поморските патишта по кој се одвиваше криумчарењето на лица од Албанија до Италија, најверојатно околу 100.000 лица го искористиле овој пат за да влезат во земјите на Европската Унија. Од овој вид на нелегален бизнис во периодот помеѓу 1998 и 2002 година во Албанија се оствариле од околу 60 до 100 милиони евра во вид на незаконски приходи.

И покрај прекинувањето поморските патишта на нелегалното криумчарење на лица, трендот на заработка од овој вид на бизнис останува примамлив и во наредните години. Примената на копнените патишта за криумчарење на лица во последниве години станува основна практика (особено тоа се однесува за границата на Албанија со Косово во должина од 174 километри тешко пристапен планински терен и слабо обезбеден од страна на граничната полиција).

Во поглед на случаи на криумчарење на мигранти, во 2003 година Албанија официјално прикажа само 16 случаи во кои се вклучени исто толку организирани криминални групи, со вкупен број на 58 сторители. Во 2004 година, според регистрираните податоци, заведени се 365 случаи (280 случаи според изворите на Јавното обвинителство на Албанија) на нелегално преминување на границата, организирање и обезбедување помош за изведување на ваквите кривични дела во кои биле вклучени 644 сторители (516 случаи според изворите на Јавното обвинителство на Албанија), пред се лица со потекло од Косово. Во 2005 година, Албанија официјално пријави 123 случаи извршени од страна на 259 сторители, од кои во 13 случаи беа вклучени организирани криминални групи.

За наредните години неколку години нема точна официјална бројка на дела поврзани со криумчарење на лица како и за точниот број на сторители.

Особено е важно да се спомене дека северната граница на Албанија се повеќе се користи и за нелегално криумчарење на оружје, дрога и друг вид на стока од страна на албанските криминалци кои остваруваат блиска соработка со организирани криминални групи од Косово, Република Македонија и Србија.

➤ **Трговија со луѓе во Албанија**

Спред официјално презентираниите резултати во борбата против трговијата со луѓе, во Албанија, во 2003 година, 24 криминални групи биле вклучени во трговија со луѓе и истите биле кривично гонети (нема информации за бројот на случаи и сторители). Во 2004 година, биле откриени 13 криминални групи со 74 регистрирани случаи на трговија со жени заради сексуална експлоатација со вклучени 115 сторители. Во истата година, биле пријавени девет случаи на трговија на деца, вклучувајќи 11 сторители. Во 2005 година, полицијата откри 30 случаи на трговија со жени со 49 сторители и 10 случаи на трговија на малолетни лица со 16 сторители. Според збираниот извештај на полицијата на Албанија, во истата година биле откриени 21 организирана криминална група со 75 сторители за сторени кривични дела поврзани со трговија со жени заради проституција и трговија со оружје.

Од друга страна, според Канцеларијата на Јавното Обвинителство на Албанија, за истиот период биле регистрирани 409 случаи на трговија со жени, со 439 сторители. Вака презентираниите статистички податоци, поради нивните разлики, негативно влијаат врз утврвувањето на фактичката состојба и спроведување на правилна анализа, само потврдуваат дека трговијата со луѓе во Албанија е проблем кој зазема се поголем замав.

Како и да е, како прво, општа констатација е дека Албанија претставува транзитна земја пред се за жртви тргувани од Молдавија, Романија и Украина, а наменти за пазарите во Грција, Италија и Велика Британија. Како второ, Албанија е земја на потекло за жртви на трговијата чија дестинација се главно Западно - европските земји: Белгија, Франција, Грција, Италија, Холандија, Велика Британија и Германија, и како трето, Албанија е земја на дестинација за жртвите на трговија со луѓе кои водат потекло главно од Молдавија, Романија и Украина. Исто така, неопходна е потребата од посебно внимание на трговијата со деца, (особено на децата од Ромска националност, како и децата Цигани и Египќани) која во Албанија е во значителен пораст). Официјалните податоци и за оваа појава очигледно

се парцијални и се раликуваат, и истите претставуваат само уште еден дел од основниот проблем што постои.

1.5. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Состојбата во Босна и Херцеговина после распаѓањето на некогашна Југославија, или ако на случувањата се гледа од еден одреден временски период, после Дејтонскиот мировен договор, се карактеризира со следното:

- Повеќе од еден милион раселени лица;
- Опустошени имоти на граѓаните; и
- Поделени и нејасни ингеренции на државните органи.

Непостоење на поедини државни институции, како на пример, гранична служба од една страна, постоење на подвоен судски систем на државата претходно воспоставени регионални криминални врски, создадоа поволни услови за брз развој на организираниот криминал во Босна и Херцеговина. Транзиционите сосотојби на општеството, како што се промената на правата на сопственост, економското опаѓање на граѓаните и довербата во трговијата, исто така значајно продонесоа за негов побрз развој. Во суштина, Босна и Херцеговина сеуште се бори со решавање на транзиционите проблеми.

И денес, во Босна и Херцеговина постои слаб приватен сектор, 20 проценти од населението е невработено, 18 проценти од населението е сиромашно, а дури 30 проценти од населението значајно ги чувствува промените на нивните примања и речиси живее на работ на егзистенцијата. Во ваква општествена состојба на Босна и Херцеговина тешкиот криминал многу лесно ја користи својата предност. Државата со крајни напори се обидува да ги спроведе реформските зафати и мака мачи со исполнување на обврските што произлегуваат од документите согласно Договорот за стабилизација и асоцијација со Европската Унија, како и согласно останатите преземени обврски кон меѓународните организации.

Значајна карактеристика на организираниот криминал од сите видови во Босна и Херцеговина претставува неговата јака поврзаност со воените криминалци и нивните криминогени организации, пред сè на Ратко Младиќ и Радован Караџиќ, и нивните подржувачи. Финансирањето на овие криминални организации е добро организирано и секако, според дел од официјални лица, истото е поврзано со поголем број на финансиски институции и банки, како и со одредени државни институции и политички партии. Поради тоа, во 2004 година од страна на Високиот претставник во БиХ, Лорд Ешдаун¹⁰⁶ беа блокирани банкарските сметки на сите осомничени лица кои ги подржуваат обвинетите воени криминалци.

Разрешувањето на современиот организиран криминал во Босна и Херцеговина бара соодветни полициски сознанија преку ефективна размена на информации, како во рамки на земјата, така и на меѓународно ниво. Согласно постигнатото на полето на исполнување на обврските од Договорот за стабилизација и асоцијација со Европската Унија, во случајот со Босна и Херцеговина се констатира дека е постигнат само мал и ограничен напредок во повеќе области, а реформата на полицискиот систем со цел да се елиминираат поголем дел од постојните проблеми, завзема приоритетното место. Со други зборови, реформата на полицијата на Босна и Херцеговина претставува главна отскочна даска кон процесот на Евроинтегрирањето на Босна и Херцеговина.

Според релевантните фактори, како главни закани за Босна и Херцеговина се посочуваат:

- Трговијата со дрога;
- Трговијата со луѓе; и
- Економскиот криминал.

¹⁰⁶ Цереми Џон Дурам, или Лорд Педи Ешдаун, е Британски дипломат роден на 27 февруари 1941 во Индија. Тој ја превзема улогата на висок претставник на меѓународната заедница во Босна и Херцеговина од Волфганг Петрич во мај 2002 година. Како висок претставник, Ешдаун ќе ја надгледува имплементацијата на Дејтонскиот мировен договор за Босна и Херцеговина. Ќе има надлежност да го воспостави владеењето на правото, да ја подобри полицијата и правниот систем и да ги постави основите за поедноставен устав. На 31 јануари 2006 година функцијата висок претставник на меѓународната заедница за Босна и Херцеговина од Ешдаун ја презема германскиот дипломат Кристијан Шварц - Шилинг.

➤ **Криумчарење на лица во Босна и Херцеговина**

После потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор од ноември 1995 година, Босна и Херцеговина се соочи со процесот на враќање назад на повеќе од 730.000 бегалци. Босна и Херцеговина се смета за транзитна земја од каде државјаните на Албанија, Кина, Турција, Индија и Пакистан нелегално се транспортираат до земјите од Западна Европа. Тие влегуваат на територијата на Босна и Херцеговина преку Црна Гора и Србија, а локалните криминални групи ги придружуваат до нелегалните гранични премини во Хрватска.

Со цел за спречување на овој вид на нелегална активност, тесна меѓуагенциска соработка во континуитет се одвиваше помеѓу меѓународните и национални работни групи (особено од страна на Меѓународната работна група за борба против трговијата со луѓе во која, меѓу другите се вклучени и ИОМ, ОНСНР, ОБСЕ, UNICEF и повеќе невладини организации).

Официјални податоци изнесени од страна на релевантни институции на Босна и Херцеговина за криминал поврзан со криумчарење на мигранти како и за бројот на вклучени поединци или криминални групи до 2008 година не се изнесени. Неофицијално, се смета дека поради значајно големиот број на овие криминални активности тоа се намерно не се прикажува (како главен проблем се наведува немањето соодветен на систем за евидентирање на случаеви поврзани со криумчарење на лица).

➤ **Трговија со луѓе во Босна и Херцеговина**

Во официјалните извештаи на органите на Босна и Херцеговина само се наведува дека последниве години трговијата со луѓе, изразена најмногу преку сексуална експлоатација на лица жртви на трговијата, станува се повеќе прикриена и пософистицирана (се врши во приватни станови, се даваат услуги од типот на девојки за придружба, вклучува Интернет сајтови и слично).

Како и да е, официјалните органи на Босна и Херцеговина не изнесоа официјални статистички показатели за случаеви поврзани со трговијата со луѓе за одреден временски период.

Сепак, според голем број на меѓународни организации задолжени за пратење на овој вид на криминал, Босна и Херцеговина претставува транзитна земја жртвите кои доаѓаат од Бугарија, Молдавија, Романија и Украина кои завршуваат на пазарите во Италија и другите Западно - Европски земји. Исто така, Босна и Херцеговина претставува земја на дестинација за жртвите на трговијата со луѓе главно од Бугарија, Молдавија, Романија и Украина, но и од Белорусија, Казахстан и Руската федерација, но и земја на потекло за жртвите на трговијата со луѓе со кои се тргува на пазарите во Хрватска, Германија, Италија, Холандија, Шпанија и Велика Британија. Според структурата на жртвите, најчести жртви на трговијата со луѓе во Босна и Херцеговина се жени или девојки (поретко малолетни лица) заради нивна сексуална експлоатација.

1.6. ЦРНА ГОРА

Последиците од распаѓањето на некогашна Југославија, меѓународните санкции од деведесетите, заедничката држава со Србија се до прогласувањето на самостојност на Црна Гора (Јуни 2006 година), претставуваат особености карактеристични само за оваа држава. Секако, истите создадоа голем број на можности за делување на криминални групи со различни видови на криминални активности.

Во врска со состојбата со организираниот криминал во Црна Гора постојат многу малку официјални информации за бројот и лицата вклучени во криминалот. Сепак, во официјалните документи на Црна Гора за 2003 година посочени се 81 случај на организиран криминал (трговија со дрога - 32 случаеви, трговија со луѓе - 28 случаеви, економски криминал - 28 случаеви и изнуда - 16 случаеви).

Официјалните институции на Црна Гора, предводени од полициската управа спроведоа голем број на активности со цел да се зајакне борбата против организираниот криминал. Исто така, Црна Гора

превзеде соодветни активности за да ги подобри своите статистички евиденции со цел да ги прикаже реалните податоци за организираниот криминал. Сепак, до 2004 година нема официјални податоци за состојбата со организираниот криминал, додека во 2005 година, се наведува само податокот дека Специјалниот обвинител за организиран криминал на Црна Гора примил 14 обвиненија против 58 криминалци кои биле вклучени во криминални активности.

Поради недостаток на сеопфатни податоци, Црна Гора има потешкотии да одговори на барањата на меѓународните организации за прикажување на податоци за движењето на криминалот присутен на територијата на Црна Гора што впрочем претставува и нејзина основна обврска. Согласно на погорното, Црна Гора последниве две години превзеде низа активности за подобрување на системот на евидентирање на податоците за организираниот криминал, бројот на вклучени извршители, организациските структури на групите и слично. Поради тоа, во овој момент многу е тешко да се изврши сеопфатна анализа на организираниот криминал во Црна Гора, а пред се на неговите појавни облици преку трговијата со лиуѓе, дрога и оружје, економскиот криминал и корупцијата.

➤ **Криумчарење на лица во Црна Гора**

Во официјалните извештје на Министерството за внатрешни работи на Црна Гора се забележани 257 случаеви на нелегално преминување на границите во 2003 година и 372 случаеви во 2004 година, но не се знае колку од овие случаеви беа извршени од страна на организирани криминални групи. Од друга страна во 2005 година, не беше поднесена ниту една пријава во поглед на организираното криумчарење на лица. Во оваа држава се чини дека криумчарењето на лица бележи опаѓање кое се дложи главо на олеснувањето на регионалниот визен режим и измените на истиот. Податоци за движењето на криумчарењето на лица во останатите години (од 2006 до 2010 година) официјално не се изнесени.

Ситуацијата со построгиот визен режим, кој ги обврзува албанските и косовските граѓани да поседуваат виза при влезот во Босна и Херцеговина и Хрватска, непланирано доведе до зголемување на побарувачката за криумчарење на лица преку границата на Црна Гора што е видно од забележите случаеви криумчарење на лица во последните години кои значајно тстапуваат во зависноста од институцијата која ги презентира.

➤ **Трговија со луѓе во Црна Гора**

Во кривичниот закон на Црна Гора трговијата со луѓе се дефинира согласно европските и меѓународни стандарди и се предвидуваат затворски казни од една до 10 години за полесните, или од три до 10 за потешките случаеви кои завршуваат со смрт на лица. Во периодот од 2000 до 2004 година од страна на официјалните органи на Црна Гора, евидентирани биле само 10 случаеви во кои биле вклучени вкупно 31 сторител, делувајќи во седум организирани криминални групи. Официјалните органи на Црна Гора за 2005 година наведуваат само три случаи со вклученост на тројца сторители кои тргувале со 23 жртви. Исто така од 2005 до 2010 година евидентирани се само 16 кривични дела поврзани со трговија на луѓе, од кои најголемиот број (12 случаи) биле случаеви во кои предмет на трговијата биле женски лица за проституирање.

Според анализите на релевантни меѓународни организации за борба против трговија со луѓе, Црна Гора најпрвин претставува транзитна земја за жртвите што доаѓаат од земјите на Централна и Југоисточна Европа наменети за пазарот во Босна и Херцеговина, како и за жртвите што доаѓаат од Молдавија, Романија и Украина за подоцна, тие бидат испратени во Италија и другите Западно - Европски земји.

Од друга страна, исто како и Србија, Црна Гора се смета за земја на дестинација пред се за жртвите што доаѓаат од Украина и Молдавија, а како земја на потекло за жртвите што завршуваат на пазарите во Холандија и Шпанија.

1.7. РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА

Војната во поранешна Југославија од 1999 година предизвика значајни политички, економски и социјални промени во Хрватска. И во Хрватска, како и во поголемиот број на Балкански држави војната остави видливи трагови. Промените што следеа, надополнети со транзиционите пробелеми во повоениот период допринесоа за развој на криминалот во Хрватска. Криминалните организации никогаш не престанаа со активностите кои претходно ги имаа започнато во поранешната заедничка југословенска држава и си ги задржаа блиските врски со криминалните групи и поединци од останатите сега веќе новоформирани држави од поранешна Југославија.

Поради воениот конфликт, соработката меѓу органите за прогон на овие нови држави скоро во целост беше прекината како за време на конфликтот така и по неговото завршување. Ваквата ситуација им овозможи на организираните криминални групи од Хрватска лесно да се прилагодат, да стекнат огромна финансиска моќ, и да ја демонстрираат голема флексибилност и прилагодување кон новата ситуација на Балканот.

Хрватската држава се стекна со независност на 25 Јуни 1991 година и за две децении со силна поддршка од меѓународната заедница донекаде успеа да воспостави силни државни структури. Слично на другите држави од регионот, организираниот и економскиот криминал како едни од најтешките, и во Хрватска се покажаа како специфична рефлексија на економската, социјалната и политичката состојба во која оваа држава егзистираше по осамостојувањето. И овде, организираните криминални групи брзо се прилагодија на изменетата социјална, економска и политичка состојба во државата, со што се стекнаа предност пред органите на прогонот.

Денес, иако организираниот криминал ги ослабнува државните структури на Хрватска и ги намалува моралните вредности на граѓаните, сепак, Хрватска успеа побрзо од останатите држави во регионот да воспостави соодветна стратегија за борба против организираниот и

економскиот криминал, усвојувајќи ги при тоа сите неопходни правни регулативи и воспоставувајќи функционален систем за прогон на криминалците со централизирана база на податоци за сторителите на кривични дела.

Со реализирање на „Програма на посебни мерки за сузбивање на организираниот криминал“ и претходно изготвениот „Национален план за борба против организираниот криминал,“ Хрватска постигна забележителни достигнувања не само во поглед на организациска реформа на државниот апарат во борбата против организираниот криминал од сите видови, туку и во извршување на специфични активности, како што е основањето на програми против перење пари, програми за заштита на сведоци, имплементација на различни регулативи за заштита на податоци како и зајакнување на меѓународната соработка во борбата против организираниот криминал¹⁰⁷.

Исто така, Хрватска постигна успех и при водењето на истрагите, гонењата и пресудите во случаите на организиран криминал. Така, во 2004 година Хрватска пријави 1.098 кривични дела на организиран криминал извршени од 540 сторители. Во 2005 година, Хрватска забележа зголемен број на регистрирани случаи на организиран криминал на 1.340, сторители на 771, како и зголемување на пријавени криминални дела кои спаѓаат на дела на организиран криминал. Сепак, иако статистички постои значајно зголемување на пријавениот криминал, овие бројки во суштина се мали.

Според законските одредби, Хрватска не прави строга разлика меѓу економскиот и организираниот криминал. Во поглед на економскиот криминал, главните проблеми не потекнуваат од директната загуба на јавен приход и данок, туку од други форми на економски криминал како на пример, измами при јавните набавки, разни видови на банкарски измами, измами со осигурување, стечај на фирми, како и проневери при процесот на приватизација. Последново (проневери при процесот на приватизација), е особено осетливо прашање имајќи го во предвид

¹⁰⁷ На 13 Јануари 2006 година Хрватска и ЕУРОПОЛ го потпишаа „Договорот за оперативна соработка“ - еден од значајните договори во борбата против организираниот криминал.

ограничувањето на истрагите за прогон на лицата поврзани со сомнителни случаи на приватизација.

Последиците на организираниот криминал во Хрватска се јасни воочливи за јавноста. Јавната доверба во институциите зависи од резултатот од таквите случаи кои се многу тешки за докажување поради нивната комплексност. Штетата на општеството што се нанесува од страна на организираниот криминал е тешко мерлива, а вклучените криминални групи се почесто употребуваат софистицирани методи. Членовите на овие криминални групи најчесто се хрватски државјани, а нивните улоги во групата се поделени на организатори, финансиери и извршители. Самата криминална група нема хиерархиска структура, што подразбира дека нив ги поврзува само моменталниот интерес. Најчесто, членовите од различните групи се здружуваат во една со цел да се сторат одредено кривично дело.

Овие криминални групи главно имаат локален карактер, а во поедини случаи ја покриваат целата територија на Хрватска и се активираат во соседните држави Србија, Босна и Херцеговина, Италија, Словенија и Австрија.

➤ **Криумчарење на лица во Хрватска**

Во април 2004 година Хрватските официјални служби излегоа со податок дека и понатаму околу 210.000 Хрватски Срби се водат како прогонети од претходната војна и се наоѓаат во Црна Гора и Србија. Повторното стекнување на имотот и повторната изградба на домовите се најзначајните прашања кои влијаат врз враќањето на бегалците во Хрватска, која за мигрантите важи како транзитна земја на патот кон Европската Унија. Послениве години беа регистрирани албански, турски и кинески државјани, но и мигранти од земји на Југоисточна Европа и Азија, па дури и на нелегални мигранти од Африка.

Од страна на официјалните институции на Хрватска, беше забележано дека криумчарењето на лица преку нејзината територија се организира во соработка помеѓу хрватските криумчари и лица од Босна

и Херцеговина, Црна Гора и Србија, каде што постојат поголем број на прифатилишта што ги прифаќаат мигрантите додека чекаат да бидат пренесени во земјите од Западна Европа. Најголемиот број на случаевите на криумчарење на мигранти во Хрватска се одвива преку Загреб. Така, во 2004 година беа презентирани 194 случаи на криумчарење на 223 нелегални мигранти од кои дури 15 биле случаи на организиран криминал каде биле вклучени 11 групи. Во 2005 година биле евидентирани 260 кривични дела на криумчарење на члица со 270 нелегални мигранти што претставува пораст од 34,02 проценти споредено со претходната година. Од 2005 година до 2010 година точниот број на евидентирани кривични дела како и за бројот и вклученоста на организираните криминални групи од страна на релевантните институции на Хрватска не се наведени, па во тој контекст, и ние не треба да се шпекулираме со истите.

➤ **Трговија со луѓе во Хрватска**

Според официјалните податоци на повеќе невладини организации, како и според извештаите на државите институции, може да се констатира дека Хрватскиот пазар на недозволена трговија со луѓе е многу помал во споредба со пазарите во другите земји од регионот на Западен Балкан. Во Хрватска, во 2004 година, регистрирани биле три случаи на трговија со луѓе во кои учествувале 3 организирани криминални групи со 11 сторители. Во 2005 година, биле поведени истраги за вкупно шест случаи на трговија со луѓе, а само два од нив се поврзуваат со организирани криминални групи. Од 2006 до 2010 во Хрватска биле евидентирани само девет случаи на трговија со луѓе кои резултирале со судски завршници. Во истиот период не се наведува учество на организирана криминална група поврзана со трговија со луѓе.

Овие податоци укажуваат на фактот дека и понатаму, Хрватска продолжува да биде само транзитна земја за нелегалните мигранти, иако гледано според послените статистички показатели, Хрватска се повеќе има тенденција да стане земја на дестинација. Во суштина, Хрватска сеуште

претставува земја на дестинација на жртвите на трговија кои доаѓаат од Украина, транзитна земја за жртвите од Бугарија, Молдавија, Романија и Украина, како и од други земји од Централна и Југоисточна Европа, додека пак таа претставува земја на потекло на жртвите на трговија што завршуваат на пазарите главно во Австрија, Италија и Шпанија.

2. СОГЛЕДУВАЊЕ НА СОСТОЈБАТА СО КРИУМЧАРЕЊЕ НА ЛИЦА И ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

2.1. СОГЛЕДУВАЊЕ НА СОСТОЈБАТА СО КРИУМЧАРЕЊЕ НА ЛИЦА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Во врска со криумчарењето на нелегалните мигранти во или преку земјите од Западен Балкан можат да се извлечат следниве констатации:

- Сите земји од Западен Балкан располагаат со многу сиромашни податоци за криумчарење на лица: малиот број на забележани случаеви на криумчарење на мигранти во речиси сите земји на Западен Балкан бележи опаѓање (со исклучок на Хрватска кај која постои одредено зголемување); во голема мерка овие податоци се разликуваат според терминологијата на бележење (нелегални мигранти, лица кои се предмет на криумчарење, трговија со луѓе, и сл.); моќната улога ја имаат организираните криминални групи кај кои се забележува модернизација на средствата што ги употребуваат за криумчарење; постои соработка помеѓу локалните криминални групи со организираните криминални групи од Азија и Источна Европа.

- Што се однесува до конкретните податоци за бројот на лицата кои биле предмет на криумчарење и бројот на лицата кои биле жртви на трговија, тие најчесто се мешаат и се

прикажуваат заедно, иако според дефинициите содржани во Конвенцијата на Обединетите Нации за борба против организиран криминал постои јасна линија на разграничување помеѓу трговијата со луѓе и криумчарењето на лица (спроведувањето на лицата кои биле предмет на криумчарење бара помалку ресурси и се заснова главно на нивна депортација, додека трговијата со луѓе бара сложени полициски истраги против трговците со луѓе и вклучува заштита на жртвите на трговија).

- Криумчарењето на лица во споредба со трговијата со луѓе, вклучува помала оператива на полициските сили имајќи ги предвид сложените цели на овој вид на криминал. Криминалните групи се во можност да обезбедат комплетен аранжман за движењето на мигрантите преку меѓудржавните граници, почнувајќи со обезбедување на фалсификувани патни исправи па се до давање на поткуп на службени лица, потпирајќи се на меѓународните превозни компании, кои не ретко се директно поврзани со криумчарите или самите се криумчари.

- Патиштата што водат преку земјите на Западен Балкан спаѓаат во групата на најчесто користени транзитни патишта за пристигање до надворешните граници на Европската Унија (крајна дестинација на скоро сите мигранти). Поголемите градови од земјите на Западен Балкан криумчарите на луѓе најчесто ги користат како места за заминување или како собирни места за продолжување на патувањето кон земјите на дестинација (најчесто земјите од Европската Унија).

- Со цел да обезбедат логистичка помош и поддршка за мигрантите во земјата на крајна дестинација, криминалните групи неретко се повикуваат на врските со заедниците со иста

етничка припадност или националност кои се основани во таа земја. За разлика од мрежите на трговија со луѓе кои делуваат локално (Западен Балкан), мрежите за криумчарење на мигранти потекнуваат дури од Бангладеш, Пакистан, Индија и Кина.

- Криминалните групи што се занимаваат со криумчарење на лица се почесто се занимаваат и со трговија со дрога или оружје и ги користат претходно воспоставените патишта и мрежи по кои се одвивала трговијата со дрога или оружје (сега се пренесувват заедно).

- Мерките кои се преземаат од страна на граничните контроли на земјите од Западен Балкан многу малку придонесуваат за спречување на криумчарењето на мигранти. Поради ова, соработка на службите за разузнавање на земјите од Западен Балкан станува мошне значајна компонента во борбата против криумчарењето на лица.

- Соработка помеѓу националните полициски сили, царинските служби и правните системи на земјите од Западен Балкан во борбата против криумчарењето на лица треба да се постави како основа и неопходен приоритет на соработка.

- Поделните национални стратегии на земјите од Западен Балкан за борба против криумчарењето на лица доведуваат до појава на несакани негативни последици од гледна точка на непочитување на човековите права, поради што влезот во Европската Унија за овие земји станува се потежок. Граничните контроли на земјите на Европската Унија (најчесто крајни замји на дестинација на нелегалните мигранти) се сè построги, па мигрантите се повеќе бараат од криминалните организации кои работат со криумчарење на лица да го организираат нивниот транспорт.

2.2. СОГЛЕДУВАЊЕ НА СОСТОЈБАТА СО ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Согледувајќи ја состојбата во врска со трговијата со луѓе во или преку земјите од Западен Балкан, можат да се извлечат следниве заднички констатации:

- Во однос на бројот на вклучени учесници, сторители и жртви, трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан е маргинална криминална област што бележи стагнација или барем станува се помалку очигледна. Мал број од жртвите се враќаат во земјите од каде потекнуваат и бараат соодветна помош. Најголемиот дел од националните извештаи од земјите на Западен Балкан за трговијата со луѓе се фрагментарни, реалните показатели не се изнесени, и значајно се разликуваат.
- Што се однесува до профилот на жртвите од трговијата во земјите од Западен Балкан, тој е следен: тие најчесто се жени и девојки (само мал број се деца и мажи) и најчесто се странски државјани во земјата во која се експлоатираат. Најмногу од жртвите се државјани на Молдавија, Романија, Украина, Руската Федерација и Бугарија. Зголемен е бројот на регрутираните жртви од земјите на Западен Балкан: Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора, Србија и Косово. Земјите од Западна Европа: Австрија, Белгија, Франција, Германија, Италија, Холандија и Велика Британија се земји кои најчесто се крајната дестинација на трговијата со луѓе.
- На трговијата со деца отпаѓа значаен дел од севкупниот број на жртви на трговијата со луѓе. Во некои земји од регионот на Западен Балкан 50 и повеќе проценти од жртвите се жртви на возраст под 18 години, што значи дека се деца. Кај дел од земјите од Западен Балкан евидентирана е појавата на трговија со деца

заради питачење, или некои прикриени цели како на пример недозволено посвојување или трговија со органи.

- Регрутациите на жртвите на трговија со луѓе најчесто ги вршат лица од истата националност како и жртвата, по што жртвата станува предмет на трговија на странските пазари. Исто така, се позабележливо е учеството на жени во постапката на регрутација на жртвите на трговија.

- Покрај класичното насилство и заплашувањето, се почесто се применуваат психолошки притисоци врз жртвите. Од друга страна, додека корупцијата и тајните договори се сè пошироко распространети алатки за олеснување на трговијата со луѓе со цел за негова заштита.

- Внатрешната трговија со домашни жртви кои го опслужуваат локалниот и регионален пазар со сексуални услугисе повеќе се зголемува останува да биде сериозен проблем во државите од контекстот на Западен Балкан.

- Откривањето и затворањето на многу деловни објекти во кои се експлоатираат жртвите на трговијата од страна на полициските органи доведе до промена на пазарот, односно доведе до појава да сексуалните услуги сега се нудат во приватни станови како и во вид на услуги за придружба, што секако, многу е потешко да се открие и да се докаже.

3. ОПШТИ ПРЕПОРАКИ ЗА КРИУМЧАРЕЊЕТО НА ЛИЦА И ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Во врска со криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во или преку земјите од Западен Балкан, како крајно негативни, нелегални и присилни видови на миграции, со цел истите да бидат спречени,

намалени или целосно сузбиени, можат да се извлечат повеќе препораки што треба да бидат сериозно анализирани од страна на надлежните институции во земјите од Западен Балкан.

Впрочем, погоре изнесеното го налага и Советот на Европа во вид на препораки што треба да се имплементираат, во кои се наведува што треба овие земји да направат во иднина за подобрување на резултатите од борбата против овие појави. При тоа се предлага следното:

- Со оглед на сложеноста на овие видови на нелегални и присилни миграции, како и меѓусебните врски меѓу различните фактори кои придонесуваат за нивно одржување, потребно е да се најде соодветен и повеќеслоен интегриран пристап од страна на надлежните органи на земјите од регионот на Западен Балкан. Таквиот пристап треба да биде поставен на мултидисциплинарна соработка и координација помеѓу сите актери и страни, вклучително и невладините организации како значајни и релевантни актери на граѓанското општество.
- Земјите на потекло, транзитните земји и земјите на дестинација од регионот на Западен Балкан треба уште повеќе да ја зајакнат меѓусебната соработка со цел да се постигне забележителен напредок во сузбивањето или намалувањето на овој вид на нелегални и присилни миграции. Исто така, и невладините организации покрај досегашната улога на обезбедување на помош на жртвите на овој вид на тежок криминал, треба што е можно повеќе и преку различни форми да се вклучат во имплементирањето и почитувањето на маргинализираните човекови права во земјите од Западен Балкан.
- Надлежните институции во земјите од овој регион да формираат регионална централна канцеларија каде информациите од различните извори и актери ќе се собираат и ќе се анализираат на

систематски начин. Целта на ова би била повеќекратна: независно надгледување и проценка на поделните национални стратегии и акциски планови во борбата против нелегалната и присилна миграција, вклучително и криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, собирање на податоци од сите вклучени национални агенции, вклучително и податоци и информации од полициските служби на поделните земји од овој регион, активно барање на нови информации од невладините организации и меѓународни институции, спроведување на национални анализи, меѓусебно разменување на сознанија за оваа појава, и секако, доставување на информации и известувања до надлежните органи на земјите со цел за откривање и спречување на нелегалната и присилна миграција од секаков вид.

ГЛАВА V

1. ПРЕВЕНЦИЈА И БОРБА ПРОТИВ НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

1.1. ПРЕВЕНЦИЈА И БОРБА ПРОТИВ НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Тргувајќи од уставните одредби со кои основните човекови права и слободи и почитувањето на општо прифатените норми на меѓународното право се утврдуваат како фундаментални принципи на уставното уредување, а имајќи ја предвид Спогодбата за стабилизација и асоцијација и Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, Владата на Република Македонија, реагирајќи одлучно во борбата против нелегалната и присилна миграција и сакајќи да постигне повисоко ниво на ефикасност и заедничко дејствување, во 2001 година формира Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција со една единствена цел, активно да се вклучи во напорите на меѓународната заедница за превенција и борба против нелегалните и присилни миграции, криумчарење на лица и трговијата со луѓе, како едни од најтешките облици на организираниот криминал.

Со Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција од сите видови во Република Македонија раководи Национален координатор, а во нејзин состав уште од 2003 година функционира Секретаријат - тело кое што е одговорно за прифаќање и имплементација на одлуките на Националната комисија во кое се вклучени претставници на меѓународни организации, невладини организации, амбасади и владини тела.

Со цел да се даде посебен акцент на подобрувањето на заштитата на трговијата со деца и малолетните лица, во рамките на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција во Република Македонија, во 2003 година формирана е подгрупа за деца - жртви на трговија.

Во 2009 година во рамките на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција беше формирано ново тело - Национален известувач, чија што примарна задача е надгледувањето на целокупните активности во борбата против трговија со луѓе. Според Националниот акциски план, ова тело е одговорно за собирање и анализа на податоци (квалитативни и квантитативни) поврзани со нелегалните и присилни миграции од сите видови во контекст на превенција, заштита и кривично гонење на сторителите на кривични дела.

Националниот механизам за упатување претставува тело што функционира во рамките на Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика од 2005 година, со цел, да обезбеди идентификација, помош и заштита на жртвите на трговија на луѓе, без разлика дали се работи за малолетно или возрасно лице. Основната цел на оваа канцеларија е да ја координира работата на центрите за социјална работа во Република Македонија и да соработува со сите служби вклучени во процесот на заштита на жртвите. Исто така, Република Македонија е и дел од Транснационалниот механизам за упатување кој што го поврзува целиот процес на упатување од првична идентификација до враќање и помош во земјите на транзит, земји на дестинација и земји на потекло, вклучувајќи соработка помеѓу различни владини институции и невладини организации.

Со цел да ја подобри борбата против нелегалната и присилна миграција во периодот 2009 - 2012 година, на предлог на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција, Македонската влада усвои:

- Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија;
- Национален акциски план за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија; и
- Акциски план за борба против трговија со деца во Република Македонија.

Во погоре наведените документи се дефинирани активностите кои одат во насока на откривање на причинско - последичните врски кои имаат одредено влијание на сузбивање на нелегалната и присилна миграција на национален и регионален план, откривањето на носителите на овие криминални активности, методологијата на работа што ќе се практикува, мерките кои се преземаат на превентивен план, како и дејствата што се преземаат за кривичниот прогон и за заштита на жртвите. Истите, претставуваат резултат на потребата од поинаков пристап на општеството кон овој вид на организиран криминал. Заедно со претходно донесените документи чија имплементација траеше од 2006 - 2008 година, Република Македонија континуирано ги систематизира активностите за превенција, заштита и прогон на учесниците во нелегалните и присилни миграции веќе подолго време.

1.1.1. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ И ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОД 2009 - 2012 ГОД.

Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија ги одредува стратешките приоритети за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, ги дефинира задачите на одговорните институции, ги усогласува меѓуинституционалните активности како на локално така и на регионално ниво, обезбедува подобрување на квалитетот на услугите наменети за жртвите и интензивира истрага, кривично гонење и осудување на сторителите.

Геополитичките и општествени промени на територијата на Источна Европа и Балканот од почетокот на новиот милениум па се до денес влијаеше и во профилот на жртвите од трговијата со луѓе кои беа регистрирани во Република Македонија. Интеграцијата во Европската Унија на земјите на потекло на жртвите на трговијата со луѓе придонесе за континуирано зголемување на домашните жртви од трговијата со луѓе од средини кои се социјално ранливи и слабо интегрирани во општествените процеси.

Со Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година, Република Македонија има за цел да ги постави насоките и приоритетите за справување со овој криминален феномен. Истата, претставува резултат на искуствата и научените лекции на сите национални институции, меѓународни и невладини организации, одговорни за имплементација на Националната стратегија и Акцискиот план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за периодот 2006 - 2008 година¹⁰⁸.

Во Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година и покрај недостатокот на опширно истражување и податоци за трговијата со луѓе и илегалната миграција, се предложени голем број на стратешки цели и приоритетни политички мерки кои треба да се преземат во наредниот четиригодишен период.

Во Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година особено внимание се посветува на:

- Координацијата помеѓу централните институции за борба против трговија со луѓе и локални и регионални институции;
- Идентификацијата и индивидуалното прилагодување на изготвени шеми за спречување на секундарна виктимизација; и
- Унапредувањето на истражната постапка и напорите за кривично гонење на сторителите на кривични дела.

Националната стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот за 2009 - 2012

¹⁰⁸ Националната стратегија и Акцискиот план за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција за периодот 2006 - 2008 година е изготвена во март 2006 година од страна на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција, подржана и усвоена од Владата на Република Македонија. Истата, беше подржана и од Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Република Македонија.

година целосно е во согласност со клучните принципи на Резолуцијата за миграциона политика на Република Македонија 2009 - 2014 година¹⁰⁹ која пак е поставена врз основа на принципите:

- Владина одговорност за спроведување на Стратегијата;
- Учество на граѓанското општество;
- Третман на жртвите заснован врз човековите права;
- Интердисциплинарна координација на учесниците; и
- Одржливост.

За реализација на целите и задачите на Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година задолжени се:

- Постоечките владини институции;
- Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција;¹¹⁰
- Секретаријатот на Националната комисија;¹¹¹
- Подгрупата за борба против трговијата со деца;

¹⁰⁹ Според оваа резолуција, миграциона политика на Република Македонија се води врз основ на следните клучни принципи:

- Конзистентност - усогласување на специфични политики (политика за управување на миграциони процеси; политика која ја зезегнува дијаспората; имиграциона политика: политика за заштита на бегалци; политички азил, политика на интаграција) помеѓу нив и со миграционата политика во поширока смисла;

- Компатибилност - усогласување на миграционата политика со економската, социјалната, демографската и културната политика на Република Македонија. Верификација на усогласување помеѓу целите на гореспоменатите политики, ефикасноста на усвоените мерки, влијанието на миграционата политика и прилагодување на измените во миграционите процеси;

- Транспарентност - во имплементацијата на дадените политики и севкупната миграциона политика на административни процедури и јавни давачки, со цел стекнување јавна доверба и поддршка; и

- Одржливост - во смисла на нацртот, подготовката и мониторингот на имплементацијата на миграционата политика.

¹¹⁰ Со одлука објавена во Службен весник на РМ бр. 18/2001 година, Владата на Република Македонија ја формира Комисијата за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција.

¹¹¹ Во работата на Секретаријатот се вклучени: ОМ, ОБСЕ, ИЦМГД, УНИЦЕФ, УНХЦР, МАРРИ, Амбасада на САД, Амбасада на Обединетото Кралство, Амбасада на Шведска како и невладините организации: Отворена порта - Ла Страда Македонија, За Среќно детство, Семпер Битола, Колицјата Сите за правично судење, Центарот за граѓанска иницијативе од Прилеп, Сојуз на организација на жени на Македонија како и експерти од различни владини агенции и институции: Министерството за внатрешни работи, Националниот механизам за упатување и Агенцијата за млади и спорт.

- Канцеларијата на Националниот координатор; и
- Националниот механизам на упатување.

Во Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година се посочени и резултатите што треба да се добијат со реализација на истата. Подолу следува соодветен приказ на дел посакуваните резултати.

➤ Во делот за подобрување на структурите за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2010 година, активно и редовно учество на државните институции, невладините и меѓународни организации во активностите на Националната комисија;
- Од 2010 година, редовно зготвување на годишни оперативни планови;
- До крајот на 2009 година Канцеларијата на Националната комисија да биде институционализирана;
- До крајот на 2012 година, целосно спроведување на мерките наведени во Акцискиот план за борба против трговијата со деца; и
- До крајот на 2012 година, формирање на осум локални совети за координација на активностите против трговијата со луѓе.

➤ Во делот за подобрување на законската рамка за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2010 година, изведување опсежна анализа за постоечките законски прописи, кои се однесуваат на превенција, заштита и кривично гонење;

- До крајот на 2012 година, целосна ревизија и дополнување на законските прописи за превенција, заштита и кривично гонење;
- До крајот на 2010 година, формиран фондот за компензација на жртвите од трговија со луѓе (според новиот кривичен закон);
- Формирање на прифатилиште за жртви водено од државата до крајот на 2010 година; и
- До крајот на 2010 година, ревидираните стандардни оперативни процедури да бидат усвоени и целосно оперативни.

➤ Во делот за развој на меѓународна соработка за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До 2010 година, целосна имплементација на Виенската конвенција за соработка меѓу полициите од мај 2006 година;
- До 2012 година, зајакната меѓународна правна соработка; и
- Успешна имплементација на меѓународните механизми за упатување на жртви на трговија со луѓе.

➤ Во делот за формирање на системи за управување со информации, мониторинг и евалуација на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- Формирање на функционална база на податоци за трговија со луѓе до крајот на 2009 година; и
- Формирање на институционализирана форма на мониторинг и евалуација на сите активности поврзани со трговијата со луѓе и илегалната миграција.

➤ Во делот за идентификација на причините за појава на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2010 година, развивање на целосна свесност на сите граѓани за причините за трговијата со луѓе и илегална миграција; и
- До крајот на 2010 година, да се формираат приоритетни активности за превенција засновани врз резултатите на истражувањето.

➤ Во делот за јакнење на капацитетите за имплементација на активностите за превенција на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2010 година, формирање на целни групи составени од професионалци од релевантни организации и институции за имплементација на активностите за превенција;
- Јакнење на капацитетите за превенција на професионалците што работат со ризични групи до крајот на 2012 година; и
- Јакнење на капацитетите за превенција на НВО секторот за трговијата со луѓе и илегална миграција до крајот на 2012 година.

➤ Во делот за подигање на јавната свест и едукација во борбата против трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2012 година, да се зголеми информирањето и јавната свест за трговија со луѓе и илегална миграција.

➤ Во делот за идентификација и упатување на жртвите на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- Критериумите за идентификација според Стандардните оперативни процедури целосно да се имплементираат до крајот на 2010 година;
 - Сите жртви на трговија да бидат упатени во согласност со Националниот механизам за упатување и Стандардните оперативни процедури до крајот на 2012 година; и
 - Критериумите за соработка и вклучување на НВО и во однос на помош и заштита на жртвите да бидат поставени до крајот на 2010 година.
- Во делот за давање на директна помош и заштита на жртвите на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:
- До 2012 година, условите за прием претежно во прифатилиштата за жртви на трговија со луѓе и илегална миграција целосно да се согласуваат со меѓународните стандарди;
 - До крајот на 2009 година, пакет на информации ќе биде обезбеден за жртвите од трговија и нелегални мигранти во однос на нивните права, од моментот на нивното идентификување;
 - До крајот на 2012 година, бесплатна медицинска грижа да биде обезбедена за жртвите на трговија со луѓе и нелегалните мигранти, во согласност со нивните индивидуални потреби; и
 - До крајот на 2012 година, психолошка помош и грижа да биде обезбедена за жртвите на трговија со луѓе и нелегалните мигранти, во согласност со нивните индивидуални потреби.
- Во делот за давање на правна помош на жртвите на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- Жртвите од трговијата со луѓе и илегалната миграција да имаат пристап до бесплатна правна помош.

- Во делот за репатријација и реинтеграција и социјално вклучување на жртвите на трговијата со луѓе и илегална миграција се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2012 година, жртвите на трговијата со луѓе и илегална миграција да бидат обезбедени со услови за безбедно враќање;

- До крајот на 2012 година, да бидат обезбедени услови за успешна реинтеграција и социјално вклучување на жртвите на трговија со луѓе; и

- До 2012 година, усвојување на Резолуција од страна на Владата која ги регулира прашањата за надомест на трошоците за враќање во татковината.

- Во делот за истрага и кривично гонење на учесниците во трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти се очекуваат следните резултати:

- Успешно спроведени проактивни истражувања и предистражни постапки против учесниците во трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти;

- Успешно спроведени меѓународни истраги и кривични постапки против учесниците во трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти; и

- Гарантирани права на жртвите во кривичните постапки против учесниците во трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти.

1.1.2. НАЦИОНАЛЕН АКЦИСКИ ПЛАН ЗА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ И ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОД 2009 - 2012 ГОД.

Националниот акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година има за цел да планира координирани активности на сите засегнати страни и актери за реализација на Националната стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година, но и да обезбеди широка политичка и финансиска поддршка за имплементација на активностите предвидени со него. Овој акциски план, во суштина претставува надополнување на Националниот план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година во кој табеларно, јасно и прецизно се дефинирани елементите за негово извршување изразени преку:

- Целта што треба да се постигне;
- Очекуваните резултати што треба да се добијат од извршувањето на одредена активност;
- Надежните субјекти кои што треба да ја извршат поделната активност;
- Поделните активности што треба да се извршат;
- Индикаторите по кои ќе се оценува реализирањето на секоја поделна активност од Планот, како и Планот во целина; и
- Носителите на финансиските средства потребни за реализирање на поделните активности од Планот.

Со оглед на погорното, слободно можеме да констатираме дека со Националниот акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година, се врши значајно олеснување на практичното применување на Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година.

1.1.3. АКЦИСКИ ПЛАН ЗА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИЈА СО ДЕЦА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОД 2009 - 2012 ГОД.

Акцискиот план за борба против трговија со деца во Република Македонија претставува надополнување на Националниот акциски план за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција и е со јасни цели и реални временски рамки за реализација на предвидените активности на полето на превенција и заштита на децата - жртви на трговијата. Во исто време тој ги одразува заложбите на Република Македонија во борбата против трговијата со деца, кои се и обврски на земјата, како членка на ОН и потписник на Конвенцијата за правата на детето, меѓународните документи за човекови права, а особено факултативниот протокол за продажба на деца, детска проституција и детска порнографија кон Конвенцијата за правата на детето, Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал и Протоколот за превенција, спречување и казнување на трговија со луѓе, особено жени и деца.

Акцискиот план се темели врз четири основни начела:

- Заштита на правата, вклучувајќи ја и заштитата од дискриминација од сите форми на злоупотреби и експлоатација;
- Право на опстанок и развој, вклучувајќи го правото на престој во прифатилиштата, со овозможување на пристап до здравствените установи, образовни институции, заштита на правата од економска експлоатација и заштита на физичкиот, психичкиот и ментален развој на децата;
- Учество на децата во донесувањето на одлуки што се однесуваат на нивните права и интереси и нивно влијание во сите прашања поврзани со нивните права и интереси, вклучувајќи го и правото за формирање и презентирање на нивните погледи и мислења и правото да добиваат информации достапни и разбирливи за нив што придонесуваат за нивна благосостојба, како и нивна заштита

од штетното влијание на разни информации, материјали и содржини; и

- o Најдобриот интерес на децата да биде апсолутен приоритет при креирањето на владината политика и при донесувањето на одлуки на секој поединец, институција или законодавниот орган.

Акцискиот план за борба против трговија со деца во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година е базиран на меѓународните искуства во оваа област и има за цел да и обезбеди на Република Македонија средства и механизми за имплементација на заложбите за борба против трговија со деца и унапредување на координацијата меѓу сите институции и организации кои работат на борба против трговијата со деца.

Првиот Акциски план за борба против трговија со деца беше усвоен од Националната комисија во март 2006 година, како дел од Стратегијата и Акцискиот план на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за периодот 2006 - 2008 година. Овој план претставува негова изменета и надополнета верзија. Со неговото спроведување во периодот 2009 - 2012 година во Република Македонија треба бидат обезбедени соодветни механизми и добри практики за надминување на проблемите со трговијата со деца вклучувајќи ја превенцијата, заштитата и реинтеграција на децата жртви на трговија со луѓе како и кривично гонење на сторителите на ова кривично дело.

Во Акцискиот план за борба против трговија со деца во Република Македонија за периодот 2009 - 2012 година се посочени и резултатите што треба да се добијат со неговата реализација:

➤ Во делот за правни реформи во борбата против трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- o До крајот на 2010 година, извршена анализа на постоечките закони кои предвидуваат мерки за превенција, заштита и кривично гонење; и

- До крајот на 2012 година, изготвени предлог измени и дополнувања на постоечките и донесени се нови закони кои предвидуваат мерки за превенција, заштита и кривично гонење во согласност со меѓународните стандарди.

- Во делот за проценка на состојбата во борбата против трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2010 година, воспоставена методологија за прибирање на податоци за трговијата со деца;

- До крајот на 2012 година воспоставени и операционализирани бази на податоци за трговијата со деца; и

- До крајот на 2012 година објавени три извештаи за појавата на трговија со деца.

- Во делот за превенција во борбата против трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- Вработените во Центрите за социјална работа и Министерството за внатрешни работи да се оспособат за спроведување на најголемиот број на превентивни активности;

- До крајот на 2012 година да се отворени најмалку 6 дневни центри за деца на улица во Македонија;

- До крајот на 2012 година, невладините организации кои работат со деца да имаат зајакнати капацитети за спроведување на превентивни програми; и

- Јавната свест кај децата и родителите и корисниците на услуги на жртви на трговија со деца да е подигната на повисоко ниво.

➤ Во делот за идентификација на деца жртви на трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- Вработените во Центрите за социјална работа и Министерството за внатрешни работи кои работат на трговија со деца да имаат вештини и знаења за вршење на идентификација;
- Воспоставување на систем за идентификација, регистрирање и следење на деца во ризик;
- До крајот на 2012 година, воспоставен национален систем за следење на спроведувањето на стандардни оперативни процедури; и
- Зголемени капацитети на гранична полиција за препознавање и упатување на случаи на трговија со деца.

➤ Во делот за помош и заштита на децата жртви на трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- До крајот на 2012 година, воспоставен национален систем за следење на спроведувањето на стандардни оперативни процедури за заштита на децата жртви на трговијата со деца;
- Национален систем за следење на спроведувањето на програмата за реинтеграција и ресоцијализација е воспоставен во секој Центар за социјална работа; и
- До крајот на 2012 година, идентификувани и обучени најмалку десет (10) специјализирани згрижувачки семејства за давање на помош и заштита на децата жртви на трговијата со деца.

➤ Во делот за рехабилитација, реинтеграција и репатријација на децата жртви на трговијата со деца се очекуваат следните резултати:

- Национален систем за следење на спроведувањето на програмата за реинтеграција и ресоцијализација да се воспостави и следи од секој Центар за социјална работа; и
- Националниот систем за репатријација да биде воспоставен и оперативен.
- Во делот за координација и меѓународна соработка во борбата против трговијата со деца се очекуваат следните резултати:
 - Воспоставени механизми за соработка помеѓу институциите и организациите на национално ниво; и
 - Воспоставени механизми за соработка помеѓу институциите и организациите на меѓународно ниво.
- Во делот за мониторинг и евалуација во спроведувањето на акцискиот план се очекуваат следните резултати:
 - Мониторинг на имплементацијата на Акцискиот план ќе врши од Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција преку Подгрупата за деца - жртви на трговијата;
 - Подгрупата ќе изготвува информација за резултатите од секоја активност од предвидените;
 - Подгрупата ќе ја известува Националната комисија два пати годишно, а за тековните активности - континуирано; и
 - Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција ќе ја информира Владата на Република Македонија и Собранието на Република Македонија за спроведените активности предвидени во овој Акцискиот план.

1.2. ПРЕВЕНЦИЈА И БОРБА ПРОТИВ НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО СРБИЈА

Врз основ на препораките на Европската Унија за превенција и борба против нелегалната и присилна миграција, вклучително и за борба против трговијата со луѓе и криумчарењето на мигранти, Србија превзеде низа активности. Помеѓу другото, таа донесе неколку стратегии што темелно го тангираат проблемот со нелегалните и присилни миграции, вклучително и трговијата со луѓе и криумчарењето на мигранти.

Во тој контекст, Република Србија ги донесе следниве, меѓусебно поврзани и надополнувачки стратегии:

- Национална стратегија за борба против организираниот криминал (26 Март 2009 година);
- Стратегија за реинтеграција на повратниците врз основ на договорите за реадмисија (13 Февруари 2009 година);
- Стратегија за оджлив опстанок и враќање на Косово и Метохија (8 Април 2010 година);
- Стратегија за управување со миграциите (23 Јули 2009 година);
- Стратегија за борба против трговијата со луѓе во Република Србија (7 Декември 2006 година); и
- Стратегија за борба против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година (26 Март 2009 година).

За реализација на погоре посочените стратегии, Владата на Република Србија изготви Акциони планови со строго прецизирани активности, рокови и термински рамки, носители на буџетски средства и извршители.

1.2.1. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2009 - 2014 ГОД.

Политички настани во поранешна Југославија од крајот на минатиот век, предизвикаа миграциски движења на населението во Република Србија и резултираа со голем број на бегалци од поранешните Југословенски републики како и внатрешно раселените лица од територијата на Косово и Метохија. Економското осиромашување на Република Србија, предизвикано од санкциите и бомбардирањето од страна на НАТО - алијансата, доведе до интензивирање на имиграција, што резултираше со заминување големи бројна нејзини граѓани, особено млади и образовани луѓе.

Стратегијата за борбата против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година е донесена врз основ на Националната програма за интеграција на Република Србија во Европската Унија. Влезот во Европската Унија за Србија е стратешка цел, која подразбира прифаќање на усвоените европски вредности и стандарди во оваа област. Слободниот проток на луѓе и стоки меѓу земјите членки на Европската Унија претставува примат за секоја земја и бара донесување на соодветни мерки во областа на борбата против илегалната миграција. Република Србија граничи со три земји членки на Европската Унија од кои едната припаѓа и на Шенген зоната, и со оглед на фактот дека и другите земји во регионот имаат стратешка цел - приклучување кон Европската Унија, од голема важноста за Србија претставува донесувањето на стратегија во борбата против илегалната миграција.

Стратегијата за борбата против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година има за приоритет:

- Исполнување на критериумите за визна либерализација;
- Забрзување на процесот на стабилизација кон Европската Унија;
- Зајакнување на капацитетите за безбедност и потенцијал на Република Србија; и
- Воведување на системот за интегрирано гранично управување.

Со цел за целосно остварувањена погоре наведените приоритети, стратегијата за борбата против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година пред себе го има поставено остварувањето на повеќе општи и поединечни цели во областа на визната политика на земјата, размената на информации и анализи со соседните земји, предграничните мерки што се однесуваат на интегрираното управување со границата, политиката на реадмисија и реинтеграција на повратниците како и политиката на заострување на казнените одредби за учесниците и прекршителите.

Стратегијата за борбата против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година ги има следните цели:

- Развивање на капацитети и компетентни субјекти за развивање на стратегија за борбата против илегалната миграција преку:
 - Подобрување на организационата структура на организираниите единици за борба против илегалните миграции;
 - Развивање на капацитети на човечки ресурси во организационите единици одговорни за борба против илегалната миграција;
 - Развивање на капацитети на материјални ресурси за единиците одговорни за борба против илегалните миграции;
 - Одделување на дел од буџетот на Министерството за внатрешни работи на Србија за проблематиката поврзана со борбата против илегалните миграции;
 - Развивање на системи на раководење со единиците за борба против илегалните миграции; и
 - Развивање на системи за обука на единиците за борба против илегалните миграции.

➤ Развивање и континуирана соработка со партнерите и останатите релевантни субјекти од стратегијата преку:

- Развивање на соработка со партнерите од стратегијата на национално и интернационално ниво; и
- Развивање на соработка со останатите релевантни субјекти од Стратегијата.

➤ Развивање на комплетна методологија за борбата против илегалната миграција преку:

- Подобрување на мерките во областа на борбата против илегалните миграции;
- Комплетирање на законските процедури во областа на борбата против илегалните миграции;
- Развивање на мерки за меѓусебна соработка на органите на државната урава во областа на борбата против илегалните миграции;
- Превземање на мерки за водење на евиденција во борбата против илегалните миграции;
- Развивање на мерки за размена на информации во борбата против илегалните миграции;
- Подобрување на мерките на системот за рано предупредување во борбата против илегалните миграции;
- Подобрување на мерките за анализа на ризикот во борбата против илегалните миграции;

- Подобрување на мерките за работа на офицерите за врска во борбата против илегалните миграции;
 - Подобрување на мерките за водење на медумска кампања во борбата против илегалните миграции;
 - Подобрување на мерките на соработка меѓу граѓаните и локалната заедница во борбата против илегалните миграции;
 - Подобрување на мерките за склучување на договори за реадмисија;
 - Подобрување на мерките за склучување на договори за вработување во други земји;
 - Подобрување на мерките за одбивање на барањата за добивање на виза;
 - Подобрување на мерките за откривање на илегалните мигранти, откривање на лицата кои ги помагаат, како и нивно прооцесуирање;
 - Подобрување на мерките за сместување во Прифатилиштата за странци;
 - Подобрување на мерките за спроведување до граница; и
 - Подобрување на мерките за реадмисија.
- Развивање на систем на мерки за различните категории на илегални мигранти преку:
- Развивање на систем на мерки за политичките мигранти, односно;

- Развивање на систем на мерки за малолетните илегални мигранти;
 - Развивање на систем на мерки за жените илегални мигранти;
 - Развивање на систем на мерки за фамилиите илегални мигранти;
 - Развивање на систем на мерки за илегалните мигранти кои се и жртви на трговијата со луѓе;
 - Развивање на систем на мерки за потенцијалните илегални мигранти;
 - Развивање на систем на мерки за илегалните мигранти кои извршиле кривични дела; и
 - Развивање на систем на мерки за илегалните мигранти кои се државјани на Република Србија.
- Воспоставување на национален концепт за борба против илегалните миграции преку:
- Формирање на национален тим на експерти за пратење и анализирање на причините и различните врсти на облиците на илегалните миграции;
 - Воспоставување на соработка со научните високообразовни институции кои ја третираат проблематиката на илегалните миграции; и
 - Воспоставување и развивање на посебен систем на мерки за откривање на причините и различните врсти и облици на илегалните миграции.

За имплементација на стратегијата за борбата против илегалната миграција во Република Србија за периодот 2009 - 2014 година ќе се формира Совет за борба против илегалните миграции како заедничко меѓуресорско тело од експерти од различни области. Задача на Советот е да го координира имплементирањето на Стратегијата, да дава стручна помош, да остварува надзор над извршувањето, да ја известува Владата на Србија за нејзиното спроведување и за евентуалните проблеми што ќе се појават, како и да предлага мерки за ревидирање на истата. Со Советот ќе раководи Координатор кој ќе биде именуван од Владата на Република Србија.

1.2.2. СТРАТЕГИЈА ЗА УПРАВУВАЊЕ СО МИГРАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Управувањето со миграцијата вклучува организиран систем на јасна миграциона политика преку управување со планирани и организирани миграциони текови со соодветен придонес за регулирање на миграцијата на регионално и глобално ниво.

Планираното и организираното управување со миграцијата во себе ги вклучува мониторингот на надворешни и внатрешни миграциските текови и спроведувањето на активностите за поттикнување на борбата против илегалната миграција. Основни елементи за менаџирањето на миграцијата претставуваат визната политика, интегрираното гранично управување, регулирањето на престојот на странците, механизмите за интегрирање на мигрантите во општеството, целосна заштита на сопствените граѓани што се на работа и престој во странство, како и активни политики за нивно вработување. Одтука, предуслов за успешно управување со миграцијата претставува обезбедувањето на ефикасна координација меѓу институциите на централно ниво одговорни за политиката на миграциите и нивното оперативно спроведување. Во прилог на овие механизми првенствено насочени кон надворешната миграција, Република Србија, се соочува со депопулација, како дел од сеопфатниот систем за управување со миграција.

Во текот на последните две децении, на социо - економски план, Република Србија беше зафатена со исклучително големи проблеми

предизвикани пред сè од конфликт и економскиот пад, намалувањето на обемот на трговската размена помеѓу земјите од регионот, зголемената невработеност на населението и пад на животниот стандард на граѓаните.

Денес, Република Србија се уште се наоѓа во процес на транзиција и економско реструктурирање, а ситуацијата е дотолку отежната и од глобалната економска криза што секако, дополнително ја влошува социо - економската состојба на одредени групи на граѓани кои директно учествуваат во миграционите движења. Република Србија се соочува со речиси сите видови на миграција: имиграција и емиграција, надворешна и внатрешна, доброволна и принудна, легална и нелегална, миграција на високо квалификувани и неквалификувани работници како и други видови на миграции но застапени во помал обем.

Посебен проблем во Србија претставува големиот бројот на бегалци и внатрешно раселените лица кои очекуваат помош во остварувањето на сопствените права. Во Република Србија, дваесетина години по распадот на некогашна Југославија сеуште уште има околу 97.000 регистрирани бегалци. Десет години по воспоставување на меѓународната администрација на Косово и четири години по прогласувањето на независност (спротивно на резолуцијата 1244 на Обединетите Нации), бројот на внатрешно раселените лица од Косово останува ист (околу 209.000 лица). Повеќе околу 20.000 лица се водат како внатрешно раселените лица на територијата на Косово. Секако, тука се вбројуваат и голем број на повратници на договори за реадмисија со земјите на Европската Унија. Секако дека погоре посочените податоци за оваа состојба, претставуваат основа на потребата за управување со миграцијата.

Според приоритетите наведени во договорот Партнерство за мир со Република Србија, особено внимание беше посветено на визната политика, интегрираното гранично управување, нелегалната миграција, бегалците, натрешно раселените лица и барателите на азил. Истите приоритети се наведени и во договорот за Стабилизација и асоцијација помеѓу Европската Унија и Република Србија (ратификувана од страна на Собранието на Србија во Септември 2008 година) кој укажува на идните обврски што Србија треба да ги исполни во областа меѓународна соработка, односно во однос на

решавање на прашањата поврзани со нелегалната миграција, граничното управување, реадмисијата, визната политика, азилот и слично.

Во согласност со европските стандарди во областа на миграцијата, истовремено почитувајќи ги спецификите на сопствената земја, вредностите врз кои се темели Стратегијата за управување на миграцијата во Република Србија се следните:

- Безбедност на националните граници и безбедност на граѓаните;
- Почитување на човековите права на сите мигранти;
- Олеснување при интеграцијата на ранливите групи на мигранти во општеството;
- Развиен во меѓународната соработка со земјите од регионот и пошироко;
- Недискриминација;
- Олеснување на семејно обединување; и
- Почитување на потребите на сите заинтересирани страни.

Стратегијата за управување со миграцијата во Република Србија особено внимание посветува на решавање на проблемите на мигрантите преку менаџирање на повеќе компатибилни елементи на миграционата политика со цел за обезбедување на предуслов за успешно управување и ефикасна координација на институциите поврзани со миграциите.

Стратегијата за управување со миграцијата во Република Србија главно се однесува на менаџирање со:

- Визната политика на Србија;
 - Надлежните институции на Република Србија во изминатите неколку години направија значајни чекори во правец на хармонизација на визниот режим на Република Србија со визниот режим на Европската Унија и укинувањето на визите за државјаните на Европската Унија и останатите развиени земји, како и воведување на визи за одреден број на африкански држави

и земји од кои традиционално се регрутираат најголемиот број на нелегални мигранти. За таа цел, склучени се повеќе билатерални спогодби меѓу кои и Спогодбата за укинување на визи за носителите на службените пасоши со државите на Европската Унија, како и Спогодба помеѓу Република Србија и Европската Унија за олеснување на процедурите за издавање на визи. Работата околу функционирање на визниот информатички систем на Република Србија сеуште не е докрај завршен. Имајќи го во предвид фактот дека визниот режим на една земја претставува составен дел на целокупниот безбедносен систем на државата, способноста на Република Србија да управува со границите во правец на хармонизација со Шенгенскиот систем на Европската Унија, претставува највисок приоритет.

➤ Управување со границите;

○ Системот на интегрирано гранично управување со границите на Република Србија треба да биде во согласност со правилата, стандардите и препораките на Европската Унија за управување со надворешните граници. Работите на граничната контрола и обезбедување на државните граници ја врши надлежното Министерство за внатрешни работи во склад со Законот за заштита на државните граници. Со цел за заштита на државната граница на Република Србија се спроведува гранична контрола која подразбира контрола на лицата и патните исправи, контрола на превозните средства и контрола на предметите и истата се врши на подрачјето на граничниот премин на државната граница или непосредно после преминувањето на државната граница. Во ваквиот начин на контрола посебна улога игра стручноста на граничната поливија како во поглед на откривање на фалсификовани патни исправи, така и во поглед на откривање на нелегални мигранти што се обидуваат да влезат или излезат од територијата на Република Србија.

➤ Управување со емиграцијата и имиграцијата;

○ Србија е земја на економски емигранти. Спрема проценките, околу четири милиони Срби се наоѓаат надвор од границите на Србија од кои два милиони во земјите од Европската Унија и два во прекуокеанските земји. Најголемиот број на граѓани на Република Србија во странство заминале индивидуално, без посредство на државните институции, додека многу малку од емигрантите заминале од Србија организирано во склад со прописите за вработување во странство за што Република Србија има потпишано повеќе билатерални спогодби. Најголем проблем за успешно пратење на миграционите текови и евентуалното спроведување на соодветни мерки претставува поделената надлежност за издавањето на дозволите за работа и престој помеѓу Министерството за внатрешни работи и Министерството за економија и регионален развој. Во тој правец неопходно е нивно координирање при процесот на издавање на работни дозволи на странци.

➤ Управување со бегалците и внатрешно раселените лица;

○ Во текот на деведесеттите години во Србија дојде до бројни општествено - економски и политички промени кои во многу влијааа врз динамиката на населението зголемувајќи го влијанието на непрекинатата миграција од село во град. Благодарение на приливот на млади и способни за работа, кои доаѓаат од селата, градовите добија подобра демографска структура. Според предвидувањата, ваков тренд треба да се очекува и во наредниот период. Инаку, Република Србија е држава со најголем број на регистритани бегалци и внатрешно раселени лица во Европа. Бројот на бегалците од некогашните републики на СФР Југославија во Србија значајно се намали во периодот помеѓу 1996 и 2008 година. Намалувањето на бројот на бегалците се должи на нивната инеграција во Република Србија. Повеќе од 200.000 луѓе се сткнаа

со државјанство на Република Србија што претставува најголем процент на интегрирање во Европа. Сепак, во овој момент во Република Србија во колективните центри, според Високиот комесаријат за бегалци има уште околу 1.300 додека останатите се наоѓаат во приватно сместување, пред се во изнајмени станови и куќи. Иако го имаат изгубено статусот на бегалци, уште околу 300.000 луѓе во суштина се наоѓаат во положба на бегалци што во суштина е 4% од населението на Република Србија. Кога се работи за раселените лица од Косово, според податоците на Високиот комесаријатот за бегалци, во Република Србија во моментот има околу 210.000 луѓе.

➤ **Управување со нелегалната миграција;**

○ Нелегални миграции претставуваат сите движења на населението од една во друга држава кои не се во склад со важечките законски прописи на државата од која се оди или во која се доаѓа, како и престојување во одредена држава спротивно на важечките законски одредби од таа држава. Како нелегални мигранти може да се сметаат сите страни лица кои незаконски влегле во друга земја поради престој или трајно задржување. Како нелегални мигранти се сметаат и лицата кои легално влегле во државата но кои после истекот законскиот рок за престој не ја напуштиле истата. Најголемиот број на нелегални мигранти во Република Србија кои се откриени при недозволеното преминувањ на државната граница, забранет престој или транзитирање преку тетиторијата на Република Србија, се идентификувани главно како економски мигранти, дедека пак бројот на политички мигранти, односно бројот на лица што емигрирале за да побараат азил е значајно помал. Поебен проблем претставуваат илегалните мигранти - малолетни лица и жените мигранти, бидејќи тие најчесто претставуваат целни групи на трговците со луѓе со цел за нивна сексуална и економска експлатација.

- Управување со повратниците по основ на договор за реадмисија;
 - Договорите за реадмисија претставуваат меѓународни договори кои ја регулираат постапката на враќање и прифаќање на лицата кои не ги исполнуваат или повеќе не ги исполнуваат условите за влез или престој на територијата на друга држава. Кога странскиот државјанин спротивно на законските одредби за влез и престој на територијата на Република Србија влезе или биде затекнат во незаконски престој на територијата на Република Србија, надлежните органи, Министерството за внатрешни работи, врз основ на потпишаните договори за реадмисија, и поднесуваат барање за негова реадмисија до државата на мигрантот. Реципрочно на ова, државите со кои Република Србија има потпишано договори за реадмисија можат да побараат реадмисија на српските државјани кои ќе бидат затекнати при незаконски престој на странска територија. Со цел за спречување на нелегалните миграции од Република Србија спрема државите од Европската Унија, земјите кандидати за членство во Европската Унија како и останатите други земји, неопходно е Република Србија да склучи поединечни договори за реадмисија со тие држави, но исто така и да го заостри визниот режим со поголем дел од земјите во развој.

- Управување со борбата против трговијата со луѓе;
 - Заштитата на жртвите на трговија со луѓе во Република Србија и нивна рехабилитација и реинтеграција ја спроведува Службата за координација и заштитата на жртвите на трговија со луѓе. Заштитата на жртвите на трговија се спроведува според програма во која е предвидено нивна идентификација, ургентна помош, превоз, обезбедување на разни информации, згрижување, интеграција, решавање на граѓанскиот статус, социјална помош, медицинска помош, правна помош, образование, стекнување на

вештни и тренинг програми за помош за одржлива интеграција преку финансиски фондови чии средства се обезбедуваат од буџетот на Република Србија поделно за секоја календарска година.

Управувањето со миграцијата опфаќа систем на мерки што ќе овозможат реализирање на приоритетите на државата во областа на миграциите. Со оглед на обемот на Стратегијата за управување со миграцијата во Република Србија, како општи цели главно се посочени:

- Управувањето со миграциите да биде во склад со одржливата популациона политика и долгорочните потреби за развој на економијата и пазарот на трудот во Република Србија;
- Укинување на визниот режим за граѓаните на Република Србија и ставање на „белата шенген листа“ на Европската Унија и напредок во преговорите за визната либерализација со останатите земји од Европската Унија;
- Целосна имплементација на концептот на интегрирано управување со границите;
- Унапредување на соработката со дијаспората и промоција на враќање на граѓаните на Република Србија;
- Создавање на услови малдите и стручни кадри своето професионално знаење да го реализираат во Република Србија;
- Создавање на услови за интеграција на странците и ефикасна заштита на правата и интересите на граѓаните на Република Србија на работа во странство;
- Примена на јасни и ефикасни процедури за превенција и сузбивање на нерегуларните миграции;

- Решавање на проблемите на бегалците и внатрешно раселените лица; како и
- Ефикасно и ефективно прифаќање и одржлива социо - економска реинтеграција на повратниците, граѓани на Република Србија, по основ на реадмисија.

Со оглед на погорното, Стратегијата за управување со миграциите во Република Србија претставува одговор на досегашните недостатоци за координација на внатрешниот систем на управување со миграционите текови. Со оваа стратегија Република Србија сака миграцијата како појава да ја претвори во позитивна сила за понатамошен економски и социјален развој на земјата која се јавува во улога на земја на потекло и земја на дестинација за мигрантите.

1.2.3. СТРАТЕГИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Трговијата со луѓе, а посебно трговијата на жени и деца претставува светски проблем. Тој е подеднакво ги зафаќа и земјите што се наоѓаат во пост-конфликтен период, односно во период на економска и општествена транзиција, но исто така и индустриски развиените земји. Трговијата со луѓе како и сите други активности поврзани со организираниот криминал, не е ограничена само на територијата на една земја.

Овој феномен ги опфаќа фазите на регрутирање, транспорт и експлоатација на жртвите на трговијата со луѓе во сите различни облици што се случува на територијата на земјите на потекло, транзит и крајна дестинација. Во сите фази на трговија жртвите се приморани на разни врсти на злоставување и искористување при што драстично им се повредуваат основните човековите права.

Трговијата со луѓе е комплексен друштвен феномен кој бара сестран пристап за негово решавање, односно примена на ефикасни мерки на планот на превенција, сузбивање, казнување на извршителите и заштита на жртвите

со вклучена меѓународна соработка на државите од поширокит регион. Во согласност со ова, Република Србија во декември 2006 година ја донесе Стратегијата за борба против трговијата со луѓе. Стратегијата е изработена според Националниот план за акција кон Пактот за стабилност и е во согласност со Програмата за реализација на националниот план за решавање на проблемот на трговијата со луѓе според најдобрите практики во регионот, припремен од страна на Меѓународниот центар за развој на миграционите политики.

Стратегијата за борба против трговијата со луѓе во Република Србија со состои од низа на мерки кои треба да се превземат со цел да се дојде до целосен одговор на проблемот на трговијата со луѓе, со посебен нагласок на заштита на човековите права на жртвите. Со стратегијата за борба против трговијата со луѓе поставени се јасни стратешки цели кои треба да бидат реализирани низ различни активности на државните институции, невладините и меѓународните организации.

Овие активности се посебно наведени во Националниот план за акција во борбата против трговијата со луѓе. Во суштина, Стратегијата за борба против трговијата со луѓе претставува национална политика на борба против трговијата со луѓе во Република Србија која првенствено се базира на заштита на човековите права на жртвите на трговијата. Во согласност со ова, пошироката меѓународна заедница ги подржа напорите на државните институции на Република Србија да остварат стратешко партнерство со претставниците на невладините и меѓународните организации во земјата и од светот во склад со меѓународните стандарди за борба против оваа појава.

Со поддршка на меѓународната заедница и голема помош од страна на ОБСЕ, во 2001 година креирано е мултидисциплинарно тело за борба против трговија со луѓе во Република Србија со членови од редот на државните институции и невладините и меѓународните организации. Од друга страна, на државно ниво формиран е Национален механизам за координација на активностите за креирање на политика на борба против трговијата со луѓе.

Овој национален механизам за координација на активностите со состои од две нивоа: централно и оператвно.

➤ Централното ниво го сочинуваат:

- Советот за борба против трговијата со луѓе;
- Кординаторот за борба против трговијата со луѓе; и
- Републичкиот тим за борба против трговијата со луѓе.

➤ Оперативното ниво го сочинуваат:

- Правосудните органи и полицијата; и
- Службата за координација на заштитата на жртвите на трговијата со луѓе.

Исто така, на оперативно ниво, во борбата против трговијата со луѓе голема поддршка даваат и специјализираните невладини и меѓународни организации.

Многу важен дел на Стратегијата за борба против трговијата со луѓе претставува Републичкиот тим за борба против трговијата со луѓе, кој како мултидисциплинарно тело кое се состои од претставници на државните институции, невладините и меѓународните организации, претставува форум на кој се договара долгорочната политика против трговијата со луѓе. Овој форум дава можност за брза размена на информации во врска со активностите превземени на ова поле, како и повратните информации за резултатите од овие активности. Членовите на Републичкиот тим за борба против трговијата со луѓе во склад со својот мандат спроведуваат активности во четири области:

- Превенција и едукација;
- Заштита на жртвите на трговијата со луѓе;
- Спречување на трговијата на деца; и
- Кривично гонење на извршителите.

Стратешките цели на Република Србија во борбата против трговијата со луѓе групирани се во пет области: институционална рамка,

превенција, помош, заштита и реинтеграција на жртвите, меѓународна соработка и пратење и евалуација на резултатите.

➤ Институционална рамка:

- Постојана унапредување на Националниот механизам за идентификација, помош и заштита на жртвите;
- Обука и сртучно усовршување на сите актери вклучени во откривање и давање на услуги на жртвите на трговијата со луѓе со цел за нивна идентификација;
- Подобрување на правната рамка за работа во склад со превземените меѓународни обврски; и
- Унапредување на статистичкото следење со цел за подобрување борбата против трговијата со луѓе на стратешко и оперативно ниво.

➤ Превенција:

- Зголемување на нивото на свест за проблемот на трговијата со луѓе како модерен облик на ропство; и
- Намалување на факторите на ризик во врска со проблемот на трговијата со луѓе.

➤ Помош, заштита и реинтеграција на жртвите:

- Подобрување на идентификација на жртвите на сите облици на трговија со луѓе;
- Спречување на секундарна виктимизација на жртвите и сведоците од страна на државните органи; и

- Изготвување на долгорочни програми за заштита и реинтеграција на жртвите на трговијата со луѓе.

- Меѓународна соработка:

- Остварување на континуирана меѓународна и регионална соработка со другите служби, институции, организации кои работат на овој проблем со цел ефикасно гонење на сторителите на кривични дела поврзани со трговија со луѓе и други кривични дела со елементи на експлоатација на луѓе.

- Пратење и евалуација на резултатите:

- Редовна анализа на работењето на државните институции, невладините и меѓународни организации и периодично изготвување на извештаи за резултатите од спроведените мерки и активности предвидени со Стратегијата за борба против трговијата со луѓе и Акциониот план до Советот за борба против трговијата со луѓе.

Врз основ на извештаите на Републичкиот тим, Советот за борба против трговијата со луѓе ќе врши анализи на резултатите и ќе доставува до надлежните органи препораки за ревизија на целите, како и ќе ги предлага соодветни мерки за ефикасна борба против трговијата со луѓе.

1.3. ПРЕВЕНЦИЈА И БОРБА ПРОТИВ НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО КОСОВО

Република Косово од прогласувањето на својата независност води активна борба против нелегалната и присилна миграција. Исто како и останатите земији од Западен Балкан, Република Косово редовно ги изготвува актите за борба против оваа појава согласно превземените обврски пред меѓународната заедница. Со денесување на овие акти Република Косово јасно става на знаење на меѓународната заедница дека Косово е посветено на

борбата за спречување на сите облици на нелегални и присилни миграции, вклучително и на трговијата со луѓе.

Почнувајќи од прогласувањето на независноста, Република Косово, помеѓу другото, ги донесе и следните поважни стратегии поврзани со нелегалните и присилни миграции:

- Национална Стратегија за борба против организираниот криминал во Република Косово;
- Национална Стратегија за миграции на Република Косово за период 2009 - 2012 година;
- Акционен план за миграциите во Република Косово за период 2009 - 2012 година;
- Национална Стратегија против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година; и
- Акционен план против трговијата со луѓе во Република Косово за период 2008 - 2011 година.

Овие стратешки документи претставуваат основа за донесување или изменување на низа закони поврзани со борбата и спречувањето на нелегалните и присилни миграции, трговијата со луѓе, враќање на раселените лица, бегалците, барателите на азил како и на друг вид на повреда на човковите права, кои во Косово во последните дваесетина години ги имаше во огромен број, знаејќи дека Косово претставуваше подрачје кое беше зафатено со воени дејствија за време на сите кризни периоди по распаѓањето на некогашна Југославија.

Погоре наведените документи се изработуваат за прв пат во Република Косово и претставуваат стратешки документи кои јасно ја изразуваат посветеноста на Владата на Република Косово за спречување и сизбивање на сите видови на нелегални и присилни како и промовирање на

законските и легални миграции. Од документите може да се види дека Министерството за внатрешни работи превзема значајно улога во координацијата со активностите за нивно спроведување.

Овие стратегии се во склад со политиката на Владата на Република Косово за борба против сите облици на нелегална миграција како и легален престој на лица во Косово во согласност со Европските практики и меѓународните конвенции за миграции и азил. Имајќи го во предвид фактот дека изработката на овие документи претставува значајно достигнување на институциите на Република Косово, согласно на целите на стратегиите, се чини дека Република Косово прави чекор напред во борбата против оваа појава. Нивноста целосно спроведување ќе ја сврсти Република Косово во државите кои активно се борат против нелегалните и присилни миграции со јасна визија и цел до нивно целосно сузбивање.

1.3.1. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА МИГРАЦИЈА НА РЕПУБЛИКА КОСОВО ЗА ПЕРИОД 2009 - 2012 ГОД.

Со донесувањето на Националната стратегија за миграција за периодот 2009 - 2012 година, Република Косово во склад со Европските стандарди за демократија, владеење на законот, почитувањето на правата на човекот и почитување и заштита на малцинските групи, на своите граѓани им гарантира нивно почитување. Исто така, Република Косово на своите граѓани – бегалци или раселени лица им гарантира враќање во нивните домови и превземање на целокупниот имот во владение.

За спроведување на Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година, за сузбивањето на сите видови на нелегална и присилна миграција како и промовирање на легалните начини на мигрирање што во себе ги содржи реинтегрирањето и репартијацијата на лица, одговорни се косовските органи на локално и централно ниво.

Остварувањето на целите на Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година се заснова врз основ на остварувањето на следните начела:

- Уставност и законитост;
- Професионализам на учесниците;
- Приоритет;
- Постојаност;
- Доверба во институциите;
- Слободте и правата на човекот;
- Безбедност; и
- Реципроцитет.

Визијата на Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година претставува спречување и намалување на сите облици на нелегална и присилна миграција и промовирање на легалните начини на мигрирање во рамките на законските одредби и институционалните правила.

Мисија на Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година претставува утврдувањето на стратешки цели, специфични цели и активности за спречување на илегалната и присилна миграција, како и ускладување на активностите на национално, интернационално и институционално ниво за постигнување на однапред дефинираните цели на стратегијата.

Стратешките цели претставуваат вложување во транспарентен и ефективен систем на водење на легалните миграции како и спречување и намалување на нелегалните и присилни миграции. Специфичните мерки ги опфаќаат областите: правење на капацитети и административни структури за влез и престој на странците, утвдување на законски мерки за влез и престој во земјата, ефикасно нивно менаџирање, како и контрола и заштита на државните граници и граничните премини.

Стратешките цели како и специфичните цели што треба да се постигнат со Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година главно се:

➤ Промоција на легална миграција (Согласно на одлуките на Европската унија од април 2009 година, Република Косово е спремна да

остварува билатерални партнерства во областа на миграциите со заинтересираните држави) преку остварување на специфичните цели:

- Зголемување на нивото на соработка и размена на информации во областа на миграциите посебно со државите каде е изразено присуството на косовски граѓани;
- Формирање на конзуларно - дипломатски претставништва за Косовските граѓани во пријателските земји и земите на третит свет;
- Вклучување на Косовската дијаспора и спроведување на политика на помагање на емигрантите; и
- Зголемување на капацитетот и ефикасното користење на постојните центри за информации и деловните канцеларии за давање на услуги и информации за начините на остварување на легална миграција.

➤ Превенција и сузбивање на сите облици на нелегални и присилни миграции и нелегален престој преку примена на законски и институционални механизми и регионална соработка - натамошен развој на институционалните капацитети за промоција на легалната миграција и подигање на свеста на граѓаните на Косово како и странските граѓани за ризикот што ја следи нелегалната и присилна миграција од сите видови преку остварување на специфичните цели:

- Создавање на функционален систем на визен режим;
- Подигнување на капацитетот на Косовската полиција и зајакнување и подобрување на граничната контрола поради спречување и сузбивање на нелегалните миграции;
- Формирање ефикасна база на податоци за регистрирање на сите лица кои влегуваат и излегуваат од Република Косово како и

останатите податоци со кои ќе се поврзат со базите на податоци од другите земји како и базите на податоци од конзуларните претставништва;

- Реконструкција на надлежните институции согласно на препораки на Европската Унија; и

- Подигање на свеста на граѓаните за ризикот што ја прати нелегалната и присилна миграција.

- Развивање на стабилен систем за оценка, овластување и надгледување на доаѓањето и престојот на странците и азилантите во Република Косово преку остварување на специфичните цели:

- Подобрување на постојните капацитети и зајакнување на законските основи за прием и третман на странците;

- Зголемување на соработката помеѓу соодветните органи што се занимаваат со прашањата поврзани со странците;

- Подобрување на постојните капацитети и зајакнување на законските основи за примање и престој на лицата азиланти; и

- Подобрување на соработката помеѓу соодветните органи што се занимаваат со прашањата поврзани со азилот.

Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година заедно со Стратегијата за борба против трговијата со луѓе и Стратегијата за борба против организираниот криминал претставуваат основа за спречување и запирање на процесот на нелегални и присилни миграции. Секако, основен приоритет на овие стратегии претставува дефинирањето на патиштата на нелегалната и присилна миграција, превоз на мигрантите и жртвите на трговијата со луѓе, местата

за престој, како лицата вклучени во процесот на извршувањето на нелеганите и присилни миграции. Од тој аспект, Република Косово се смета за дел од Балканскиот ланец за влез на лицата мигранти во земјите на Европската Унија.

Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година ги дефинира и институционалните капацитети кои имаат важна улога и значење за координација на активностите во борбата против сите облици на нелегална миграција. Тука се вклучуваат:

- Националниот координатор - индивидуален орган кој е одговорен за координација, соработка и надгледување и известување за имплементирањето на активностите предвидени со Стратегијата за миграција;
- Секретаријат - одговорен за собирање на информации и податоци од други институции за анализа и оценка на аналитичките извештаи дедени од страна на Националниот координатор;
- Министерство за внатрешни работи - кое има функционална улога во имплементирањето на Стратегијата за миграција преку обезбедување на ефикасен систем за пратење на странците и азилантите од влезот, прстојот и излезот од Република Косово;
- Министерството за надворешни работи - кое е одговорно за администрирање на визите и целокупната документација за влез на странците на територијата на Република Косово, како и водење на преговори со други држави за либерализација на визниот режим, сезонските вработување а посебно за остварување на правата на Косовските мигранти во странство;
- Министерство за образование, наука и технологија - преку стимулативни програми, степендии и билатерални спогодби за Косовските студенти кои студираат надвор од државата; и

- Минстерството за труд и социјална политика - кое преку Центрите за социјална работа ќе им дава услуги и заштита на лицата до нивна целосна репатријација.

Надгледувањето и контролирањето на реализирањето на стратешките цели, специфичните цели и активности дефинирани со Националната стратегија за миграција на Република Косово за периодот 2009 - 2012 година претставуваат составен дел на Стратегијата. Овој процес на мерење на нивото на остарување, според одредбите од Стратегијата ќе го извршуваат одговорните институции, со учество на претставници на соодветните целни групи.

1.3.2. АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА МИГРАЦИИ ВО РЕПУБЛИКА КОСОВО ЗА ПЕРИОД 2009 - 2012 ГОД.

Со донесување на Акционот план за миграциите во Република Косово за период 2009 - 2012 година, Република Косово става акцент на континуирана контрола на извршувањето на одредбите од Националната стратегија за миграциите во република Косово за периодот 2009 - 2012 година. Акциониот план за миграциите во Република Косово за периодот 2009 - 2012 година во себе ги содржи:

- Стратешките цели;
- Специфичните цели;
- Конкретните активности за извршување на целите;
- Ги одредува одговорните институции за реализација на секоја цел и секоја активност поодделно;
- Ја прецизира временската рамка за реализација на секоја цел и секоја активност поодделно;
- Ги дефинира потребните финансиски извори за секоја предвидена активност; и
- Ги одредува показателите за реализирањето на секоја цел и активност поодделно.

Во суштина, Акциониот план за миграции во Република Косово за периодот 2009 - 2012 година треба да ги поврзе помеѓу себе сите учесници во справувањето со нелегалните и присилни миграции во Република Косово, како и сите актери во промовирањето на легалните миграции како единствен сигурен и законски начин на задоволување на потребата од мигрирање на населението.

1.3.3. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА И ПЛАН НА АКТИВНОСТИ ПРОТИВ ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ ВО РЕПУБЛИКА КОСОВО ЗА ПЕРИОД 2008 - 2011 ГОД.

Изготвувањето на Национална стратегија и Планот на активности против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година претставува обврска на Република Косово што произлегува од приоритетите на самата држава во борбата против трговијата со луѓе. И покрај тоа што Република Косово, после 1999 година забележи значаен напредок во правец на зајакнување на редот и мирот и сигурноста во државата и направи голем број на институционални реформи, трговијата со луѓе остана како еден од посебните облици на организиран криминал со големи опасности за државата и граѓаните против кога мора посебно да се однесуваме во насока на негово сузбивање. Поради тоа, Стратегијата што е изготвена претставува вистинска состојба на проблемот на трговијата со луѓе со кој се соочува Република Косово денес, но и одраз на Владата на Република Косово и другите институции за нивно решавање.

Трговијата со луѓе претставува дел од организираниот криминал и ги вклучува поединци внатре во една или на териториите на повеќе земји. Жртвите на трговијата со луѓе најчесто нелегално ги преминуваат државните граници и нелегално престојуваат во една или во повеќе земји. Кривичното дело поврзано со трговија со луѓе е поделено на категории и зависи од намерата за искористување на жртвата.

Тргувајќи од видот на трговијата со луѓе, слободно можеме да констатираме дека најзагрозени социјални групи од овој вид на криминал се жените и децата. Жртвите се приморани на нелегален начин на мигрирање

под притисок на големото ниво на сиромаштија во земјата на потекло и привлечени од ветениот подобар живот и обезбедената работа. Најголем број од жртвите што се идентификувани во последниве години во Република Косово, се тргувани во рамките на Косово, најголемиот број од нив се тргувани и по неколку пати со цел за сексуално искористување, и речиси 100% од нив се жени и девојки.

Борбата против трговијата со луѓе не треба да се свати само како борба и одговорност на Министерството за внатрешни работи и неговите структури, па оддтука Национална стратегија и Планот на активности против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година е осварлива само со учество кое ги вклучува во еден поширок систем централните државни институции, граѓанското општество, меѓународните и домашните невладини организации кои делуваат на Косово како и меѓународните партнерски организации за борба против овој вид на криминал. Визија на Националната стратегија против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година претставува координацијата на борбата против трговијата со луѓе и изградба на општество кое ќе живее во мир и во кое ше нема опасност од трговија со луѓе и организиран криминал, создавјќи при тоа имиџ за Република Косово како мирна и сигурна земја.

Мисијата на Национална стратегија против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година претставува одредувањето на сратешките приоритети во борба против овој вид на криминал, да ги одеди институциите кои ќе ја превземат борбата против оваа појава како и да ги хармонизира меѓунаордните активности со домашните за постигнување на успех во борбата против овој вид на криминал. Исто така, мисија на оваа стратегија претставува намалувањето на штетните дејствија по здравјето и животот на мигрантите како и обезбедувањето на соодветни законски мерки за гонење и казнување на учесниците во трговијата со луѓе.

Стратешките цели на Национална стратегија против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година се формулирани да дадат соодветен одговор на прашањата поврзани со трговијата со луѓе кои треба да се решат со помош на законски и институционални механизми. Одредбите на оваа стратегија се поделени во три основни подрачја.

За секое подрачје се дефинирани соодветните стратешки и специфични цели што треба да се постигнат со реализирање на стратегијата за борбата против трговијата со луѓе:

I. Мерки за превенција против трговијата со луѓе и повторната трговија со луѓе

➤ Подигање на јавната свест за прашањата поврзани со трговијата со луѓе и повторната трговија со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подигне свеста на осетливите групи на граѓани (жени деца, младина) за прашањата поврзани со трговијата со луѓе, особено во руралните средини;
- Да се подигне свеста на родителите за можната изложеност на нивните деца на трговците со луѓе;
- Да се подигне свеста на пошироката јавност во врска со законските санкции за учесниците во трговијата со луѓе; и
- Да се развијат и подобрат капацитетите на институциите и невладините организации за превенција на трговијата со луѓе.

➤ Подигање на ефикасен образовен систем на сите нивоа со цел за превенција против трговијата со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се осигура полова рамноправност и сигурен систем без дискриминација во образовниот систем;
- Да се определи школски предмет во сите средни училишта кој ќе изучува борбата против трговијата со луѓе; и

- Да се зголемат можностите за неформално образование на осетливите групи на граѓани.

- Промовирање на правата на децата - предуслов за намалување на трговијата со деца преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобрат постојните институционални механизми за промоција на правата на децата;

- Да се подобрат постојните институционални механизми за заштита на правата на децата; и

- Да се спречи вработувањето на децата со цел да се спречи и трговијата со нив.

II. Заштита на жртвите и сведоците од трговијата со луѓе

- Да се изврши идентификација и информирање лицата кои биле жртви на трговијата со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобрат постојните постапки за идентификација и информирање, како и да се опфатат нови механизми за информирање на жртвите на трговијата со луѓе;

- Да се подигнат институционалните капацитети за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе со стандардни постапки на акција; и

- Да се оформат системи за собирање на информирање за лицата што се занимаваат со трговија со луѓе:

- Да се дефинираат услугите што треба да им се даваат на жртвите на трговијата со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобри законската рамка што ја регулира оваа материја;
- Да се подобрат институционалните механизми и капацитети што ја регулираат оваа материја; и
- Да се дефинираат изворите на услуги за жртвите на трговијата со луѓе соработувајќи при тоа со заинтересираните страни.

➤ Да се постигне долгорочна реинтеграција на жртви на трговијата со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобрат постапките и да се кординираат институциите за реинтеграција на жртвите на трговијата со луѓе; и
- Да се координираат службите за сместување во другите земји за жртвите на трговијата со луѓе во својство на заштитени сведоци.

III. Притворање и казнување на сторителите на кривични дела поврзани со трговијата со луѓе

➤ Да се подобрат техниките за водење на истраги со цел за подигнување на ефикасноста на борбата против трговијата со луѓе во рамките на организираниот криминал преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобрат законските рамки;
- Да се изградат институционални капацитети (полиција, обвинителство и судови) за потребите на техниките за истражување;
- Да се постигне ефикасна координација и да се зацврсти соработката меѓу структурите на полицијата, обвинителството, царината и даночната инспекција; и

- Да се собираат информации за мрежите на организиран криминал кои се вклучени во трговија со луѓе.

- Да се подобри соработката со другите држави на полето на спроведување на меѓународните закони за борба против трговијата со луѓе и организиран криминал преку реализирање на предвидените активности:

- Да се гарантира спроведувањето на соодветните правни инструменти за заедничка истрага со останатите земји;

- Да се подобри размената на информации за трговијата со луѓе со другите држави и меѓународни организации; и

- Да се подобри постапката за враќање и екстрадиција на лицата учесници во трговијата со луѓе.

- Да се подобри ефикасноста на обвинителството и судовите во правец на гонење и казнување на сторителите на кривични дела поврзани со трговија со луѓе преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобрат институционалните капацитети на обвинителствата и судовите правец на гонење и казнување на сторителите на кривични дела поврзани со трговија со луѓе; и

- Да се предвидат соодветни казни според тежината на делото за сторителите на кривични дела поврзани со трговија со луѓе.

- Да се зајакне спроведувањето на законитоста и конфискувањето на имотот на извршителите на кривични дела како компензација на жртвите преку реализирање на предвидените активности:

- Да се применува ригорозна конфискација на имотот на извршителите на кривични дела поврзани со трговија со луѓе; и

- Да се применува соодветна компензација на имотот на жртвите на со трговија со луѓе.

- Да се гарантира недискриминирачко однесување на жртвите на трговијата од страна на полицијата, обвинителствата и судовите преку реализирање на предвидените активности:

- Да се подобри постапката на однесување кон жртвите на трговија со луѓе од страна на полицијата, обвинителствата и судовите по примерот на меѓународните правила и стандарди; и

- Да се загарантира недискриминаторски пристап и пристап во согласност со човековите права и слободи кон жртвите на трговијата со луѓе од страна на сите учесници што се занимаваат со прашањата поврзани со трговија со луѓе.

Системот на пратење и оценување на Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе за период 2008 - 2011 година ќе биде од страна на сите учесници како и на водечките институции меѓу кои:

- Министерството за внатрешни работи;
- Ресорните министерства на Република Косово;
- Судските органи на Република Косово;
- Невалдините организации; како и
- Меѓународните организации кои се вклучени во борбата против трговијата со луѓе.

Одговорни за оценување и евалуација на резултатите од реализацијата на одредбите од Националната стратегија се Националниот координатор за борба против трговијата со луѓе и Подминистерската група за борба против трговијата со луѓе. Објавувањето на резултатите да биде медиумско, преку семинари и работилници со донесување на заклучоци кои понатаму ќе бидат основа за донесување на нови стратешки документи.

2. ЗАЕДНИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ НА СТРАТЕГИИТЕ ЗА БОРБА ПРОТИВ НЕЛЕГАЛНА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Последниве години во земјите од Западен Балкан политичката ситуација е сè постабилна, постигната е релативна безбедност на државите и обезбедено е непречено функционирање на државните институции. Со други зборови, сè повеќе е видлив нивниот напредок.

Што се однесува до миграциската политка, согласно на погорното, земјите од Западен Балкан се залагаат за ефикасно управување со миграционите процеси и градејќи активна и конзистентна миграциона политика, водејќи при тоа сметка националниот, општествениот, економскиот и културниот развој на секој земја пооделна и регионот во целина. Станува збор за речиси единствена миграциона политика која се базира на начелата на почитување и заштита начоковите права и слободи. Залагајќи се за користење на предностите на легалните миграциони движења, во насока на проширување на слободната економска иницијатива и слободните текови на капитал, со политиката на легалните и слободни миграции, земјите од Западен Балкан создаваат претпоставки за намалување на емиграцијата и искористување на нејзините големи развојни потенцијали.

Со имплементирање на системот на гранично управување, земјите од Западен Балкан активно се вклучуваат во борбата против нелегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе. Секако, ако кон ова се додадат и мерките што секој земја пооделно ги превземе преку усвоените Стратегии за сизбивање на нелегалната миграција поткрепени со Акционите планови за делување, се чини дека на овој проблем земјите од Западен Балкан посветуваат особено внимание.

Од погоре изнесените цели на Стратешките планови за борба против нелегалната миграција и Акционите планови за делување на Република Македонија, Република Србија и Република Косово, сосема јасно е дека тие имаат крајно компатибилни и подредени цели, што јасно зборува за постоење на еден ист проблем за решавање. Со други зборови, проблемите со нелегалната и присилна миграција, вклучително и криумчарењето на лица и

трговијата со луѓе, на кои треба да обрне собено внимание секоја од овие три земји се исти, што зборува за постоење на еден ист континуум на проблеми пред трите соседни држави. Од друга страна, изготвувањето на овие Стратегии е во согласност и со насоките и правците на делување на нивните генерални стратегии за развој, членство во Европското семејство и членството во НАТО за кое истите се залагаат.

Проблемот што треба да се покрие е заеднички, па од тука, Стратегиите за негово решавање имаат речиси исти цели. Доколу ги сведеме на едно рамниште, Стратегиите за борба против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе ги имаат главно следните стратешки цели:

- Воспоставување на национални концепти за борба против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе;
- Развивање на методологија за борбата против нелегалната и присилна миграција на национални и на регионално ниво;
- Развивање на капацитети и компетентни субјекти на национални и регионално ниво; и
- Развивање на партнерска соработка помеѓу земјите од Западен Балкан во борбата против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе.

Во согласност со европските стандарди но почитувајќи ги спецификите на сопствените земји, борбата против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан, се темели на националните и меѓународни вредности и права:

- Безбедност на националните граници;
- Безбедност на граѓаните;

- Почитување на човековите права; и
- Недискриминација.

Стратегиските документи за борба против нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе на земјите од Западен Балкан главно треба да помогнат во менаџирањето на визната политика и управување со границите, управување со внатрешната миграција, бегалците и внатрешно раселените лица и управување со повратниците по основ на договор за реадмисија.

Имајќи го во предвид фактот дека земјите од Западен Балкан својот развој и својата национална политика ги насочуваат кон членството во Европската Унија и НАТО, имплементирањето Стратегиите за борба против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе претставува и исполнување на обврските на земјите од Западен Балкан превземени со Спогодбата за стабилизација и асоцијација и Конвенцијата на Обединетите за борба нации против транснационалниот организиран криминал.

ГЛАВА VI

1. СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА СО НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1.1. СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА НА ГРАНИЦАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Република Македонија е земја во која миграционите движења на населението, особено миграционите движење надвор од границите на државата, отсекогаш биле присутни. Денес, кога Република Македонија својот развој го насочува кон членство во Европската Унија и НАТО, овие движења се уште позасилени. Неофицијално, се смета дека во моментот, Македонската дијаспора брои повеќе од $\frac{1}{4}$ од вкупното население на Република Македонија. Според истражувачката студија од 2007 година на Центарот за истражување и креирање на политики од Скопје, специфичност на македонската емиграција претставува и фактот дека дури 29,7% од македонските мигранти би сакале да се вратат дома во Република Македонија, како и дека 21,6% од мигрантите многу често размислувале за тоа. Инаку, Македонската миграција најмногу е застапена во прекуокеанските земји Австралија, САД и Канада.

Со оглед на тоа што миграционите движења на населението претставуваат тешки и сложени процеси кои зависат од повеќе фактори, тешко може да се обезбедат најпрецизни податоци за истите. Миграциониот биланс на населението на Република Македонија попрецизно може да се определи врз основа на податоците за бројот на лицата што влегле и лицата што излегле од државата во текот на одреден временски период. Податоците што се користат во овој труд претставуваат дел од официјални извештаи на Министерството за внатрешни работи за бројот на лица кои што ја преминале граничната линија т.е. бројот на евидентирани преминувања (влез и излез) на лица во и од Република Македонија при што се вклучени и повторните влезови и излези на дел од граѓаните. Врз основа на податоците со кои се располага,

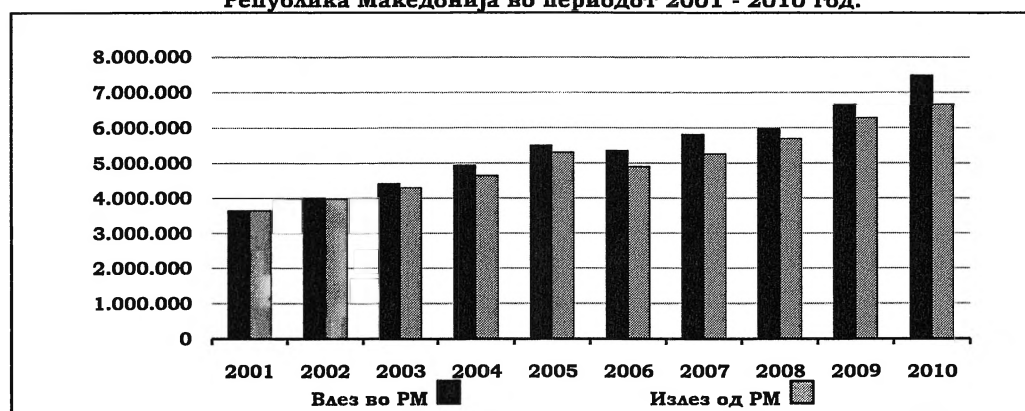
движењето (мигрирањето) на населнието на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година може да се истражува и според бројот преминувања во и од државата (Табела бр. 1).

Табела бр. 1 Вкупен број на преминувања преку државната граница на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Година:	Влез во РМ	Излез од РМ
2001	3.633.282	3.635.843
2002	4.005.623	3.973.975
2003	4.405.646	4.288.820
2004	4.933.229	4.641.806
2005	5.498.426	5.304.368
2006	5.346.835	4.901.747
2007	5.801.269	5.257.076
2008	5.973.660	5.684.757
2009	6.665.474	6.277.011
2010	7.480.288	6.667.188
Вкупно:	53.743.732	50.632.591

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 1 Вкупен број на преминувања преку државната граница на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

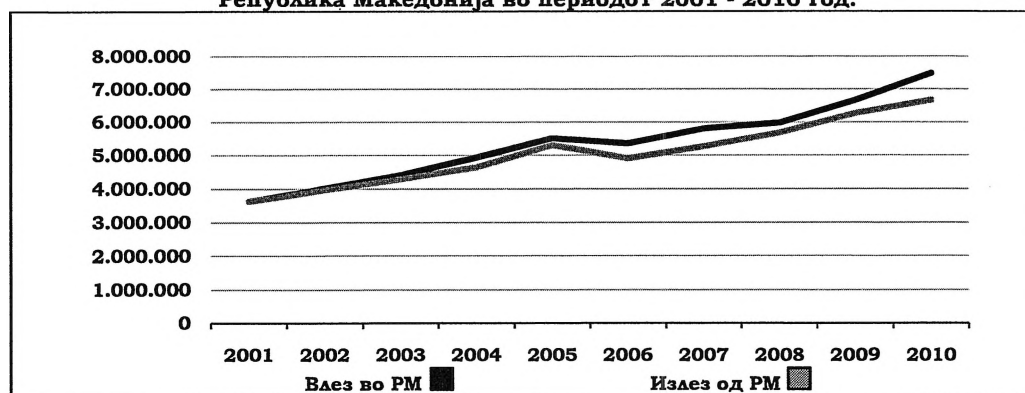
Од презентираниите податоци, видливо е дека бројот на влегувања во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година како и бројот на евидентирани излегувања од границите на Република Македонија од година во година се повеќе расте.

Така, во 2001 година во Република Македонија евидентирани се 3.633.282 влезови, а во 2010 година тој број е двапати поголем и изнесува 7.480.288. Иста состојба имаме и кај евидентираниите излези на лица од

државава. Во 2001 година тоа биле 3.635.843, додека во 2010 година евидентирани се 6.667.188 излези на лица од државата.

Значајна карактеристика за миграционите движења во Република Македонија за овој десетгодишен период претставува податокот дека во континуитет бројот на евидентиран влез на лица во Република Македонија е поголем од бројот на евидентиран излез на лица од државата. Ова важи за секоја година поодделно, а во просек тоа изнесува по околу 300.000 евидентирани влегувања на лица во Република Македонија. Најголема разлика е забележена е во 2010 година (813.100).

Графикон бр. 2 Вкупен број на преминувања преку државната граница на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

На Графиконот бр. 2 видлив е трендот на пораст на бројот евидентираниот влез на лица и бројот на евидентираниот излез на лица од Република Македонија, како и разликата помеѓу нив.

Што се однесува на структурата на евидентираниите лица што влегуваат и лицата што излегуваат од Република Македонија во овој десетгодишен период од аспект на нивното државјанство (Табела бр. 2), воочливо е дека странските државјани оствариле повеќе влегувања (32.714.626) од вкупниот број на македонски граѓани кои што оствариле влез, односно се вратиле во Република Македонија (21.029.106).

Иста сосостојба имаме и со евидентираниот излез од државата. Вкупниот бројот на евидентирани излегувања на лица странски државјани од Република Македонија (26.515.023) е поголем од бројот на

евидентирани излези на лица со македонски пасош надвор од државава (24.117.566).

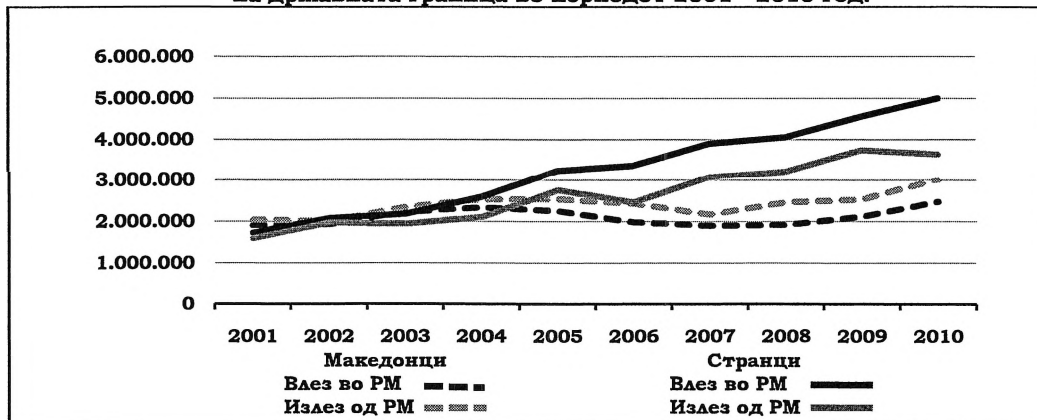
Табела бр. 2 Структура на евидентираните лица кои оствариле влез и излез преку државната граница во периодот 2001 - 2010 год.

Година:	Македонски граѓани		Странски граѓани	
	Влез во РМ	Излез од РМ	Влез во РМ	Излез од РМ
2001	1.902.924	2.040.643	1.730.358	1.595.200
2002	1.926.493	2.003.584	2.079.130	1.970.391
2003	2.223.095	2.351.059	2.182.551	1.937.761
2004	2.339.476	2.539.697	2.593.753	2.102.109
2005	2.252.577	2.545.843	3.245.849	2.758.525
2006	1.977.546	2.437.066	3.369.289	2.464.681
2007	1.898.356	2.172.714	3.902.913	3.084.362
2008	1.916.060	2.466.402	4.057.600	3.218.355
2009	2.112.032	2.534.791	4.553.442	3.742.220
2010	2.480.547	3.025.796	4.999.741	3.641.419
Вкупно:	21.029.106	24.117.568	32.714.626	26.515.023

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Според податоците, во сите години од десетгодишниот период поголем е бројот на преминувања на државната граница направени од страна на македонски граѓани кои што излегле од државата од бројот на евидентирани влегувања на македонски граѓани кои се вратиле (влегле) во Република Македонија. Ова значи дека Република Македонија во континуите губи дел од своето население. Сепак, за колкав број на население се работи, од овие податоци не може точно да се определи.

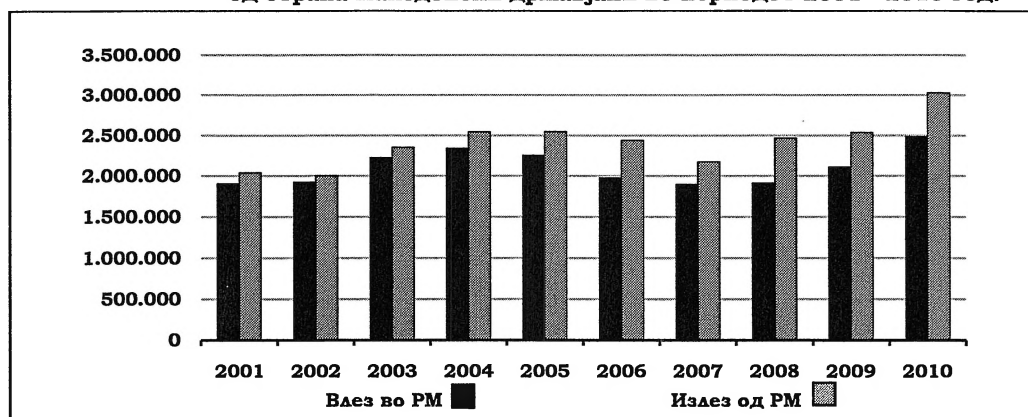
Графикон бр. 3 Структура на евидентираните лица кои оствариле влез и излез на државната граница во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

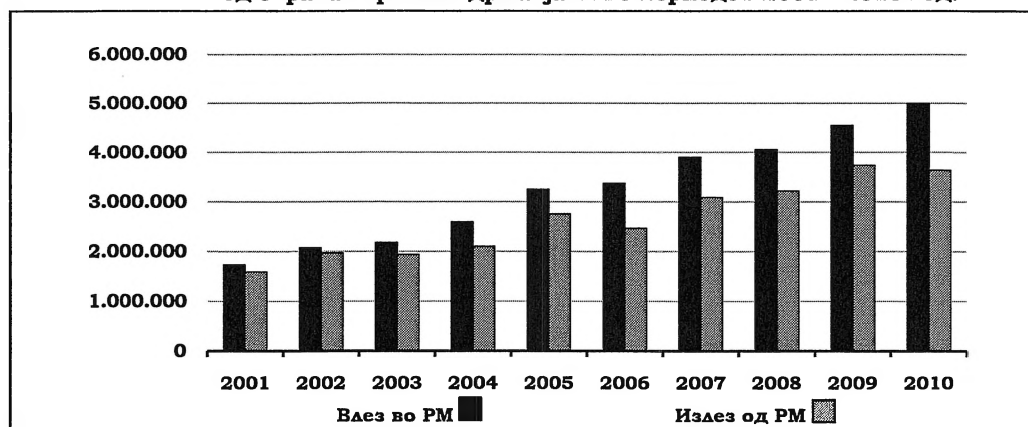
Најголема разлика на влез и излез преку државната граница направен од страна македонски граѓани имаме во 2008 година кога се направени 2.466.402 излегувања, односно 1.916.060 влегувања на македонски граѓани преку граничните премини на Република Македонија.

Графикон бр. 4 Остварени премини на границата на Република Македонија од страна македонски државјани во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 5 Остварени премини на границата на Република Македонија од страна странски државјани во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Исто така, забележливо е дека бројот на излегувања направени од македонски граѓани и бројот на влегувања на македонски граѓани во Република Македонија во овој период во континуитет растат. Особено

тоа е забележливо во 2008, 2009 и 2010 година, односно во годините непосредно пред и по олеснувањето на визниот режим помеѓу Република Македонија и Европската Унија.

Ситуацијата со евидентираниите влегувања и излегувања на странските државјани во и од Република Македонија е спротивна со претходната. Од презентираниите податоци видливо е дека во овој десетгодишен период, во континуитет, бројот на влегувања на странски државјани во Република Македонија од година во година е сè поголем во однос со бројот евидентирани излегувања на странски државјани од Република Македонија. И овде, најголема разлика помеѓу влез - излез ситуациите е остварена во последниве три - четири години, односно во годините непосредно пред и по олеснувањето на визниот режим на Република Македонија со Европската Унија.

Оваа ситуација јасно го потврдува сè поголемиот интерес (економски, туристички, културен и др.) на странските државјани за Република Македонија.

1.1.1. СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЛИ СПОРЕД БРОЈОТ НА ПРЕМИНИ НА ГРАНИЦИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Денешната современа држава посветува особено внимание на надворешните миграции. Нивното следење се врши преку анализа на голем број статистички значајни показатели, меѓу кои како најзначајни ги издвојуваме стапката на влегување, стапката на излегување и стапката на нето премини на границата.

Во овој труд, статистичките показатели се пресметани според бројот на евидентирани премини (односно влез и излез ситуации преку државната граница на сите гранични премини) од страна на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија. Во нив не се земено во предвид повтрните преминувања на границата на одредени лица, без разлика дали се работи за македонски или странски граѓани. Иако имаат недостатоци, подолу измерените статистички големини даваат значајни показатели важни за следењето на миграциските текови на Република Македонија.

➤ Стапка на влез во Република Македонија (Sv)

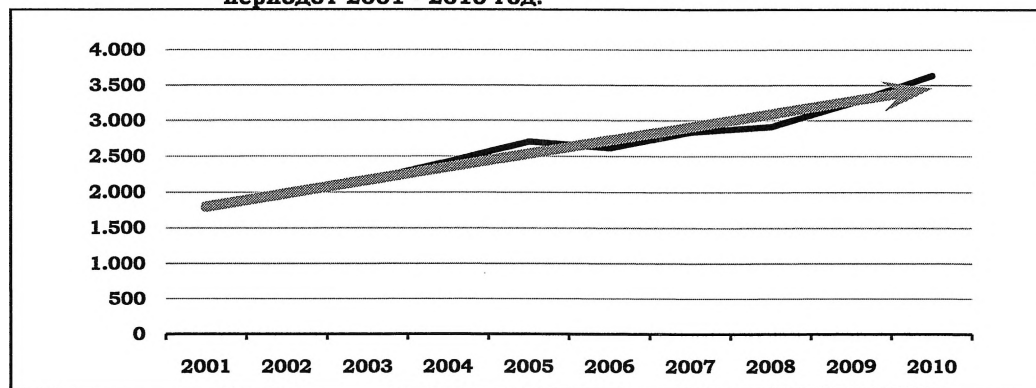
Стапката на влез (Sv), пресметана според бројот на остварени влегувања на лица (македонци и странци) во Република Македонија на 1.000 жители е следната:

Табела бр. 3 Стапка (Sv) на влез во Република Македонија според бројот на евидентирани премини на границата за период 2001 - 2010 год.

Година:	Вкупен број на граѓани во РМ	Влез во РМ	Стапка (Sv) на влез во РМ / 1.000
2001	2.040.643	3.633.282	1.782,20
2002	2.003.584	4.005.623	1.979,40
2003	2.351.059	4.405.646	2.170,38
2004	2.539.697	4.933.229	2.423,96
2005	2.545.843	5.498.426	2.705,19
2006	2.437.066	5.346.835	2.618,51
2007	2.172.714	5.801.269	2.836,56
2008	2.466.402	5.973.660	2.915,94
2009	2.534.791	6.665.474	3.247,14
2010	3.025.796	7.480.238	3.636,00
Вкупно:	24.117.568	53.743.732	2.555,68

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 7 Тренд на стапката (Sv) на влез во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

➤ Стапка на излез од Република Македонија (Si)

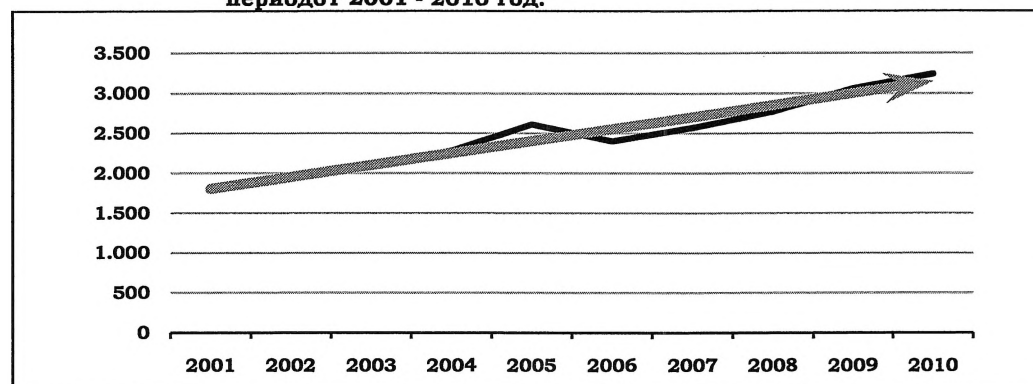
Стапката на излез (Si), според бројот на остварени излегувања на лица (македонци и странци) од Република Македонија на 1.000 жители е следната:

Табела бр. 4 Стапка (Si) на излез од Република Македонија според бројот на евидентирани премини на границата за период 2001 - 2010 год.

Година:	Вкупен број на граѓани во РМ	Излез од РМ	Стапка (Si) на излез од РМ / 1.000
2001	2.040.643	3.635.843	1.783,46
2002	2.003.584	3.973.975	1.963,76
2003	2.351.059	4.288.820	2.112,83
2004	2.539.697	4.641.806	2.280,77
2005	2.545.843	5.304.368	2.609,72
2006	2.437.066	4.901.747	2.400,53
2007	2.172.714	5.257.076	2.570,47
2008	2.466.402	5.684.757	2.774,92
2009	2.534.791	6.277.011	3.057,90
2010	3.025.796	6.667.188	3.240,77
Вкупно:	24.117.568	50.632.591	2.407,74

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 8 Тренд на стапката (Si) на излез од Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

➤ Стапката на нето преминување на границата (Sn)

Стапка на нето преминување на границата (Sn) го претставува однос (разликата) меѓу во евидентираниот влез и излез на граѓани (македонци и странци) од Република Македонија и вкупното население на 1.000 жители.

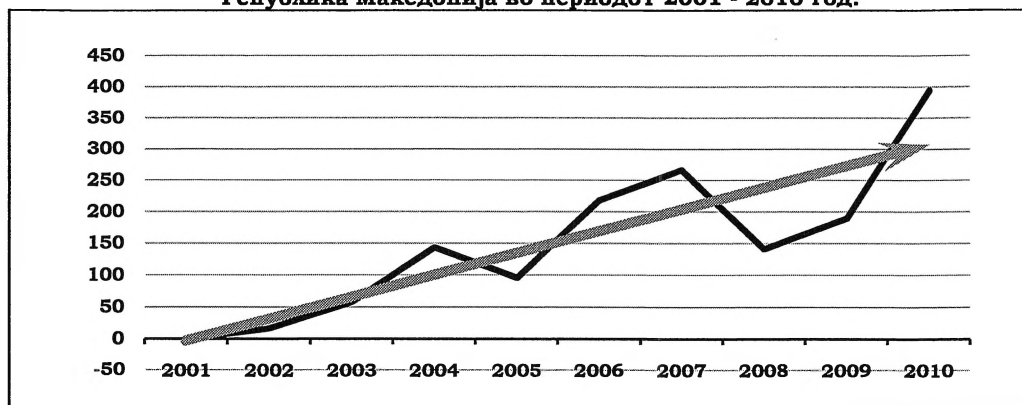
Стапката на нето преминувања на границата на Република Македонија претставува показател за големината и насоката на движење (мигрирање) на лицата кои ги преминале граничните премини на Република Македонија. Како и претходните параметри, и стапката на нето преминувања има само ориентационен показател бидејќи не се земени во предвид повторните преминувања што ги извршиле дел од граѓаните.

Табела бр. 5 Стапка (Sn) на нето преминување на границата на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Година:	Вкупен број на граѓани во РМ	Влез во РМ	Излез од РМ	Разлика	Стапка (Sn) нето преминување на границата / 1.000
2001	2.040.643	3.633.282	3.635.843	-2.561	-1,26
2002	2.003.584	4.005.623	3.973.975	31.648	15,64
2003	2.351.059	4.405.646	4.288.820	116.826	57,55
2004	2.539.697	4.933.229	4.641.806	291.423	143,19
2005	2.545.843	5.498.426	5.304.368	194.058	95,48
2006	2.437.066	5.346.835	4.901.747	445.088	217,97
2007	2.172.714	5.801.269	5.257.076	544.193	266,09
2008	2.466.402	5.973.660	5.684.757	288.903	141,02
2009	2.534.791	6.665.474	6.277.011	388.463	189,24
2010	3.025.796	7.480.288	6.667.188	813.100	395,23
Вкупно:	24.117.568	53.743.732	50.632.591	3.111.141	147,94

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 9 Тренд на стапката (Sn) на нето преминување на границата на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Според вредноста на стапката на нето преминување на границата на Република Македонија која од прикажаното, од година во година е се поголема, како и според насока на движење, без двоумење можеме да ја изведеме следната констатција:

- Република Македонија од година во година се повеќе станува отвоена земја како за своите, така и за граѓани на другите држави. Оваа отвореност на државната граница е особено нагласена во годините 2008 и 2009, односно во годините веднаш по укинувањето на визниот режим на Република Македонија со Европската Унија.

1.2. СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА НА НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО РМ ВО ПЕРИОДОТ 2001 - 2010 ГОД.

Во периодот 2001 - 2010 година, Република Македонија постигна значајни резултати во откривањето на криминалот поврзан со нелегалната миграција, вклучително и криумчарењето на мигранти и трговија со луѓе. Овој криминал доста е присутен и актуелен како во регионални, така и во светски рамки, па од тие причини македонските полициски служби континуирано остваруваа соработка и разменуваа информации со полициските служби на земјите од регионот.

Интензивните напори за спроведување на Стратегијата за борбата против илегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе, покажаа позитивни резултати така што во периодот 2001 - 2010 година континуирано се намалува бројот на шверцовани и тргувани луѓе преку границите на Република Македонија. Сепак, и покрај намалувањето на бројот на нелегални мигранти, бројот на кривични дела поврзани со нелегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговија со луѓе во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија е во пораст.

Од друга страна, дека Република Македонија е на вистинскиот пат во сузбивањето на нелегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе, укажува и повторното рангирање на нашата земја, (Јуни 2001 година) од страна на State Department - од на САД во првата група на земји што целосно ги исполнуваат условите за борба против нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе. Ова е особено значајно бидејќи Република Македонија е единствената земја од регионот на Западен Балкан што се наоѓа во оваа група земји.

Што се однесува до статистичката анализа на нелегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе во Република Македонија за периодот 2001 - 2010 година, земени се изворни и официјално презентирани податоци од страна на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија. Истите можат се најдат на веб страната на ова министерство.

1.2.1. НЕЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 2001 - 2010 ГОД.

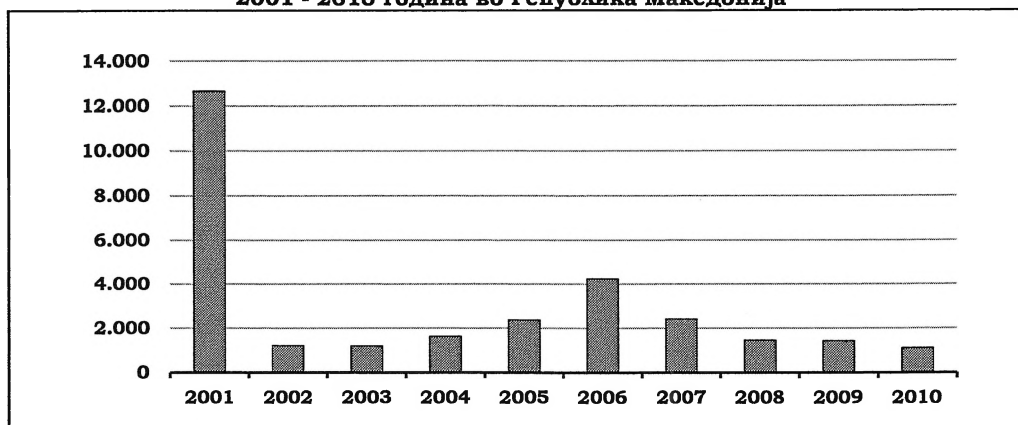
Во подолната табела се дадени податоците за евидентираните нелегални мигранти што се откриени во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година.

Табела бр. 6 Откриени нелегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

Година:	Откриени на граничната линија на РМ	Откриени во внатрешноста на РМ	Вкупен број на нелегални мигранти во РМ
2001	3.033	9.627	12.660
2002	684	508	1.192
2003	477	708	1.185
2004	732	876	1.608
2005	1.632	726	2.358
2006	1.866	2.368	4.234
2007	1.919	483	2.402
2008	1.080	368	1.448
2009	1.111	304	1.415
2010	766	337	1.103
Вкупно:	13.300	16.305	29.605

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 10 Вкупен број на откриени нелегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

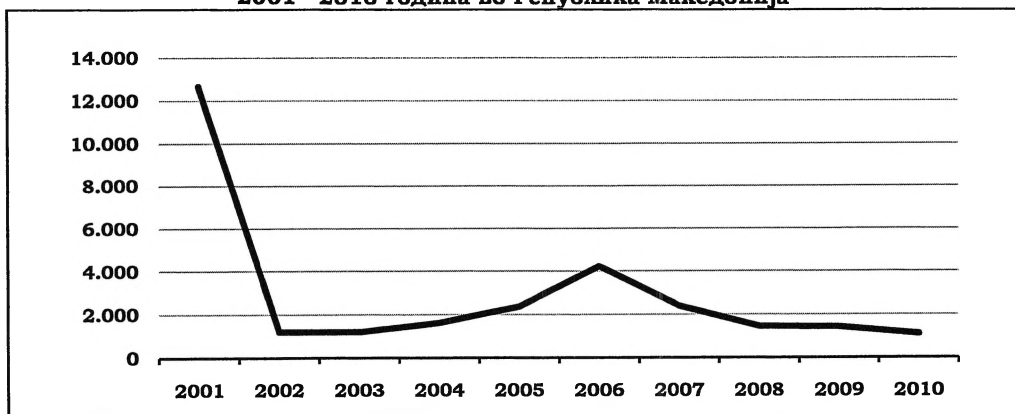

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Врз основ на податоците (Табела бр. 6) за откриените нелегални мигранти може да се констатира дека во 2001 година бројот на евидентирани нелегални мигранти во Република Македонија бил 12.660 што

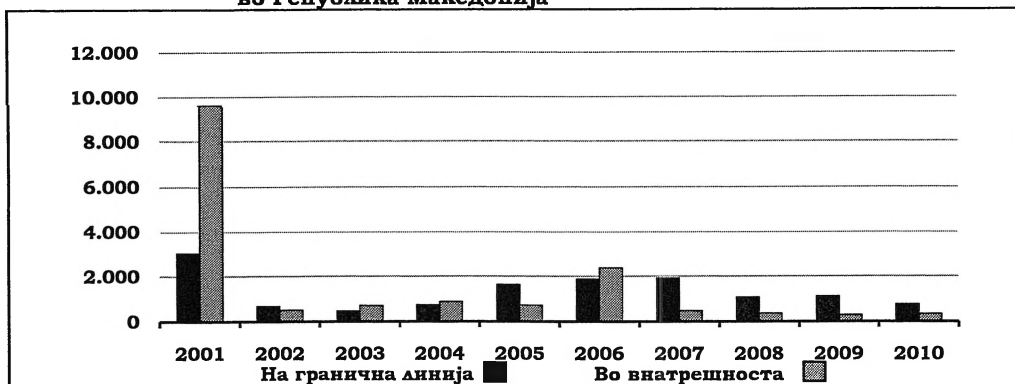
претставува значајна големина. Логично образложение за откривањето на така голем број на нелегални мигранти во 2001 година, претставува фактот што во таа година се случи воената криза во Република Македонија во кое масовно учествуваше Албанското население од Западниот дел на Република Македонија. Користејќи ја порозноста на необележената граничната линија со Косово, Албанско население кое живееше во Косово нелегално ја преминуваше граничната линија за да изврши незаконски дејства (кражби, изнуди на пари, убиства и сл.). Исто така, во овој десетгодишен период карактеристична е и 2006 година кога во Република Македонија се откриени 4.234 нелегални мигранти.

Графикон бр. 11 Вкупен број на откриени нелегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

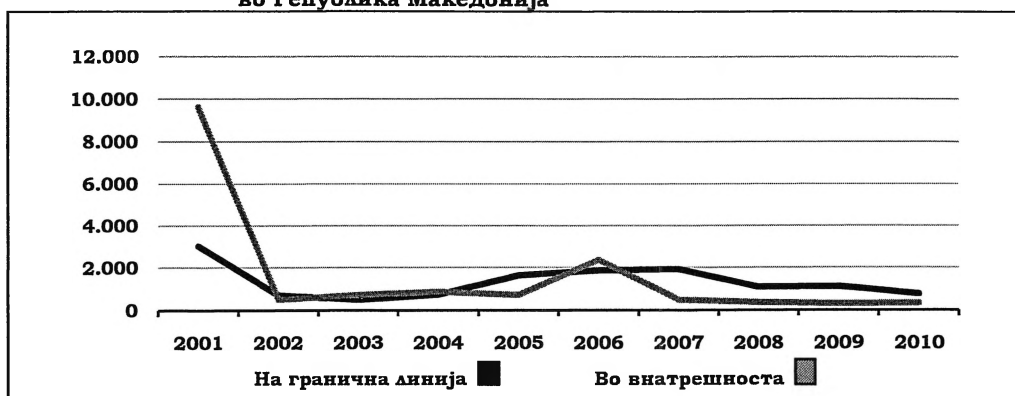
Графикон бр. 12 Откриени нелегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

На Графиконите бр. 12 и бр. 13 се претставени податоците за местото на откривање на нелегалните мигранти. Од овие графикони, лесно може да се забележи дека во годините до 2006 година, бројот на откриени нелегални мигранти на граничните премини е помал од бројот на откриени нелегални мигранти во внатрешноста. Од 2006 до 2010 година ситуацијата е спротивна, така што бројот на нелегални мигранти откриени на граничните премини е поголем од бројот на откриени нелегални мигранти во внатрешноста на државата.

Графикон бр. 13 Откриени илегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

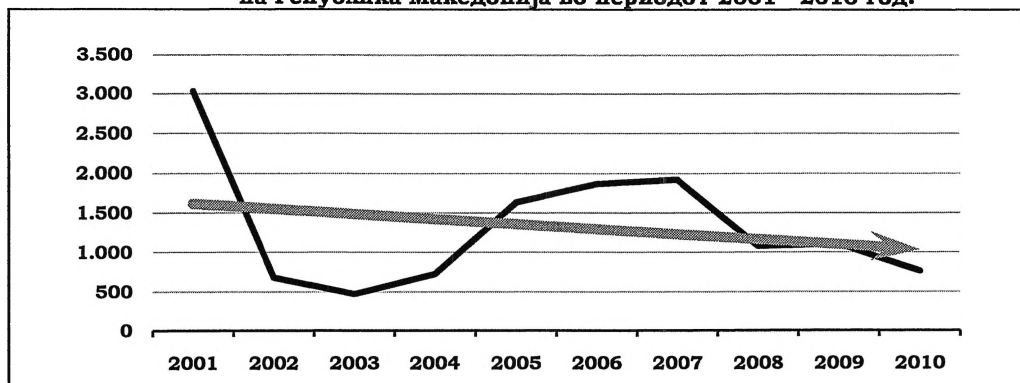
Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Ова значи дека тргнувајќи од 2006 година па наваму, превземените мерки од страна на Република Македонија за спречување и намалување на нелегалната миграција¹¹², гледано според официјално изнесените податоци од страна на Министерството за внатрешни работи, вродија со плод. Погорните податоци потврдуваат дека во овој период значајно е намален бројот на откриени нелегални мигранти во внатрешноста на државата, што значи дека нелегалните мигранти сега се откриваат уште на самата гранична линија.

¹¹² Република Македонија во овој период ги обележи границите со сите свои соседи, вклучително и со Косово. Во овој период Република Македонија комплетно го имплементира системот на Интегрирано гранично управување кој што значајно го подобри протокот на стоки и патници. Исто така, во овој период граѓаните на Република Македонија ја прифатија Биометриската патна исправа како најсоодветна за патување, согласно критериумите за олеснување на Визниот режим со Европската Унија. Сите овие новини, значајно придонесоа за да граничните премини на Република Македонија за легалните патници (мигранти) да личат како европските. Покарај ова, погоре посочените подобрувања и мерки, заначајно помогнаа за да илегалните мигранти многу полесно се откриваат уште на самите гранични премини.

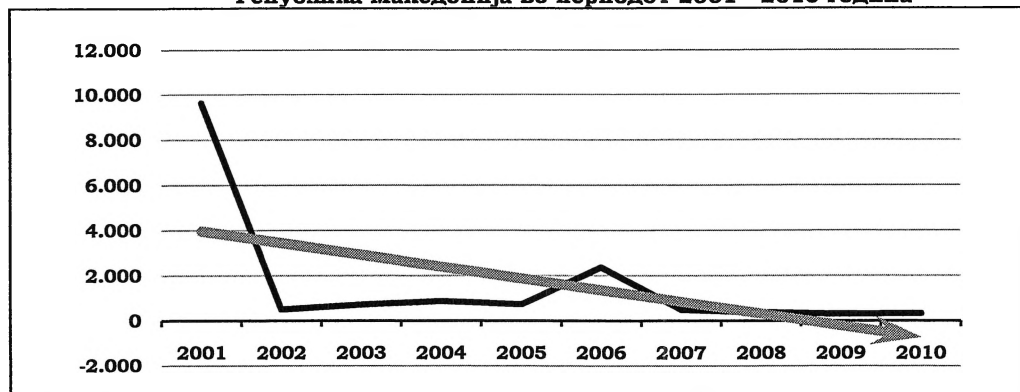
За да се добие комплетен впечаток за откриените нелегални мигранти во Република Македонија, подолу се дадени тендовите на движење на откриените нелегални мигранти на граничните премини и откриените нелегални мигранти во внатарешноста на Република Македонија во периодот 2001 - 2011 година.

Графикон бр. 14 Тренд на откриени нелегални мигранти на граничната линија на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 15 Тренд на откриени нелегални мигранти во внатрешноста на Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година

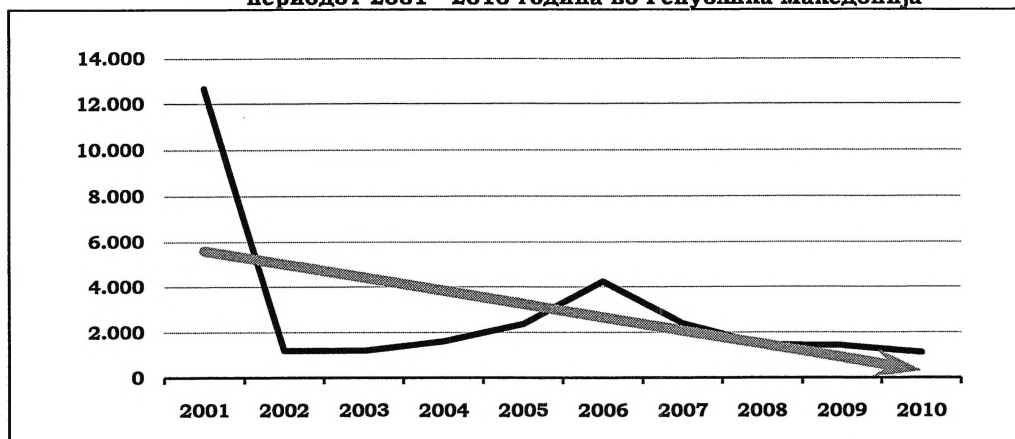

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Со анализа на трендовите на движење на откриените нелегални мигранти на граничната линија и откриените нелегални мигранти во внатрешноста на Република Македонија во периодот од 2001 до 2010 година, се добиваат неколку значајни констатации суштествени за дисертацијата. Помеѓу останатото, може да се констатира дека:

- Во периодот од 2001 - 2010 година бројот на откриени нелегални мигранти на граничните премини во континуитет опаѓа (Графикон бр. 14);
- Во периодот од 2001 - 2010 година бројот на откриени нелегални мигранти на внатрешноста исто така во континуитет опаѓа (Графикон бр. 15); и
- Како резултат на тоа, во периодот од 2001 - 2010 година во континуитет опаѓа и вкупниот број откриени нелегални мигранти во Република Македонија (Графикон бр. 16).

Графикон бр. 16 Тренд на вкупен број на откриени нелегални мигранти во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Врз основа на трендовите можеме да изведеме општа констатација дека од година во година, состојбата со нелегалната миграција во Република Македонија белсжи значајно и континуирано подобрување. Покрај намалување на нелегалните мигранти (изразено во апсолутни показатели), во овој десетгодишен период имаме и тренд на нивно опаѓање.

Сето ова само потврдува дека мерките што Република Македонија во овој десетгодишен период во континуитет ги превзема со цел да ја намали нелегалната миграција и да го зачува мирот и стабилноста на земјата ја постигнуваат саканата цел.

1.2.2. КРИВИЧНИ ДЕЛА ПОВРЗАНИ НЕЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 2001 - 2010 ГОД.

Во последниве десетина години Република Македонија особено внимание посветува на борбата против организираниот криминал, што подразбира и борба против организираниот криминал поврзан со нелегалната миграција, криумчарење на лица и трговијата со луѓе. Во областа на организираниот криминал, десетгодишниот период 2001 - 2010 година го карактеризираа значајниот број на откриени криминални дела, чиј тренд е променет само со намалување во текот на 2006 година.

Исто така, инкриминирањето на криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе со измените на Кривичниот Законик во 2002 и 2004 година, како и со значајано подобрените начини за откривање на овој вид криминални дела, доведе до нивна поголема застапеност во вкупниот број на регистрирани криминални дела.

Како покарактеристични кривични дела од областа на организираниот криминал во периодот 2001 - 2010 година во Република Македонија се вбројуваат делата поврзани со фалсификување и перење на пари, давање и примање на поткуп, злосторничко здружување и секако, за нас многу значајно, криминалните дела поврзани со нелегалната миграција, криумчарење на лица и трговијата со луѓе.

➤ Покарактеристични кривични дела од областа на организираниот криминал во периодот 2001 - 2010 год.

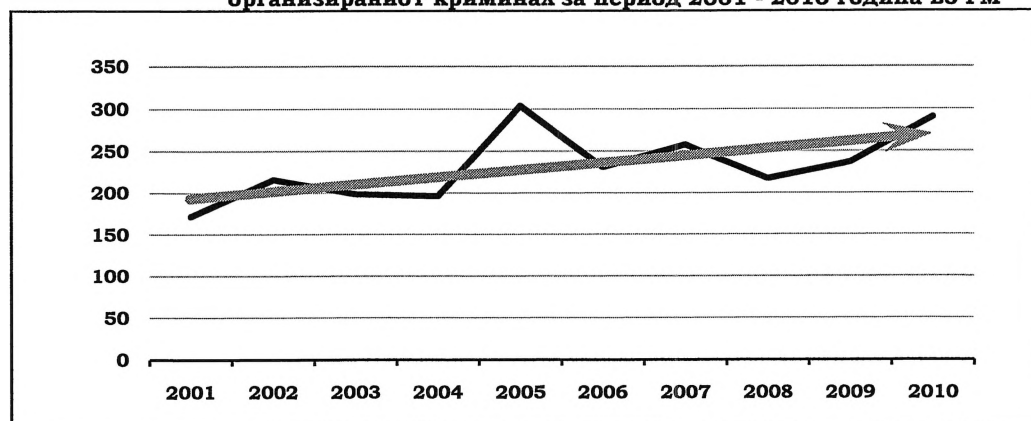
На подолната табела дадени се податоците за регистрираните покарактеристични криминални дела од областа на организираниот криминал во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година. Како и претходно што констатиравме, најбројни се регистрираните криминални дела поврзани со фалсификување на пари (во периодот 2001 - 2010 година регистрирани се вкупно 1.593 кривични дела), потоа делата поврзани со примање на поткуп (136), дела поврзани со давање на поткуп (116), како и дела поврзани со перење на пари (92) и сл.

Табела бр. 7 Покарактеристични регистрирани кривични дела од областа на организираниот криминал за период 2001 - 2010 година во РМ

Година:	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ФААСИФИКУВАЊЕ ПАРИ ЧА.268	145	177	144	122	195	172	167	120	134	217
ПРИМАЊЕ ПОТКУП ЧА.357	20	13	4	15	14	6	23	12	16	13
ДАВАЊЕ ПОТКУП ЧА.358	7	8	9	16	6	4	17	14	26	9
ПЕРЕЊЕ ПАРИ ЧА.273	-	-	-	-	40	20	10	4	12	6
ЗЛОСТОРНИЧКО ЗДРУЖУВАЊЕ ЧА.394	-	-	-	-	-	-	-	10	10	10
ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ЧА.418-А	-	18	42	19	12	3	3	1	1	-
КРИУМЧАРЕЊЕ МИГРАНТИ ЧА.418-Б	-	-	-	21	35	23	32	36	26	27
ОРГАН НА ГРУПА ЗА ТРГОВ. СО ЛУЃЕ И КРИУМ. МИГР. ЧА.418-В	-	-	-	3	2	3	6	11	5	6
ТРГОВИЈА СО МАЛОЛЕТНО ЛИЦЕ ЧА.418-Г	-	-	-	-	-	-	-	9	7	3
Вкупно:	172	216	199	196	304	231	258	217	237	291

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 17 Покарактеристични регистрирани кривични дела од областа на организираниот криминал за период 2001 - 2010 година во РМ

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Од погорната табела се гледа дека во периодот од 2001 до 2005 година, покарактеристичните кривични дела бележат континуиран подем кој е најизразен во 2003 година. Овој негативен тренд на пораст на криминалот поврзан со наведените покарактеристичните кривични дела во 2006 година бележи благо намалување, за да во 2007 година повторно забележи поголем

пораст. Во останатите три години бројот на покарактеристичните кривични дела регистрирани во Република Македонија, осцилира со тенденција на благо зголемување или намалување.

➤ **Кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе во периодот 2001 - 2010 год.**

Во текот на последната деценија (периодот 2001 - 2010 година) Република Македонија е во постојана борба против криумчарењето на лица и трговијата со луѓе. Донесените стратешки документи за сузбивање на кривичните дела поврзани со криумчарењето на лица и трговијата со луѓе се чини стануваат недоволни кога се во прашање регистрираните кривични дела од оваа област. Иако навидум, се чини дека Република Македонија ја добива битката против овој вид на криминал, сепак, за комотна позиција потребно е да се направи уште многу.

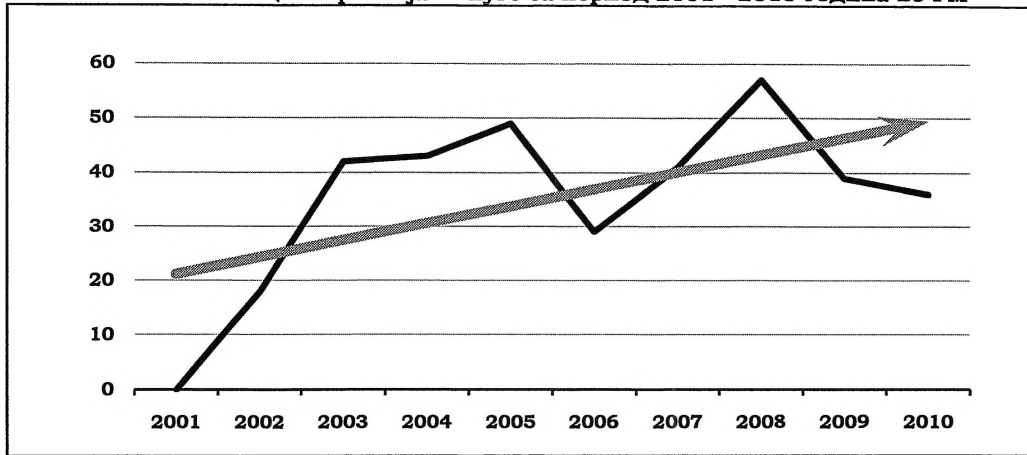
Табела бр. 8 Регистрирани кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе за период 2001 - 2010 година во РМ

Година:	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ЧЛ.418-А	-	18	42	19	12	3	3	1	1	-
КРИУМЧАРЕЊЕ МИГРАНТИ ЧЛ.418-Б	-	-	-	21	35	23	32	36	26	27
ОРГАН. НА ГРУПА ЗА ТРГОВ. СО ЛУЃЕ И КРИУМ. МИГР. ЧЛ.418-В	-	-	-	3	2	3	6	11	5	6
ТРГОВИЈА СО МАЛОЛЕТНО ЛИЦЕ ЧЛ.418-Г	-	-	-	-	-	-	-	9	7	3
Вкупно:	-	18	42	43	49	29	41	57	39	36

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Во периодот 2001 - 2010 година, во Република Македонија забележливо е континуираното повторување на делата поврзани со криумчарење на лица, но и намалување на криминалот поврзан со трговијата со луѓе, со напомена дека во последните три години (2008, 2009 и 2010 година) регистрирани се и кривични дела поврзани со трговија на деца. Во 2008 година, во Република Македонија се регистрирани најголем број на кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија на луѓе (57).

Графикон бр. 18 Регистрирани кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе за период 2001 - 2010 година во РМ

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

➤ **Стапка на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе во периодот 2001 - 2010 год.**

Користејќи ја методологијата на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, во подолната табела пресметана е стапката на криминал, но само за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе во периодот 2001 - 2010 година (за секоја година пооделно). Оваа статистичка големина е многу значајна поради начинот на изразување (се однесува на 100.000 жители).

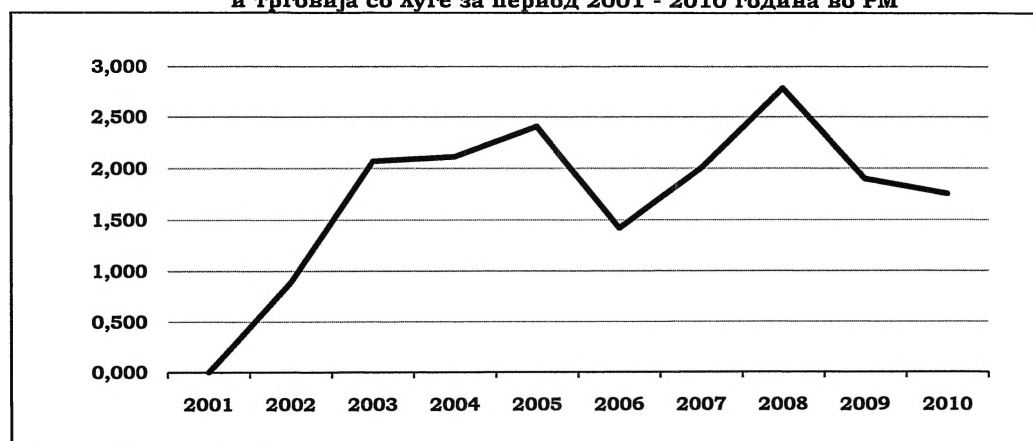
Табела бр. 9 Стапка на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе за период 2001 - 2010 година во РМ

Година:	Број на кривични дела	Број на жители во РМ	Стапка на криминал на 100.000 жители
2001	0	2.038.651	0,000
2002	18	2.023.654	0,889
2003	42	2.029.892	2,069
2004	43	2.035.196	2,113
2005	49	2.032.544	2,411
2006	29	2.041.941	1,420
2007	41	2.045.177	2,005
2008	57	2.048.619	2,782
2009	39	2.052.722	1,900
2010	36	2.057.284	1,750
Вкупно:	354	/	/

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Од Табелата бр. 9 се гледа дека 2005 и 2008 година претставуваат години со највисока стапка на криминал за кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе кога и се регистрирани најголем број на кривични дела. Наспроти ова, во 2006 година регистрирани се најмал број на сторени кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе (29 регистрирани кривични дела), со што во истата година забележена е и значајно помала стапка на криминал поврзана со овие дела во споредба со претходните години.

Графикон бр. 19 Стапка на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе за период 2001 - 2010 година во РМ

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

1.3. СПОРЕДБЕНИ ПОКАЗАТЕЛИ - НЕЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ И СТАПКА НА КРИМИНАЛ

Со цел да се добие што подобар резултат од статистичката анализа за состојбата со нелегалната и присилна миграција во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година, за споредба ќе ги земаме показателите за:

- Вкупниот број на откриени нелегални мигранти во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 год.; и
- Сапката за криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе на 100.000 жители.

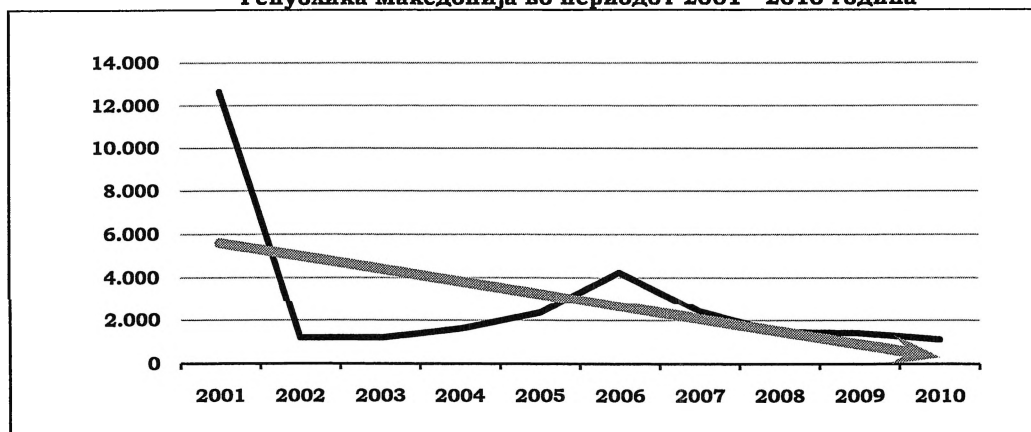
Споредбените показатели за бројот на откриени нелегални мигранти и стапката на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе на 100.000 жители во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година се дадени во подолната табела. Со цел да се добие подобра претстава и соодветно разбирање на влијанието на погоре наведените споредбени показатели, во Графиконите број 20 и 21 графички е прикажан нивниот тренд на развој.

Табела бр. 10 Нелегални мигранти и стапка на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе

Година:	Вкупен број на откриени нелегални мигранти во РМ	Стапка на криминал на 100.000 жители
2001	12.660	0,000
2002	1.192	0,889
2003	1.185	2,069
2004	1.608	2,113
2005	2.358	2,411
2006	4.234	1,420
2007	2.402	2,005
2008	1.448	2,782
2009	1.415	1,900
2010	1.103	1,750
Вкупно:	29.605	/

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Графикон бр. 20 Тренд на вкупниот број на откриени нелегални мигранти во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година

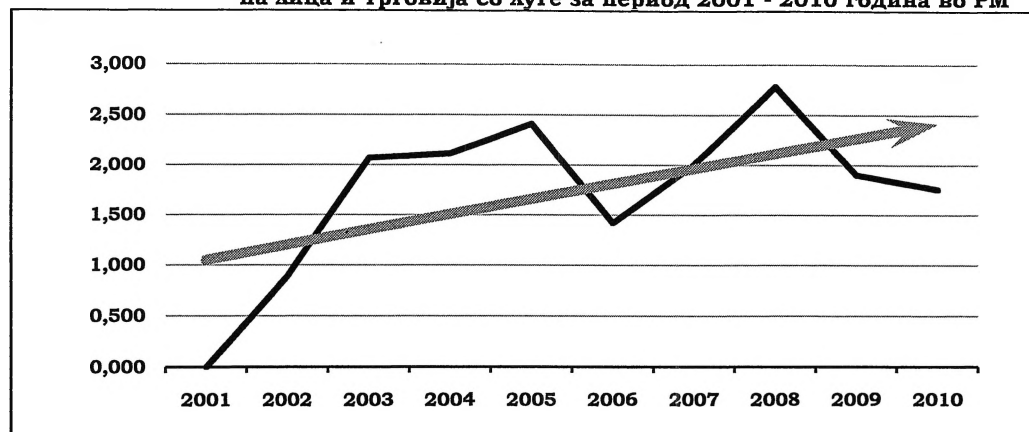

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Од Графиконот бр. 20, видливо е дека трендот на откриени нелегални мигранти има надолна линија што во суштина значи дека

Република Македонија во овој десетгодишен период во континуитет го намалува нивниот број.

Графикон бр. 21 Тренд на стапка на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе за период 2001 - 2010 година во РМ

Извор: Министерство за внатрешни работи на Република Македонија

Трендот на стапката на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговијата со луѓе (Графикон бр. 21) има нагорна линија. Тоа во суштина значи дека во континуитет се зголемува бројот на евидентирани кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговијата со луѓе во овој десетгодишен период.

Согласно на поставките на логичкото заклучување на општествено важните појави, во дадениов случај се наметнуваат неколку заклучоци, важни за докажување на основната премиса на трудот - влијанието на нелегалната и присилна миграција врз мирот и стабилноста на земјата. Како поделени констатации врз основа на погорното ги наведуваме:

- Вкупниот број на откриените нелегални мигранти во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година имаат тренд на опаѓање (намалување); додека пак
- Стапката на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе во Република Македонија во периодот 2001 - 2010 година има тренд на пораст (зголемување).

Од погорните констатации го изведуваме заклучокот дека намалувањето на вкупниот број на откриени нелегални мигранти во Република Македонија во посочениот период е пропратен со тренд на зголемување (пораст) на стапката на криминал за дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе. Тоа во суштина значи дека иако во континуитет се намалува вкупниот број на нелегални мигранти во Република Македонија, бројот на извршени кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе е во пораст (помал број на нелегални мигранти, повеќе евидентирани кривични дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе). Секако, ваквата појава има крајно негативна импликација и значајно влијание врз мирот и стабилноста на Република Македонија.

2. ЗАКЛУЧОЦИ ВО ВРСКА СО СОСТОЈБАТА СО НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 2001 - 2010 ГОД.

Што се однесува до состојбата со нелегалната и присилна миграција во Република Македонија, особено со состојбата со криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, од направената анализа може да се констатираат неколку значајни заклучоци за вкупната перцепција на оваа несакана појава. Со оглед на интересот, овие заклучоци не се однесуваат само на состојбата со нелегалната и присилна миграција во Република Македонија, туку се однесуваат и на сродните и поврзаните прашања.

Како специфика и особеност на состојбата со нелегалните миграциони движења и криминалните дела поврзани со нив, пред сè со делата поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе во изминативе десет години во Република Македонија, ги издвојуваме следните заклучоци:

- Значајна и во континуитет зголемена фреквенција на лица на граничните премини и на влез и на излез од Република Македонија;
- Како позитивен момент на оваа констатација претставува отвореноста на државата како за излез на домашните, така и за

влез на странските лица. Зголемувањето на влез и излез на странските лица претставува позитивна тенденција од аспект на интересот на странците за Република Македонија. Истото е во согласност со напорите што ги прави државата за нејзина промоција во рамките на Европската Унија и НАТО.

○ Како позитивен момент од погорната констатација исто така е фактот што и државјаните на Република Македонија во континуитет го зголемуваат мигрирањето надвор од државава. За разлика од претходните години, во овој десетгодишен период значајно е зголемен бројот на лица македонски државјани кои ги посетиле државите на Европската Унија.

○ Зголемен број на излез на лица државјани на Република Македонија особено во годините по воведувањето на биометриските патни исправи и либерализацијата на визниот режим со Европската Унија.

○ Зголемена фреквенција на лица на граничните премини и на влез и на излез од Република Македонија има и свои негативни импликации. Како негативност од зголемената фреквенција преку државната граница претставува фактот дека зголемената фреквенција за влез и излез од државава претставува можност за манипулација на дел од лицата - мигранти кои сакаат да влезат или излезат од државава.

➤ Месените големини, стапката на влез, излез и нето преминување на лица преку државната граница имаат позитивен и нагорен тренд. Тоа се јасни показатели за ефектот од зголемената фреквенција на граничните премини;

➤ Континуирано намалување на откриени нелегални мигранти во текот на десетгодишниот период во Република Македонија;

- Позитивен показател со кој се потврдуваат напорите на Република Македонија за сузбивање и спречување на нелегалните и присилни миграции.

- Посебно важен показател претставува фактот што драстично е намален бројот на откриени нелегални мигранти на граничната линија што јасно зборува за значајно подобрување кое се темели на целосното имплементирање на системот на Интегрирано гранично управување.

- Намаливањето на бројот на откриени илегални мигранти во внатрешноста покажува дека Република Македонија има се помалку порозни гранични линии, кое нешто се должи и на целосното обележување на граничните линии (границите) со соседите.

- Бројот на кривични дела поврзани со нелегалната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе има тренд на пораст;

- Негативна констатација што треба да се има во предвид при донесувањето на стратегиите за борба против криумчарењето на лица и трговијата со луѓе.

- За нас мошне значајна констатација, но и потврда за влијанието на нелегалните и присилни миграции (како и криминалните дела поврзани со криумчарење на лица и трговија со луѓе), врз мирот и стабилноста на Република Македонија.

ГЛАВА VII

1. ЗАВРШНИ СОГЛЕДУВАЊА, НАСОКИ НА ДЕЛУВАЊЕ И МЕРКИ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО НЕЛЕГАЛНАТА И ПРИСИЛНА МИГРАЦИЈА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

1.1. ЗАВРШНИ СОГЛЕДУВАЊА

Нелегалната и присилна миграција, вклучително и криумчарењето на лица и трговијата со луѓе претставуваат најекстремната форма на закана на модерното време, со која сериозно се нарушуваат универзалните човекови права. Иако најголемиот дел од земјите во светот го елиминираа ропството уште одамна, нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе останаа да бидат една од основните активности на организираните криминални групи, кои се докажаа како високо ефикасни во навлегувањето во земјите и регионите кои се осиромашени од војните, вооружените конфликти или од лошото управување во транзициските периоди од нивниот развој.

Меѓународните криминални организации кои криумчарат лица и тргуваат со луѓе на ист начин како со оружјето, дрогата или парите, успеаја да создадат огромни профити. Веднаш штом организираната криминална организација ќе најде на погодно тло во рамките на некоја држава или регион, таа брзо расте и добива енормни размери со огромно влијание врз мирот и стабилноста на државата. Кога веќе еднаш ќе се востанови, мрежата од криминални групи за криумчарење на лица и трговија со луѓе најчесто се поврзува и делува заедно со другите постојни криминални организации коишто ги држат другите сфери на влијание, како што се: тероризмот, дрогата, тргувањето со оружје.

Денес, нелегалната миграција, а посебно криумчарењето на лица и трговијата со луѓе претставуваат растечки транснационален криминален феномен и опасен предизвик како за националната така и меѓународната безбедност. Одговорите на овие безбедносните закани треба да ги вклучат државните институции и цивилното општество во барање на решение за

нивно трајно искоренување. Безбедноста не е прашање само на надворешни закани за националниот суверенитет на државата. Таа исто така подразбира и општество кое ефикасно функционира и во кое гаѓаните се заштитени од влијанието на овие закани. Поради тоа, сигурно е дека нелегалната миграција, а посебно криумчарењето на лица и трговијата со луѓе се навистина прашања што ја задираат како националната, така и регионална безбедност, вклучително и безбедноста на регионот на Западен Балкан.

1.2. НАСОКИ НА ДЕЛУВАЊЕ

Основна цел на насоките на делување претставува креирањето на сеопфатен и конзистентен пристап за ефикасно справување со нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговија со луѓе. Со оглед на обемот, динамиката и видовите на нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговија со луѓе, како и комплексноста на прашањата од аспект на нивната причинско - последична поврзаност со социо - економскиот развој на поединецот, државата и општеството, борбата против нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговија со луѓе во земите од Западен Балкан има за цел создавање на единствен пристап преку:

- Ефикасно и транспарентно управување со легалната миграција согласно националниот развој, посебно економскиот растеж и демографскиот развој;
- Почитување на човековите права, согласно националното и меѓународното законодавство и склучените договори во областа на нелегалната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговија со луѓе;
- Јасни и ефективни процедури насочени кон спречување на илегалните преминувања на границата, прекуграничниот криминал, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе;

- Континуирано усогласување на визната политика (визниот режим) со законодавството на Европската унија;
- Користење на природните процеси на легалните миграции како дел од севкупниот економски и социјален развој со цел да се прошири слободната економска иницијатива и слободните текови на капитал, идеи и луѓе во регионот на Западен Балкан, Европа и пошироко;
- Ефикасно интегрирано гранично управување во борбата против илегалната миграција, криумчарење на лица и трговијата со луѓе; и
- Континуирано прилагодување на националните законодавства и процедурите во областа на миграциите согласно промените во законодавството на Европската унија и меѓународните стандарди.

1.3. МЕРКИ ЗА СПРАВУВАЊЕ

Мерките за справување со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан претставуваат претпоставки за соодветна примена на заклучоците од истражувањето. Истите треба да бидат во функција на напорите за обезбедување на мирот и стабилноста на државите и регионот на Западен Балкан во целина. За исполнување на целите на миграционата политика на земјите од регионот на Западен Балкан, се предвидуваат мерки и активности кои што ќе овозможат ефикасна и координирана имплементација на оваа заедничка политика. Помеѓу другото, тие вклучуваат:

- Зајакнување на начините за собирање и класифицирање на информации и анализи на сите феномени поврзани со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во регионот на Западен Балкан со цел подобрување на сознанијата и начините за борба против нив;

- Подигнување на националните статистики на земјите на Западен Балкан до нивото на статистиките на земјите од Европската Унија, употреба на заеднички термини и дефиниции и воспоставување на заеднички систем за известување со директна линија со системот користен од страна на Еуропол како и имплементација на соодветни европски правни инструменти за заштита на личните податоци на учесниците;
- Континуирана проценка за ситуацијата со организираните криминални групи вклучени во нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, проценка за опасност и ранливост на граѓаните, проценка на финансиското влијание на организираните криминални групи и негова строга контрола од страна на органите на законот;
- Механизми за поддршка на разузнавање со проактивен пристап за полесно дефинирање на националните политики за борба против нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, и континуирани систематски проценки на ситуацијата со цел да се постават соодветни национални стратегии и акциски планови за делување;
- Дефинирање на соработката на сите нивоа и на сите органи на прогон од земјите од регионот на Западен Балкан. Заедничката соработка треба да биде во координација со земјите членки на Европската Унија, преку директна соработка со амбасадите, политичките аташеа и експерти, мрежата на офицери за врски на Европската Унија, Еуропол, Фронтекс, Интерпол и др.;
- Зајакнување на истражувачките вештини во областите поврзани со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе преку соодветен тренинг на припадниците на

ораните на прогон, употребата на специјални истражувачки техники, тајни акции, човечко разузнавање, соодветни системи за мониторинг со вклучување на заштита на жртвите и сведоците на криминални дела поврзани со нелегната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе;

○ Создавањето на национални и регионални координативни комитети составени од претставници на земјите од регионот на Западен Балкан со учество на претставници од поглемите меѓународни поддржувачки организации, со цел за зајакнување на борбата против нелегната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе на меѓународно ниво;

○ Следење на ефикасноста на превземените мерките за превенција и контрола на организираниот криминал поврзан со нелегната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе и континуирана евалуација на превземените активности со цел за нивно полесно менување и прилагодување на реалните состојби;

○ Ратификација и целосна имплементација на европските инструменти за борба против нелегната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, прифаќање и имплементирање на стандардите и регулативите на Европската Комисија, Советот на Европа и Европската Унија, како и зголемување на кредибилитетот и интересот за постигнување на интегрален оперативен договор со Еуропол во борбата против нелегната и присилна миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе;

○ Натамошно усогласување на издавањето на визите и превземање на мерки за олеснување на враќањето на граѓаните кои што регуларно престојуваат во странство;

- Креирање на политика за намалување на интелектуалната емиграција и враќање на високообразовани лица од странство;
- Програми за поттикнување на дијалогот меѓу имигрантите и домицилното население, во насока на надминување на проблемите на ксенофобија и дискриминација и континуирана обука за јакнење на капацитетите на Министерството за внатрешни работи во областа на граничната полиција; како и
- Склучување на договори за реадмисија со државите со кои вакви договори се уште не се потпишани.

Секако, со последната погоре посочена мерка за справување со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, листата на мерки не е исцрпена. Процесот на превземање на мерки претставува посотојано прилагодување на капацитетите со кои се располага со тековните состојби на нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе преку континуирана евалуација на претходно превземените активности.

ЗАКЛУЧОК

Нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе претставуваат растечки транснационален криминален феномен и опасен предизвик за националната и меѓународната безбедност. Истите, не претставуваат нов и непознат феномен, туку во последниве години добиваат особено значење поради нивната експанзија речиси во сите делови од светот, а вклучително на тоа, и во земјите на Западен Балкан. Меѓународните транзициски процеси како и процесот на глобализација на општеството, крајно ги влоши состојбите и направи простор за развој на новите закакни и предизвици по мирот и стабилноста на овие земји. Пред сè, тоа се однесува за тероризмот и сепаратизмот, националните, религиозните и другите форми на екстремизам, нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, трговијата со дрога и организираниот криминал, регионалните конфликти, финансиските и економските кризи, еколошките катастрофи и епидемии и сл. Што е уште поопасно, разновидноста на новите закани по мирот и стабилноста на државата толку многу се зголемени, што речиси и да не постои општество и држава каде тие не се длабоко навлезени.

Што се однесува до трудот, согласно на тематските целини кои се обработуваа, се добија и соодветни заклучоци. Така, како општ заклучок до кој се дојде претставува непостоењето на единствена и општо прифатена дефиниција на миграциите, како и непостоењето на нивна соодветна поделба и типологија. Различни автори, даваат различни поделби на миграцијата и различни дефиниции за оваа појава ставајќи го во преден план моментот што сакаат да го нагласат. Исто така, со оглед на фактот што неможеа да се обезбедат крајно точни и соодветни релевантни и потврдени податоци за нелегалните и присилни миграции во земјите од Западен Балкан, како општ заклучок може да издвои непостоењето на единствена методологија за нивно статистичко (бројно) евидентирање. Земјите од Западен Балкан различно ги евидентираат прекштителите и учесници во нелегалните и присилни миграции, па дури и имаат различни законски одредби.

Сепак, ако ги анализираме превентивните планови и стратегии за борба против нелегалните и присилни миграции, криумчарењето на лица и

трговијата со луѓе на земјите од Западен Балкан, можеме да заклучиме дека постои нивна меѓусебна значајна поврзаност. Секако, тоа се должи пред сè на идентичните (заеднички) состојби и проблеми со кои се соочуваат довчерашните федеративни единки, сега самостојни држави. Исто така, доколку се има во предвид статистичката анализа на нелегалните и присилни миграции наведена во трудот (за Република Македонија), лесно може да се дојде и до заклучокот дека и влијанието на нелегалните и присилни миграции во земјите од Западен Балкан претставува нивна заедничка карактеристика.

Од друга страна, новите методи кои се користат од страна криминалните групи инволвирани во нелегалната миграција, криумчарење на лица и трговија со луѓе во земјите од Западен Балкан, вклучително и во Република Македонија, се потешко се откриваат и докажуваат. Се повеќе криминални организации вклучени во овој вид на криминал континуирано ги адаптираат методите на делување според новите мерки што ги преземаат домицилните влади и регионални институции. Одговорите на законите поврзани со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе, како и впрочем одговорите против сите закани по мирот и стабилноста на земјата, треба да ги вклучат државните институции и цивилното општество во беспощедна борба против нив, бидејќи безбедноста на граѓаните на овие земји не е само прашање на надворешни закани за националниот суверенитет и територијален интегритет, туку и градење на општество кое ефикасно функционира. Поради ова, нема двоумење дека нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе во земјите од Западен Балкан претставуваат прашања за националната и регионалната безбедност од прв ред и со прв приоритет за нивно решавање.

Што се однесува пак до основната премиса, или уште подобро, до истражувачкото прашање на темата од трудот, статистичките податоци од претходното поглавје покажа растечки тренд стапката на криминал за криминални дела поврзани со нелегалната миграција, криумчарење на лица и трговијата со луѓе, (Графикон бр. 21) и тоа во ситуација кога бројот на нелегални мигранти од година во година се намалува (Графикон бр. 20). Оваа ситуација треба особено да не загрижи поради две причини: нејзиниот растечки тренд, но и фактот дека стапката на криминал за дела поврзани со

нелегална миграција, криумчарење на лица и трговија со луѓе е зголемена врз основ на влез на помал број на евидентирани нелегални мигранти во Република Македонија.

Токму оваа констатација потврдува дека организираниот криминал поврзан со нелегалната миграција, криумчарењето на лица и трговијата со луѓе значајно влијае врз мирот и стабилноста на Република Македонија. Секако, доколку се вклучат и податоците за влијанието на овој вид криминал во останатите земји од Западен Балкан наведено во поделните глави на овој труд, лесно може да се заклучи дека и покрај напорите на државите од Западен Балкан поделно, заложбите на пошироката меѓународна зедница како и напорите на меѓународните невладини организации вклучени во борбата против нелегалната и присилна миграција, дека сепак не се доволни, како и дека треба истите да се интензивираат и по обем и по квалитет.

Накрајот, согледувајќи ги погоре изнесените поделни констатации и заклучоци, јасно можеме да дадеме потврден одговор на истражувачкото прашање на овој труд, дека сеуште, нелегалната и присилна миграција значајно влијае врз мирот и стабилноста на земјите од Западен Балкан, како и дека борбата и справувањето со овие закани и понатаму треба да биде прв приоритет на нашите заложби за мир и стабилност на регионот на Западен Балкан во целина.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Користена литература:

Aleinikoff T.A. and Chetail V., (2003), Migration and International Legal Norms, Cambridge University Pres

Бакрески, О., (2005), Координација на безбедносната заедница на РМ, Скопје, Маринг,

Берет Д. и Кол Т., (2000), Социолошки проекти - водич за студенти, Скопје, Херакли Комрц

Бучковски В., (2003), Предговор кон политичката рамка на стратегискиот одбрамбен преглед, Скопје, [http//www.morm.gov.mk](http://www.morm.gov.mk)

Ванковска Б., Цветковска Ц. и Цветковски Ц., (2000), Правото и одбраната, Скопје, РОБС

Ванковска Б., (2007), Меѓународната безбедност во 21 век: Мирот е војна, војната е мир, Скопје, Бомат - графикс.

Видовска Ц., (2005), Резимирана библиографија и илустрирано списание Македонија 1953 - 2001, Скопје, Унив. „Св. Кирил и Методиј“

Влада на Република Македонија, (2009), Резолуција за миграционата политика на Република Македонија за период 2009 - 2014, ИОМ - Скопје

Влада на Република Македонија, (2009), Миграционен профил на Република Македонија за 2008 година, ИОМ - Скопје

Герогиева Л., (2001), Творење на мирот, Скопје, Студио АДА

Георгиевски П., (1998), Методологија на истражување на општествените појави, Скопје, Филозофски факултет - Балкански центар за проучување на мирот

Глигоров К., (2001), Македонија е се што имаме, Скопје, Издавачки центар, ТРИ

Гоцевски Т., (2006), Основи на системот на националната одбрана, Скопје, Филозофски факултет

Гоцески Т., (2001), Политичкиот и економскиот систем на одбраната на Македонија, Куманово, Просвета

Гоцевски Т. и Бакрески О., (2005), Политичкиот и економскиот систем и одбраната на Македонија, Маринг

Мирчев Д., (2011), Македонија во транзицискиот тунел, Скопје, Графички центар - Скопје

Добрин К., (2003), Политички менаџмент, Скопје, Фондација Фридрих Еберт

Ефтимовски Д., (2003), Економија на развојот, Скопје, Економски институт - Скопје

Илиевски Б., (2007) Етничките и демографски промени на територијата на денешна Република Македонија во периодот 1912 - 1994, Скопје, Унив. „Св. Кирил и Методиј“

ИОМ, (2007), The Former Yugoslav Republic of Macedonia - Migration Profile, Ljubljana, Ministry of the Interior of the Republic Slovenia, Mond Grafika doo

ИОМ, (2005), The Millennium Development Goals and Migration, Geneva

Ишеј М., (2002), Човековите права од библијата до денес, Скопје, НИГОИЗДАТЕЛСТВО МИ - АН

Јанеска В., (2005), Современите меѓународни миграции од Република Македонија и социо - економскиот развој, Економски институт - Скопје

Кант И., (2001), Вечниот мир, Београд, Гутембергова галаксија

Костова Ј., (2003), Незавршен мир, Скопје, Бата прес

Котовчески М., (2001), Извори на загрозување на мирот и националната безбедност, Скопје, Унион Траде

МАНУ - Македонска академија на науките и уметностите, (2007), Актуелни демографски движења во Република Македонија во светлоста на резултатите од пописот на населението, Скопје, Југореклам

Mesic M., (2003), Harmonizacija evropske migracijske politike: neuspeh politika imigracijske kontrole sedamdesetih i osamdesetih godina 20-tog stoljeca, Zagreb, Filozofski fakultet

Милевски Т., (2006), Еколошка одбрана, Скопје, Унив. „Св. Кирил и Методиј“

Милески Т., (2008), Нова политичка карта на Балканот - Современа македонска одбрана, Охрид, АД Коста Абраш

- Милески Т., (2005), Македонија: Рубикова коцка на Балканот, Скопје, Филозофски факултет
- Миленкоски М., (2005), Државните граници на Република Македонија и асоцирањето во Европската Унија, Маринг
- Министерство за одбрана на РМ, (2008), Современа македонска одбрана, Охрид, АД Коста Абраш
- Мирчев Д., (2011), Македонија во транзицискиот тунел, Скопје, Графички центар - Скопје
- Мирчев Д., (2002), Македонската јавност за односите и улогата на мисиите на РМ, Скопје, Центар за безбедносна политика
- Митревска М. (и други), (2009), Превенција и менаџирање на конфликти: случај Македонија: (нова безбедносна парадигма), Скопје, Бомат графикс
- Naerssen A.L., (2007), Global Migration and Development, Routledge
- Нацев З. и Ничевски Р., (2001), Војна, мир и безбедност, куманово, Македонска ризница
- Поповски М. и Наумовска К., (2008), Долготраен посттраумски стрес и квалитет на живот кај раселените лица во Македонија, Годишен зборник - Филозофски факултет - Скопје
- Секуловска - Габер Б., (2003), Меѓународни организации и интергации, Скопје, Унив. „Св. Кирил и Методиј“
- Supek R., (1998), Ispitivanje javnog mnijenja, Zagreb, Naprijed
- Талевски Д.Ј., (2004), Демогеографија, Битола, Унив. „Климент Охридски“
- УНХЦР, (2007), Збирка на регионални стратешки презентации на 38-миот состанок на комитетот (6 - 9 Март 2007 година), Биро за Европа
- Фрчковски Љ., (2002), Меѓународно право за правата на човекот, Скопје, Магор
- Шкариќ С., (2003), Паравото, силата и мирот - Македонија и Косово“, Скопје, Култура

Интернет:

<http://marri-rc-org>

<http://iom.int>

<http://osce.org>

<http://www.mfa.gov.mk>

<http://www.urbandictionary.com>

<http://www.setimes.com>

<http://www.mtsp.org.mk>

<http://www.makemigration.com>

<http://www.igu.gov.mk>

<http://www.maticanaiselenici.com>

<http://www.sri.ro>

<http://www.usinfo.state.gov>

<http://www.ecsanet.org>

<http://www.proiect.ns>

<http://www.loc.gov/rr/frd>

<http://www.unhcr.ch>

<http://www.eurostat.org>

<http://caritas-europa.org>

<http://sep.gov.mk>

Нормативни акти на Република Македонија:

Устав на Република Македонија

Закон за надворешни работи

Закон за странци

Закон за азил

Закон за држајанство на Република Македонија

Закон за надзор на државната граница

Закон за државна статистика

Закон за социјална заштита

Закон за пријавување на живеалиште и престојувалиште

Правилник за странците

Правилник за патни и други исправи на странци